

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

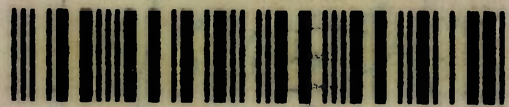
Mjr dypl. Marek KULCZYCKI

PRAKTYKI PODCHORAŻYCH W SYSTEMIE PRZYGOTOWANIA PROFESJONALNEGO KANDYDATÓW NA OFICERÓW WOJSKA POLSKIEGO

Rozprawa doktorska

63778

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5100

05-005100-002-0

WARSZAWA

2002

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

Mjr dypl. Marek KULCZYCKI

**PRAKTYKI PODCHORAŻYCH W SYSTEMIE
PRZYGOTOWANIA PROFESJONALNEGO
KANDYDATÓW NA OFICERÓW
WOJSKA POLSKIEGO**

Rozprawa doktorska

**OPRACOWANA
POD KIEROWNICTWEM NAUKOWYM**

Prof. dr. hab. Bogdana SZULCA

WARSZAWA

2002

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1. METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ	9
1.1. Charakterystyka podstawowych terminów występujących w rozprawie.....	11
1.2. Uzasadnienie podjęcia tematu.....	18
1.3. Cel badań.....	22
1.4. Problemy badawcze i hipotezy robocze.....	23
1.5. Wskaźniki i zmienne.....	26
1.6. Metody, techniki i narzędzia badawcze.....	30
1.7. Organizacja i przebieg badań oraz charakterystyka badanej populacji.....	34
2. PRAKTYKI PODCHORAŻYCH W SYSTEMIE DYDAKTYCZNO - -WYCHOWAWCZYM WSO – TRADYCJE I WSPÓLCZESNOŚĆ	39
2.1. Praktyki edukacyjne podchorążych w okresie międzywojennym.....	39
2.2. Praktyki w systemie kształcenia kandydatów na oficerów wybranych państw NATO.....	42
2.3. Normatywny aspekt praktyk w systemie dydaktyczno-wychowawczym uczelni wojskowej.....	48
2.4. Cele i zadania praktyk w kontekście założeń programowych.....	55
2.4.1. Cele ogólne.....	56
2.4.2. Cele pośrednie.....	58
2.4.3. Zadania praktyk.....	61
2.5. Organizacja procesu praktyk.....	64
2.5.1. Przygotowanie praktyk.....	67
2.5.2. Przebieg praktyk.....	69
2.5.3. Osoby funkcyjne i ich obowiązki.....	72
2.5.4. Dokumentacja ewidencyjno-sprawozdawcza.....	74
3. UWARUNKOWANIA KSZTAŁCENIA W RAMACH PRAKTYK PODCHORAŻYCH WSO im. T. Kościuszki - ANALIZA I OCENA	77
3.1. Struktura organizacyjna uczelni.....	77
3.2. Organizacja procesu kształcenia.....	84

3.2.1. Cele i treści kształcenia.....	87
3.2.2. Rola kadry dydaktyczno-wychowawczej uczelni w przygotowaniu podchorążych do odbycia praktyk.....	100
3.2.3. Wykorzystanie bazy dydaktycznej w procesie przygotowania zawodowego.....	106
3.2.4. Wyniki kształcenia podchorążych i ich wpływ na efektywność praktyk.....	110
3.3. Zasady odbywania praktyk.....	114
3.4. Wnioski.....	117
4. WPŁYW PRAKTYK NA PRZYGOTOWANIE ZAWODOWE W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH.....	119
4.1. Przebieg i wyniki praktyk.....	119
4.1.1. Praktyki dowódcze podchorążych III rocznika studiów.....	119
4.1.2. Praktyki dowódczo-specjalistyczne podchorążych IV rocznika studiów.....	123
4.2. Ocena praktyk w aspekcie przygotowania zawodowego i ich wpływu na objęcie pierwszych stanowisk służbowych.....	130
4.2.1. Postrzeganie problemu przez podchorążych.....	130
4.2.2. Praktyki w świetle opinii kadry dowódczo-wychowawczej jednostek wojskowych.....	139
4.2.3. Ocena praktyk przez absolwentów wyższej szkoły wojskowej.....	151
5. WNIOSKI KOŃCOWE.....	163
BIBLIOGRAFIA.....	167
ZAŁĄCZNIKI.....	176
WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW.....	177
WYKAZ TABEL.....	221
WYKAZ RYSUNKÓW.....	222

WSTĘP

Od wielu lat w Siłach Zbrojnych prowadzi się systematyczną działalność mającą na celu zwiększenie efektywności kształcenia kadr oficerskich. W znacznym stopniu wpływa to na ich przygotowanie zawodowe. Szczególną aktywność w tym względzie przejawiają wyższe szkoły oficerskie. Stanowią one podstawowe ogniwo systemu szkolnictwa zawodowego i przygotowują oficerów - specjalistów wojskowych o walorach ukształtowanych na miarę współczesnych i przyszłych Sił Zbrojnych.

Poszukiwania do wypracowania najkorzystniejszego wariantu przygotowania absolwentów zmierzają w kierunku opracowania takiego modelu dydaktyczno-wychowawczego, który wszechstronnie rozwijałby osobowość podchorążych, oraz przygotowywał ich pod względem kwalifikacji, zdolności do racjonalnego działania, umiejętności poszukiwania twórczych rozwiązań i wcielania ich w życie.

Zadanie świadomego i planowego organizowania, realizowania i doskonalenia procesu kształcenia stało się podstawową funkcją WSO. Wyższa szkoła oficerska, w swych założeniach, przyjmuje jako podstawowe zadanie przygotowanie wysoko kwalifikowanych kadr do przyszłej pracy zawodowej, zaś jej działania w zakresie kształcenia służą formowaniu człowieka, czyli rozwijaniu i kształtowaniu jego osobowości, umysłu i charakteru, zachowań oraz postaw moralnych. W trosce o stałe podnoszenie poziomu działalności dydaktyczno-wychowawczej nie szczędzi ona wysiłku i poparcia dla wszystkich badań, podejmowanych w celu doskonalenia systemu wojskowej edukacji. Powoduje to dążenie do ciągłego doskonalenia programów nauczania, rozwijania form i metod kształcenia, wzbogacania i aktualizowania jego treści, odpowiednio do teraźniejszych i przyszłych potrzeb oraz dążenie do ciągłej poprawy jakości i zwiększenia efektywności kształcenia. Immanentną składową procesu edukacyjnego jest praktyka edukacyjna podchorążych.

Współcześnie naprawdę dobrze przygotowany do zawodu oficera jest ten, kto nie tylko zna naukowe podstawy i zasady jego wykonywania, ale przede wszystkim ten, kto posiada umiejętności i zdolności szybkiego opanowania nowych problemów,

właściwego korzystania z osiągnięć nauki, jak również nawyki samokształcenia dostosowanego do rytmu rozwoju wybranych dziedzin współczesnej nauki i techniki.

W warunkach współczesnej działalności dydaktycznej wyższej szkoły wojskowej jest coraz mniej obszarów dających możliwości przygotowania absolwenta o wysokich wypracowanych nawykach i umiejętnościach zawodowych.

Przeświadczenie dowódców wojskowych, że szkołę powinni opuszczać doświadczeni praktycy „rzemieślnicy”, gotowi już od pierwszych dni swojej działalności w warunkach funkcjonowania jednostki wojskowej skutecznie podjąć obowiązki służbowe wynika z ich błędnej oceny funkcjonowania współczesnej działalności dydaktyczno-wychowawczej WSO.

To właśnie praktyki edukacyjne podchorążych obecnie mają być jednym z najważniejszych elementów przygotowania zawodowego. Ukształtowanie dowódcy na miarę nowoczesnej armii w obecnych warunkach wymaga wyselekcjonowania określonych cech, które powinny go charakteryzować.

Wiedza ogólna nabyta w wyższej szkole oficerskiej potwierdzona praktykami w jednostkach wojskowych, ciekawość otaczającego świata oraz umiejętność współdziałania z innymi, winny zapewnić dowódcy zdolność poszukiwania wciąż nowych, niekonwencjonalnych rozwiązań w działaniu.

Autorzy jednej z wielu publikacji podsumowujących doświadczenia współczesnych operacji pokojowych na terenie byłej Jugosławii – Charles Dandeker i James Gow - napisali: „(...) biorąc pod uwagę złożoność powiązań między agendami wojskowymi, politycznymi, cywilnymi, humanitarnymi i innymi, które znajdują się na miejscu oraz potrzebę rzeczywistej łączności między wrogimi stronami, ogromnie zwiększyło się zapotrzebowanie na dowódców posiadających umiejętności polityczne i dyplomatyczne. Te umiejętności są potrzebne zarówno na pionowym, jak i poziomym systemie dowodzenia, kontroli oraz informacji, jeżeli wszystkie elementy systemu mają funkcjonować prawidłowo. Dlatego nie bez podstaw jest stwierdzenie, że próby ograniczenia dowódców wojskowych na miejscu operacji do zajmowania się wyłącznie sprawami wojskowo-technicznymi stanowią błędne podejście do zmiennego środowiska, w którym odbywa się operacja oraz do zacierającej się granicy

„pomiędzy wojskowymi i innymi aktorami, których to środowisko wykształca” (2000, s. 23).

Zadania edukacyjne stawiane przed kadrami oficerskimi zmierzają do bardzo wysokiego, wręcz perfekcyjnego przygotowania absolwentów WSO do efektywnego działania na pierwszym stanowisku służbowym. Gwarancją ma być wysoki poziom zajęć dydaktycznych, treningów oraz przede wszystkim praktyk edukacyjnych.

Wzrastające wymogi, wynikające między innymi z wstąpienia naszych Sił Zbrojnych do Sojuszu Północnoatlantyckiego, zmuszają do ciągłego doskonalenia metod i form kształcenia oraz systematycznego weryfikowania obecnie istniejącego systemu przygotowania podchorążych do objęcia stanowisk dowódczych w jednostkach wojskowych

Analiza treści wojskowych dokumentów normatywnych, dotyczących tego problemu, wskazuje przede wszystkim na potrzebę tworzenia nowych rozwiązań w przygotowaniu zawodowym podchorążych poprzez praktyki edukacyjne.

W takim kontekście celowe jest wskazanie, w oparciu o uzyskane wyniki, stopnia wpływu praktyk edukacyjnych realizowanych przez podchorążych w procesie ich przygotowania zawodowego. Do osiągnięcia powyższego celu w pracy zawarto propozycje doskonalenia elementów związanych z procesem przygotowania i organizowania praktyk edukacyjnych podchorążych.

Prezentację problemów przedstawiono w czterech rozdziałach dysertacji.

Rozdział pierwszy prezentuje metodologiczne podłoże badań z uwzględnieniem celów, problemów, założeń, metod i terenu badań, a także określenie podstawowych pojęć.

W następnym rozdziale - drugim - autor omawia przebieg praktyki edukacyjnej podchorążych w okresie Drugiej Rzeczypospolitej, przedstawia stosunek do praktyki w wybranych armiach NATO, a także ukazuje realizację przygotowania i przebieg praktyki podchorążych według obowiązujących procedur.

Rozdział trzeci zawiera uwarunkowania związane z procesem kształcenia w aspekcie organizacji i przebiegu praktyk edukacyjnych na przykładzie WSO im. Tadeusza Kościuszki.

W rozdziale czwartym autor zajmuje się wpływem praktyki edukacyjnej podchorążych na przygotowanie zawodowe absolwentów WSO. Podstawą tej oceny są badania grupy podchorążych i oficerów.

Taki układ rozprawy doktorskiej odpowiada tokowi postępowania badawczego, przyjętego przez autora. Na podkreślenie zasługuje fakt, że przeprowadzone badania realizowane były w okresie ciągłych przeobrażeń i zmian organizacyjnych występujących zarówno w Wojskach Lądowych, jak i w szkolnictwie wojskowym, które do tej pory nie dobiegły końca.

Sądzić można, że przytoczone rezultaty badań i przedstawione propozycje usprawnień omawianego problemu stanowią podstawę do dalszego ulepszania działalności dydaktycznej uczelni wojskowej, jak również do przemian jakościowych i systemowych procesu przygotowania zawodowego przez praktyki edukacyjne podchorążych w jednostkach wojskowych.

1. METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ

„Dotarcie do materialnego przedmiotu badania w naukach nie jest bezpośrednie, lecz polega na opracowaniu materiałów, z których formułuje się stwierdzenia faktów i ustala związki między nimi”.

Kunowski S. (1997, s.42)

Wzrost wymagań stawianych kadrze oficerskiej Wojska Polskiego pozostaje w bezpośrednim związku z tempem zmian zachodzących w sztuce wojennej, wynikających między innymi z członkostwa naszych Sił Zbrojnych w Sojuszu Północnoatlantyckim, wprowadzania coraz doskonalszych środków walki, a także z rozwojem nauk wojskowych. Wiąże się to z potrzebą wzbogacania wiedzy o sposobach prowadzenia działań bojowych w nowych uwarunkowaniach, ciągłym opanowaniu przez przyszłych oficerów nowych, bardziej złożonych umiejętności, a przede wszystkim ich wzorowym przysposobieniem do kierowania tymi działaniami. Stąd też, od wielu już lat, cele szkolnictwa wojskowego oscylują wokół intelektualnego przygotowania przyszłych dowódców do rozumienia otaczającej ich rzeczywistości i działania w tworzących ją skomplikowanych warunkach. Realizowane są poprzez konstruowanie w procesie kształcenia predyspozycji zarówno ogólnych, jak i zawodowych, pozwalających przyszłemu dowódcy zachować aktywność i kreatywność w jego działaniu służbowym. Efektywność poszukiwania nowych rozwiązań w obszarze przygotowania przyszłych kadr oficerskich zależy przede wszystkim od zmian i uwarunkowań związanych z procesem kształcenia w wyższym szkolnictwie wojskowym. Tak pojęty problem zmusza do przewartościowania przygotowania absolwentów WSO do wykonywania przez nich przyszłych zadań.

Podstawowymi determinantami dokonanych zmian w obecnym funkcjonowaniu wyższych szkół oficerskich były przede wszystkim:

- założenia narodowej doktryny obronnej;

- zmiana struktur organizacyjnych i wprowadzenie w SZ RP jakościowo nowych rodzajów wojsk i uzbrojenia;
- wytyczne do szkolenia wojsk Szefa Szkolenia Dowództwa Wojsk Lądowych na dany rok szkoleniowy;
- zmiana „filozofii” przygotowania kadr wojskowych, polegająca na rozszerzeniu źródeł pozyskiwania żołnierzy zawodowych spoza szkolnictwa wojskowego;
- postępujący proces uzawodowienia armii;
- możliwości ekonomiczne resortu Obrony Narodowej;
- oczekiwania społeczne oraz założenia strategii edukacyjnej państwa, wynikające z niej uwarunkowania – zwłaszcza w sferze programowej – ewolucyjnego włączenia się szkolnictwa wojskowego do systemu edukacji narodowej (por. Chojnacki W. 1997, s. 156).

Realizowana reforma programowa wyższego szkolnictwa wojskowego uruchomiła już pozytywne, wbudowane w nowy system kształcenia kandydatów na żołnierzy zawodowych, mechanizmy i przewartościowania, które wynikają z potrzeb jakościowych i ilościowych Sił Zbrojnych. Stwarzają one sprzyjające warunki do wdrażania nowoczesnego modelu przygotowania oficera, opierające się na nowych programach kształcenia, zgodnie z nową doktryną szkoleniową. Zdecydowanie podjęte działania w kierunku zmian w systemie dydaktyczno-wychowawczym WSO winny zaowocować wyższą skutecznością kształcenia kandydatów na oficerów w przygotowaniu ogólnym, dowódczym i specjalistycznym.

Istota reformy programowej zawiera się w nowej filozofii kształcenia i wychowania kandydata na żołnierza zawodowego, zgodnie z którą oficer będzie spełniał funkcje dowódcy i organizatora menedżera. Będzie dysponował wiedzą o systemach i procesie dowodzenia, a przede wszystkim będzie przygotowany do rozwiązywania moralno-bojowych i psychologicznych problemów dowodzenia pododdziałem (por. ibidem, s. 156). Współczesna wyższa uczelnia wojskowa stoi więc przed wieloma trudnymi do rozwiązania problemami, wśród których jeden z zasadniczych to: ***w jaki sposób przygotować podchorążego do wykonywania przyszłych zadań, wynikających z jego obowiązków?***

Odpowiedzi na tak postawione pytanie można szukać między innymi w sposobach odbywania przez podchorążych praktyk, które powinny służyć ich wszechstronniejszemu przygotowaniu do wykonywania obowiązków na pierwszym stanowisku służbowym. Powinny one również stwarzać podchorążym sprzyjające warunki do przewartościowania i kształtowania cech osobowych w konfrontacji z codziennym funkcjonowaniem jednostki wojskowej, a także do pełniejszej identyfikacji z zawodem żołnierza (por. *Instrukcja o organizacji działalności dydaktycznej i naukowej w wojskowych szkołach zawodowych*, 1990, s. 11).

K. Żegnałek stwierdza, iż „(...) znaczenie praktyk podchorążych w całokształcie procesu kształcenia jest bezsporne i nie wymaga szerszego uzasadnienia. Mogą one jednak spełniać swoją rolę wówczas, kiedy będą one należycie organizowane, tzn. kiedy stanowiąc będą naturalne przedłużenie procesu dydaktycznego realizowanego w uczelni” (Żegnałek K. 1990, s. 131).

W rozumowaniu tegoż autora (ibidem, s.132), pełny cykl badawczy nad praktykami podchorążych uczelni wojskowych powinien obejmować następujące przedsięwzięcia związane z:

- przygotowaniem praktyk,
- przebiegiem praktyk,
- uzyskanymi efektami podczas realizacji praktyk.

Autor dysertacji przyjmując taki kierunek badań wyraża przekonanie, że jej zakres będzie obejmował prezentowaną tematykę.

1.1. CHARAKTERYSTYKA PODSTAWOWYCH TERMINÓW WYSTĘPUJĄCYCH W ROZPRAWIE

Analiza literatury przedmiotu badań pozwala dostrzec różnorodność znaczeń terminu *praktyka*. Występujące w dysertacji podstawowe terminy związane z praktykami podchorążych oraz przygotowaniem zawodowym absolwentów WSO wymagają bliższego wyjaśnienia. S. Kamiński utrzymuje, że „(...) w celu uniknięcia nieporozumień każde wyrażenie winno mieć w języku jedno znaczenie, a każda nazwa – jedno dające się jednoznacznie określić pojęcie” (1992, s. 11). Jednak ten sam autor,

twierdzi, iż „(...) istnieją wyrazy wieloznaczne, czyli tzw. homonimy, oraz wyrażenia częściowo wieloznaczne, czyli o znaczeniach zasadniczo różnych, lecz pod pewnym względem takich samych (pojęcia analogiczne)” (ibidem, s. 12).

By właściwie interpretować określenia i unikać nieporozumień terminologicznych autor uznał również za konieczne przedstawienie pojęć bliskoznacznych. W pracy, prezentując termin *praktyka*, pod uwagę brano również takie pojęcia, jak: *praktyka zawodowa*, *szkolenie* i *staż*.

Natomiast w odcieniach znaczenia *przygotowanie zawodowe* przedstawiono takie terminy, jak *przydatność zawodowa*, *przysposobienie zawodowe*.

Znaczenie terminu *praktyka* wykazuje, iż jest to wyraz wieloznaczny i można traktować go jako pewien proces lub określone działanie, jak również rozważać w aspekcie społecznym (ogólnym) lub pedagogicznym (szczegółowym). Bogactwo wzajemnych związków tego procesu stanowi o niezmiernie ważnej roli praktyki w życiu społecznym i jaką powinna spełniać w nauczaniu (por. Okoń W. 1971, s. 292).

W ujęciu prakseologicznym *praktyka* przedstawiana jest jako „(...) dziedzina świadomej i celowej aktywności ludzkiej polegającej na przedmiotowej, zobiektywizowanej relacji jakiejś nauki, doktryny, koncepcji itp.; obejmuje także rezultaty owej działalności i doświadczenia nabyte; czasem przeciwstawiana teorii jako dziedzinie aktywności wyłącznie intelektualnej” (*Nowa encyklopedia powszechna PWN*, 1996, s. 308).

W tym znaczeniu termin ten definiowany jest w trzech aspektach:

- ontologicznym,
- teoriopoznawczym,
- antropologiczno-socjologicznym (ibidem, s. 309).

Na tle tego podziału *praktyka* w aspekcie ontologicznym przedstawiana jest jako proces przekształcania obiektywnej rzeczywistości przez ludzi. Natomiast w aspekcie teoriopoznawczym stanowi kryterium prawdy rozumiane jako sposób weryfikacji w działaniu tego, co człowiek poznaje, to jest przyrody i społeczeństwa przetwarzanych wzajemnie. W kolejnym aspekcie, antropologiczno-socjologicznym, *praktyka* oznacza proces samorealizacji człowieka, tj. przetwarzanie własnej

osobowości w toku organizowania stosunków produkcji, przetwarzania stosunków społecznych, tworzenia instytucji społecznych.

W podobnym ujęciu definicję *praktyki* prezentuje *Słownik współczesnego języka polskiego*, określając ją jako „(...) świadome, celowe działanie człowieka, polegające na realizacji jakichś zasad, wykorzystanie, zastosowanie wiedzy w życiu codziennym” (1996, s. 846).

Istotne wydaje się podkreślenie, że efektywność wiedzy i doświadczenia w takim działaniu uzależniona jest od powtarzania określonych czynności.

T. Nowacki określił, iż „(...) praktyka jest fundamentalnym pojęciem filozofii uznającej realne istnienie świata materialnego i wymaga oświecenia filozoficznego. Zgodnie z tym pojęciem praktyka oznacza całość społeczno-historycznej działalności człowieka, który od początku swoich zbiorowych dziejów przekształcał otaczającą go rzeczywistość, doskonaląc ją do swoich potrzeb, w toku tego działania sam się zmieniał i przekształcał” (Nowacki T. 1995, s. 24). Autor ten utrzymuje, iż główną postacią praktyki jest społecznie zorganizowany proces produkcji dóbr materialnych, stanowiący podstawę istnienia ludzi, gdyż dzięki temu żyjemy (por. *ibidem*; s. 33)

W. Okoń z kolei konstatuje, że „(...) praktyka stanowi podstawę jedności całego procesu poznania, a w jej toku następuje przekształcanie przez człowieka rzeczywistości przyrodniczej i społecznej. W procesie praktyki człowiek poznaje głębiej te zjawiska przyrodnicze lub społeczne” (Okoń W. 1971, s. 292). Jego zdaniem „(...) działalność praktyczna wymaga aktywnego udziału naszych analizatorów, a zwłaszcza analizatora kinestetycznego, jak i równocześnie wysiłku myślowego” (*ibidem*, s. 292). W tym znaczeniu jako proces, *praktyka* przez pogłębianie wiedzy staje się źródłem poznania i źródłem samej teorii.

W ujęciu przytoczonych rozważań można skonstatować, iż termin *praktyka* wiąże się ze świadomym, działaniem człowieka, polegającym na realizacji jakichś zasad czy też na wykorzystaniu lub zastosowaniu wiedzy w życiu codziennym i wydaje się ona być celem ostatecznym naszego poznania.

W aspekcie pedagogicznym pod pojęciem *praktyki* Z. Mysłowski rozumie „(...) pewien ciąg analogicznych sytuacji, które stawia przed jednostką wykonywanie

zawodu lub spełnienie obowiązków, jakie wyznacza grupa społeczna lub instytucja, w której jednostka partycypuje” (1970, s. 107).

Istotne stanowisko w tym względzie zajmuje W. Cienkowski, który z kolei definicję *praktyki* utożsamia z takimi pojęciami, jak działanie i działalność zawodowa, wykonywanie zawodu, doświadczenie oraz szkolenie i staż (por. 1993, s. 195).

W. Okoń, określając *praktykę* - na gruncie dydaktycznym - definiuje ją jako pewien ciąg, podczas którego elementy poznania zmysłowego i umysłowego przenikają się wzajemnie i łączą w jeden proces (por. 1971, s. 292). Autor ten termin postrzega przede wszystkim jako etap końcowy i ukoronowanie procesu nauczania (por. *ibidem*, s. 293).

Spośród wielu opinii traktujących o praktykach podchorążych na szczególną uwagę zasługuje pogląd K. Żegnałki, który termin ten rozumie jako formę kształcenia i stwierdza, że „(...) praktyki należą do tych form kształcenia, które służą przybliżaniu procesu dydaktyczno-wychowawczego w uczelni do warunków przyszłej pracy zawodowej. Są one wyrazem realizacji jednej z podstawowych zasad dydaktycznych, a mianowicie zasady łączenia teorii z praktyką” (1990, s. 131).

Zakres treściowy terminu *praktyka* w ujęciu pedagogicznym pozwala sądzić, iż może ona być odbierana na dwa sposoby:

- praktyka w kształceniu zawodowym – rozumiana jako forma organizacyjna praktycznego nauczania zawodu; jest wtedy realizowana w szkole, w ciągu roku akademickiego;
- praktyka rozumiana jako praktyczne umiejętności i nawyki konieczne do wykonywania zawodu (por. *Słownik pedagogiki pracy*, 1986, s. 258-259).

W takim kontekście słuszna jest uwaga, że praktyka rozumiana w drugim znaczeniu jest źródłem, celem i kryterium poznawania dla słuchaczy, a opanowanie przez nich praktycznych umiejętności i nawyków opiera się na stosowaniu zdobytej wiedzy w wykonywaniu różnych czynności służbowych. Połączenie takie stanowi obiektywną podstawę opanowania zasad służbowej działalności.

W ujęciu podanym przez *Słownik współczesnego języka polskiego* - *praktyka* jest czasem szkolenia, nabywania wprawy i doświadczenia w jakimś zawodzie, jak i okresem stażu po zdobyciu zawodu (1996, s. 846).

Z tego można wnioskować, że treścią praktycznych umiejętności i nawyków są odzwierciedlone oraz uogólnione postawy służby i zawodu, a także nagromadzone doświadczenia w realizacji zadań w konkretnej służbie oraz pozytywne doświadczenia w danym rodzaju kształcenia.

Praktyka zawodowa to kolejne określenie powiązane z powyższym terminem. Jest ona definiowana jako niezbędny element przygotowywania wykwalifikowanych kadr, a w kształceniu zawodowym jako procesie występuje w różnej postaci. Rozpatrując termin w tym ujęciu, rozpoczyna się ona zazwyczaj od zajęć wstępnych przygotowawczych, mających na celu zapoznanie słuchaczy z poszczególnymi umiejętnościami zawodowymi.

Kolejnym etapem w omawianym procesie są kilkudniowe praktyki w trakcie nauki, podczas których praktykanci realizują bardziej skomplikowane zadania związane z przyszłym zawodem. Ostatnim okresem tego rodzaju praktyki jest staż zawodowy. (por. *Słownik pedagogiki pracy*, 1986, s. 259). W ujęciu autorów tego słownika, przedstawiony został w sposób jasny i czytelny zakres zadań, które realizowane są przez słuchaczy podczas odbywania przez nich praktyki zawodowej. Zadania te wynikają bezpośrednio celów w procesie przygotowania do przyszłego zawodu, a ponadto słuchacze:

- konfrontują wiedzę teoretyczną zdobywaną w szkole z sytuacją, w której będą wykonywali zawód;
- utrwalają zdobywaną wiedzę;
- sprawdzają swoją przydatność zawodową;
- kształtują swoje umiejętności zawodowe (techniczne i intelektualne);
- uczą się organizacji pracy oraz współpracy w grupie;
- adoptują się (wstępnie) do przyszłej pracy zawodowej (por. 1986, s. 259).

Pojęcie **staż** to kolejne określenie często używane wraz z terminem *praktyka*.

T. Nowacki pisze, że „(...) staż jest próbnym okresem pracy przed objęciem danego stanowiska” (Nowacki T. 1995, s. 33). W *Nowej encyklopedii powszechnej PWN* czytamy, że jest to „(...) czas wykonywania pracy zawodowej, prowadzenia działalności w jakiejś dziedzinie bądź zdobywania doświadczenia” (1996, s. 608). Staż według E. Augustyniak-Brągiel to możliwość nabycia doświadczenia zawodowego

pod okiem specjalistów oraz kształtowania umiejętności potrzebnych w miejscu pracy (por. 1997, s. 9).

Nierozzerwalnym pojęciem występującym wraz z terminem *praktyka* jest *kształcenie zawodowe*. Cz. Kupisiewicz przez *kształcenie zawodowe* rozumie pewien proces zmierzający do przekazania uczniowi określonego zasobu wiedzy danej specjalności (por. 2000; s. 30). W rozumowaniu tegoż autora podstawę procesu stanowi wykształcenie ogólne, wynikiem natomiast jest wykształcenie zawodowe (ibidem, s. 30).

Jednym z najważniejszych zadań praktyki w kształceniu zawodowym jest przysposobienie do zawodu. Treści tego praktycznego nauczania powinny zapewniać uczącym się:

- rozwój wybiórczego myślenia i umiejętności samodzielnego przenoszenia przyswojonych wiadomości w nowe sytuacje potrzebne do rozwiązywania zadań;
- formowanie systemu umiejętności i nawyków do kwalifikowanego wykonywania zadań;
- nabycie określonego doświadczenia w działaniach zawodowych.

Te założenia wyraźnie wskazują na związek teorii i praktyki jako nierozzerwalnych elementów procesu kształcenia.

Jak podaje W. Okoń, „(...) pierwszym i podstawowym celem kształcenia jest wyposażenie uczniów w system wiadomości, umiejętności i nawyków dających znajomość wiedzy oraz możliwość posługiwania się tą wiedzą w praktyce” (Okoń W. 1970, s. 48). Tak więc edukacja praktyczna jest integralnym elementem kształcenia i staje się obok przyswojonej wcześniej teorii kolejnym źródłem poznania. Co więcej, teoria nabiera sensu wówczas, gdy ujawnia się w praktyce, to jest, gdy służy przekształcaniu rzeczywistości (ibidem, s.48).

W *Słowniku języka polskiego* termin *przygotowanie zawodowe* jest definiowany jako „(...) usprawnianie kogoś w jakimś zakresie, przygotowanie do czegoś, nauczanie czegoś, co jest konieczne”(1984, s. 1038). W literaturze przedmiotu funkcjonuje wiele definicji przygotowania zawodowego lub przydatności zawodowej. Przydatność zawodowa jest uwarunkowana relacjami zachodzącymi między możliwościami

absolwentów zdobytymi głównie przez przygotowanie szkolne a wymaganiami, jakie wynikają z zadań zawodowych (por. Nowacki T. 1996, s. 58).

J.E. Karney *przygotowanie zawodowe* postrzega jako racjonalny dobór (por. 1977, s. 28). Według tej autorki, człowiek przygotowany zawodowo to osoba skuteczna w organizacji, grupie lub w określonym środowisku.

W podobnym znaczeniu to pojęcie postrzega T. Nowacki, który *przygotowanie zawodowe* definiuje jako „układ wiadomościowo-umiejetnościowy, wymagany w danym zawodzie, wspierany dążeniem do ciągłego doskonalenia i pozytywnym układem motywacyjnym w odniesieniu do zawodu” (1978, s. 103).

W ujęciu prakseologii *przygotowanie zawodowe* można rozpatrywać według dwóch znaczeń, jako „proces” i jako „wynik”.

Przygotowanie zawodowe w znaczeniu pierwszym to układ zabiegów i działań dydaktyczno-wychowawczych, prowadzących studenta do opanowania zawodu i dużej przydatności zawodowej. Znaczenie drugie tego terminu to układ cech charakteryzujących osobowość zawodową jednostki, z których najbardziej istotne okazują się pozytywny układ motywacyjny i umiejętności umysłowe oraz praktyczne, oparte na odpowiadającej im wiedzy teoretycznej i praktycznej (por. s. 103).

M. Kucharski twierdzi, że o poziomie *przygotowania zawodowego* kadr dowódczych decydować będą wyznaczniki, które zostały ujęte w dwóch grupach problemowych. W pierwszej grupie mieszczą się wyznaczniki instrumentalne jak wiedza pedagogiczna, dyspozycje intelektualne, umiejętności umysłowe i praktyczne. Do drugiej grupy, autor zaliczył wartości kierunkowe, normy i postawy rozpatrywane w kategoriach społecznych, zawodowych i osobotwórczych (por. 1996, s. 131).

K. Korabinowska-Nowicka określiła termin przydatności zawodowej jako układ cech charakteryzujących osobowość zawodową, z których najbardziej istotne to pozytywna motywacja oraz umiejętności wymagane w zawodzie (por. 1996, s. 19).

Spośród pojęć występujących i związanych bezpośrednio z pojęciem *przygotowanie zawodowe* na szczególną uwagę zasługuje określenie **kwifikacje zawodowe**. T. Nowacki utrzymuje, iż pojecie *kwifikacji zawodowych* oznacza opanowanie przez daną osobę lub grupę osób jednego lub więcej układów umiejętności umysłowych i praktycznych opartych na odpowiadających im wiedzy

teoretycznej i praktycznej, dostosowanych do skutecznego rozwiązywania różnych, lecz określonych zadań zawodowych, a wspieranych przez odpowiednie cechy osobowości (por. 1978, s. 27).

Z kolei L.W. Urbański konstatuje, że *kwalfikacje zawodowe* to inaczej fachowość oparta na całokształcie wiedzy ogólnej, ogólnowojskowej i specjalistycznej niezbędnej w pracy zawodowej oraz umiejętność jej wykorzystania (por. 1994, s. 34).

Z tych konstatacji wynika, iż stanowiska wielu dyscyplin naukowych wokół terminów *praktyka* i *przygotowanie zawodowe* oscylują wobec określeń, które wskazują na ich wzajemne relacje. W aspekcie rozważań badanego problemu w dysertacji przyjęto termin *praktyka dla określenia części procesu kształcenia podchorążych WSO, realizowanego w jednostkach wojskowych, którego celem jest przygotowanie i ukształtowanie istotnych dla absolwenta cech osobowo-zawodowych oraz nabycia umiejętności zawodowych*.

Natomiast pojęcie *przygotowanie zawodowe*, przyjęto jako *rezultat planowanej i systematycznej działalności, zmierzającej do opanowania przez absolwenta zawodu, i dojścia do wysokiej przydatności zawodowej*.

1.2. UZASADNIENIE PODJĘCIA TEMATU

W systemie przygotowania kadr wojskowych na potrzeby Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej wyższe uczelnie wojskowe stanowią główne ogniwo. Ich misja polega na kształceniu kandydatów na oficerów służby stałej o zróżnicowanym stopniu przygotowania ogólnego, dowódczego oraz specjalistycznego, stosownie do wymagań rodzaju sił zbrojnych i wojsk.

Dotychczas głównym zadaniem wyższych uczelni wojskowych było kształcenie dowódców i specjalistów wojskowych o uformowanych cechach osobowych, dysponujących niezbędną wiedzą i umiejętnościami zawodowymi (odpowiedniego szczebla dowodzenia), zapewniającymi im pełnienie funkcji dowódczych (równorzędnych) w działaniach bojowych oraz w warunkach pokojowego funkcjonowania Sił Zbrojnych RP (por. *Ramowe założenia systemu dydaktyczno-*

wychowawczego wyższej szkoły wojskowej kształcącej kandydatów na oficerów służby stałej, 1995, s.12).

W obecnej sytuacji, na tle mnogości i różnorodności zmian w strukturach i funkcjonowaniu szkolnictwa wojskowego, nasuwa się wniosek, iż zerwano z koncepcją absolwenta - specjalisty zawodowego na rzecz absolwenta, który ma gruntowne podstawy wykształcenia ogólnego. Konieczność przewartościowania systemu kształcenia wyższej szkoły wojskowej spowodowana nowymi uwarunkowaniami, pociąga za sobą stwarzanie nowych sytuacji stymulujących procesy myślenia (por. Balasiewicz A. 1997, s. 98). Autor ten utrzymuje, iż „(...) wśród ekspertów natowskich powszechny jest pogląd, że cały problem zmian systemu kształcenia na poziomie wyższym będzie polegał na tym, jak nauczyć twórczo myśleć” (ibidem; s.99).

O kierunku zmian w systemie kształcenia uczelni wojskowej dobitnie wypowiedział się David R. Segal, który skok jakościowy uczelni uzależnia od zdolności kreowania nowych sytuacji stymulujących procesy myślenia, a nade wszystko myślenia systemowego (por.1995, s. 87).

W wyniku tak pojętego i realizowanego procesu kształcenia w wyższych szkołach wojskowych do sił zbrojnych winni być kierowani oficerowie nie tylko bardzo dobrze przygotowani zawodowo, ale przede wszystkim oficerowie wykształceni wszechstronnie. Jest to warunek konieczny i niezbędny do ich efektywnego funkcjonowania zawodowego (por. Szulc B. 1994, s. 23).

Takie ujęcie problemu wydaje się trafne i bezdyskusyjne. Jednakże rozpatrując badany temat, nie można pominąć faktu, iż w dotychczasowym funkcjonowaniu wyższa szkoła wojskowa spełniała i spełnia zadania uczelni o profilu zawodowym. Powinna więc wyposażyć swego absolwenta w niezbędne umiejętności do wykonywania przyszłego zawodu.

Na bazie tych rozważań można zauważyć, iż w systemie dydaktyczno-wychowawczym uczelni wojskowej jednym ze składników procesu kształcenia podchorążych są praktyki. Stanowią one integralny element procesu kształcenia i realizowane są w warunkach charakterystycznych dla przyszłej służby (*Instrukcja o*

organizacji działalności dydaktycznej i naukowej w wojskowych szkołach zawodowych, 1990, s.11).

Praktyki postrzegane jako proces służą wszechstronniejszemu przygotowaniu słuchaczy do wykonywania obowiązków na określonym stanowisku służbowym przez doskonalenie i rozwijanie ich umiejętności dowódczych, instruktorskich, wychowawczych i specjalistycznych. Ponadto stwarzają im sprzyjające warunki do przewartościowania i kształtowania cech osobowych w konfrontacji z codziennym życiem jednostki wojskowej, a także do pełniejszej identyfikacji z zawodem. Przez wprowadzenie słuchaczy w środowisko jednostki wojskowej i w dziedzinę służby zawodowej mają za zadanie wykształcenie kandydata na żołnierza zawodowego. A w szczególności mają wykształcić ściśle wiązanie wiedzy i umiejętności umożliwiających spełnianie funkcji specjalistycznych odpowiadających specyficie danego rodzaju wojsk.

W literaturze przedmiotu badań praktyka słuchaczy wojskowych wyższych szkół wojskowych przedstawiana jest w dwóch aspektach (por. Turek M. 1995, s.5). Po pierwsze może być ona rozumiana jako forma organizacyjna praktycznego nauczania zawodu, i jest wtedy realizowana w szkole w ciągu roku akademickiego. Drugi sposób rozumowania praktyki to traktowanie jej jako układu praktycznych umiejętności i nawyków koniecznych do wykonywania zawodu.

Wydaje się faktem, iż praktyka rozumiana w drugim znaczeniu jest dla słuchaczy źródłem, celem i kryterium poznania.

Istotne, z punktu widzenia sposobów osiąganych celów w trakcie praktyki, wydaje się określenie T. Nowackiego, który stwierdza, że „(...) opanowanie przez słuchaczy układu praktycznych umiejętności i nawyków opiera się na stosowaniu zdobytej wiedzy w wykonywaniu różnych operacji, czynności i zadań służbowych. Połączenie takie stanowi obiektywną podstawę opanowania konkretnej służbowej działalności” (1995, s. 42). W takim kontekście postrzegania problemu należy przyjąć, iż założone do osiągnięcia cele dydaktyczno-wychowawcze w czasie praktyki powinny odzwierciedlać jej dowódczo-specjalistyczny oraz poznawczo-adaptacyjny charakter.

W programach kształcenia wyższych szkół wojskowych praktyka traktowana jest jako przedmiot interdyscyplinarny. W takim znaczeniu jej podstawowym zadaniem jest wywieranie zasadniczego wpływu na profilowanie sylwetki osobowo-zawodowej absolwenta. Proces ten powinien finalizować poszczególne etapy kształcenia w obszarze funkcji:

- dowódczo-przywódczej,
- szkoleniowo-wychowawczej,
- eksploatacyjnej,
- instruktorsko-metodycznej (*Wytyczne do organizacji i przebiegu praktyk słuchaczy wyższych szkół wojskowych w jednostkach wojskowych*, 1995, s. 4).

Stan faktyczny oraz ostatnio prowadzone badania (Święcicki S. 1999, s.246) przez różne środowiska wojskowe wskazują na niewystarczające przygotowanie profesjonalne oficerów – absolwentów WSO. Potwierdzają to nie tylko opinie praktyków – dowódców oddziałów i związków taktycznych, ale i samych absolwentów (por. s. 153-165).

Konkludując, wydaje się, iż nowa koncepcja kształcenia w szkołach oficerskich wymaga dalszego doskonalenia systemu praktyk podchorążych. Istotna z punktu widzenia przemian w systemie praktyk wydaje się refleksja J. Poręby „(...) mając na uwadze pełne wielostronne przygotowanie słuchaczy do zawodu, należałoby podjąć dalsze wysiłki organizacyjne i merytoryczno-metodyczne zmierzające do usprawnienia skuteczności kształcenia podchorążych w czasie odbywania praktyki dydaktycznej”(1995, s. 32).

W takim ujęciu istota podejmowanych przedsięwzięć w dysertacji dotyczyć będzie zbadania i zaproponowania rozwiązań w następujących obszarach:

- poznawczy – analiza stanu faktycznego procesu przebiegu praktyk podchorążych jako swoisty determinant skuteczności przygotowania zawodowego;
- prakseologiczny – ukazujący wykorzystanie praktyki w podnoszeniu skuteczności przygotowania zawodowego oficera.

1.3. CEL BADAŃ

Zdaniem Z. Skornego celem badań jest uświadomienie sobie, po co podejmujemy badania oraz do czego mogą być przydatne uzyskane w nich wyniki (por. 1984, s. 23).

W kontekście przedstawionych w uzasadnieniu wyboru pracy konstatacji głównym celem dysertacji jest *określenie istoty praktyki podchorążych w systemie dydaktyczno-wychowawczym oraz jej stopnia skuteczności w przygotowaniu zawodowym do objęcia pierwszego stanowiska służbowego w jednostce wojskowej.*

Tak ujęty cel główny rozprawy implikuje szereg celów szczegółowych, z których najgłówniejsze to:

A) W płaszczyźnie diagnostycznej:

- określenie głównych parametrów i wskaźników dotychczasowego systemu funkcjonowania praktyk;
- porównanie stanu faktycznego z założeniami teoretycznymi;
- ustalenie zasadniczych wymogów praktyk podchorążych i stopień akceptacji środowiska wojskowego dla zasadniczych parametrów przygotowania profesjonalnego;
- poznanie motywacji wpływających na przebieg praktyk podchorążych.

B) W płaszczyźnie prakseologicznej:

- ustalenie i zaprezentowanie obecnych możliwości uczelni wojskowych w kreowaniu określonych wartości w procesie przygotowania podchorążych do odbycia praktyk;
- zbadanie sposobów sterowania procesem praktyk w aspekcie skuteczności kształcenia w wyższych uczelniach wojskowych;
- ustalenie poziomu wpływu przebiegu praktyk na przygotowanie zawodowe absolwentów uczelni wojskowych.

C) W płaszczyźnie prognostycznej:

- sformułowanie propozycji i wniosków dotyczących doskonalenia dotychczasowego systemu edukacyjnego w zakresie przebiegu praktyk podchorążych.

Aby charakterystyka całości problemu badawczego była prawidłowa, można stwierdzić, najogólniej ujmując, iż dotyczy ona poszukiwania odpowiedzi na pytania w trzech zasadniczych ujęciach: ***jak jest, jak powinno być i co uczynić, aby osiągnąć pożądaną stan?***

Tak założone cele stanowią jednocześnie implikację jej głównego zadania, które można określić jako dostarczanie organizatorom i realizatorom procesu dydaktyczno-wychowawczego ogólnej wiedzy (w tym zbioru faktów) na temat praktyk podchorążych, ich roli oraz zadań w procesie edukacyjnym uczelni, a także bezpośredniego wpływu na przygotowanie zawodowe absolwentów WSO.

1.4. PROBLEMY BADAWCZE I HIPOTEZY ROBOCZE

J. Pieter stwierdza, że „(...) problemy badawcze są to pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze badań naukowych” (1967, s. 67). Warto podkreślić, iż w identyczny sposób problem badawczy określa M. Łobocki (1978, s. 56). Podobnego zdania jest J. Sztumski, który problem badawczy definiuje jako przedmiot naszych wysiłków badawczych, czyli po prostu to, co orientuje nasze przedsięwzięcia badawcze (por. 1984, s. 28). Według S. Nowaka „(...) problem badawczy to tyle, co pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie” (1970, s. 214).

Przyjęty temat rozprawy doktorskiej oraz postawione przed nią cele określają jednocześnie przedmiot badań, który utożsamia się z problematyką praktyki i jej wpływu na przygotowanie zawodowe absolwentów. Stanowi go zatem określone zjawisko (praktyki), które rozumiemy jako proces przebiegający w obiektywnych warunkach, a jednocześnie z odniesieniem do osób biorących w nim udział.

Uwzględniając te uwarunkowania oraz zasadniczy cel dysertacji, sprecyzowano następujący problem badawczy:

W jakim stopniu obecnie realizowany proces praktyk podchorążych wpływa na skuteczność ich przygotowania zawodowego i w efekcie na dalszy przebieg służby absolwentów WSO?

Rozwiązanie tak sformułowanego głównego problemu badawczego wymaga poszukiwania odpowiedzi na wiele pytań dodatkowych, które w swej istocie stanowią następujące problemy pomocnicze:

1. *Czy cele i zadania praktyk podchorążych w świetle założeń programowych są adekwatne z ich realizacją w jednostce wojskowej?*
2. *Jak postrzega się rolę i funkcjonowanie praktyk w jednostce wojskowej w kontekście przygotowania zawodowego oraz dalszej służby oficera?*
3. *Czy i w jakim stopniu pełna podmiotowość podchorążych w procesie kształcenia wpływa lub może wpływać na skuteczność przebiegu praktyk?*
4. *Jaka jest relacja przedmiotowo-specjalnościowa między przygotowaniem a przebiegiem praktyk w całokształcie tego procesu?*
5. *W jakim stopniu warunki odbywania praktyk determinują skuteczność przygotowania zawodowego?*
6. *Czy koncepcja odbywania praktyk w jednostkach wojskowych odpowiada współczesnym paradygmatom edukacyjnym?*
7. *Czy przebieg praktyk w jednostkach wojskowych odzwierciedla treści zawarte w założeniach programowych?*
8. *Jaki jest stopień akceptacji i funkcji praktyk przez podchorążych?*
9. *Czy istnieją możliwości podniesienia efektywności praktyk w przygotowaniu zawodowym?*

W kontekście tak określonych problemów pomocniczych w najogólniejszym ujęciu założono, że ***rzetelnie traktowany proces przygotowania i odbywania praktyk przez podchorążych może w znacznym stopniu wpływać w nowych uwarunkowaniach na skuteczność ich przygotowania zawodowego i w efekcie na dalszy przebieg służby.***

Ta najogólniej ujęta hipoteza robocza przedstawia problem całościowo, stanowiąc główny kierunek przedsięwzięć badawczych.

Wstępne rozeznanie obszaru zainteresowania pozwala, już na tym etapie, na sformułowanie szeregu szczegółowych hipotez roboczych, które ująć można w następujących założeniach:

1. *Cele i zadania praktyk podchorążych wynikające z założeń programowych nie zawsze są w pełni realizowane w jednostkach wojskowych.*
2. *Praktyki nie zawsze mają właściwą rangę w przygotowaniu zawodowym kandydatów na oficerów.*
3. *Podmiotowość podchorążych w procesie kształcenia może pozytywnie wpływać na skuteczność praktyk.*
4. *Między przygotowaniem i przebiegiem praktyk istnieją właściwe relacje przedmiotowo-specjalnościowe.*
5. *Skuteczność przygotowania zawodowego w znacznym stopniu determinują warunki odbywania praktyk.*
6. *Koncepcje odbywania praktyk w jednostkach wojskowych nie odpowiadają współczesnym paradygmatom edukacyjnym i w nikłym stopniu uwzględniają ich podmiotowość.*
7. *Proces przebiegu praktyk w jednostkach wojskowych w niepełnym stopniu odzwierciedla treści zawarte w ich założeniach programowych.*
8. *Rola i funkcje praktyki w procesie dydaktyczno-wychowawczym nie są w pełni docenione przez podchorążych i w rezultacie ma to wpływ na ich przygotowanie zawodowe.*
9. *W przyszłym modelu edukacyjnym należy uwzględnić wiele bodźców (zabiegów motywacyjnych), które podniosą efektywność znaczenia praktyki w przygotowaniu zawodowym absolwenta.*

Poprawne rozwiązanie wymienionych zadań jest warunkiem koniecznym i wystarczającym do uznania sformułowanych hipotez za logicznie uzasadnione. Na poziom tego uzasadnienia mają wpływ wskaźniki i zmienne, zatem zasadne jest je omówić.

1.5. WSKAŹNIKI I ZMIENNE

Amerykański badacz E. Bright Wilson stwierdził, iż „(...) cała nauka opiera się na założeniu, że podobne zdarzenia zachodzą w podobnych okolicznościach” (Wilson E.B. 1964, str. 107). Wielu badaczy zadawało pytanie, na czym polega owo podobieństwo zdarzeń i podobieństwo okoliczności?

T. Pilch wyjaśnia te pojęcia, stwierdzając, że „(...) zdarzenie – to suma ontologicznych faktów i przysługujących im właściwości, okoliczności zaś to warunki i cechy wywołujące zdarzenie, towarzyszące mu oraz spowodowane przez nie” (Pilch T. 1995, str. 31). Można, więc przyjąć, że to, co daje się zaobserwować w każdym zdarzeniu lub zjawisku, to kilka podstawowych cech konstytutywnych dla danego zdarzenia, które przyjęło się w metodologii nazywać zmiennymi.

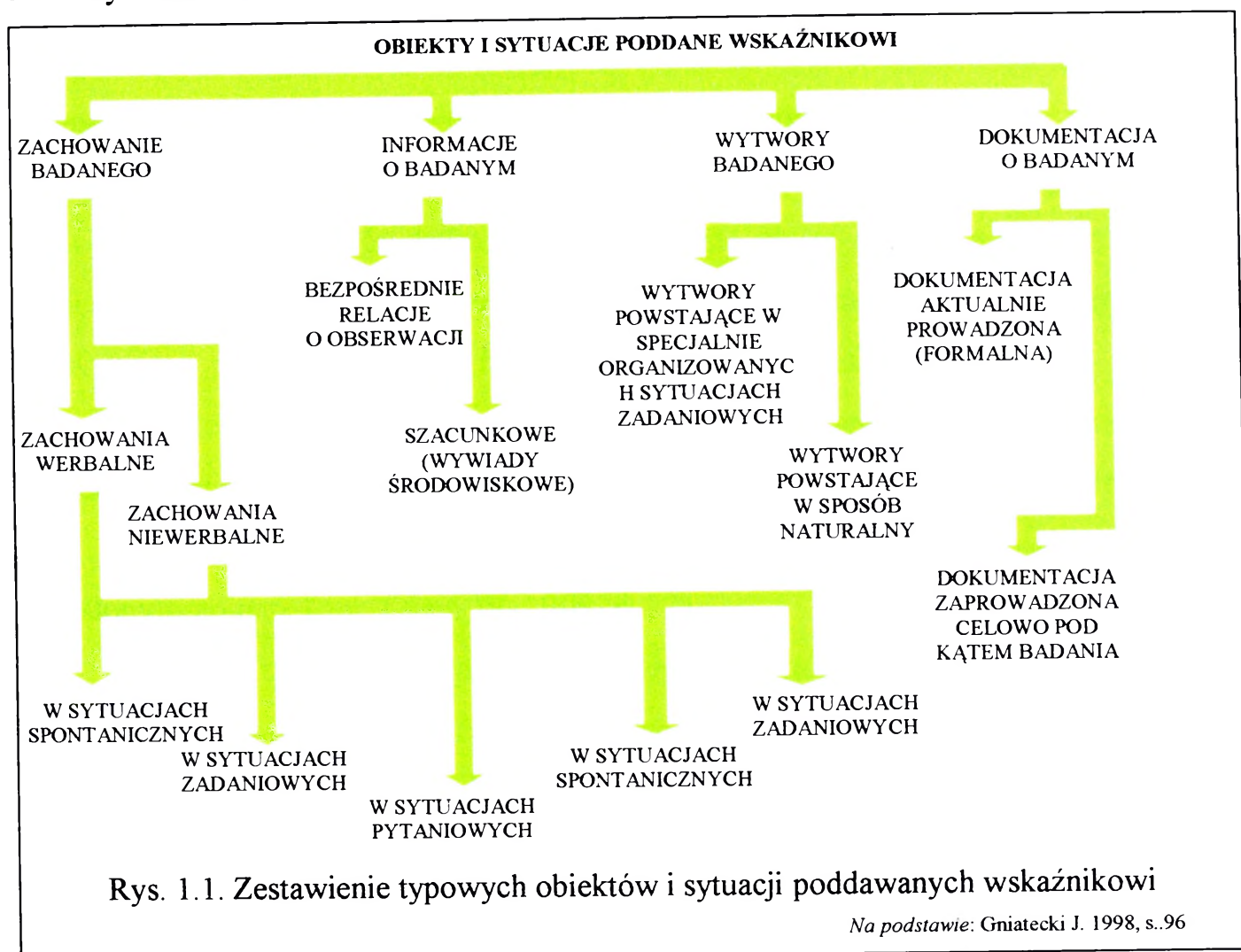
Na podstawie lektury wielu współczesnych metodologów można stwierdzić, iż skutecznym sposobem przewyższania trudności przy empirycznym sprawdzaniu hipotez jest dobór dla poszczególnych pojęć teoretycznych odpowiadających im wskaźników empirycznych. Biorąc pod uwagę takie stwierdzenie, spróbujmy, zatem określić, czym jest wskaźnik?

Z. Krzysztonek uważa, że „(...) wskaźnik to pewna cecha, zdarzenie lub zjawisko, na podstawie którego wnioskujemy z całą pewnością bądź określonym prawdopodobieństwem wyższym od przeciętnego, iż zachodzi zjawisko, jakie nas interesuje” (1977, s. 71).

Pod pojęciem wskaźnika inny autor, H. Muszyński, rozumie wszelkie zjawiska, których zaobserwowanie pozwala stwierdzić, że wystąpiły sytuacje lub zdarzenia objęte zakresami pojęciowymi badanych zmiennych (por. 1971, s. 246).

W swojej definicji S. Nowak stwierdza, że „(...) wskaźnik zdarzenia (własności) Z to takie zdarzenie (taka własność), W, że stwierdzenie jego (jej) istnienia, pojawienia się lub stopnia intensywności bądź faktycznie jest wykorzystane jako przesłanka, bądź zasadnie nadaje się na przesłankę wnioskowania, iż w określonych przypadkach z pewnością, z określonym prawdopodobieństwem wyższym niż przeciętne wystąpiło zdarzenie (własność) Z” (1985, s. 165).

Tak skomplikowana definicja wymaga pewnych wyjaśnień. Istotą wnioskowania wskaźnikowego jest stwierdzenie przez badania istnienia zjawiska (cechy) W. Wyrażenie to z jednej strony może być spostrzeżeniem bezpośrednim, z drugiej zaś może polegać na pośrednim wnioskowaniu z zaistniałych zjawisk nieobserwowanych bezpośrednio (ibidem, s. 166). Sposób, w jaki odbywa się oddziaływanie wskaźnika na objekty i sytuacje, przedstawia rys.1.1.

W literaturze przedmiotu już od dawna dokonano klasyfikacji wskaźników.

E. Hajduk, wyszczególniając ich rodzaje, podzielił je na wskaźniki empiryczne, definicyjne oraz inferencyjne (1993, s. 20-21).

Wobec powyższej klasyfikacji, dobierając je, pamiętano, że „(...) na wskaźniki w badaniach nadają się przede wszystkim zjawiska, stany rzeczy i zdarzenia (zachowania) łatwo dostępne obserwacji” (Nowak S. 1985, s. 166). Biorąc pod uwagę sugestię M. Łobockiego iż „(...) w badaniach pedagogicznych dobór i interpretacja wskaźników są niezwykle utrudnione z uwagi na charakter zjawisk i faktów, których

dotyczą” (1978, s. 107-108), należy stwierdzić, że niezwykle istotne w trafności doboru wskaźników było uświadomienie sobie, „co miał on oznaczać”.

Opierając się na takim podziale, należy stwierdzić, iż w badaniach zastosowano dwa podstawowe rodzaje wskaźników – empiryczne i definicyjne. Na ten stan wpłynęła interdyscyplinarna problematyka badawcza tematu. W dysertacji stykamy się zatem ze wskaźnikami określającymi między innymi poziom wiedzy, umiejętności, nawyków i sprawności intelektualnej podchorążych i oficerów. Zaobserwować można również wskaźniki dotyczące postaw, zachowania, potrzeb i motywacji, a także takie, jak osobowość, samoocena, status zawodowy, kariera.

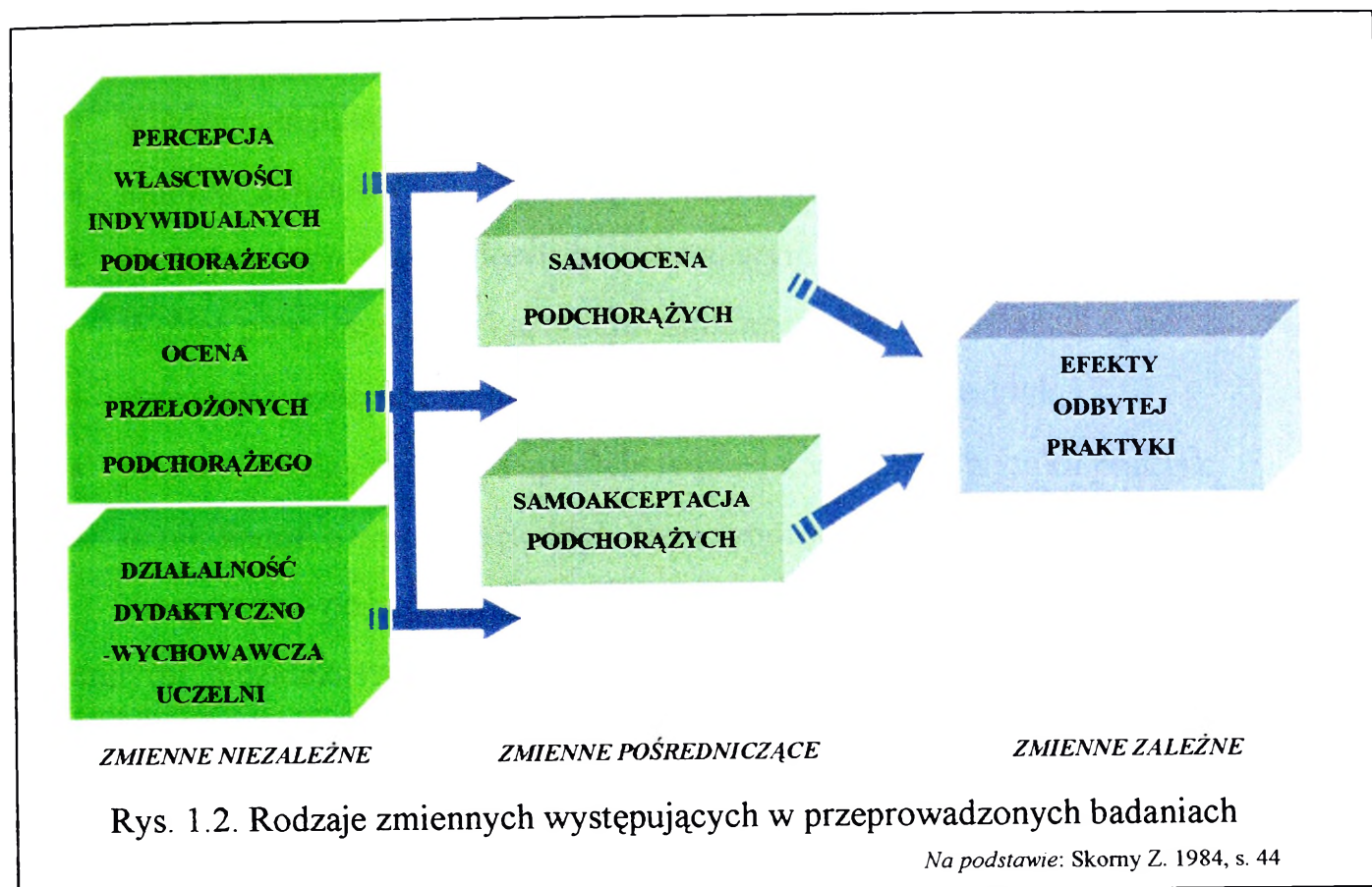
Odpowiedni dobór wskaźników wymagał szczegółowej analizy zmiennych. Zmienną nazywamy cechę, która „określa, pod jakim względem interesują nas analizowane przedmioty, specyfikując ich możliwe własności, stany lub zdarzenia, którym podlegają, a ponadto, jakie typy relacji będziemy uwzględniać między przedmiotami rozpatrywanymi pod danym względem” (Nowak S. 1985, s. 167).

W. Okoń przez „zmienne” rozumie czynniki przybierające różne wartości w określonym zbiorze (por. Okoń W. 1998, s. 22).

Podobnie zmienną interpretuje J. Brzeziński, który twierdzi „(...) jeżeli o danej własności możemy powiedzieć, że przyjmuje ona różne wartości, to jest zmienna” (1984, 22). W ujęciu tak pojmowanych definicji można stwierdzić, że zmienne określają, pod jakim względem rozpatrujemy, klasyfikujemy, porządkujemy czy różnicujemy pewne zjawiska.

Spośród literatury metodologicznej, bezpośrednio traktującej o zmiennych, ze względu na kryterium podporządkowania można wyróżnić zmienne niezależne i zależne oraz pośredniczące.

Biorąc pod uwagę dokonaną przez Z. Skornego klasyfikację zmiennych (por. 1984, s. 44), w naszym przypadku można je przedstawić w sposób graficzny następująco (rys. 1.2.).

Zmienną niezależną możemy nazwać taką, której zmiany nie są uwarunkowane od innych zmiennych występujących w badanym zbiorze (por. Okoń W. 1998, s. 24).

Do zmiennych niezależnych w prezentowanej problematyce badawczej zaliczamy:

- program kształcenia w uczelni wojskowej oraz program szkolenia w jednostkach wojskowych;
- strukturę dydaktyczną uczelni oraz strukturę organizacyjną jednostki wojskowej;
- profesjonalizm kadry dydaktycznej i dowódczej;
- warunki socjalne w wyższych szkołach oficerskich oraz w jednostkach wojskowych;
- politykę kadrową w wojskach lądowych.

Zmienną zależną natomiast stanowią określone zmiany zachodzące w słuchaczu, czy to w sferze jego wiadomości i umiejętności, w jego sferze emocjonalnej, czy motorycznej (por. ibidem, s. 24).

W niniejszej rozprawie zmiennymi zależnymi będą:

- efekty praktyk,

- poziom wiedzy ogólnej,
- wiedza specjalistyczna,
- ambicje zawodowe,
- funkcjonowanie w środowisku zawodowym.

Wobec powyższego wskaźnikami zmiennej zależnej w naszej dysertacji są:

- stosunek i podejście podchorążych do odbywanych praktyk,
- poziom wiedzy ogólnej i specjalistycznej zdobytej w wyniku praktyk,
- przekonanie o wpływie praktyk na przygotowanie zawodowe.

Zmiennymi pośredniczącymi nazwać możemy zmienne występujące między zmiennymi niezależnymi a zależnymi. W przeprowadzonych badaniach zmiennymi pośredniczącymi są:

- samoocena podchorążych w aspekcie odbytych praktyk oraz ich oddziaływania na przygotowanie zawodowe;
- samoakceptacja podchorążych w działalności szkoleniowo-wychowawczej jednostki wojskowej.

Wymienione uwarunkowania, składające się na zmienne i wskaźniki, można uznać za decydujące w procesie kreowania i kształtowania współodpowiedzialności wyższych szkół oficerskich oraz jednostek wojskowych w systemie przygotowania zawodowego podchorążych.

1.6. METODY, TECHNIKI I NARZĘDZIA BADAWCZE

Zarówno cel, jak i przedmiot dysertacji, w powiązaniu z przyjętymi problemami badawczymi, a głównie wizja weryfikacji hipotez wpłynęły zasadniczo na dobór metod, technik i narzędzi badawczych. Przedstawiając je, chciałbym przybliżyć ich ustalenia terminologiczne oraz występującą między nimi różnicę.

A. Kamiński metodę badań określa jako „(...) zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych obejmujących najogólniej całość postępowania badacza, zmierzającego do rozwiązania określonego problemu naukowego” (1974, s. 89).

W podobny sposób jak Kamiński pojęcie to interpretują inni, wśród których są T. Pilch (1971, s.116) oraz T. Wójek (1974, s. 57).

Z. Zaborowski natomiast za metodę badawczą uważa „(...) zespół środków i czynności umożliwiających zdobycie informacji prowadzących do wydania prawdziwych sądów o określonym wycinku rzeczywistości” (1968, s. 18).

Ustosunkowując się do tych rozważań na temat pojęcia metody badań, można stwierdzić, że są to wybrane sposoby poznawania terenu (wycinka), który nas interesuje, a cechami wspólnymi tego działania są: celowość, obiektywność, dokładność oraz konsekwentność.

Za technikę badawczą M. Łobocki uważa bliżej skonkretyzowane sposoby realizowania zamierzonych badań, które podporządkowane są metodom badawczym (por. 1978, s. 115).

T. Pilch natomiast pojęcie to utożsamia z czynnościami praktycznymi, które są regulowane wypracowanymi dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie optymalnie sprawdzonych informacji, opinii i faktów (por. 1971, s. 116).

Ciekawą interpretację technik badań przedstawia A. Kamiński, który stwierdza że, są to „(...) czynności praktyczne, regulowane starannie wypracowanymi dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie optymalnie sprawdzonych informacji, opinii, faktów” (1974, s. 90). A narzędzie badawcze – według Kamińskiego – jest przedmiotem służącym do realizacji wybranej techniki badań (por. s. 91).

Wobec występujących różnic w powyższych terminach, zastosowane w dysertacji techniki badań są czynnościami określonymi przez dobór odpowiedniej metody i przez nią uwarunkowanymi, natomiast narzędzia badawcze są przedmiotami dobranymi do wybranych technik (por. Pilch T. (1971, s. 117).

W wyniku tak pojętych określeń podczas opracowywania problemu zasadniczą rolę spełniały następujące metody badawcze:

- **metoda monograficzna,**
- **metoda sondażu diagnostycznego** (por. 1995, Pilch T. 41-50).

Zastosowane metody badawcze realizowane były wieloma różnorodnymi technikami, wśród których wykorzystano następujące:

- **obserwację jawną,**

- wywiad jawny,
- ankietę,
- analizę dokumentów;
- techniki statystyczne (por. s. 41 -50).

W części dotyczącej opracowania problemów poznawczych podstawową metodą była *metoda monograficzna*, której przedmiotem badania była instytucja (czyt. szkoła i jednostka wojskowa). Prowadziła ona do gruntownego rozpoznania struktur oraz zasad funkcjonowania instytucji (por. s.46). Zastosowane w tej metodzie narzędzie badawcze (badanie dokumentów normatywnych, szkoleniowych i sprawozdawczych) dotyczyło kwestii określonych analizą tematu oraz wyciągnięcia wniosków i uogólnień, jakie z niej wypłynęły.

W tej metodzie wykorzystano również technikę obserwacji jawnej. Obserwacja miała charakter bezpośredni, uczestniczący i prowadzona była według arkusza obserwacji – załącznik 7. Korzystając z tej metody, zapoznano się z obecnym stanem współodpowiedzialności za proces przygotowania zawodowego podchorążych. Zastosowano ją również jako metodę pomocniczą do określenia efektów oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych kadry jednostek wojskowych na doskonalenie kwalifikacji zawodowych podchorążych odbywających praktyki. Konkluzje z obserwacji w istotny sposób dowartościowały treść wniosków – propozycji zawartych w rozdziałach sprawozdawczych, sformułowanych na podstawie uzyskanych wyników badań ankietowych.

Do ustalenia faktycznego wpływu praktyk podchorążych na ich przygotowanie zawodowe posłużono się *metodą sondażu diagnostycznego*, która jest „(...) sposobem gromadzenia wiedzy o atrybutach strukturalnych i funkcjonalnych oraz dynamice zjawisk społecznych, opiniach i poglądach wybranej zbiorowości” (Pilch T. 1998, s. 51).

Wśród tej metody badań wykorzystano takie techniki badawcze, jak ankietowanie i wywiad. Wywiad ustny przeprowadzono, stosując między innymi arkusz wywiadu (załącznik 5).

Sformułowane wnioski użyto do merytorycznego uzupełnienia zawartości anonimowych ankiet, którymi posłużono się w badaniach empirycznych. Stosując tę

samą technikę badawczą oraz narzędzie badawcze, wykorzystano uwagi i spostrzeżenia oficerów kadry dydaktycznej WSO im. T. Kościuszki we Wrocławiu, pełniących funkcje opiekunów dydaktycznych praktyk edukacyjnych podchorążych ostatniego roku studiów (załącznik 6).

Jedną z technik badawczych był wywiad z absolwentami WSO im. T. Kościuszki w poszczególnych związkach taktycznych i oddziałach. W trakcie tych spotkań zostały przedstawione problemy, uwagi, oceny i propozycje dotyczące przygotowania zawodowego w WSO oraz doskonalenia zawodowego w JW. Spotkania te dostarczyły materiału, który w sposób istotny potwierdził założenia hipotetyczne dotyczące potrzeby uwzględnienia większej roli praktyk podchorążych w systemie profesjonalnego przygotowania ich do zawodu oficera.

W ramach sondażu diagnostycznego użyto jako narzędzia badawczego kwestionariuszy czterech rodzajów:

A) **Kwestionariusz K-1** – przeznaczony był dla oficerów przełożonych podchorążych odbywających praktyki (załącznik 1); zawarto w nim 30 pytań głównych oraz 8 pytań pomocniczych (metryczkowych).

B) **Kwestionariusz K-2** – skierowany był do absolwentów promocji 2000 WSO z Wrocławia (załącznik 2); zawierał 24 pytania główne oraz 8 pytań pomocniczych (metryczkowych).

C) **Kwestionariusz K-3** – opracowany został dla podchorążych III roku studiów WSO im. T. Kościuszki we Wrocławiu (załącznik 3); zawarto w nim 23 pytania główne oraz 3 pytania pomocnicze (metryczkowych).

D) **Kwestionariusz K-4** – opracowany dla podchorążych IV roku studiów WSO im. T. Kościuszki we Wrocławiu (załącznik 4); zawierał 32 pytania główne oraz 4 pytania pomocniczych (metryczkowych).

Do opracowania zgromadzonego materiału badawczego wykorzystano niezbędne techniki statystyczne, stosując program komputerowy SPSS. Jego nazwa pochodzi od skrótu *Statistical Package for Social Sciences* (Pakiet statystyczny dla nauk społecznych), a zawiera on następujące procedury statystyczne:

- analiza wariancji,
- analiza korelacji,

- badanie tablic kontyngencji,
- wyliczanie statystyk z próby,
- analiza czynnikową i dyskryminacji,
- tworzenie histogramów,
- testy nieparametryczne,
- modele hierarchiczne,
- analiza regresji,
- statystyki definiowane przez użytkownika (Niemiec A. 1992, s. 3).

Ponadto w badaniach zastosowano również elementy statystyki opisowej (tabele, wykresy, prezentacje graficzne, opis liczbowy itp.).

Taki dobór metod, technik oraz narzędzi badawczych umożliwił, w przekonaniu autora dysertacji, zweryfikowanie hipotez i przedstawienie w efekcie konstruktywnych konkluzji.

1.7. ORGANIZACJA I PRZEBIEG BADAŃ ORAZ CHARAKTERYSTYKA BADANEJ POPULACJI

Z uwagi na temat pracy do badań wybrano podchorążych (trzeciego i czwartego roku nauki), którzy studiowali w latach 1996-200, oraz absolwentów tego rocznika w pierwszym roku zawodowej służby.

Badania przeprowadzono w latach 1998-2001 i przebiegały one w poszczególnych etapach organizacyjnych.

W pierwszym etapie zanalizowano dokumenty normatywne i literaturę przedmiotu badań. Dokonano analizy wytycznych i zarządzeń, założeń programowych, opracowań metodycznych, dokumentacji szkoleniowej oraz dotychczasowych badań przedmiotowych.

Badanie dokumentów normatywnych dotyczących celów kształcenia, zakresu studiów, struktury organizacyjnej kształcenia oraz charakterystyki osobowo-zawodowej absolwenta WSO przeprowadzono, wykorzystując dokumenty Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki we Wrocławiu. Taki stan pozwolił autorowi

pracy na opracowanie narzędzi badawczych, których konstrukcja miała zapewnić rozwiązanie przyjętych w dysertacji hipotez.

Etap drugi obejmował ankietowanie podchorążych w WSO im. T. Kościuszki we Wrocławiu. Badania te przeprowadzono na dwóch wydziałach:

- A. Wydziale Wojsk Zmechanizowanych – na kierunku zarządzanie, spośród dwóch specjalności:
- dowodzenie pododdziałami zmechanizowanymi,
 - dowodzenie pododdziałami rozpoznawczymi.
- B. Wydziale Inżynierii Wojskowej – na kierunku budownictwo w specjalności
- budowa dróg i mostów.

Terenem badań ankietowych było również dziesięć jednostek wojskowych MON (brygady, bataliony) rozmieszczonych na terenie dawnego Śląskiego Okręgu Wojskowego, Pomorskiego Okręgu Wojskowego oraz obecnego Korpusu Powietrzno-Zmechanizowanego i cztery Nadwiślańskie Jednostki Wojskowe Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, w których podchorążowie odbywali praktyki.

Pierwszą grupę respondentów stanowiło 40 oficerów różnych szczebli dowodzenia wymienionych jednostek wojskowych. Byli to w większości bezpośredni dowódcy podchorążych odbywających praktyki (dowódcy kompanii i plutonów oraz oficerowie szkoleniowi).

Następną grupę respondentów stanowiło 70 oficerów – absolwentów promocji WSO im. T. Kościuszki rocznika 2000. Ta populacja została przebadana w 71% w stosunku do liczby absolwentów kończących uczelnię w danym roku. Część badań przeprowadzono także na Akademii Obrony Narodowej, Dowództwie Wojsk Lądowych, oraz w Oddziale Szkolenia Bojowego Dowództwa ŚOW i w WSO im T. Kościuszki we Wrocławiu. Przy wyborze grupy 30 respondentów kierowano się ich doświadczeniami i kompetencjami w badanej problematyce. Łącznie badaniami objęto 298 respondentów, w tym 140 oficerów i 158 podchorążych. Zdawano sobie sprawę z tego, że pewna część zebranego materiału empirycznego będzie nierzetelna i nieobiektywna. Na taki stan mogło wpłynąć niechętnie podejście respondentów do wypełniania ankiet (rzadziej jednak do udzielania wywiadu), jak również niezrozumienie instrukcji zawartych w kwestionariuszach. Kolejnym utrudnieniem w

przeprowadzeniu badań wśród absolwentów WSO było ich rozproszenie po obszarze całego kraju.

Trzeci etap badań polegał na uporządkowaniu materiału empirycznego i jego opisaniu.

Wymienione dane socjologiczne, jako zmienne zależne, posłużyły do korelacyjnej charakterystyki badań zawartej w empirycznych rozdziałach dysertacji. Szczegółowa charakterystyka respondentów zawarta jest w tabelach 1 i 2 oraz na rysunkach 1.3. – 1.6.

Tabela 1

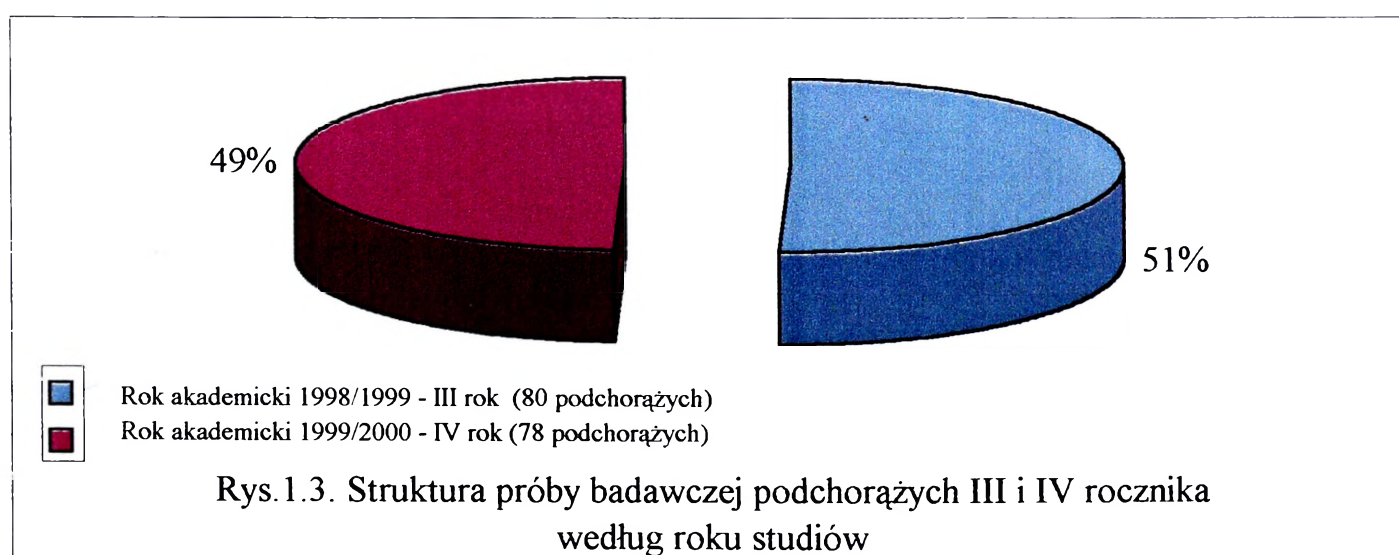
**POPULACJA BADANYCH PODCHORAŻYCH III i IV ROKU STUDIÓW
WEDŁUG ROKU AKADEMICKIEGO**

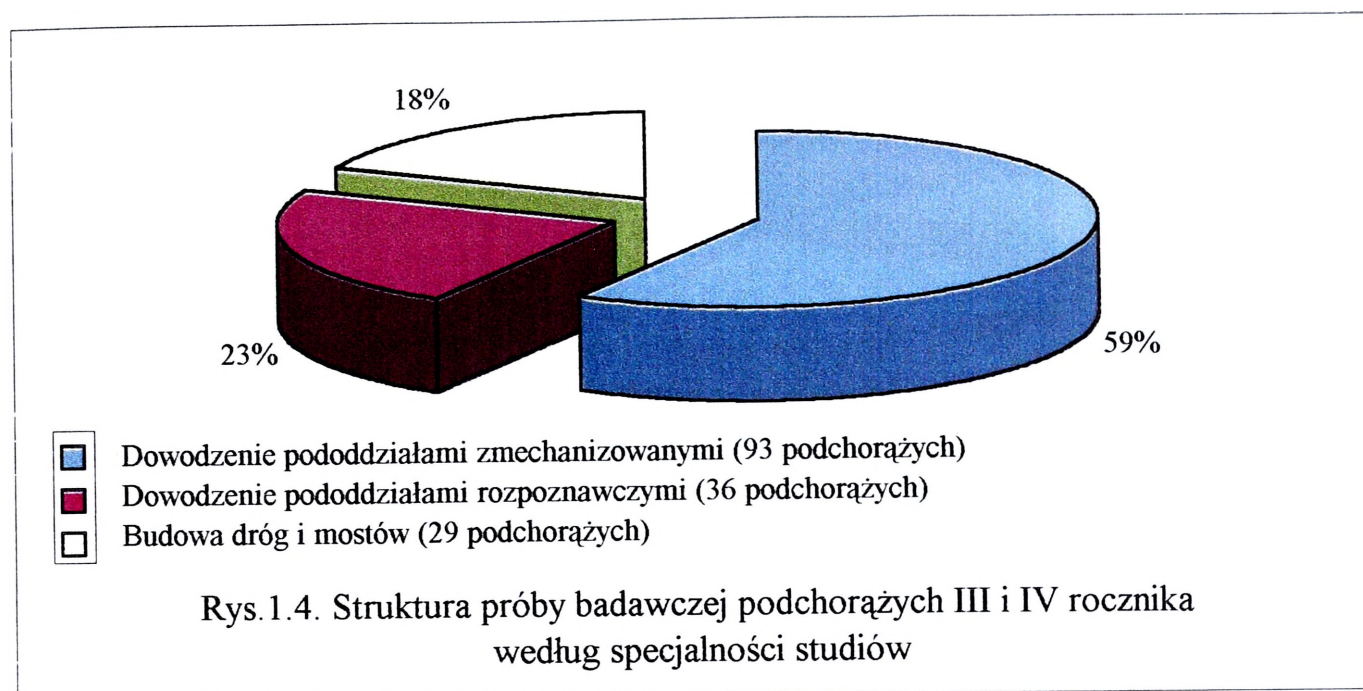
Lp.	Rok akademicki	Populacja całkowita	Populacja przebadana	% przebadanej populacji
1.	1998/1999	100	80	80
2	1999/2000	98	78	79
Razem		198	158	80

Tabela 2

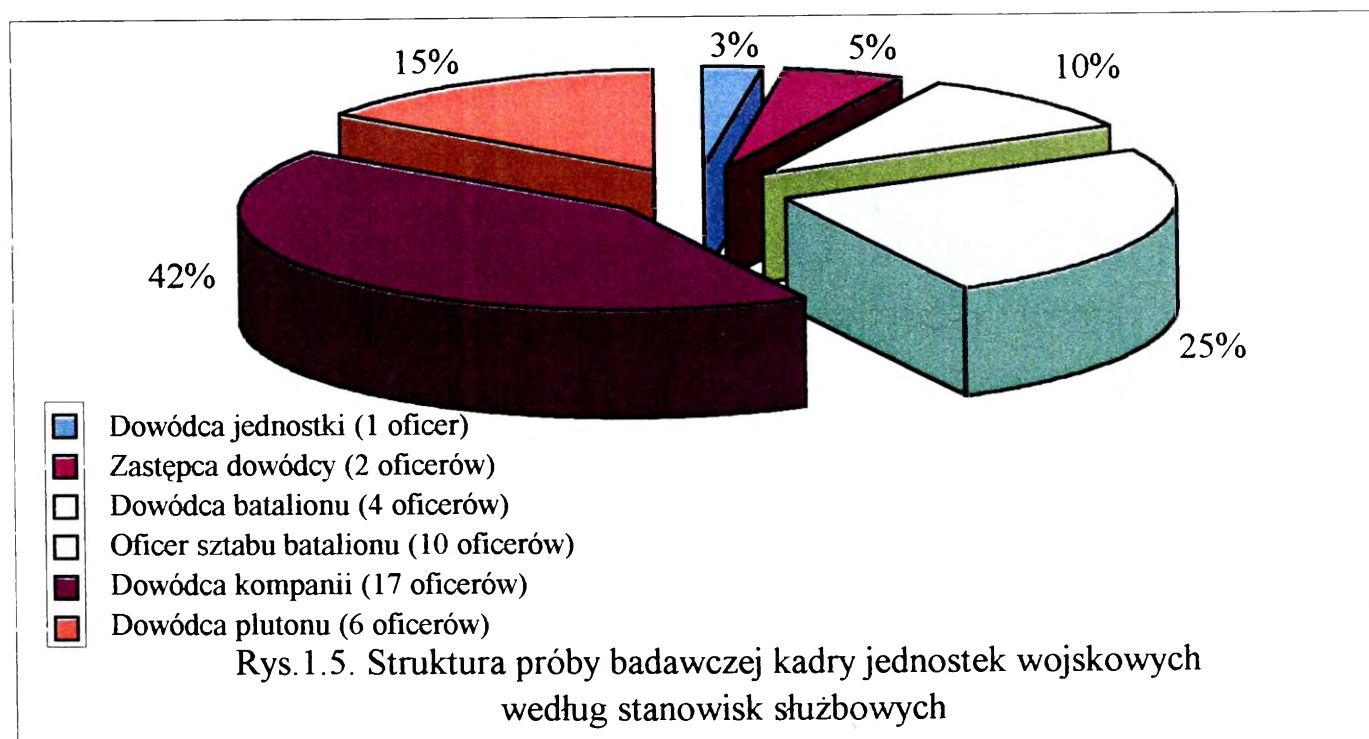
POPULACJA BADANYCH ABSOLWENTÓW PROMOCJI ROCZNIKA 2000

Lp.	Rok ukończenia	Populacja całkowita	Populacja przebadana	% przebadanej populacji
1.	2000	98	70	71
Razem		98	70	71

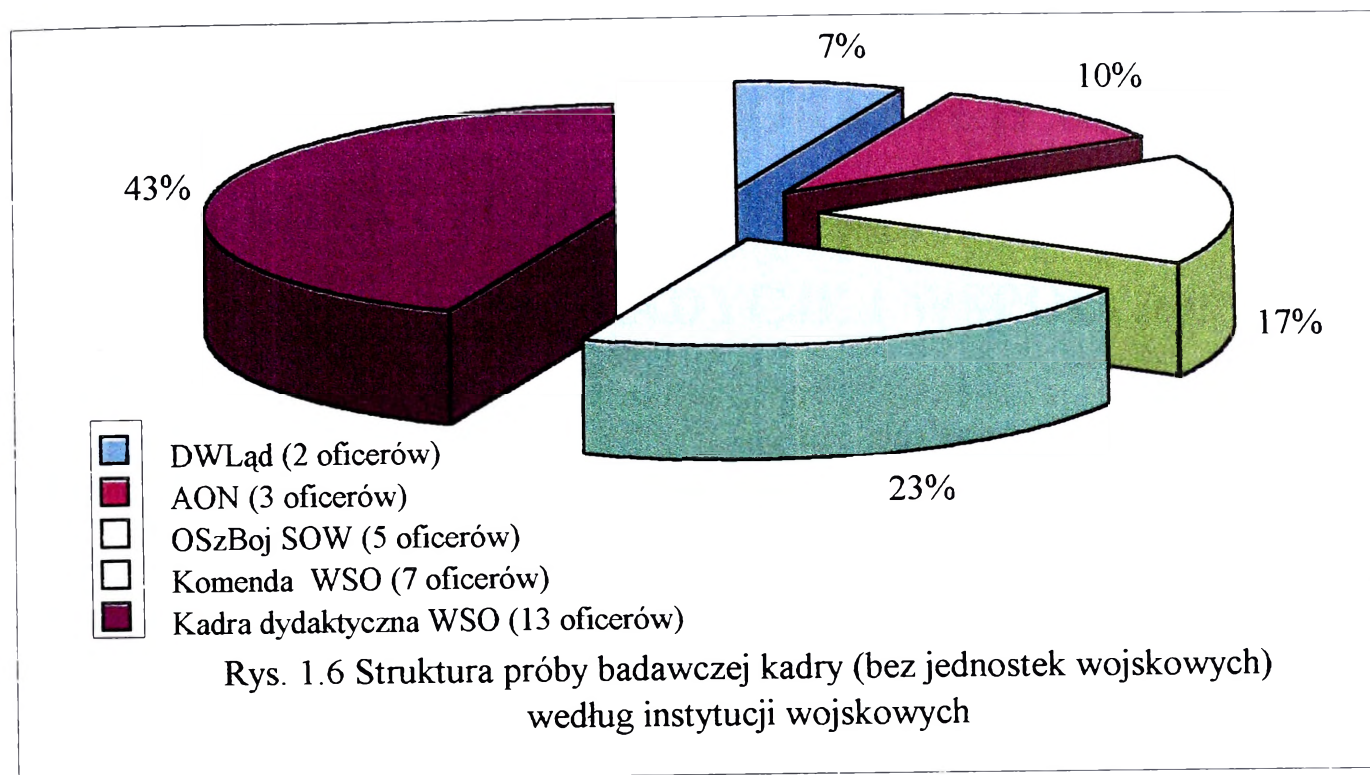

Dane zawarte na rys.1.4. wykazują, że liczba poddanych badaniu podchorążych o specjalności dowodzenie pododdziałami jest największa - 59%, w stosunku do pozostałych specjalności. Wynika to ze struktury organizacyjnej studiów: na kierunku zarządzanie w tej specjalności studiuje najwięcej słuchaczy.

Dane na rysunku wykazują, że największa liczba oficerów w strukturze próby badawczej to dowódcy kompanii – 42%. Ci respondenci byli bezpośrednimi przełożonymi podchorążych odbywających praktyki dowódczo-specjalistyczne w jednostkach wojskowych.

Największa liczba respondentów próby badawczej z rysunku 1.6. to wykładowcy Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki. Podyktowane to jest tym, że ta grupa oficerów bezpośrednio uczestniczyła w organizacji i przebiegu praktyk podchorążych III i IV rocznika. Pełnili oni funkcje kierowników dydaktycznych praktyk.

2. PRAKTYKI PODCHORAŻYCH W SYSTEMIE DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZYM WSO – TRADYCJE I WSPÓŁCZESNOŚĆ

*„Teoria zdobyta na drodze poznania
zmysłowego i rozumowego nabiera sensu tylko
wówczas, gdy wraca do praktyki, tj. gdy służy
przekształcaniu rzeczywistości, pozwalając
przewidywać wyniki tego przekształcania”.*

Okoń W. (1971, s. 293)

2.1. PRAKTYKI EDUKACYJNE PODCHORAŻYCH W OKRESIE MIĘDZYWOJENNYM

W okresie międzywojennym w systemie przygotowywania kadr oficerskich piechoty na potrzeby sił zbrojnych II Rzeczypospolitej dużą wagę przywiązywano do obywania praktyk oraz do problemów związanych z bezpośrednim uczestnictwem podchorążych w życiu codziennym jednostki wojskowej. Wśród wielu zagadnień, na które zwracano szczególną uwagę, do priorytetowych zaliczano przygotowanie podchorążych do życia koszarowego, a także do rozwiązywania problemów związanych z dowodzeniem, wychowywaniem oraz szkoleniem żołnierzy (por. Piątek W. 1994, s. 46). W tym okresie warunki kształcenia wojskowego, a więc i praktyk podchorążych, zmieniały się w różnych latach.

Pierwsze praktyki podchorążych szkół oficerskich piechoty w jednostkach liniowych zaczęto realizować w 1924 r. Zostały one wprowadzone na podstawie zarządzenia Ministerstwa Spraw Wojskowych rozkazem z dnia 25 czerwca 1924 r. (por. Lenkiewicz W. 1931, s. 321). W rozkazie tym mówi się, że „(...) praktyka podchorążych, przechodzących na drugi kurs oficerskich szkół, odbywać się będzie w oddziałach, w których mają oni służyć w przyszłości, jako oficerowie” (ibidem, s. 321).

Pierwszą praktykę podchorąży odbywał podczas pierwszego roku nauki, a więc jeszcze w czasie kursu unitarnego w jednostkach piechoty. Trwała ona od 4 do 6 tygodni i była organizowana w najlepszych pułkach, które przodowały w osiąganiu najwyższych wyników podczas szkolenia wojsk. Celem tej praktyki było „(...) praktyczne poznanie organizacji i życia wewnętrznego pułku, poznanie metod szkolenia szeregowych oraz udział w ćwiczeniach w terenie” (ibidem, s. 321). Praktyka w jednostkach wojskowych – w myśl wytycznych Ministerstwa Spraw Wojskowych z roku 1935 – „(...) miała udostępnić podchorążemu dowodzenie drużyną na właściwym elemencie, jakim jest dla niego strzelec kontyngentu, oraz uczyć postępowania oraz opieki nad żołnierzami” (Rutkowski S. 1970, s. 142). Tak więc, jej zasadniczym celem było zbliżenie i zapoznanie kandydata na oficera z warunkami i realiami codziennej służby oficera. Ponadto dzięki praktyce podchorąży kształtował w sobie poczucie pewności, śmiałości zarówno w kontaktach z podwładnymi, jak i przełożonymi. Uczyła ona zaradności i inicjatywy w dowodzeniu najmniejszym zespołem, jakim była drużyna. Po odbyciu tej praktyki oraz uzyskaniu pozytywnej oceny i opinii podchorążowie udawali się na miesięczny urlop.

Druga praktyka była realizowana podczas pierwszego roku nauki w szkole oficerskiej w określonej specjalności rodzaju wojsk. Podchorąży, by ją odbyć kierowany był do pułków piechoty, uznawanych za najlepsze pod względem dyscypliny i wyszkolenia. Czas trwania tej praktyki był nieco dłuższy, bo wynosił trzy miesiące (por. Wójcik T. 2000, s. 30). Podstawowym jej celem było kształcenie oraz doskonalenie przez podchorążego umiejętności instruktorskich i wychowawczych, które były niezbędne w czasie szkolenia pojedynczego żołnierza i drużyny. Po odbyciu praktyki i uzyskaniu pozytywnej oceny oraz opinii podchorąży wracał do macierzystej szkoły, gdzie kontynuował naukę (por. *Praktyki uczniów szkół oficerskich w pułkach w roku 1924*, 1924, s.143).

Sposób odbywania przez podchorążych *trzeciej praktyki* różnił się nieco od poprzednich tym, iż była podzielona na trzy okresy:

- pierwszy – w czasie którego podchorążowie jako dowódcy plutonów doskonalili swoje umiejętności na tym szczeblu organizacyjnym. Okres jej trwania wahał się od 4 do 6 tygodni;

- drugi – podchorążowie dowodzący plutonami brali udział w manewrach, szkoleniu poligonowym, mobilizacyjnym rozwinięciu pododdziałów, a także pogłębiali znajomość sprzętu technicznego danego rodzaju wojsk. Trwał on około miesiąca;
- trzeci – w trakcie tej praktyki, podchorążowie pełnili funkcję (obowiązki) szefa kompanii oraz poznawali wszelkie zasady związane z administrowaniem pododdziałem (por. Piątek W. 1994, s. 46).

Ostatnia praktyka odbywała się zazwyczaj w jednostce wojskowej, do której podchorąży miał być skierowany po ukończeniu szkoły oficerskiej. Praktyka ta zajmowała bardzo ważne miejsce w toku kształcenia przyszłego oficera, ponieważ spełniała rolę tzw. egzaminu praktycznego. Po jej odbyciu wystawiano podchorążemu ocenę, którą brano pod uwagę przed mianowaniem go na pierwszy stopień oficerski (por. Lenkiewicz W. 1930, s. 321).

Poczynając od 1935 r. zwiększono ogólny czas praktyki w wojskowych jednostkach liniowych do 9 miesięcy. Dokonano również zmian w sposobie ich odbywania, wprowadzając na pierwszym roku dodatkową dwumiesięczną praktykę w pułkach piechoty. Zmiany dokonano również na drugim roku nauki, dodano dwie praktyki instruktorskie po dwa tygodnie każda (por. *Ogólne wytyczne trzyletniej pracy wyszkoleniowej w Szkole Podchorążych Piechoty w 1935 r.*, 1935, s. 23). Zasady i tok odbywania praktyk przez podchorążych w omawianym okresie były w pełni czytelne i uzasadnione obowiązującym wówczas systemem kształcenia na oficera.

Ważnym elementem w procesie praktyk był system opiniowania podchorążych, odzwierciedlający zdolność do pełnienia funkcji dowódczej (por. Wójcik T. 2000, s. 29). Należy podkreślić, iż nieodbycie z jakichkolwiek przyczyn określonej programem nauki praktyki w jednostce liniowej pozbawiało podchorążego możliwości uzyskania stopnia oficerskiego, względnie promocji na kolejny rok nauki (ibidem, s. 29).

Okres, w którym podchorążowie odbywali praktyki, nazwać można dobrą szkołą zdobywania i doskonalenia umiejętności dowódczych oraz wychowawczych.

Przedwojenne praktyki podchorążych sprzyjały łączeniu teorii z działalnością praktyczną, przez co stawały się niezbędnym elementem racjonalnego procesu

nauczania. Stawiały one przed podchorążymi wiele problemów i zadań, zmuszając ich tym samym do własnej aktywności poznawczej.

2.2. PRAKTYKI W SYSTEMIE KSZTAŁCENIA KANDYDATÓW NA OFICERÓW WYBRANYCH PAŃSTW NATO

Porównanie odbywania praktyk przez naszych podchorążych wyższych szkół oficerskich z ich odpowiednikami w systemie kształcenia na oficerów innych państw jest czynnością trudną i złożoną. Trudność ta wynika przede wszystkim z różnic w systemie kształcenia kandydatów na oficerów, który obejmuje między innymi kursy, szkoły oficerskie, akademie wojskowe czy uniwersytety obrony narodowej. Dla czytelności omawianego zagadnienia autor musiał najpierw przedstawić sam system kształcenia kandydatów na oficerów, a dopiero w nim umieścić proces praktyk zawodowych. Do porównania wybrano odpowiedniki naszych wyższych szkół oficerskich wojsk lądowych w Niemczech, Wielkiej Brytanii, Francji i Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

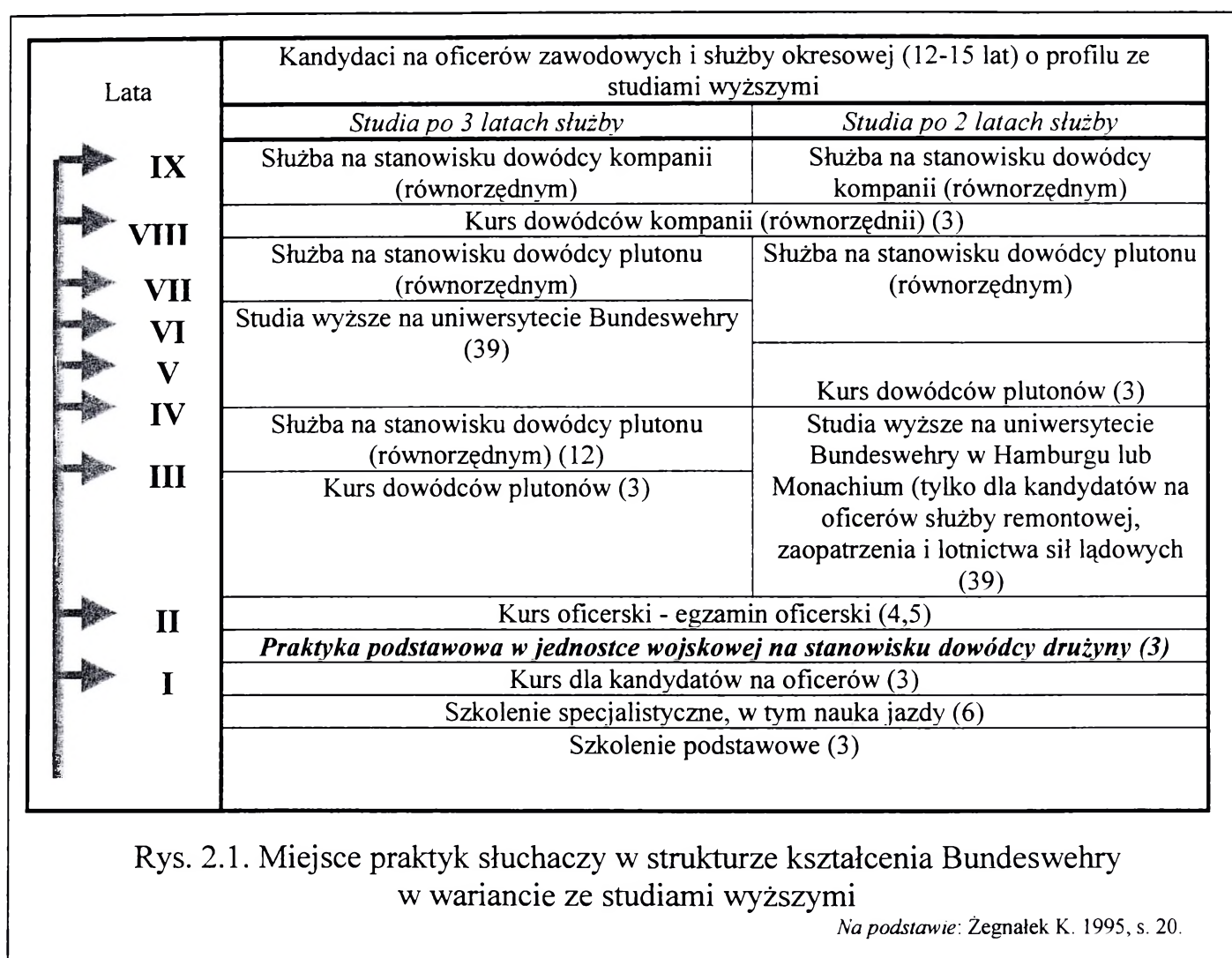
W Niemczech system szkolnictwa wojskowego pozostaje w ścisłych, otwartych relacjach z ogólnokrajowym systemem wykorzystania kadr. Na poziomie wykształcenia wyższego przejawia się to dyplomowaniem absolwentów w „cywilnych” dyscyplinach naukowych, zaś na poziomie wykształcenia średniego umożliwieniem pod koniec służby przekwalifikowania do pozawojskowego zawodu.

W siłach lądowych Niemiec za organizację i realizację kształcenia odpowiedzialny jest inspektor sił lądowych. Kształcenie oficerów sił lądowych realizowane jest w dwóch wariantach:

- pierwszy – obejmujący studia wyższe – realizowany jest na Uniwersytetach Bundeswehry w Hamburgu i w Monachium. Kształceniem tym objęci są kandydaci na oficerów zawodowych i służby okresowej (zobowiązanie do 12-, 15-letniej służby wojskowej);
- drugi – bez studiów wyższych – obejmuje kandydatów na oficerów służby okresowej, kształconych głównie w szkole oficerskiej sił lądowych w Hannoverze oraz w ośrodkach szkolenia rodzajów wojsk i służb. Całość edukacji oficerów sił

lądowych obejmuje cztery stopnie kształcenia odpowiednie do szczebla organizacyjnego od dowódcy plutonu (równorzędnego) do dowódcy brygady (równorzędnego) (por. Żegnałek K. 1995, s.22).

Z uwagi na obszar zainteresowania problemem na rysunku 2.1. i 2.2 przedstawiono miejsce praktyki w systemie kształcenia dwóch pierwszych stopni.

Kształcenie oficerów sił lądowych różnych rodzajów wojsk i służb trwa pięć i pół roku, a oficerów o kierunku dowódczym jeden rok dłużej ze względu na pełnienie służby w jednostkach liniowych na stanowisku dowódcy plutonu.

Wszyscy kandydaci na oficerów Bundeswehry rozpoczynają obowiązkowe szkolenie razem z żołnierzami zasadniczej służby wojskowej w jednej z jednostek liniowych. Szkolenie to trwa sześć miesięcy i obejmuje przedmioty ogólnowojskowe, które muszą zaliczyć wszyscy kandydaci na oficerów – niezależnie od rodzaju specjalności wojskowej, oraz przedmioty specjalistyczne.

Lata	Kandydaci na oficerów zawodowych i służby okresowej o profilu bez studiów wyższych	
	Kandydaci z zobowiązaniem 5 - 15 lat służby	Kandydaci z zobowiązaniem 3 - 4 lata służby
IX		
VIII		
VII		
VI	Kurs dowódców kompanii (równorzędny)	
V		
IV	Służba na stanowisku dowódcy plutonu (równorzędny)	
III		Służba na stanowisku dowódcy plutonu (równorzędny)
II	Kurs dowódców plutonów (3)	Kurs oficerów rezerwy (3)
	Kurs oficerski - (4,5)	Kurs oficerów rezerwy (3)
	Praktyka podstawowa w jednostce wojskowej na stanowisku dowódcy drużyny (4,5)	Służba w jednostce wojskowej na stanowisku dowódcy drużyny (równorzędny) (7,5)
I	Służba w jednostce wojskowej na stanowisku dowódcy drużyny (3)	
	Kurs dla kandydatów na oficerów (3)	
	Szkolenie specjalistyczne, w tym nauka jazdy (6)	
	Szkolenie podstawowe (3)	

Rys. 2.2. Miejsce praktyk słuchaczy w strukturze kształcenia Bundeswehry w wariantcie bez studiów wyższych

Na podstawie: Żegnałek K. 1995, s. 22.

Praktykę kandydaci na oficerów zawodowych Bundeswehry odbywają w jednostce wojskowej pod koniec I etapu edukacji oficerskiej na stanowisku dowódcy drużyny.

Podczas tej praktyki kandydaci na oficera kształtują w sobie podstawowe cechy dowódcze niezbędne do szkolenia i dowodzenia na szczeblu drużyny. Po jej zakończeniu – na przełomie drugiego roku szkolenia – kierowani są na kurs oficerski do jednego z ośrodków szkolenia Bundeswehry w Hanowerze lub Monachium. Kurs ten kończy się egzaminem na oficera i mianowaniem na pierwszy stopień oficerski. Absolwenci kursu oficerskiego kierowani są na kurs dowódców plutonów, którego celem jest przygotowanie ich do dowodzenia plutonem. Ukończenie tego kursu kończy zasadniczy proces szkolenia kandydatów na oficerów wojsk lądowych. W następnych etapach edukacji kandydata na oficera nie ma praktyki w jednostce wojskowej na wyższych szczeblach dowodzenia (por. Korczak M. 1990, s. 11-21).

W Siłach Zbrojnych Wielkiej Brytanii system kształcenia kandydatów na oficerów odbiega nieco od rozwiązań stosowanych w innych państwach NATO.

Na taki stan wpływa fakt, że proces zdobywania i podwyższania kwalifikacji wojskowych odbywa się przez uczestnictwo w wielu krótkoterminowych kursach (6-12 miesięcy).

System przygotowania kadr dla Sił Zbrojnych Wielkiej Brytanii opiera się wyłącznie na szkoleniu specjalistycznym i aplikacyjnym, ograniczonym do szkolenia wewnątrzresortowego. Szkolnictwo wojskowe nie prowadzi kształcenia na poziomie wyższym, kandydaci na oficerów kierowani są do uczelni cywilnych, mając możliwość swobodnego wyboru kierunku studiów.

Przygotowanie oficerów, a potem ich doskonalenie przebiega w kilku etapach. Pierwszy etap (podstawowy) obejmuje edukację w szkole oficerskiej, która trwa rok. Podczas nauki kadeci przechodzą miesięczny kurs (czyt. praktykę), na którym szczególną uwagę zwraca się na kształtowanie cech dowódczych. Ostatni semestr obejmuje szkolenie z zakresu wiedzy i działania dowódcy plutonu. W ramach tego semestru odbywają się ćwiczenia na poligonach (głównie w Niemczech). Absolwenci w dniu promocji otrzymują pierwszy stopień oficerski i kierowani są na kurs specjalistyczny dowódców plutonów. Następnie ci, którzy mają ukończone studia cywilne, kierowani są na dwuletni staż (praktykę) w jednostkach wojskowych, zgodnie z wybranym rodzajem wojsk. Pozostali oficerowie kierowani są na wyższe uczelnie cywilne, a po ich ukończeniu wracają do służby w wojsku.

<i>Lata</i>	<i>Wyróżniający się</i>	<i>Przeciętni</i>
X	Służba w jednostce wojskowej (4 lata)	Służba w jednostce wojskowej (5 lat) stanowisko dowódcy kompanii (równorzędne)
VIII	Studia w akademii sztabowej przed 32. rokiem życia (12 miesięcy)	
VI	Służba w jednostce wojskowej na stanowisku dowódcy kompanii (równorzędny) (2 lata)	Kurs dowódców kompanii (3 - 4 tygodnie)
IV	Kurs dowódców kompanii (3 - 4 tygodnie)	Służba w jednostce wojskowej (5 lat)
II	Służba (<i>staż</i>) w jednostce wojskowej na stanowisku dowódcy plutonu (równorzędny)(2 lata)	
	Kurs specjalistyczny - dowódcy plutonów (4 - 9 tygodni)	
	Oficerska Szkoła Zawodowa (9 - 11 miesięcy, w tym <i>kurs (praktyka) miesięczna w jednostce wojskowej na stanowisku dowódcy drużyny</i>)	

Rys.2.3. Praktyka i staż w toku kształcenia i przebiegu przygotowania służby oficerów Sił Zbrojnych Wielkiej Brytanii

Na podstawie: Żegnałek K. 1995, s. 22.

Drugi i trzeci etap kształcenia odbywa się odpowiednio w akademiach technicznych rodzajów sił zbrojnych lub akademiach sztabowych. Ostatnim etapem kształcenia oficerów są studia w Państwowej Akademii Obrony, do której kierowani są oficerowie starsi. (por. Żegnałek K. 1995, s.36). Praktyka w sensie zawodowym w takim podziale występuje na pierwszym etapie kształcenia (por. rys. 2.3.).

Kształcenie kadr oficerskich w armii francuskiej odpowiada specyfice systemu edukacji narodowej Francji. Szkolnictwo wojskowe jest zespolone z cywilnym przez przemienny tok studiów oraz spójny programowo ogólnokrajowy system szkolnictwa. Ukończenie szkoły oficerskiej jest równoważne z ukończeniem drugiego roku studiów na kierunku nauk technicznych. Daje to możliwość kontynuowania nauki w wypadku rezygnacji ze służby lub podjęcie dalszego kształcenia w trakcie służby w systemie zaocznym. Zapewnia to odpowiednie pod względem ogólnym i specjalistycznym przygotowanie kandydatów na żołnierzy zawodowych oraz ustawiczne podnoszenie kwalifikacji zawodowych oficerów podczas ich służby.

Spośród szkół oficerskich wojsk lądowych największą renomą cieszy się Wojskowa Szkoła Specjalna w Saint-Cyr (*L'Ecole Speciale Militaire de Saint-Cyr*), w której praktyka w jednostkach wojskowych występuje po pierwszym semestrze trzyletniej edukacji. Odbywa się ją na stanowisku dowódcy drużyny. Ma za zadanie kształtować cechy dowódcze i trwa pięć miesięcy. Na drugim roku kandydaci na oficerów przechodzą miesięczne przeszkolenie typowe dla komandosów oraz odbywają dwie krótkoterminowe (miesiąc) praktyki w jednostkach wojskowych. Awans do stopnia podporucznika słuchacze otrzymują już po drugim roku nauki. Podczas trzeciego roku nauki, po zdobyciu niezbędnej wiedzy na temat dowodzenia plutonem, jako podporucznicy odbywają staż na stanowisku dowódcy plutonu. W trakcie szkoły oficerskiej pod koniec studiów uczestniczą w ćwiczeniach taktycznych (15 dni) w specyficznych warunkach (Afryka, Gujana), lecz po jej ukończeniu nie uzyskują żadnej specjalności wojskowej. Specjalność tę zdobywają dopiero w tzw. szkołach aplikacyjnych (rodzajów wojsk i służb). Dopiero po takiej szkole oficer uzyskuje uprawnienia do dowodzenia plutonem i kompanią (por. Buczyński J. 1992, s. 22).

Podstawą amerykańskiego systemu przygotowania kadr oficerskich są:

- akademie wojskowe (uczelnie te kończy około 30-40% kadry),
- studia wojskowe przy uczelniach cywilnych (absolwenci stanowią około 50% kadry oficerskiej),
- szkoły oficerskie (około 10% oficerów kończy te szkoły).

West Point jest jedną z wielu wyższych uczelni wojskowych, której praktykę w jednostkach liniowych można porównać z miesięcznymi obozami letnimi, organizowanymi po pierwszym, drugim oraz trzecim roku nauki. W czasie tych obozów kadeci nabywają umiejętności w dowodzeniu regularnymi jednostkami wojsk lądowych, jak i pododdziałami szkolnymi. Wybrani kadeci mogą brać udział w specjalistycznym szkoleniu w dżunglach Panamy oraz arktycznym klimacie Alaski. Niektórzy zdobywają doświadczenie w dowodzeniu regularnymi jednostkami wojsk lądowych stacjonujących w Niemczech, na Hawajach czy w Korei.

Po zakończeniu edukacji w akademii kadet mianowany jest podporucznikiem w jednej ze specjalności wojskowej US Army, a następnie kierowany jest na 14-tygodniowy kurs specjalistyczny do Szkoły Piechoty Amerykańskich Sił Lądowych w Forcie Benning. Jego program obejmuje szkolenie ogniowe oraz podstawy dowodzenia i praktykę niezbędną do objęcia pierwszego stanowiska służbowego w charakterze oficera ogólnowojskowego.

Kolejnym etapem szkolenia oficera jest uczestniczenie w 16-tygodniowym, tzw. podstawowym, kursie oficerów wojsk lądowych. Celem tego kursu jest praktyczna weryfikacja umiejętności dowódczych, zdobycie kwalifikacji niezbędnych do objęcia stanowiska dowódcy plutonu lub zastępcy dowódcy kompanii. Absolwenci tego kursu są mianowani na stopień porucznika i kierowani do jednostek liniowych na stanowiska dowódcze zgodne z ich kwalifikacjami (por. Buczyński J. 1992, s.4-5).

Analiza systemów kształcenia i występującej w nich praktyki zawodowej w wybranych armiach państw NATO pozwala dostrzec – naszym zdaniem – pewne wspólne prawidłowości. Podczas edukacji oficera we wszystkich wymienionych armiach występuje okres, w którym słuchacze szkół wojskowych w różnym czasie i formach odbywają praktyki w jednostkach wojskowych.

Różnice które występują, tkwią przede wszystkim w systemie kształcenia na oficerów, opierającym się na narodowych założeniach.

2.3. NORMATYWNY ASPEKT PRAKTYK W SYSTEMIE DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZYM UCZELNI WOJSKOWEJ

Podstawy normatywno-prawne regulujące problem praktyk, jako integralnego składnika procesu kształcenia w działalności dydaktyczno-wychowawczej WSO zawarte są w wielu dokumentach ustawodawczo-normatywnych, planistycznych oraz wykonawczych.

Wyszczególnione dokumenty wzajemnie ze sobą korespondują nie tylko pod względem merytorycznym, ale również regulują – w sensie prawnoпорządkowym – wymiar praktyk w procesie kształcenia podchorążych. W skład tak pojmowanej grupy dokumentów wchodzi:

- *Statut uczelni,*
- *Regulamin studiów,*
- *Ramowe założenia systemu dydaktyczno-wychowawczego wyższej szkoły wojskowej,*
- *Plan studiów,*
- *Ramowe i szczegółowe programy kształcenia,*
- *Instrukcja o organizacji działalności dydaktycznej i naukowej w wojskowych szkołach zawodowych,*
- *Wytyczne do organizacji i przebiegu praktyk słuchaczy wyższych szkół wojskowych w jednostkach wojskowych (Ramowe założenia systemu dydaktyczno-wychowawczego wyższej szkoły wojskowej (1995, s. 13).*

Pierwsze ogólne ustalenia na temat praktyk w systemie kształcenia podchorążych zawarto w *statucie uczelni* i *regulaminie studiów*. W *Statucie Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki* w rozdziale 1 określającym postanowienia ogólne napisano: „(...) realizując zadania, o których mowa w ust. 1, szkoła w szczególności: współdziała z jednostkami wojskowymi w zakresie przygotowania dowódczego i specjalistycznego studentów oraz doskonalenia zawodowego kadr” (*Statut*

Wyższej..., 1995, s. 6). W rozdziale drugim *Regulaminu studiów Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki* dotyczącym ich organizacji czytamy „(...) studia, w zależności od specjalności dyplomowania, obejmują: (...) praktyki organizowane w jednostkach wojskowych, wyższych szkołach wojskowych lub innych jednostkach organizacyjnych” (s. 7). W powyższych dokumentach praktyka ujmowana jest w sposób ogólny i określone jest jej miejsce w całokształcie działalności dydaktyczno-wychowawczej wyższych szkół oficerskich.

Podobnie tematykę praktyki poruszają również *plany studiów WSO*. Ta grupa dokumentów zawiera w swojej treści przede wszystkim ich kalendarzowy podział w ujęciu miesięczno-dekadowym. Ponadto plany te rozpisane są na poszczególne lata studiów, gdzie obok podziału godzin na konkretne przedmioty określono także rodzaje praktyk oraz czas ich trwania na poszczególnych latach studiów (por. *Plan studiów WSO im. T. Kościuszki*, s. 67).

Ramowe i szczegółowe programy kształcenia są kolejnymi dokumentami, które ustalają koncepcję merytoryczno-metodyczną procesu kształcenia dla określonych przedmiotów oraz praktyk. W programach kształcenia, praktyki są traktowane jako przedmiot interdyscyplinarny i korelowane z przedmiotami, które mają zasadniczy wpływ na kształtowanie sylwetki osobowo-zawodowej absolwenta (por. *Ramowy program kształcenia WSO im. T. Kościuszki, kierunek – zarządzanie oraz kierunek budownictwo*).

Tak ogólne przedstawienie roli i miejsca praktyk w systemie kształcenia WSO stanowi podstawę kolejnych, bardziej szczegółowych dokumentów wykonawczych, normujących problematykę praktyk podchorążych.

Nieco szerzej zagadnienie praktyk przedstawiono w *Ramowych założeniach systemu dydaktyczno-wychowawczego wyższej szkoły wojskowej*, gdzie rola praktyk podchorążych ujęta zastała już w założeniach organizacyjnych (por. s. 13).

W ogólnie przyjętym kryterium organizacji studiów w WSO, zaliczenie praktyk jest jednym z zasadniczych kryteriów sprawności studiów (rys. 2.4.).

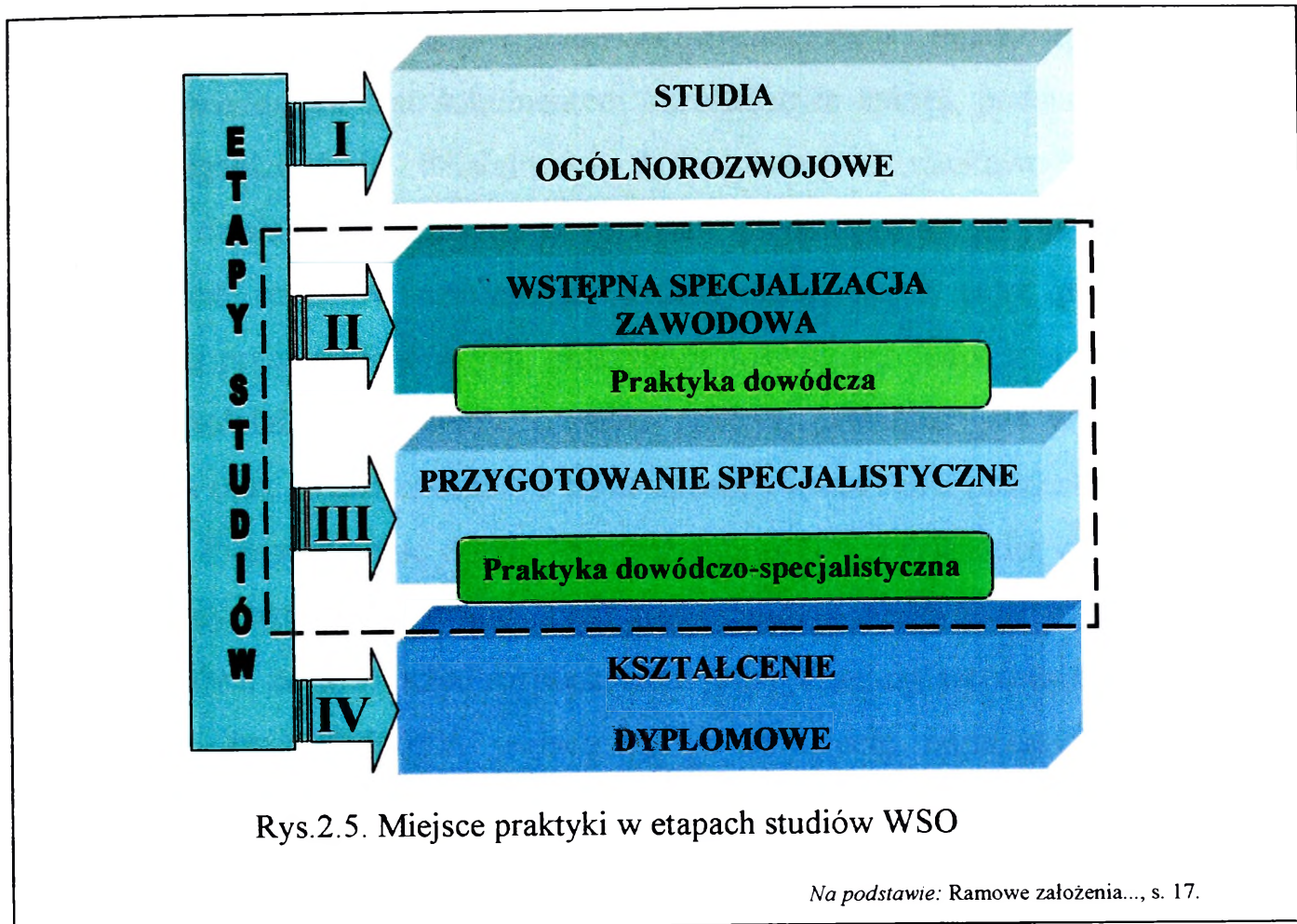

W powyższym dokumencie, w jego części dotyczącej założeń procesu kształcenia, obok innych występuje podrozdział zatytułowany *Praktyki słuchaczy*. Przedstawiono w nim miejsce praktyki w procesie kształcenia WSO. Ponadto zawarto cele dydaktyczno-wychowawcze, do zrealizowania przez podchorążych w czasie realizacji praktyk, oraz sposoby wywierania wpływu na tworzenie sylwetki osobowo-zawodowej absolwenta (por. s. 20).

Dokument ten określa również zasady i wymogi projektowania oraz funkcjonowania systemu dydaktyczno-wychowawczego uczelni wojskowej, a ponadto dokonuje podziału studiów na następujące etapy:

- studia ogólnorozwojowe,
- wstępna specjalizacja zawodowa,
- przygotowanie specjalistyczne,
- kształcenie dyplomowe (s. 16).

Ten podział jest istotny w stosunku do praktyki: określa jej miejsce w poszczególnych etapach studiów (rys. 2.5.).

W związku z tym praktyka dowódcza na stanowisku dowódcy drużyny (wstępnie pomocnika dowódcy plutonu) występuje w drugim okresie kształcenia. W myśl założeń wspomnianego dokumentu w czasie tej praktyki słuchacz powinien między innymi „(...) opanować wiedzę i umiejętności praktyczne oraz nabyć sprawności w przygotowaniu dowódczym na poziomie umożliwiającym samodzielną organizację i prowadzenia szkolenia na szczeblu drużyny (równorzędnym) oraz zapoznawczo plutonu (równorzędnym)” (ibidem, s. 18).

Drugi rodzaj praktyki, dowódczo-specjalistyczna (stażowa), na stanowisku dowódcy plutonu występuje w trzecim etapie kształcenia, który wobec zaleceń omawianego dokumentu powinien obejmować 1-2 semestry. Jego zadanie to przede wszystkim specjalistyczne przygotowanie słuchaczy, w tym zwłaszcza opanowanie przez nich wiedzy z zakresu uzbrojenia i sprzętu wojskowego. W myśl zaleceń *Ramowych założeń ...* kształcenie na tym etapie w całości lub częściowo prowadzone było w centrach szkolenia specjalistycznego rodzaju wojsk, ze szczególnym uwzględnieniem ćwiczeń taktycznych i szkolenia poligonowego.

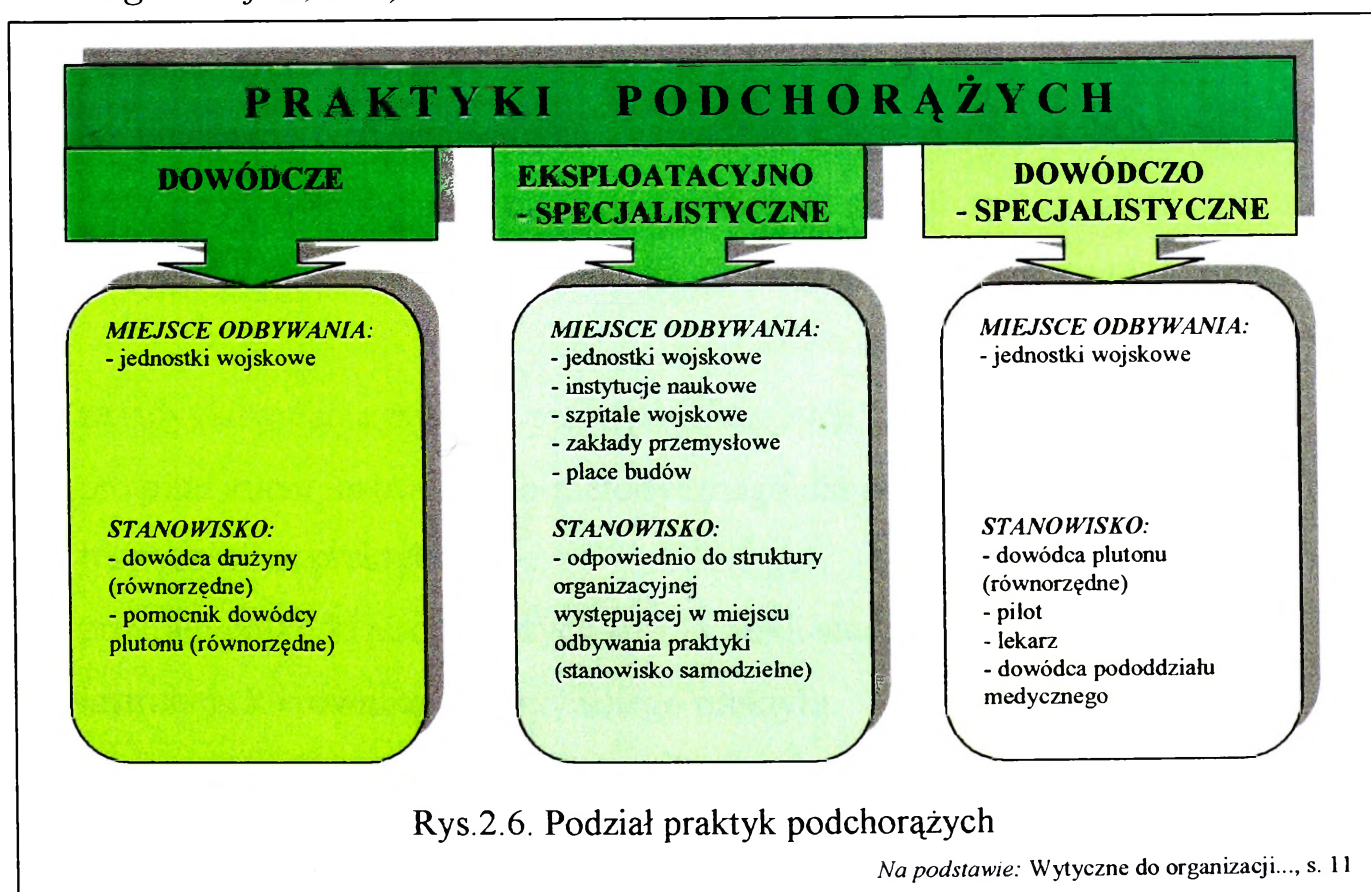
Instrukcja o organizacji działalności dydaktycznej i naukowej w wojskowych szkołach zawodowych jest dokumentem określającym zakres, podstawowe rodzaje i sposoby organizowania działalności dydaktycznej i naukowo-badawczej oraz planowanie działalności bieżącej. W rozdziale pierwszym tej instrukcji, dotyczącym podstawowych rodzajów działalności dydaktycznej, prócz zajęć programowych i samodzielnej pracy podchorążych, praktykom poświęcono jeden z podrozdziałów. W treści podrozdziału obok celów i zadań praktyk określona jest podstawa do ich realizowania oraz organizowania, a także sposoby kształcenia podchorążych w czasie ich trwania. Pierwsza część dotyczy w szczególności przedsięwzięć organizacyjnych, jakie powinny być zrealizowane przed rozpoczęciem praktyki przez podchorążego. §16 pkt 1 mówi, że „(...) przed rozpoczęciem praktyk należy wprowadzić słuchaczy w realia i tok życia jednostki wojskowej. W tym celu organizuje się spotkania dowództwa jednostki i zainteresowanych dowódców pododdziałów ze słuchaczami oraz pokaz podstawowych obiektów dydaktycznych i socjalnych z jednoczesnym wyjaśnieniem ich użytkowania oraz funkcjonowania” (s. 12). Treść tego paragrafu określa sposoby bezpośredniego uczestnictwa praktykantów w działalności szkoleniowo-wychowawczej jednostki wojskowej. I tak w punkcie 2 stwierdzono, że: „(...) podstawowymi sposobami kształcenia umiejętności praktycznych słuchaczy w czasie praktyk podchorążych powinny być szkolenie i wychowywanie żołnierzy pododdziału oraz ich udział w działalności instruktażowej” (ibidem, s. 12).

W instrukcji przedstawiono również zasady zaliczenia praktyk i wyznaczono osoby funkcyjne, na okres ich trwania. W treści tego podrozdziału zawarto też rozwiązania dotyczące kontroli praktyk, ich stałego nadzoru służbowego oraz obowiązującej dokumentacji.

Dokumentem odnoszącym się w sposób szczegółowy do procesu praktyk są *Wytyczne do organizacji i przebiegu praktyk słuchaczy wyższych szkół wojskowych w jednostkach wojskowych*. To zarządzenie Szefa Inspektoratu Szkolenia, Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 20 września 1995 r. jest podstawowym dokumentem regulującym organizację i przebieg praktyk podchorążych. Przedstawiono w nim przede wszystkim zadania i cele, jakie powinny być realizowane przez praktyki podchorążych. Jest on także wykładnikiem całej procedury

organizacyjnej dotyczącej praktyk. Dokonano w nim między innymi podziału praktyk (rys. 2.6.), które dzielą się na:

- dowódcze – realizowane w jednostkach wojskowych, w trakcie których słuchacze powinni opanować umiejętności dowódcze oraz instruktorsko-metodyczne, odpowiadające funkcji dowódcy drużyny (załogi) i pomocnika dowódcy plutonu (równorzędnych);
- eksploatacyjno-specjalistyczne (w tym technologiczne) – realizowane w jednostkach wojskowych, instytucjach naukowych, szpitalach wojskowych, zakładach przemysłowych, placach budów itd.;
- dowódczo-specjalistyczne (stażowe) – realizowane na stanowiskach służbowych – dowódców plutonów (równorzędnych), pilotów, lekarzy (np. jednostki wojskowej, dowódcy pododdziału medycznego, lekarza izby chorych) itd. Obejmują one kształcenie i doskonalenie zawodowe w zakresie funkcji: dowódczej, szkoleniowo-wychowawczej, eksploatacyjnej i instruktorsko-metodycznej. Realizowane są w końcowej fazie przygotowania podchorążych przed objęciem pierwszego samodzielnego stanowiska służbowego. Podczas tych praktyk powinno nastąpić możliwie trwałe połączenie wiedzy i umiejętności określonych w wymienionych funkcjach (*Wytyczne do organizacji...*, s.12).

Podział praktyk przedstawiony na rys. 2.6., jest zależny między innymi od rodzaju i charakteru studiów w danej szkole oficerskiej, a także od terminu praktyk, ich umiejscowienia w trakcie procesu kształcenia. W dokumencie tym stwierdzono, że: „(...) łączny czas przeznaczony na odbycie praktyk przez podchorążych powinien, w zależności od potrzeb i specyfiki danego kierunku kształcenia, wynosić od 3 do 6 miesięcy w ciągu całego okresu studiów” (*Wytyczne do organizacji...*, s. 12).

Mając na uwadze teren badań niniejszej dysertacji, istotne są wyciągi z wytycznych przełożonych określonych szczebli, w których unormowany jest proces praktyk. Tymi dokumentami są:

- wyciąg z zarządzenia Ministra Obrony Narodowej nr pf. 12/MON z dnia 28.10.1980 r. w sprawie zakwaterowania we wspólnych kwaterach stałych;
- wyciąg z zarządzenia Ministra Obrony Narodowej nr 23 MON z dnia 29.03.1990 r. w sprawie przepisów o uposażeniu żołnierzy niezawodowych;
- wyciąg z zarządzenia Ministra Obrony Narodowej nr 106 MON z dnia 31.12.1990 r. w sprawie przepisów o stosowaniu należności żywnościowych przysługujących żołnierzom w czasie pokoju;
- wyciąg z zarządzenia Głównego Kwatermistrza WP nr 43 z dnia 24.12.1980 r. w sprawie zabezpieczenia podchorążych odbywających długotrwałe przeszkolenie wojskowe oraz odbywających praktyki w okresie studiów przemianowych.

Na podstawie tych wytycznych i zarządzeń w wyższych szkołach wojskowych opracowywane są dokumenty uzupełniające, które w sposób szczegółowy odnoszą się do badanej problematyki. I tak, w WSO im. Tadeusza Kościuszki tymi dokumentami są:

- zasady odbywania praktyki przez podchorążych III i IV roku studiów;
- program kursu instruktorsko-metodycznego dla podchorążych wydziałów przed rozpoczęciem praktyki;
- program praktyki podchorążych III i IV roku studiów;
- instrukcja kierownika dydaktycznego praktyki.

Z uwagi na rozpatrywaną problematykę badawczą, wymienione w podrozdziale dokumenty poddano analizie, której wyniki prezentowane są w kolejnych podrozdziałach.

2.4. CELE I ZADANIA PRAKTYK W KONTEKŚCIE ZAŁOŻEŃ PROGRAMOWYCH

Praktyki słuchaczy wyższych szkół oficerskich, w założeniu niezbędny składnik procesu kształcenia, stanowią bez wątpienia najistotniejszy element bogatej wiedzy teoretycznej, przenoszą w realia życia, szkolenia i funkcjonowania jednostek wojskowych. Powinny one, zgodnie z wytycznymi Szefa Inspektoratu Szkolenia, Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego WP, finalizować kształcenie w zakresie funkcji dowódczej, eksploatacyjno-specjalistycznej oraz instruktorsko-metodycznej (*Wytyczne do organizacji...*, s.2).

Właściwie przygotowane i realizowane spełniają wiele ważnych zadań w procesie kształcenia: pogłębiają wiedzę i stają się źródłem poznania oraz weryfikują wiedzę teoretyczną nabytą w czasie studiów (por. Urban S., Ładoński W. 1994, s. 144).

Ich interdyscyplinarny charakter wynika z faktu, że wieńczą one proces zdobywania wiedzy z różnych przedmiotów, zarówno z dziedziny nauk humanistycznych, jak i nauk ścisłych oraz przedmiotów wojskowych. Pobyt w jednostce wojskowej, odpowiednio zaplanowany i zorganizowany, powinien umożliwić nowatorskie wykorzystanie wiedzy w działaniu służbowym.

Cele praktyk jako podstawowy wyznacznik treści zawartych w wytycznych i zarządzeniach odzwierciedlają ich dowódczo-specjalistyczny charakter oraz podkreślają praktyczno-poznawczą i adaptacyjną specyfikę. W myśl tak pojętych założeń wyróżnić można cele ogólne oraz pośrednie (szczegółowe).

W. Chojnacki, określając zadania praktyki uważa, że „(...) głównym jej celem jest zapoznanie podchorążych z charakterem i środowiskiem ich przyszłej pracy, wzbogacanie wiedzy teoretycznej o elementy i umiejętności praktyczne” (1993, s. 28).

Podobne stanowisko zajmuje Z. Madej, który jest zdania, iż „(...) podstawowym celem praktyki jest zapoznanie podchorążych ze środowiskiem i warunkami przyszłej służby, wstępna akceptacja do tego środowiska, a także wzbogacania ich wiedzy teoretycznej i doskonalenie umiejętności praktycznych” (1987, s. 82).

W takim kontekście słuszną wydaje się sugestia K. Żegnałki, który stwierdza, że „(...) osiągnięcie celów stawianych przed praktyką zależy m.in. od:

- ilości czasu przewidzianego na jej odbycie;
- okresu, w którym jest ona realizowana;
- ukierunkowania na realizację określonych zadań pozostających w ścisłym związku z procesem dydaktycznym;
- rodzaju (jednostki wojskowej) instytucji, w której jest ona realizowana;
- współpracy uczelni z jednostkami (instytucjami), w których są odbywane praktyki;
- właściwego nadzoru ze strony uczelni nad przebiegiem praktyki;
- zaangażowania słuchacza w realizację zadań zaleconych do wykonania podczas praktyki;
- atmosfery stworzonej w jednostce wojskowej (instytucji) dla realizacji planów praktyki itp.” (1990, s. 132).

Można więc stwierdzić, iż w obecnym funkcjonowaniu procesu dydaktyczno-wychowawczego WSO praktyki podchorążych są jednym z najważniejszych elementów przygotowania dowódcy do pełnienia określonego stanowiska służbowego. Ukształtowanie i pogłębianie w ramach praktyk pożądanych cech dowódcy-specjalisty na miarę nowoczesnej armii, w dzisiejszych warunkach wymaga postawienia przed nimi określonych i przede wszystkim trafnych celów. Wypracowane cele, zarówno ogólne, jak i pośrednie powinny prowadzić do wyselekcjonowania określonych cech, które będą charakteryzować nowoczesnego dowódcę.

2.4.1. CELE OGÓLNE

Cele ogólne praktyk wyprowadzone są bezpośrednio z potrzeb i zadań działalności dydaktyczno-wychowawczej szkół wojskowych oraz charakterystyki

osobowo-zawodowej absolwentów WSO, a głównie z cech określających ich kwalifikacje ogólne i kierunkowe.

Interesujące stanowisko dotyczące ogólnych celów praktycznego nauczania zawodu (praktyki) przedstawia M. Turek, który stwierdza, że „(...) wynikają one z wymagań służby wojskowej w obecnym czasie i w przyszłości”(Turek M. 1995, s. 6). Określając cel główny praktyki, A. Gmur przedstawił go jako konfrontacja teorii z praktyką (por.1987, s.56). J. Poręba za podstawowy cel praktyki uważa „(...) podniesienie jakości praktycznego przygotowania podchorążych do działalności służbowej na pierwszym stanowisku oficerskim po ukończeniu uczelni i zapoznanie się z wykonywaniem obowiązków na kolejnych stanowiskach służbowych poprzez pełniejszą integrację teorii z praktyką w warunkach jednostki wojskowej” (1995, s. 32).

Zakłada się, że praktyki jako integralny element procesu kształcenia słuchaczy WSO spełniają zasadniczą rolę w kształtowaniu sylwetki osobowo-zawodowej, jak i w wyrabianiu cech dowódczych oraz w przygotowaniu specjalistycznym.

W takim kontekście racjonalne wydaje się postawienie przed praktykami celów ogólnych, które obecnie zmierzają w następujących kierunkach:

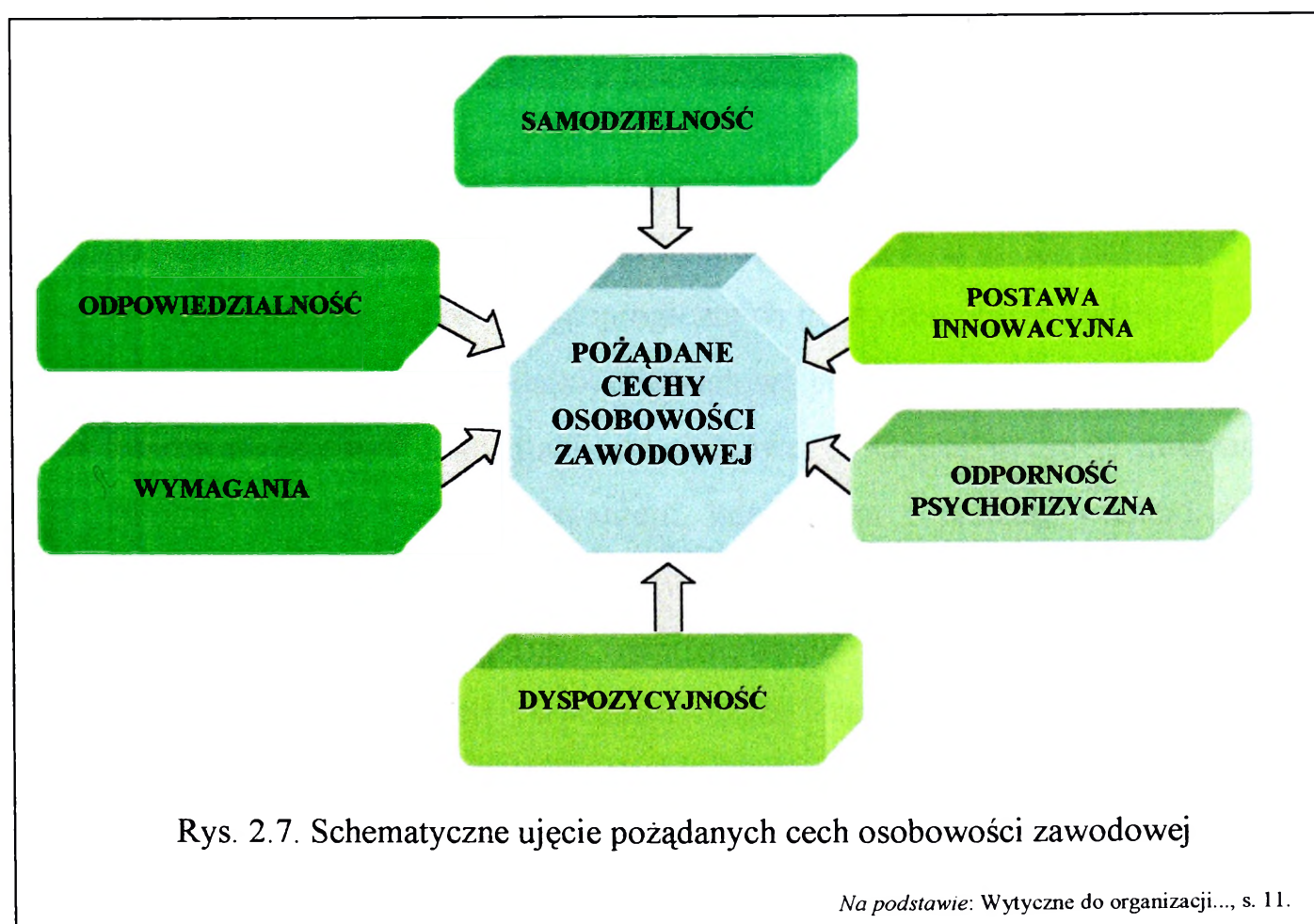
- ukształtowania szczególnie istotnych dla absolwentów cech określonych w charakterystyce osobowo-zawodowej, głównie w zakresie cech dowódczych;
- skonfrontowania nabytej wiedzy teoretycznej z zadaniami szkoleniowymi, wynikającymi z kompetencyjnego zakresu obowiązków osób funkcyjnych, dotyczącymi przygotowania pododdziału do działania w czasie „W” i „P”;
- ugruntowania umiejętności specjalistycznych w zakresie zastosowania techniki wojskowej w warunkach czasu „W” i „P”, w tym zwłaszcza uzbrojenia i sprzętu znajdującego się w wyposażeniu pododdziału danego rodzaju wojsk (w warunkach polowych i garnizonowych);
- integracji wiedzy i umiejętności umożliwiających spełnienie funkcji specjalistycznych, odpowiadających specyfice danego rodzaju wojsk;
- nabycia umiejętności posługiwania się sprzętem specjalistyczno-diagnostycznym, stosownie do kierunku kształcenia;

- poznania problemów życia wojskowego w różnych jego dziedzinach, w tym głównie umiejętności budowania więzi międzyludzkich i wzajemnego porozumienia (*Wytyczne do organizacji...*, s. 5).

Tak postrzegane ogólne cele praktyk są wspólne dla wszystkich kierunków studiów wyższych szkół oficerskich. Obejmują one zakres i jakość wykształcenia ogólnego absolwenta oraz stanowią podstawę wszechstronnego, ustawicznego i skutecznego rozwijania jego osobowości. Ponadto w trakcie ich realizacji zapewniają podchorążym możliwość samodzielnego i twórczego działania, co stanowi o dobrym przygotowaniu do zawodu oficera.

2.4.2. CELE POŚREDNIE

Przedstawione w poprzednim podrozdziale cele ogólne są wyznacznikiem stawiania przed praktykami celów pośrednich. Jak założono, podczas ich realizacji u słuchacza powinny się rozwinąć pożądane cechy osobowości, z których najważniejsze to: samodzielność, odpowiedzialność, wymagalność, dyspozycyjność, postawa innowacyjna oraz odporność fizyczna i psychiczna (por. rys. 2.7.).

W procesie kształtowania i doskonalenia umiejętności specjalistycznych cele pośrednie praktyk precyzują uczelnie, stosownie do kierunku (specjalności) studiów oraz wymogów zawodowych. Cele te oscylują wokół czterech głównych procesów kształtowania cech zawodowych, niezbędnych najpierw podchorążemu, a później absolwentowi w przyszłej służbie i są następujące:

A/ w procesie kształtowania i doskonalenia cech dowódczych słuchaczy:

- doskonalenie umiejętności elastycznego i dynamicznego stosowania stylów kierowania w procesie szkolenia i wychowania podwładnych, osiągania gotowości bojowej pododdziału oraz dowodzenia nim podczas wykonywania zadań w działaniach bojowych czasu „W” i „P”;
- nauczanie prowadzenia działań bojowych na szczeblu załogi (obsługi), drużyny, plutonu (równorzędnych) a zapoznawczo kompanii (równorzędnych) we wszystkich rodzajach walki;
- rozwijanie myślenia taktycznego (analizowania, realnego oceniania i przetwarzania informacji), wyobraźni taktycznej oraz wyrabiania umiejętności samodzielnego podejmowania decyzji;
- doskonalenie samodzielnego rozwiązywania problemów w działalności służbowej, głównie podczas dowodzenia pododdziałem w działaniach bojowych;
- kształtowanie umiejętności przewodzenia w pododdziale przez wypracowanie u podwładnych pożądanых cech żołnierskich, sterowanie ich emocjami oraz wykorzystanie czynników psychologicznych do wykonywania zadań;
- uczenie zarządzania gospodarką materiałową pododdziału przez zapoznanie się z prowadzeniem dokumentacji szkoleniowej i specjalistycznej, związanej z pełnioną funkcją, oraz pobieraniem, zdawaniem i przekazywaniem sprzętu wojskowego;
- kształtowanie umiejętności rozpoznawania osobowości podwładnych, diagnozowanie sytuacji wychowawczych oraz stosowanie profilaktyki pedagogicznej;
- nauczanie tworzenia pożądanых stosunków interpersonalnych w pododdziale i działania w ramach różnorodnych zespołów;

B/ w procesie kształtowania i doskonalenia cech niezbędnych do właściwego eksploataowania określonego systemu techniki wojskowej:

- przestrzeganie zasad eksploatacji sprzętu bojowego i technicznego w warunkach działań czasu „W” i „P”;
- użytkowanie sprzętu bojowego w podstawowych rodzajach działań bojowych oraz w warunkach pokoju;
- udział w działaniach technicznych na szczeblu pododdziału w warunkach poligonowych i garnizonowych;
- nabycie umiejętności posługiwania się sprzętem specjalistycznym, stosownie do kierunku kształcenia;
- szkolenie podwładnych w użytkowaniu sprzętu bojowego i technicznego znajdującego się na wyposażeniu pododdziału;

C/ w procesie wdrażania słuchaczy do systemu szkolenia i wychowania w jednostce wojskowej:

- nauczanie racjonalnego planowania i organizowania szkolenia w pododdziale uwzględniającego rachunek „koszt – efekt”;
- przygotowanie i prowadzenie instruktaży do zajęć specjalistycznych i ogólnowojskowych;
- przygotowanie i prowadzenie zajęć dydaktycznych (z zastosowaniem różnorodnych form i metod szkolenia);
- wykorzystanie infrastruktury dydaktycznej jednostki wojskowej do szkolenia (ogólnowojskowego, ogólnodowódczego i specjalistycznego);
- wykonanie i prowadzenie dokumentacji szkoleniowej, związanej z pełnieniem funkcji i stanowiskiem w jednostce wojskowej;
- opanowanie umiejętności myślenia systemowego, metod, analizy i syntezy informacji szkoleniowo-wychowawczych;
- poznanie organizacji i zasad doskonalenia zawodowego kadry w jednostce wojskowej;

D/ w procesie adaptacji do zawodowej służby wojskowej, kształtowania postaw identyfikacji z zawodem oficera Wojska Polskiego:

- kształtowanie postawy identyfikacji słuchaczy z zadaniami kadry oraz trudami życia wojskowego;
- gruntowne poznanie warunków życia i służby w jednostce wojskowej oraz wyrabianie umiejętności stosowania praktyki dyscyplinarnej w stosunku do podwładnych;
- kształtowanie umiejętności samodoskonalenia (samokształcenia i samowychowania);
- kształtowanie – przez udział słuchaczy w ceremoniach wojskowych – zamiłowania do kultywowania tradycji wojskowych i patriotycznych;
- poznanie dzięki kontaktom służbowym i koleżeńskim środowiska społecznego jednostki wojskowej;
- pełnienie poprzez słuchaczy służb dyżurnych w jednostce wojskowej, określonych w programach praktyk (*Wytyczne do organizacji...*, s. 6-10).

Z przeprowadzonej analizy celów pośrednich, które powinny być osiągnięte przez podchorążych w trakcie praktyk, wynika, że są one zbyt ambitne i rozległe. Systematycznie skracany czas odbywania praktyk, coraz trudniejsza sytuacja szkoleniowa w jednostkach wojskowych oraz niezbyt sumienne podejście podchorążych do odbywania praktyk, powodują, że one nie zostają osiągnięte. Dlatego należy zgodzić się z poglądem R. Przemyskiego, uważającego, że „(...) konieczne jest wyselekcjonowanie celów i zadań, które w czasie praktyk powinny być bezwarunkowo zrealizowane” (1995, s.62). Wobec tego, należałoby się zastanowić, co jest gwarantem osiągnięcia celów stawianych przed praktyką? Na to pytanie do tej pory nie udzielono odpowiedzi.

2.4.3. ZADANIA PRAKTYK

Stanowisko teoriopoznawcze, według T. Nowackiego, głosi, że praktyki mają dwa podstawowe zadania. Pierwsze z nich to stworzenie odpowiednio nośnego zasobu osobistego doświadczenia praktycznego studenta, na którym mogą się oprzeć wiadomości teoretyczne. W tej mierze spostrzeżenia natury zmysłowej i wiedza praktyczna powinny łączyć się dobrze z uogólnieniami i abstrakcjami, a nawet więcej:

powinny się wiązać i wzajemnie przenikać (por. 1995, s. 35). Według wspomnianego autora, chodzi o wywołanie, przez różnego rodzaju zabiegi, procesu myślowego, w którym analiza zdobytych doświadczeń doprowadzi do powiązania ich ze zdobytą wcześniej teorią lub też wywoła potrzebę objaśnienia teoretycznego.

Drugim zadaniem praktyki według autora jest „(...) wiązanie procesu opanowywania wiadomości z procesem ich stosowania w doświadczeniu jednostki. Chodzi więc o rozwinięcie umiejętności przy rozwiązywaniu zadań praktycznych, zapobieżenie temu, aby wiedza teoretyczna stanowiła oddzielną „szufladkę” w umyśle, a osobno nakładały się doświadczenia praktyczne. Ta umiejętność przyswajania wiedzy rozwija się szybko, gdy do każdej sytuacji praktycznej żądamy wyjaśnień teoretycznych” (1995, s. 36).

S. Urban, twierdzi że „(...) w procesie dydaktycznym praktyka spełnia zadanie wiązania teorii z praktyką, wzbogacania wiedzy zgromadzonymi podczas niej spostrzeżeniami i wyobrażeniami” (1994, s. 144).

W wojskowej literaturze przedmiotu do głównych zadań, które powinny być realizowane w trakcie praktyk podchorążych, zaliczono:

- ukształtowanie szczególnie istotnych dla oficerów cech dowódczych i wychowawczych, takich jak: umiejętności organizatorskie, wymagania, poczucie odpowiedzialności za podwładnych, powierzony sprzęt i mienie wojskowe, odwaga żołnierska, hart i zaradność w trudnych sytuacjach, sprawność i odporność fizyczna;
- opanowanie zasad techniki wojskowej pododdziału, zwłaszcza uzbrojenia i sprzętu, systemów dowodzenia oraz łączności;
- doskonalenie umiejętności instruktorsko-metodycznych;
- wdrażanie do życia i służby w jednostkach wojskowych oraz zapoznanie z lokalnym środowiskiem wojskowym i warunkami służby (*Instrukcja o organizacji działalności dydaktycznej i naukowej w wojskowych szkołach zawodowych*, 1990, s. 11).

W kolejnym dokumencie normatywnym przedstawione zadania, które powinny być zrealizowane podczas procesu praktyk, są uszczegółowione:

- zapoznanie praktyczne z zasadami i sposobami utrzymywania stałej gotowości bojowej pododdziału, a także z zadaniami dowódcy pododdziału w trakcie osiągania wyższych stanów gotowości bojowej;
- doskonalenie słuchaczy w dowodzeniu drużyną i plutonem (równorzędnym) na polu walki i w warunkach garnizonowych;
- kształtowanie umiejętności dowodzenia (wpływanie na podejmowane działania), motywowania, nawiązywania kontaktów interpersonalnych z kadrą i żołnierzami, delegowania uprawnień i kontrolowania;
- kształtowanie wiedzy i umiejętności w przewodzeniu zespołowi, w tym szczególnie umiejętności tworzenia właściwych stosunków interpersonalnych, a także inspirowania do dokładnego, terminowego i efektywnego wykonywania zadań;
- przygotowywanie a następnie doskonalenie umiejętności słuchaczy w zakresie organizacji i prowadzenia działalności szkoleniowej w pododdziale oraz doskonalenie korzystania z metodyk: szkolenia bojowego, technicznego, specjalistycznego, ogólnowojskowego i wychowania;
- przygotowanie słuchaczy do trafnego rozpoznawania i kształtowania sytuacji wychowawczych w pododdziale oraz do skutecznego funkcjonowania w układzie interpersonalnym przełożony – podwładny;
- zapoznanie słuchaczy ze strukturą jednostki wojskowej, funkcjonowaniem – w jej ramach – systemu logistyki wojskowej, obsługą specjalistyczno-diagnostyczną, bazą szkoleniową, kulturalno-oświatową i socjalną oraz przeznaczeniem i rozmieszczeniem;
- doskonalenie słuchaczy w znajomości przepisów eksploatacyjnych i umiejętności praktycznej obsługi sprzętu będącego na wyposażeniu pododdziału oraz specjalistyczno-diagnostycznego, stosownie do poziomu kształcenia (*Wytyczne do organizacji i przebiegu praktyk słuchaczy wyższych szkół wojskowych w jednostkach wojskowych*, 1995, s. 12).

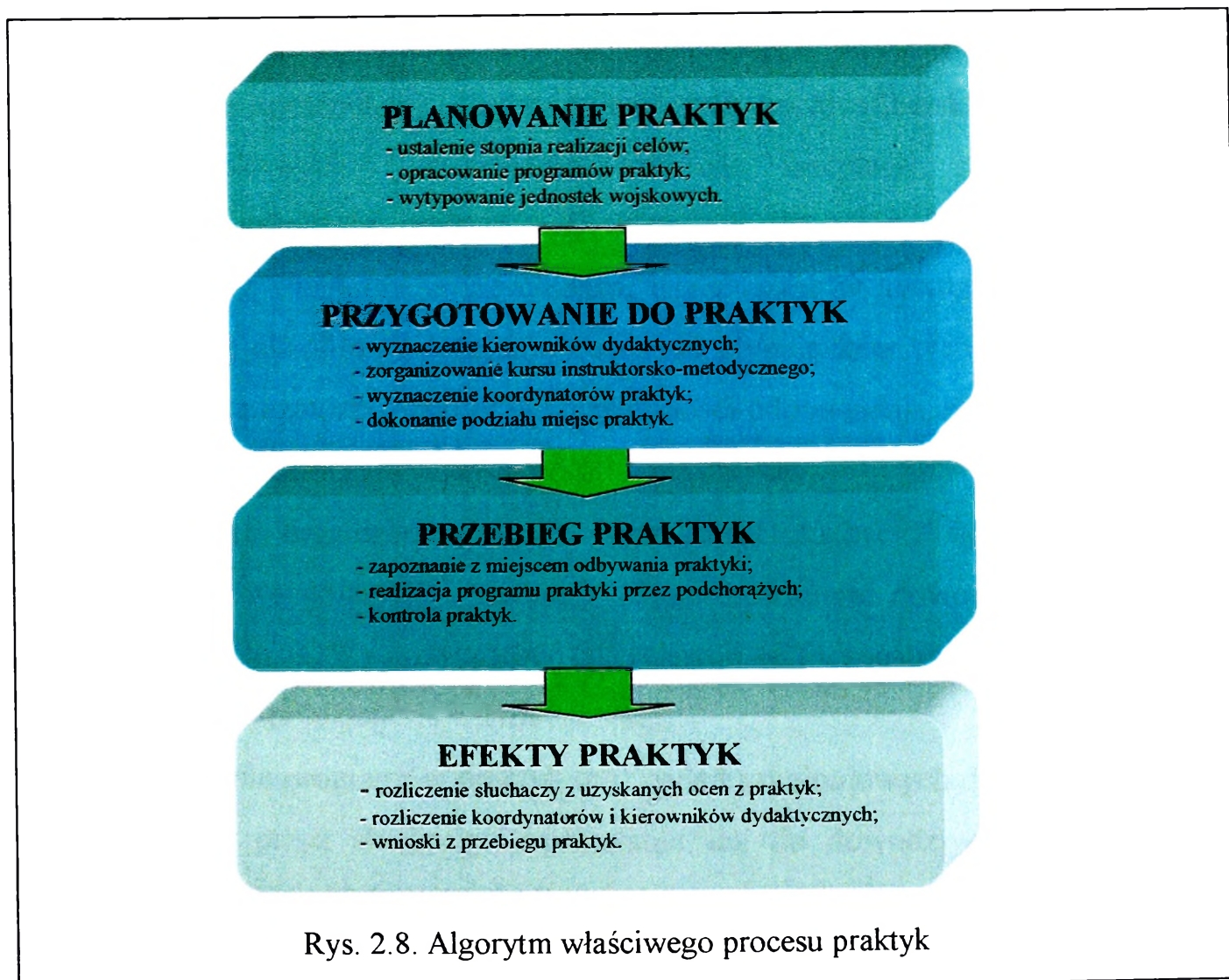
Właściwy dobór zadań, które powinien podchorąży zrealizować w toku odbywania praktyk, jest niezwykle istotny z punktu ich celowości.

Tak więc im będzie ich więcej, a czas na ich realizację coraz krótszy, tym bardziej w rzeczywistości będzie się to mijać z głównym przesłaniem istoty praktyki w procesie kształcenia w jednostce wojskowej.

2.5. ORGANIZACJA PROCESU PRAKTYK

Właściwe zorganizowanie praktyk jest gwarantem prawidłowego ich przebiegu, a w efekcie jednym z czynników wpływających na ich efekt końcowy. K. Żegnałek stwierdza, że „(...) mogą one spełniać swoją rolę tylko wówczas, kiedy będą należycie zorganizowane” (1990, s. 113). Czynniki wchodzące w zakres prawidłowego procesu planowania i organizowania praktyk dotyczą uczelni, podchorążych a także jednostek wojskowych (instytucji), w których planuje się odbycie praktyk (por. s. 132).

Do organizacji procesu praktyk konieczne są określone przedsięwzięcia, zorganizowane i zrealizowane w określonym czasie. Zapewnia to ich prawidłowy przebieg (por. rys. 2.8.).

Wobec powyższego trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem A. Gmura, który uważa, że „(...) wychowawcze wartości praktyk będą większe, jeżeli pracę nad nimi rozdzieli się na dwa etapy. Pierwszy z nich obejmuje przygotowanie podchorążego do praktyki i przypadnie on szkole, zaś drugi obejmuje samą praktykę i leży w gestii jednostki wojskowej” (1996, s. 22).

W takim wypadku, zarówno w okresie pierwszym, jak i drugim, udział szkoły oraz jednostki wojskowej w całym procesie praktyk jest różny, lecz nie można rozgraniczać go całkowicie na odpowiedzialne instytucje w poszczególnych etapach.

Podstawę planowania, czyli ogółu metod i czynności mających na celu optymalizację wykonywania zadań związanych z procesem (por. *Słownik encyklopedyczny*, 1999, s. 253) oraz organizowaniem praktyk podchorążych, stanowią obowiązujące zarządzenia (wytyczne), odpowiednie uzgodnienia, w tym z Pionami Szkolenia Dowództwa Wojsk Lądowych, korpusów i związków taktycznych, oraz obowiązujące w WSO programy kształcenia. Te ostatnie określają w zasadniczej mierze ich rodzaj, charakter oraz treść (por. *Instrukcja o działalności...* 1990, s. 11.)

Bezpośrednią odpowiedzialność za organizację i przebieg, a także rezultaty praktyk ponoszą komendanci – rektorzy wyższych szkół oficerskich oraz dowódcy jednostek wojskowych (odpowiednio szefowie instytucji itd.), w których podchorążowie odbywają praktyki. W instrukcji *Wytycznych do organizacji i przebiegu praktyk słuchaczy wyższych szkół wojskowych w jednostkach wojskowych* zadania są ściśle określone i wynikają z zakresu obowiązków tych osób. Dokonując ich podziału, organizatorzy praktyk w szczególności odpowiadają za:

A/ Komendanci – rektorzy wyższych szkół wojskowych:

- prawidłową organizację praktyk – przydział słuchaczy do poszczególnych jednostek wojskowych, ustalenie z zainteresowanymi dowództwami okręgów wojskowych (OW) i związków taktycznych (ZT) sposobów realizacji celów praktyk i współdziałania w tym zakresie;
- opracowanie programów praktyk oraz zadań szkoleniowych do obligatoryjnego zaliczenia przez słuchaczy i przesłanie ich do dowództw OW i ZT oraz oddziałów nie później niż miesiąc przed ich rozpoczęciem;

- wyznaczenie kierowników dydaktycznych praktyk oraz udzielenie im stosownego instruktażu przed wyjazdem na praktyki;
- przygotowanie słuchaczy do objęcia określonych stanowisk służbowych i ukierunkowanie ich działalności – m.in. przez organizację i właściwy wybór tematyki kursów instruktorsko-metodycznych;
- rozliczenie kierowników dydaktycznych i słuchaczy z realizacji programów praktyk, a także odpowiednie wykorzystanie wniosków wynikających z opinii służbowych słuchaczy w celu doskonalenia procesu kształcenia i wychowania na Uczelni;
- organizację kontroli praktyk poprzez delegowanie do miejsc ich odbywania kompetentnych oficerów, dowódców i nauczycieli akademickich.

B/ Dowódcy jednostek wojskowych:

- wyznaczenie osób funkcyjnych, odpowiedzialnych za merytoryczno-metodyczny nadzór (bezpośrednią opiekę) nad realizacją celów praktyk przez słuchaczy, a także za koordynację ich przebiegu;
- umożliwienie słuchaczom pełnej realizacji programu praktyk poprzez wcześniejsze uzgodnienie z WSO warunków organizacyjnych, szkoleniowych i socjalno-bytowych ich służby, pracy i nauki;
- przygotowanie kadry wykonującej zadania związanych z realizacją programów praktyk do aktywnego uczestnictwa w procesie kształcenia i wychowania słuchaczy;
- przygotowanie i koordynowanie planu czynności organizacyjnych, podporządkowanych adaptacji praktykantów do warunków pracy i służby w jednostce wojskowej, a także do warunków życia pozasłużbowego;
- rozliczenie kadry jednostki wojskowej i słuchaczy z realizacji programu praktyk, obiektywną ocenę postępów słuchaczy oraz wystawienie opinii służbowej i oceny indywidualnej za praktyki (s. 19).

Praktyki, postrzegane jak każdy inny proces, czyli „(...) ciąg zachodzących jedna po drugiej i wynikających kolejno z siebie przemian prowadzących do pewnego stadium końcowego, wyniku” (*Słownik wyrazów obcych*, 1998, s. 254), aby odniosły

pożądany skutek, wymagają wielu czynności przygotowawczych, realizacyjnych oraz podsumowujących.

Aby ich efekt końcowy był prawidłowy, należy zwrócić uwagę na działania, które w efekcie składają się na właściwą realizację. Dlatego nie wolno pomniejszać znaczenia żadnego z etapów pośrednich w całokształcie procesu organizacyjnego.

2.5.1. PRZYGOTOWANIE PRAKTYK

Przygotowanie praktyk słuchaczy WSO wymaga wiele przedsięwzięć na wszystkich szczeblach organizacyjnych instytucji wojskowych, wśród których są przede wszystkim wyższe szkoły oficerskie oraz związki taktyczne i samodzielne oddziały. Na podstawie wykazów podziału absolwentów szkół wojskowych promowanych w danym roku akademickim, ustalonych przez Departament Kadr MON wykazów, dowództwa okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych opracowują z udziałem komend WSO roczny plan praktyk oraz rozdzielniki miejsc praktyk (*Wytycznych do organizacji...*, 1990, s.12).

W oparciu o roczny plan praktyk komendy szkół oficerskich ustalają wspólnie z dowództwami ZT i samodzielnymi oddziałami zagadnienia organizacyjne, dotyczące przebiegu praktyk oraz sposoby realizacji zadań przewidzianych w ich programach (czynności te powinny być dokonane najpóźniej miesiąc przed rozpoczęciem praktyk). Tak opracowane programy (przed praktykami) powinni otrzymać:

- dowódca jednostki wojskowej, w której są one odbywane;
- koordynator praktyk (wyznaczony przez odpowiedni szczebel organizacyjny w ZT lub oddziale);
- kierownik dydaktyczny praktyk (wyznaczony przez komendanta WSO).

Podczas typowania jednostek wojskowych przyjmujących na praktyki podchorążych WSO bierze się pod uwagę przede wszystkim potrzeby kadrowe jednostek, do których podchorążowie otrzymują przydziały po zaliczeniu praktyk edukacyjnych i ukończeniu szkoły. Podstawą do imiennego wyznaczania podchorążych na praktyki do jednostek wojskowych są ilościowe rozdzielniki opracowywane przez sztaby okręgów wojskowych i rodzajów wojsk dla każdej WSO.

Celowe jest, aby terminy odbywania praktyk były skorelowane z systemem szkolenia danego rodzaju wojsk w ramach 12-miesięcznej zasadniczej służby wojskowej. Podczas przygotowania powinno się wziąć pod uwagę dwa podstawowe czynniki:

- dopasować czas ich odbywania do programu szkolenia poligonowego pododdziałów w jednostkach wojskowych;
- połączyć rodzaj odbywanej praktyki ze stanowiskiem, miejscem jej pełnienia w taki sposób, aby umożliwić realizację celów założonych w programach praktyk.

Wszystkie przedsięwzięcia związane z rozdzieleniem podchorążych na praktyki powinno się zakończyć na dwa miesiące przed ich skierowaniem do jednostek wojskowych. Czas ten uzależniony jest od przedsięwzięć organizacyjnych, które mają być zakończone przed odbywaniem praktyk.

Podstawę do realizacji zadań przewidzianych na okres praktyk stanowią ich programy, opracowane przez uczelnię wojskową w uzgodnieniu z dowódcami jednostek wojskowych. W programach tych należy preferować tematy (problemy), które w warunkach jednostki wojskowej podchorąży może opanować efektywniej.

W ramach obowiązującego dokumentu *Instrukcji o organizacji działalności dydaktycznej i naukowej w wojskowych szkołach zawodowych* praktyki powinny rozpocząć się okresem przygotowawczym na macierzystych uczelniach, w ramach którego dla podchorążych powinien być zorganizowany kurs instruktorsko-metodyczny lub instruktaż (por. § 15 str. 12). To przedsięwzięcie dydaktyczne ma następujące zadania:

- zapoznanie z celami, programem i przebiegiem praktyk oraz z obowiązkami i uprawnieniami słuchaczy;
- szkolenie doskonalące, głównie w zakresie metodyk szczegółowych, w tym organizowania i prowadzenia zajęć z przedmiotów specjalistycznych i ogólnowojskowych;
- szczegółowe zapoznanie z zadaniami i rygorami dydaktycznymi przypadającymi na okres pobytu w jednostkach wojskowych;
- zapoznanie z występującymi najczęściej przyczynami niepowodzeń szkoleniowo-wychowawczych w pracy z żołnierzami oraz z diagnozą i profilaktyką pedagogiczną (*Wytyczne do organizacji...*, 1995, s. 21).

W kursach tych powinni w stosownym zakresie uczestniczyć oficerowie z jednostek wojskowych, gdzie podchorążowie zostaną skierowani na praktyki, oraz kierownicy dydaktyczni praktyk. Głównym celem takiego uczestnictwa winna być wymiana doświadczeń oraz zapoznanie się z zadaniami, które słuchacze będą realizowali w trakcie praktyk.

2.5.2. PRZEBIEG PRAKTYK

Z. Maziej stwierdził, iż „(...) świadomość faktu, że jednostka wojskowa jest pierwszym i najmniejszym ogniwem w kształtowaniu przyszłych oficerów – dowódców plutonów, czyli podstawowej kadry szkoleniowej Wojska Polskiego, powinna wpływać na odpowiednią postawę wszystkich osób odpowiedzialnych za organizację i przebieg praktyk” (1987, s. 83).

Wielu znawców problemu sugeruje, aby praktyki odbywały się w jednostkach, w których przyjdzie przyszłym absolwentom objąć pierwsze stanowiska służbowe. Pogląd ten jest poniekąd słuszny, ale nie wiążący. Przy kurczących się możliwościach szkół w zakresie zabezpieczenia warunków do działania służbowego oraz restrukturyzacji sił zbrojnych, bardzo istotne jest to, aby w czasie praktyki podchorąży praktycznie realizował zajęcia ujęte w programach praktyk oraz uczestniczył w ćwiczeniach i szkoleniu poligonowym (por. Fortuna L. 1995, s. 6).

Pobyt podchorążych w jednostce wojskowej powinien rozpocząć się spotkaniem z jej dowództwem oraz z dowódcami pododdziałów, do których słuchacze zostaną skierowani. Podczas takiego spotkania słuchacze zapoznawani są zazwyczaj z organizacją jednostki, jej tradycjami i dorobkiem szkoleniowo-wychowawczym, a także wprowadzani są w realia i tok życia jednostki wojskowej. Ponadto podchorążowie poznają bazę szkoleniową i sprzęt techniczny, w jaki są wyposażone pododdziały jednostek wojskowych. W wypadku gdy jednostka wojskowa jest wyposażona w uzbrojenie i sprzęt techniczny nieznanymi słuchaczom, wówczas powinni oni uczestniczyć w szkoleniu uzupełniającym. Po tych zabiegach organizacyjnych podchorążowie kierowani są do pododdziału, który realizuje intensywne szkolenie programowe, na stanowisko określone w programie praktyk. Wskazane jest, aby

podchorążowie odbywający praktyki byli przedstawieni przez dowódcę jednostki na rozprawieniu (apelu jednostki) jej całemu stanowi osobowemu.

Na podstawie Zarządzenia MON nr pf 12 w sprawie zakwaterowania żołnierzy we wspólnych kwaterach stałych określony jest charakter i zasady oraz normy zakwaterowania podchorążych na praktykach. Powinni oni przebywać w oddzielnych izbach żołnierskich (wydzielonych pomieszczeniach wspólnych kwater stałych), a obowiązujące normy powierzchniowe tego zakwaterowania przedstawione są w tabeli 3.

Jeżeli jednostka wojskowa ma warunki do zakwaterowania podchorążych w internatach wojskowych lub podobnych, dowódca jednostki może wydać zgodę na zakwaterowanie tam podchorążych.

Tabela 3

**NORMY POWIERZCHNIOWE ZAKWATEROWANIA PODCHORAŻYCH
WE WSPÓLNYCH KWATERACH STAŁYCH**

Lp	Podchorążowie WSO	Ogólna wielkość pow./1 żołnierza (w m)	Mieszkalnych izb żołnierskich (w m)	Izby na cele służbowe		Gospodarcze
				światl. (m)	pozost. (m)	
1.	I i II rok nauki	6,6	4,0	0,7	0,4	1,5
2.	III i IV rok nauki	7,2	5,6	0,4	0,4	0,8

Na podstawie: Przepisy o gospodarce kwaterunkowej i gospodarce komunalnej w wojsku, s. 14.

Słuchacze odbywający praktykę powinni uczestniczyć w następujących przedsięwzięciach szkoleniowo-wychowawczych jednostki wojskowej:

- w realizacji zadań wynikających z funkcji i charakteru jednostki wojskowej, w której odbywane są praktyki;
- szkoleniu doskonalącym kadry;
- przedsięwzięciach instruktorsko-metodycznych pododdziału i oddziału;
- przygotowaniu bazy szkoleniowej do zajęć oraz obsłudze uzbrojenia i sprzętu wojskowego;

- przedsięwzięciach związanych z uroczystościami wojskowymi oraz państwowymi itp.;
- innych przedsięwzięciach z udziałem kadry jednostki wojskowej lub pododdziału (*Wytyczne do organizacji...*, 1995, s. 23).

Podchorążowie odbywający praktyki powinni zostać skierowani na samodzielne stanowisko (w zależności od rodzaju praktyki), pełniąc obowiązki przypisane do danego stanowiska, bądź jako dublera na tym stanowisku. Pełnione przez słuchaczy stanowisko służbowe zależy od wielu czynników, takich jak: rodzaj jednostki wojskowej i charakter wykonywanych przez nią zadań, obsada kadrowa jednostki oraz okres szkoleniowy.

Istotnym elementem podczas praktyk jest samokształcenie podchorążego. Jest to ważne, bo tym procesem kieruje sam podchorąży i dlatego w trakcie praktyki musi on mieć zapewniony dostęp do literatury, aby efekty samokształcenia były pozytywne (por. Chojnacki W. 1993, s. 36).

Według K. Żegnałki do najważniejszych problemów związanych z przebiegiem praktyk należą:

- zgodność zajmowanego stanowiska z przewidywanym w planie praktyk;
- stopień realizacji zadań przewidzianych przez uczelnię;
- zaangażowanie podchorążego w pracy na zajmowanym stanowisku;
- zdyscyplinowanie podchorążych;
- warunki i atmosfera stworzona dla praktykantów w jednostkach wojskowych;
- czynniki warunkujące sprawny przebieg praktyk (por. 1990, s. 133).

Wobec tych konstatacji ważne jest, aby pamiętać, że praktyki są najczęściej pierwszym bezpośrednim kontaktem przyszłego oficera z jednostką wojskową. Dlatego od jej przebiegu zależy w dużej mierze poczucie obowiązku i odpowiedzialności oraz przyszłe aspiracje zawodowe tych, którzy ją odbywają.

2.5.3. OSOBY FUNKCYJNE I ICH OBOWIĄZKI

Osoby funkcyjne, które bezpośrednio uczestniczą w organizacji i przebiegu praktyk, wyznacza się do sprawowania stałego nadzoru nad nimi oraz udzielenia słuchaczom niezbędnej pomocy w okresie ich trwania. Zaliczamy do nich:

- kierownika dydaktycznego praktyk,
- koordynatora praktyk.

Z uwagi na obowiązki, związane z przygotowaniem i przebiegiem praktyk podchorążych, ich zadania będą w niektórych przypadkach zbieżne.

Spośród doświadczonej kadry dydaktycznej i dowódczej komendant uczelni wojskowej, która kieruje słuchaczy do odbycia praktyk wyznacza kierowników dydaktycznych praktyk. Wykonują oni swoje obowiązki przez cały okres trwania praktyki w wyznaczonym związku taktycznym, samodzielny oddziale, pododdziale lub garnizonie. W wypadku gdy w jednym związku taktycznym przebywa mniej niż piętnastu słuchaczy lub struktura organizacyjna tego związku jest specyficzna (jego oddziały znacznie są od siebie oddalone), a także przy szczególnie dużym rozproszeniu małych grup słuchaczy odbywających praktykę, zasady wyznaczania kierowników dydaktycznych określają bezpośredni przełożeni uczelni.

Do podstawowych obowiązków kierownika dydaktycznego praktyk należy:

- doprowadzenie do zrealizowania przez słuchaczy celów określonych w programie praktyk;
- znajomość przepisów i wytycznych regulujących organizację i przebieg praktyk słuchaczy;
- czuwanie nad właściwą organizacją i przebiegiem praktyk oraz bieżące rozwiązywanie problemów powstałych w toku ich trwania;
- współdziałanie z koordynatorem praktyk oraz dowódcą oddziałów i pododdziałów w zakresie problemów związanych z realizacją programu praktyk i indywidualnymi sprawami podchorążych;
- utrzymywanie stałego kontaktu ze słuchaczami: zbieranie od nich uwag, wniosków i propozycji w zakresie praktyk, a także zainteresowanie się ich warunkami socjalno-bytowymi oraz nauką i pracą;

- kontrolowanie realizacji przez słuchaczy zadań dydaktycznych, podlegających zaliczeniu zajęć wyznaczonych w dziennikach praktyk, oraz procesu samokształcenia (w tym udzielenia pomocy i konsultacji);
- właściwy kontakt ze słuchaczami szczególnie uzdolnionymi, w tym określenie stopnia ich wykorzystania w ramach funkcjonowania jednostki wojskowej;
- stwarzanie możliwości udziału słuchaczom studiującym równolegle (np. na studiach magisterskich) w zajęciach realizowanych na uczelniach wojskowych i cywilnych;
- składanie komendantowi uczelni bieżących i okresowych meldunków, dotyczących przebiegu praktyk, w formie i terminach przez niego określonych (*Wytyczne do organizacji...*, 1995, s. 15-16).

Dowódca jednostki wojskowej (samodzielnego oddziału, pododdziału), wyznacza spośród oficerów starszych sztabu koordynatora praktyk. Jest on wyznaczany na cały okres trwania praktyk w jednostce wojskowej i sprawuje – z ramienia dowódcy ZT (oddziału) – bezpośredni nadzór nad prawidłową organizacją, zabezpieczeniem oraz przebiegiem praktyk we wszystkich oddziałach (pododdziałach) danego szczebla organizacyjnego.

Do obowiązków koordynatora praktyk należy:

- doprowadzenie do zrealizowania przez słuchaczy celów określonych w programie praktyk;
- znajomość przepisów i wytycznych regulujących organizację i przebieg praktyk słuchaczy;
- zapewnienie pełnej zgodności przebiegu praktyk z ich programem, a także troska o właściwe warunki socjalno-bytowe szkolenia oraz pracy;
- współdziałanie z kierownikami dydaktycznymi praktyk w zakresie koordynacji i rozwiązywania zasadniczych problemów wynikających w toku praktyk;
- organizowanie, z udziałem kierowników dydaktycznych, spotkań z dowódcami pododdziałów oraz ze słuchaczami, których celem jest omówienie ważnych spraw związanych z przebiegiem praktyk;

- składanie dowódcy ZT (oddziału) meldunków, dotyczących przebiegu praktyk, jej wynikach oraz zgłaszanie wniosków i propozycji zmierzających do udoskonalenia ich przebiegu (*Wytyczne do organizacji...* 1995, s. 16-17).

Z uwagi na specyfikę i niekiedy znaczne różnice w charakterze praktyk słuchaczy różnych Uczelni nadzór merytoryczny oraz fachową opiekę dydaktyczną – obok koordynatora praktyk – sprawować powinni szefowie rodzaju wojsk danego związku taktycznego (samodzielnego oddziału).

2.5.4. DOKUMENTACJA EWIDENCYJNO-SPRAWOZDAWCZA

Znaczącą rolę w całokształcie procesu praktyk odgrywa jej dokumentacja ewidencyjno-sprawozdawcza. W związku z tym sporządza się następujące dokumenty:

- program praktyk,
- dziennik praktyk,
- opinie służbowe,
- notatkę służbową,
- sprawozdanie z przebiegu praktyk (*Instrukcja o organizacji...*, 1990, s. 13).

Program praktyk jest dokumentem opracowanym przez szkołę dla poszczególnych roczników, kierunków i specjalności studiów. Stanowi on podstawę realizacji praktyk i powinien zawierać:

- cele praktyk,
- przedsięwzięcia (zadania) przewidziane dla słuchaczy,
- zagadnienia określone w programach kształcenia wg przedmiotów do samodzielnego opanowania,
- inne zamierzenia (zajęcia) związane z organizacją i przebiegiem praktyk.

Dziennik praktyk jest podstawowym dokumentem ewidencji i oceny rezultatów pracy słuchacza na praktykach. Wpisuje się do niego ważniejsze przedsięwzięcia, zadania, zajęcia i czynności wykonywane przez słuchacza zgodnie z programem praktyk i zakresem jego obowiązków służbowych. W dzienniku uwzględnia się ponadto indywidualne wyniki osiągnięte przez słuchacza podczas strzelań, sprawdzianów fizycznych, pełnienia służb itp. Adnotacje i oceny do dzienników

praktyk wpisują i potwierdzają własnoręcznym podpisem wyznaczeni oficerowie w jednostkach wojskowych oraz osoby kontrolujące. Wzór dziennika praktyk ustala się w szkole oficerskiej, z której kierowani są podchorążowie.

Opinia służbowa sporządzana jest na formularzu (MON – GZSB WP – 32/64) dla każdego słuchacza, w trybie i na zasadach określonych w odrębnych przepisach. Wypełniona przez dowódcę pododdziału, w którym słuchacze odbywali praktyki, opinia powinna być przesłana do uczelni, gdzie studiuje podchorąży, najpóźniej w ciągu 10 dni od zakończenia praktyk (dotyczy to tylko podchorążych IV rocznika).

Notatka służbowa z przebiegu praktyk jest dokumentem, który sporządza kierownik dydaktyczny praktyki przy współpracy z wyznaczonym przez jednostkę wojskową koordynatorem. Jest ona sporządzana według wzoru określonego przez daną uczelnię wojskową. Jej treść powinna zawierać przede wszystkim analizę i ocenę realizacji założonych wcześniej w programie praktyk zadań szkoleniowo-wychowawczych oraz wynikające z tych zadań wnioski.

Sprawozdanie z przebiegu praktyki stanowi część całorocznego sprawozdania z działalności dydaktyczno-wychowawczej uczelni wojskowej. Powinno ono w syntetycznej formie ujmować:

- ogólną ocenę sposobu organizacji i przebiegu praktyk,
- warunki i możliwości realizacji programu praktyk stwarzane przez jednostki wojskowe,
- stopień realizacji zadań szczegółowych przez słuchaczy;
- wnioski i propozycje.

Omówiona dokumentacja nie tylko ułatwia proces organizacji i przebiegu praktyk, ale stanowi podstawowy czynnik w ich ocenie i wyciągnięciu wniosków co do dalszego jej doskonalenia.

W aspekcie dotychczasowych rozważań racjonalne wydają się następujące konkluzje:

1. Praktyki edukacyjne podchorążych stanowiły w okresie międzywojennym II Rzeczypospolitej ważny element w systemie przygotowywania kadr oficerskich piechoty dla potrzeb Sił Zbrojnych. Do ich najważniejszych zadań zaliczano przygotowanie podchorążych do życia koszarowego, a także do rozwiązywania

problemów związanych z dowodzeniem, wychowywaniem oraz szkoleniem żołnierzy. Bardzo ważnym elementem oceny była pozytywna opinia, stanowiąca podstawę do uzyskania stopnia oficerskiego.

2. W omawianych armiach NATO występuje okres, w którym słuchacze szkół wojskowych w różnym czasie i formach pełnią praktyki w jednostkach wojskowych. Różnice występujące w poszczególnych państwach tkwią przede wszystkim w systemie kształcenia kandydata na oficera.
3. Dokumenty źródłowe które przedstawiają i regulują proces odbywania praktyk, są „przestarzałe”, ponieważ niektóre z nich sięgają lat osiemdziesiątych, a w niektórych przypadkach wręcz nieaktualne.
4. Obowiązujący podział praktyk, realizowanych przez podchorążych, jest nieaktualny w stosunku do obecnie funkcjonujących szkół oficerskich i realiów funkcjonowania Sił Zbrojnych.
5. Istotną rolę w procesie przygotowania praktyk podchorążych odgrywać powinien kurs instruktorsko-metodyczny, który w sposób bezpośredni zapoznaje podchorążych z zadaniami, jakie będą realizowali w trakcie praktyk, a także przypomina podstawowe elementy działalności metodyczno-szkoleniowej jednostki wojskowej.
6. Biorąc pod uwagę cele, jakie stawia się przed praktykami podchorążych, można stwierdzić, że są one zbyt szczegółowe, co w porównaniu do czasu odbywania powoduje brak możliwości ich całkowitej realizacji.
7. Należy zacieśnić formy współpracy WSO z jednostkami wojskowymi, co z pewnością wpłynie na bardziej skuteczne i lepsze przygotowanie tych ostatnich do procesu odbywania praktyk przez podchorążych.

3. UWARUNKOWANIA KSZTAŁCENIA W RAMACH PRAKTYK PODCHORAŻYCH WSO im. T. KOŚCIUSZKI – ANALIZA I OCENA

„Człowiek nie mający odpowiednich wiadomości, ale obdarzony wrodzonymi zdolnościami, może stworzyć wielkie dzieła. Ten sam człowiek, przepojony nabytymi w szkole fałszywymi doktrynami i przesiąknięty pedantycznymi metodami, nie stworzy niczego dobrego, przynajmniej do czasu, aż nie zapomni tego, czego się nauczył”.

gen. H. Jomini

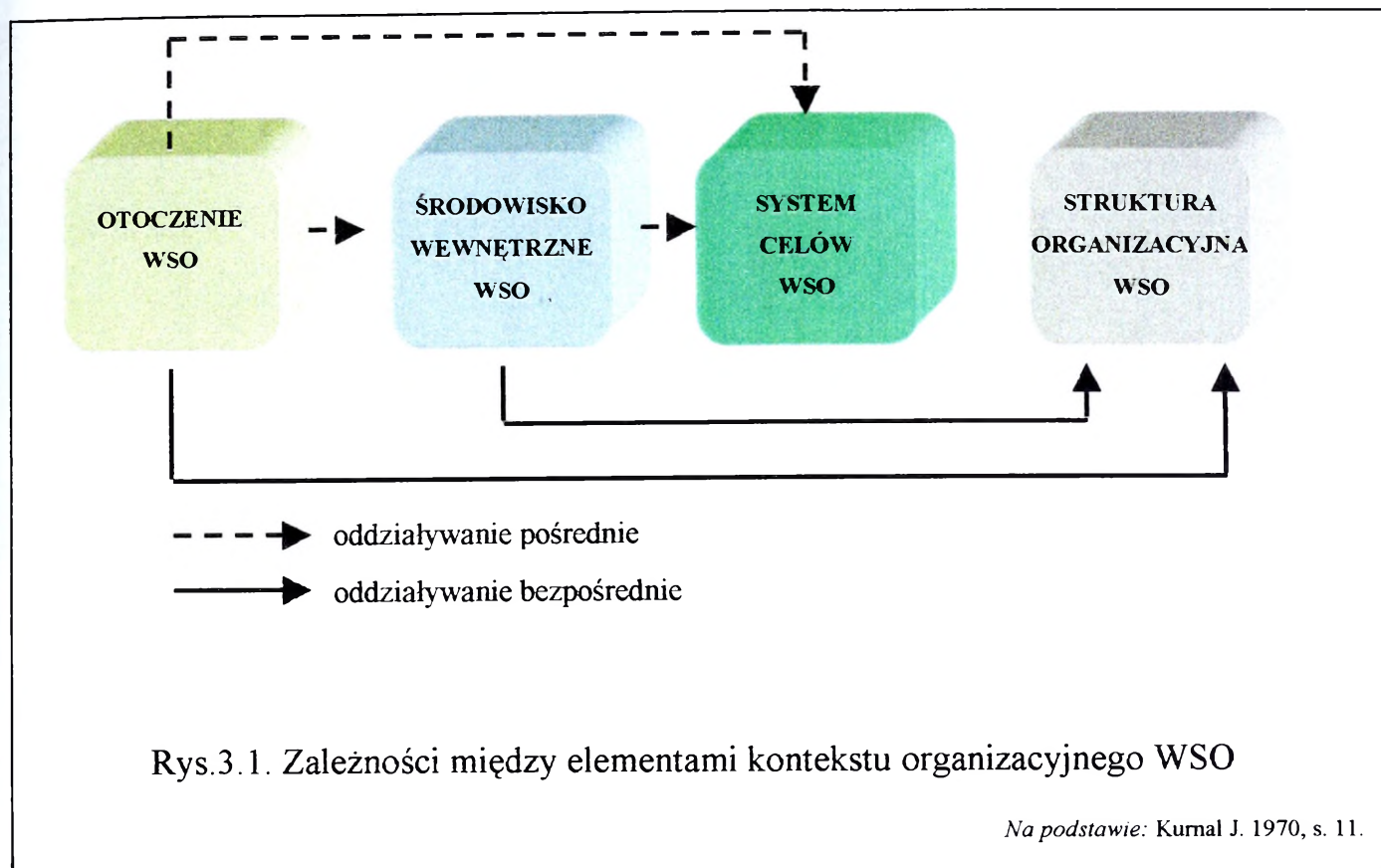
3.1. STRUKTURA ORGANIZACYJNA UCZELNI

Jednym z czynników wpływających pośrednio na efektywność kształcenia w szkole wyższej jest jej struktura organizacyjna (por. Żegnałek K. 1990, s.136). Jak podaje F. Stoner „(...) struktura organizacyjna to sposób zespalandia jej składników w całość, uwzględniający wspólny cel. Jest to proces świadomy, rozmyślny, oparty na z góry określonych wzorcach. Sprawia to, że struktura zyskuje pewne cechy jakościowe, że jest czymś więcej niż zwykłą sumą jej składników” (1992, s. 12).

Struktura organizacyjna wyższej szkoły oficerskiej jest funkcją rozwoju jej samej, jak i otoczenia, a więc wszelkie zmiany zachodzące w jej otoczeniu wpływają na kształt tej uczelni (por. Skalik J. 1992, s. 35). Do najistotniejszych wyznaczników oddziałujących na strukturę organizacyjną WSO należy zaliczyć:

- cele uczelni,
- czynniki wewnętrzne,
- czynniki zewnętrzne.

Zależności i sposób oddziaływania tych czynników na strukturę organizacyjną przedstawiono na rys. 3.1

Wyższa Szkoła Oficerska im. Tadeusza Kościuszki jest jedną z trzech szkół oficerskich wojsk lądowych. Stanowi część systemu wyższego szkolnictwa wojskowego i zarazem pierwszy etap edukacji oficerskiej, a w konsekwencji również część systemu nauki polskiej oraz edukacji narodowej. Wyrazem tego jest aktywne uczestnictwo w kształtowaniu obronności państwa, kształceniu i wychowaniu słuchaczy – przyszłych oficerów – oraz prowadzeniu badań naukowych dla potrzeb Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (por. *Statut Wyższej...* s. 5).

Wyższa Szkoła Oficerska im. T. Kościuszki jest kontynuatorką tradycji szkół oficerskich piechoty, inżynierii i kawalerii I i II Rzeczypospolitej. Jest instytucją specyficzną, ponieważ spełnia dwie funkcje - państwowej wyższej szkoły (por. *Dz. U.* 1992, nr 10, poz. 40) oraz jednostki wojskowej. Nadzór zwierzchni nad uczelnią sprawuje Minister Obrony Narodowej, a podlega ona bezpośrednio Dowódcy Wojsk Lądowych. Nadzór merytoryczny nad kształceniem specjalistycznym na Wydziale Wojsk Zmechanizowanych sprawuje Szef Wojsk Pancernych i Zmechanizowanych Dowództwa Wojsk Lądowych a na Wydziale Inżynierii Wojskowej odpowiednio do specjalności kształcenia: Szef Wojsk Inżynieryjnych lub Szef Obrony Przewodniczący Dowództwa Wojsk Lądowych.

Oba te wydziały wchodzą w skład struktury organizacyjnej WSO im. T. Kościuszki. Strukturę organizacyjną Szkoły określa jej etat nadany przez Szefa Sztabu Generalnego WP, a powołane w nim jednostki organizacyjne są jednostkami etatowymi (por. *Statut Wyższej.....s. 9*), którymi w zakresie działalności dydaktycznej są:

- wydział,
- instytut,
- katedra,
- zakład,
- studium.

Odrębną jednostką organizacyjną Szkoły w zakresie działalności dydaktycznej jest Centrum Szkolenia Inżynierii Wojskowej, którego zadania i zasady funkcjonowania określają odrębne przepisy. Uczelnia jest instytucją wielowydziałową. Wobec takiej struktury cele i zadania wydziałów i instytutów są adekwatne do ich specyfiki kształcenia (strukturę organizacyjną WSO im. T. Kościuszki przedstawia rys. 3.2., s. 80).

Wydział powołany jest do organizowania i prowadzenia działalności dydaktycznej i naukowej związanej z kierunkiem lub kilkoma pokrewnymi kierunkami studiów oraz z odpowiednimi dyscyplinami naukowymi (por. *Statut Wyższej.....s. 9*).

Wydział Wojsk Zmechanizowanych poprzez swoją działalność, przygotowuje absolwentów, na kierunku zarządzania do szczebla kompanii włącznie. Kontynuuje on tradycje Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Zmechanizowanych. Misją jego jest kształcenie i doskonalenie kadr oficerskich Wojska Polskiego na stanowiska wymagające wyższego wykształcenia zawodowego. Ponadto prowadzi działalność naukowo-badawczą, głównie w dziedzinie nauk wojskowych. Kształci on podchorążych w następujących specjalnościach:

- dowodzenie pododdziałami zmechanizowanymi,
- dowodzenie pododdziałami zmechanizowanymi z równoległymi studiami w Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu,

- dowodzenie pododdziałami rozpoznawczymi.

Wydział kształci również dla potrzeb sił zbrojnych oficerów na różnego rodzaju kursach, między innymi.:

- Wyższych Kursach Specjalistycznych,
- Instruktorów Szkolenia Spadochronowego,
- Podoficerów Wojsk Aeromobilnych,
- Podchorążych Rezerwy,
- Przeszkolenia Rezerw Osobowych.

Wydział Inżynierii Wojskowej kształci kadry oficerskie na potrzeby wojsk inżynieryjnych oraz obrony przeciwchemicznej na następujących kierunkach:

- budownictwo w specjalności budowa dróg i mostów,
- chemia w specjalności analiza instrumentalna.

Zadaniem Wydziału Inżynierii Wojskowej jest prowadzenie działalności dydaktycznej na kierunku dowódczo-technicznym przez kształcenie specjalistów wojskowych gotowych do objęcia w Siłach Zbrojnych RP stanowisk, wymagających wyższego wykształcenia zawodowego. Słuchacze-podchorążowie w trakcie studiów opanowują wiedzę i umiejętności dowódcze i specjalistyczne w zakresie:

- dowodzenia pododdziałami wojsk inżynieryjnych i obrony przeciwchemicznej w różnych rodzajach działań bojowych,
- możliwości wykorzystania sprzętu technicznego i uzbrojenia zgodnie z wymogami taktyki w zmieniających się warunkach pola walki.

Instytut Nauk Podstawowych jest największą międzywydziałową jednostką dydaktyczno-naukową uczelni – zatrudniającą ok. 100 wojskowych i cywilnych nauczycieli akademickich. Instytut realizuje program kształcenia podstawowego z podchorążymi Wydziału Wojsk Zmechanizowanych i Wydziału Inżynierii Wojskowej w zakresie:

- podstaw wiedzy inżynierskiej (matematyka, fizyka, statystyka, informatyka, mechanika ogólna, grafika inżynierska, elektronika etc.);
- nauk humanistycznych (filozofia, pedagogika, historia wojskowości, nauki polityczne itp.);

- języków obcych (angielski, niemiecki, rosyjski i francuski);
- kultury fizycznej.

Instytut prowadzi badania naukowe w dziedzinach nauk humanistycznych, technicznych i nauk o kulturze fizycznej. Katedry wchodzą organizacyjnie w skład Wydziałów i Instytutu Nauk Podstawowych. Powołane są do prowadzenia działalności dydaktycznej i naukowej, związanej z przedmiotem lub grupą przedmiotów kształcenia realizowanych na wydziale (instytucie). W skład Wydziałów i Instytutu wchodzi też organizacyjnie zakłady, które powołano do realizowania działalności dydaktycznej i badawczej.

Studium Języków Obcych funkcjonuje w Instytucie Nauk Podstawowych i wykonuje zadania dydaktyczne realizowane na wszystkich kierunkach studiów.

Centrum Szkolenia Inżynierii Wojskowej jest odrębną jednostką organizacyjną szkoły w zakresie działalności dydaktycznej. Jego głównym zadaniem jest kształcenie i szkolenie średnich i niższych kadr dowódczych wojsk inżynieryjnych i obrony przeciwochemicznej oraz operatorów sprzętu inżynieryjnego w następujących grupach:

- chorążych i podoficerów na kursach specjalistycznych;
- kadetów Szkoły Chorążych Inżynierii Wojskowej na kierunkach:
 - inżynieria wojskowa,
 - obrona przeciwochemiczna;
- szkolenie kandydatów na podoficerów służby zasadniczej na kierunkach:
 - saperski,
 - rozpoznanie,
 - drogowo-mostowy,
 - desantowo-przeprawowy;
- operatorów sprzętu inżynieryjnego w czternastu specjalnościach;
- żołnierzy na kursach przekwalifikowania na operatorów sprzętu inżynieryjnego oraz na kursach metodycznych na dowódców drużyn tej specjalności wojsk;
- w ramach kursu przeszkolenia rezerw osobowych;
- żołnierzy patroli rozminowania misji specjalnych organizacji międzynarodowych.

W skład struktury organizacyjnej uczelni wchodzi Biblioteka Główna, której nierozłączną część stanowi Ośrodek Wojskowej Informacji Naukowej i Bibliograficznej.

Na uczelni działają jeszcze inne etatowe jednostki organizacyjne, takie jak Wydział Naukowo-Badawczy i Zakład Dydaktyki, których zadaniem jest zapewnienie właściwych warunków realizacji procesu dydaktycznego i naukowego oraz funkcjonowania Szkoły jako uczelni wyższej.

Wydział Naukowo-Badawczy jest odpowiedzialny za prognozowanie, planowanie, organizowanie, koordynowanie, nadzorowanie i rozliczanie działalności naukowej (badawczo-rozwojowej) uczelni. Do jego podstawowych zadań należy:

- obsługa działalności Senatu;
- organizowanie uczelnianych zespołów badawczych do realizacji badań statutowych;
- zapotrzebowanie na kredyty i dokonywanie rozliczeń finansowych z Komitetu Badań Naukowych;
- prowadzenie dokumentacji realizowanych prac naukowo-badawczych, animowanie i nadzorowanie współpracy z innymi uczelniami i jednostkami naukowo-badawczymi;
- planowanie i koordynowanie działalności publicystycznej pracowników naukowo-dydaktycznych i członków Naukowych Kół Podchorążych oraz edycja wydawnictw naukowych.

Integralną częścią struktury organizacyjnej uczelni są także: Oddział Kształcenia, Wydział Ogólnowojskowy, Wydział Oświatowo-Wychowawczy, Wydział Organizacyjno-Kadrowy, Pion Logistyki i pododdziały słuchaczy i kursów oraz zabezpieczenia szkolenia.

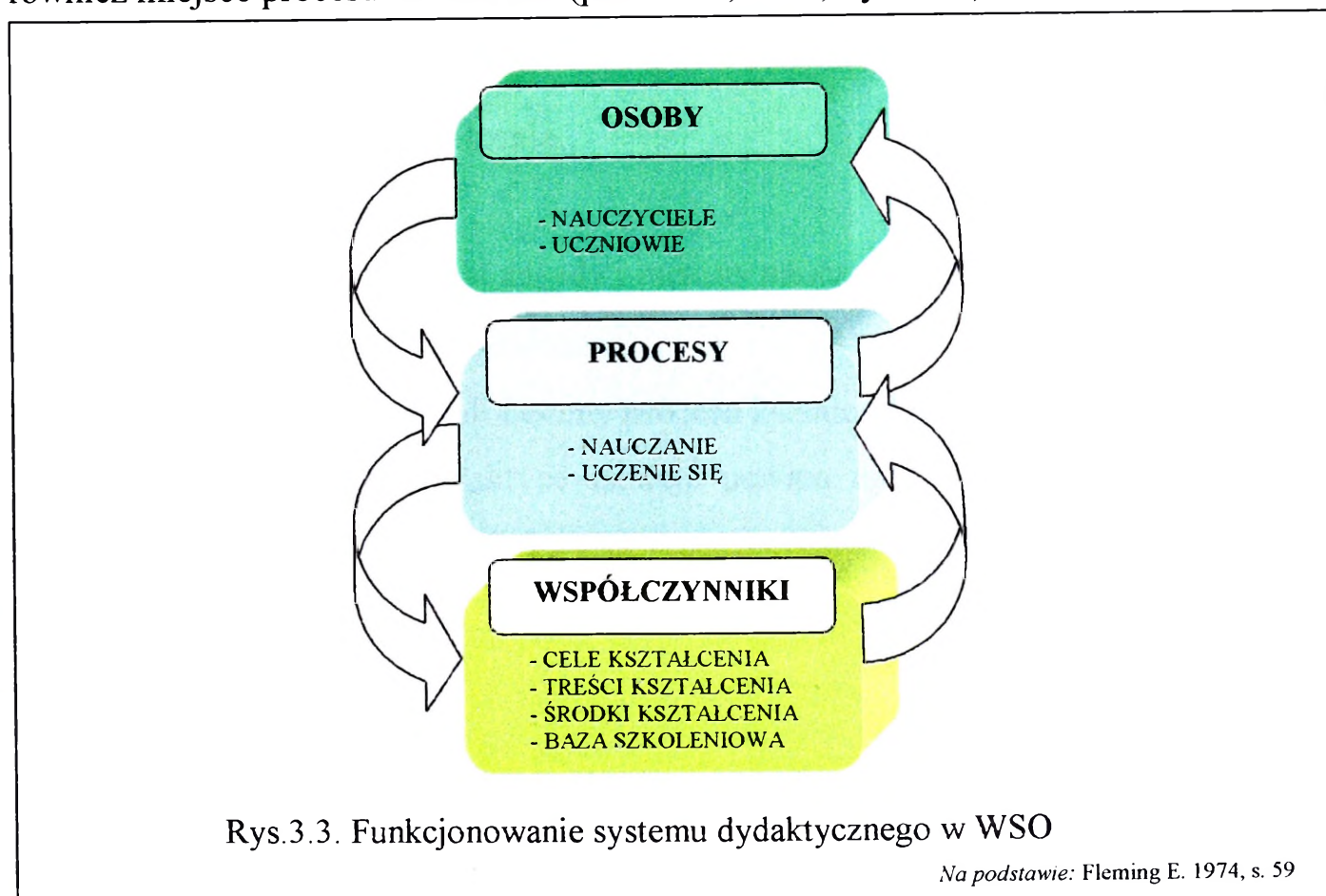
Do tej pory struktura organizacyjna Szkoły była konstrukcją optymalną, dostosowaną do wymogów funkcjonowania jej w warunkach systemu szkolnictwa wojskowego i potrzeb Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Jednakże z uwagi na obecną sytuację przemian w strukturach, organizacji i wyposażeniu sił zbrojnych oraz przeobrażanie systemu szkolnictwa wojskowego nie może być gwarantem pełnej realizacji celów kształcenia w nowych uwarunkowaniach.

3.2. ORGANIZACJA PROCESU KSZTAŁCENIA

Z uwagi na tematykę niniejszego podrozdziału za niezbędne uznano przedstawienie wybranych definicji systemu dydaktyczno-wychowawczego oraz procesu kształcenia określanego często jako dydaktyczny (Okoń W. 1998, s. 129; 1981, s. 243; Kupisiewicz Cz. 2000, s. 17).

W. Okoń za *system dydaktyczno-wychowawczy* uważa „(...) zespół elementów obejmujących cele i treści kształcenia i wychowania, nauczycieli, uczniów i środowisko dydaktyczno-wychowawcze, jak również swoiste związki i zależności występujące między tymi elementami” (1981, s. 294). Naczelną ideą tego systemu – według autora – jest takie ukształtowanie tych elementów i związków, aby – funkcjonując jako harmonijnie działająca całość – jak najlepiej służyły osiągnięciu celów kształcenia.

E. Fleming, definiując funkcjonowanie *systemu dydaktycznego*, określił w nim również miejsce procesu kształcenia (por. 1974, s. 59; rys. 3.3.).

Według *Słownika współczesnego języka polskiego* samo pojęcie *proces* oznacza „(...) przebieg powiązanych przyczynowo, następujących po sobie zmian stanowiących

stadia rozwoju, przeobrażania się czegoś; powtarzająca się działalność ludzka w jakimś zakresie” (1996, s. 326).

Cz. Kupisiewicz przez *proces kształcenia* rozumie zbiór powiązanych ze sobą czynności studenta i nauczyciela, warunkujących się wzajemnie i podporządkowanych realizacji wspólnego celu, jakim jest wywołanie u słuchaczy pewnych zamierzonych i względnie trwałych zmian (por. 2000, s. 19).

W. Okoń pojęcie to przedstawia jako „(...) uporządkowany w czasie ciąg zdarzeń obejmujący takie czynności nauczycieli i uczniów, ukierunkowane przez odpowiedni dobór celów i treści, oraz takie warunki i środki, jakie służą wywoływaniu zmian w uczniach, stosownie do przyjętych celów kształcenia” (1998, s.133).

Wobec tak pojętych terminów można skonstatować, że organizacja procesu kształcenia jest realizacją celowych czynności nauczycieli i studentów zmierzających do wykształcenia tych drugich.

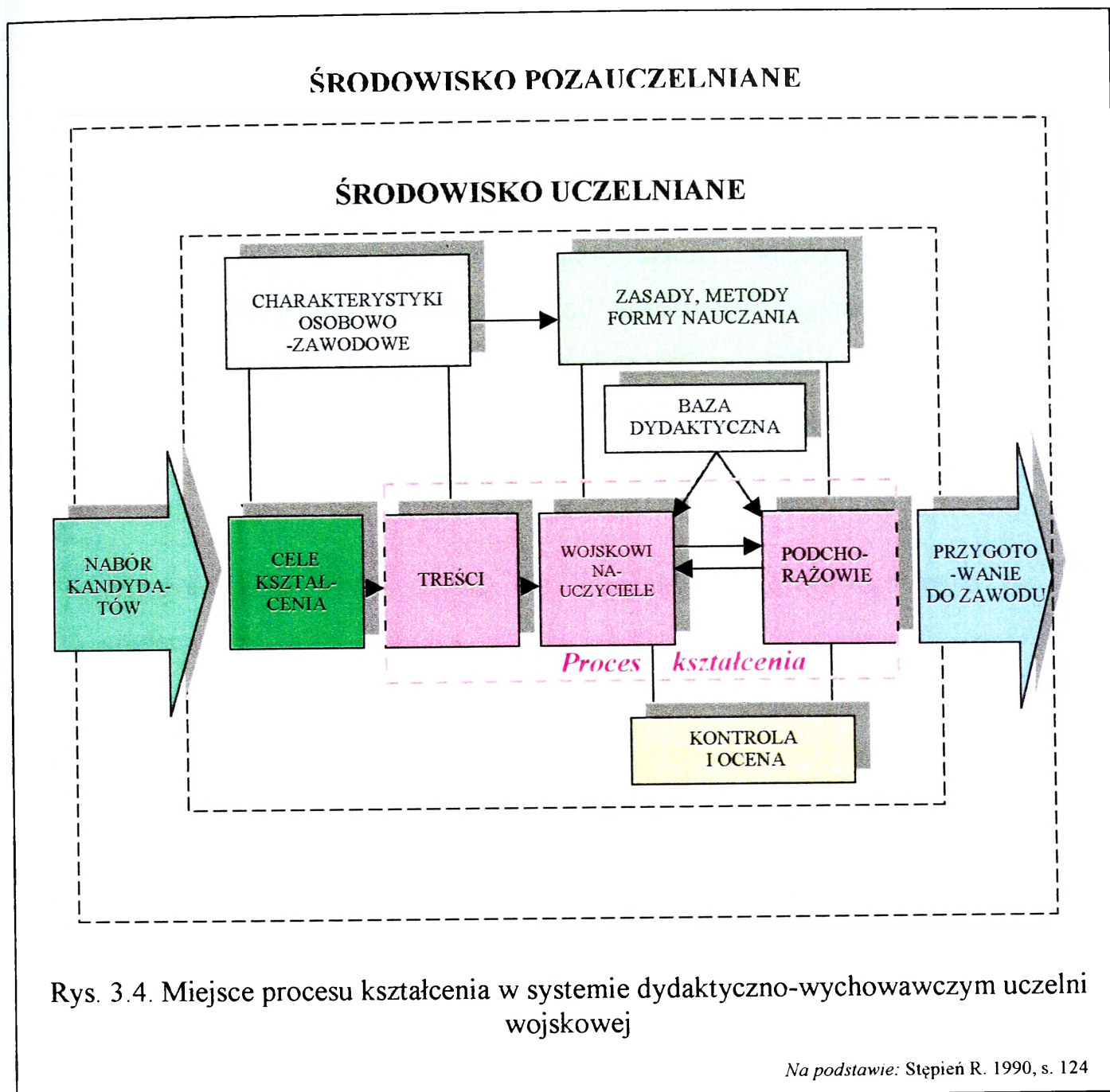
K. Żegnałek prezentuje pogląd, że składnikami przyczyniającymi się do powodzenia procesu kształcenia na uczelni wojskowej są między innymi:

- cele kształcenia,
- plany i programy kształcenia,
- rozkłady zajęć,
- frekwencja na zajęciach; zasady i metody nauczania oraz wychowania,
- kierowanie procesem kształcenia,
- funkcjonowanie kontroli i oceny procesu kształcenia (por. 1990, s. 84).

We współczesnej dydaktyce istnieje pewien model procesu kształcenia, na który składają się:

- nauczyciele,
- studenci,
- treści kształcenia,
- środowisko dydaktyczno-wychowawcze (por. Okoń W. 1998, s. 133).

Podobnie jak poprzedni autor, swój pogląd przedstawia R. Stępień, który wyróżnił trzy najistotniejsze składniki działalności edukacyjnej wyższej szkoły wojskowej. W ich skład wchodzi między innymi cele kształcenia, treści programowe oraz proces kształcenia (por. 1990, s. 122 – rys. 3.4.).

W aspekcie powyższych rozważań można stwierdzić, że proces kształcenia Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki obejmuje:

- kadre naukowo-dydaktyczną i dowódczą, jej kompetencje, formy i metody pracy,
- podchorążych ich potrzeby i motywacje,
- treści programowe,
- środowisko dydaktyczno-wychowawcze.

Wszystkie te elementy powinny w sposób jak najbardziej optymalny wpływać na przygotowanie absolwentów tej szkoły do przyszłego zawodu.

3.2.1. CELE I TREŚCI KSZTAŁCENIA

Kształcenie w WSO ma na celu przygotowanie podchorążych do pełnienia obowiązków dowódcy na określonym stanowisku w czasie pokoju i wojny. Nie oznacza to jednak, że absolwent wyższej szkoły wojskowej ma otrzymywać wykształcenie zdecydowanie odmienne od absolwenta innych wyższych uczelni. Istniejąca odrębność profesjonalna jest budowana na możliwie starannie dobranej wiedzy ogólnej (por. Stępień R. 1996, s. 13).

Kształcenie ogólne w każdej instytucji dydaktycznej obejmuje trzy podstawowe cele:

- przygotowanie kształcących się do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym;
- przygotowanie kształcących się do pracy zawodowej;
- zapewnienie kształcącym się wszechstronnego rozwoju intelektualnego, moralnego, fizycznego i estetycznego (por. Kupisiewicz Cz. 2000, s. 63-64).

Ogólne cele kształcenia dla wyższych szkół wojskowych wyprowadza się bezpośrednio z potrzeb i zadań sił zbrojnych oraz z charakterystyk osobowo-zawodowych absolwentów WSO, a głównie z cech określających ich kwalifikacje ogólne, kierunkowe i specjalistyczne.

Podstawowym celem kształcenia podchorążych w WSO im. T. Kościuszki jest przygotowanie absolwentów do dowodzenia pododdziałami zmechanizowanymi, rozpoznawczymi, inżynieryjnymi i obrony przeciwchemicznej, do kompanii włącznie (por. *Ramowy program kształcenia podchorążych Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki* 1995, s. 6).

Absolwenci uczelni powinni mieć zasób wiedzy i umiejętności pozwalających skutecznie rozwiązywać problemy techniczno-organizacyjne na poziomie inżyniera określonej specjalności. Powinni znać zasady działania i możliwości bojowe wojsk własnych oraz potencjalnego przeciwnika, a ponadto mieć opanowaną wiedzę w zakresie budowy, eksploatacji oraz wykorzystania sprzętu bojowego i uzbrojenia. Powinni umieć planować, organizować, jak również prowadzić działania bojowe na szczeblu pododdziału.

Z analizy tych założeń wynika, iż są to cele kształcenia *stricte* zawodowego (por. Okoń W. 1998, s. 77), lecz ich podbudową są cele kształcenia ogólnego, wynikające z opracowanych charakterystyk osobowo-zawodowych absolwenta, które antycypują:

- ukształtowanie określonych w charakterystykach osobowo-zawodowych absolwentów postaw oraz motywacji do wykonywania zawodu wojskowego;
- opanowanie wiedzy ogólnej na poziomie wyższej szkoły zawodowej, umożliwiającej rozumienie podstawowych praw rozwoju przyrody, społeczeństwa, techniki, kultury i sztuki;
- przyswojenie wiedzy i umiejętności wojskowych, zapewniających sprawne i efektywne dowodzenie podległymi zespołami ludzi, w oparciu o znajomość regulaminów, przepisów wojskowych, organizacji i zasad działania wojsk własnych i przeciwnika;
- zdobycie wiedzy i umiejętności specjalistycznych dotyczących budowy, wykorzystania możliwości bojowych uzbrojenia i sprzętu technicznego (zwłaszcza jego najnowszych generacji) oraz prowadzenia zasad działań bojowych stosownie do zmieniających się wymagań sztuki operacyjnej i taktyki poszczególnych rodzajów wojsk;
- rozwinięcie umiejętności pedagogicznych, umożliwiających prowadzenie pracy wychowawczej i dydaktycznej, zwłaszcza planowania, organizowania oraz prowadzenia szkolenia ogólnowojskowego i specjalistycznego żołnierzy;
- kształtowanie umiejętności i nawyków samodoskonalenia: ustawicznego rozwijania swojej osobowości, wzbogacania wiedzy ogólnej, pogłębiania znajomości współczesnej nauki wojennej, naddążania za rozwojem techniki bojowej;
- zdobycie wysokiej sprawności fizycznej, odporności psychicznej i fizycznej na trud, zmęczenie i chwilowe niepowodzenia – jako warunków zapewniających wykonanie oczekujących zadań, zaszczepienia zamiłowania do uprawiania kultury fizycznej oraz kształtowania umiejętności organizowania pracy sportowej w pododdziale (*Charakterystyka osobowo-zawodowa absolwentów WSO (wojska lądowe)*, 1995 s.6-7).

Przytoczone ogólne cele kształcenia są wspólne dla wszystkich kierunków studiów wyższych szkół oficerskich. Natomiast kwalifikacje ogólne, obejmują wiedzę i umiejętności z dziedzin, różnicujących absolwentów poszczególnych szkół, stanowią zarazem podstawę do ustalania celów i treści kształcenia. Jako że dotyczą zakresu i jakości wykształcenia ogólnego absolwenta, są podstawą wszechstronnego, ustawicznego i skutecznego rozwijania osobowości, zapewniają możliwość samodzielnego i twórczego działania, są świadectwem przynależności do warstwy inteligencji i grupy społecznej żołnierzy zawodowych.

W kwalifikacjach ogólnych wyróżnia się grupy cech dotyczące:

- wiedzy społecznej,
- wiedzy ogólnej,
- znajomości języków obcych.

Kwalifikacje kierunkowe, obejmujące zakres i jakość wykształcenia ogólnozawodowego absolwenta, zapewniają możliwość realizacji zadań na stanowisku dowódcy kompanii (równorzędny). Wyróżnia się w nich cechy dotyczące:

- wiedzy i umiejętności ogólnowojskowych,
- wiedzy i umiejętności dowódczych,
- umiejętności adaptacji,
- umiejętności samodoskonalenia,
- walorów psychofizycznych.

Wyższa Szkoła Oficerska im. T. Kościuszki jest uczelnią, która kształci podchorążych w kilku specjalnościach. Dlatego w kwalifikacjach specjalistycznych wydzielone zostały cechy wspólne wszystkim absolwentom szkoły oraz charakterystyczne dla absolwentów poszczególnych specjalności.

Duże znaczenie mają opracowane charakterystyki osobowo-zawodowe absolwentów, które dla autorów programów kształcenia są dokumentami wyznaczającymi cele kształcenia oraz kryteria doboru treści. Dla organizatorów procesu kształcenia - dowódców i nauczycieli akademickich – są dokumentami rozstrzygającymi o doborze form i metod oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych na słuchaczy. Podchorążym natomiast mają uświadomić oczekiwania formułowane pod ich adresem, a szczególnie zestaw cech, jakie powinni mieć w chwili ukończenia

studiów. Zobowiązuje to zarówno osoby sposobiące się do zawodu żołnierza zawodowego, jak i przysposobieniem tym kierujące, do kształtowania tych cech osobowych, które gwarantować będą sprawne wykonywanie czynności służbowych. A więc absolwentów WSO powinny charakteryzować:

- określone postawy społeczne,
- ugruntowana świadomość społeczno-polityczna,
- identyfikacja z polską racją stanu oraz rozbudowane ambicje edukacyjne,
- przygotowanie do ambitnego życia,
- charakter – z uformowanymi cechami dowódczymi przyszłego oficera, dysponującego niezbędnym zasobem wiedzy i umiejętności zawodowych zapewniających pełnienie funkcji dowódczych, administracyjnych w działaniach bojowych oraz warunkach pokojowego szkolenia wojsk;
- inteligencja – rozumiana jako rozwinięta spostrzegawczość i wnikliwość obserwacji procesów oraz zjawisk występujących w życiu społeczno-politycznym i wojskowym, sprawność analitycznego myślenia i umiejętności podejmowania decyzji, wykształcona pamięć i wyobraźnia oraz szybkość orientacji i poprawność oceny sytuacji;
- wiedza – czyli zespół wiadomości grup:
 - *ogólnych* – wymaganych od absolwenta szkoły wyższej, stanowiących podstawę dalszego rozwoju intelektualnego, kulturalnego i zawodowego;
 - *wojskowych* – wyrażających się znajomością podstawowych problemów nauki o wojnie i wojsku oraz zasad działania pododdziałów wojsk własnych i przeciwnika, zapewniających możliwości dowodzenia pododdziałem w warunkach pokoju i wojny;
 - *specjalistycznych* – opartych na naukowych podstawach i utrwalonych wiadomościach specjalistyczno-wojskowych, niezbędnych do pełnienia funkcji na pierwszych stanowiskach służbowych;
- sprawność fizyczna – rozumiana jako dyspozycyjność i zdolność do długotrwałego wysiłku w trudnych warunkach działania, odporność na zmęczenie, znużenie i inne bodźce psychofizyczne, mogące w określonych

warunkach wpływać na obniżenie sprawności organizmu. Absolwent potrafi rozbudzić zainteresowanie sportem oraz rekreacją u podwładnych;

- prezencja – to ukształtowanie nienaganej sylwetki, będącej wyrazem wysokiej kultury osobistej i postawy stanowiącej wzór dla otoczenia.

W zakresie studiów wyższa szkoła oficerska powinna zapewnić:

- w sferze wiedzy:
 - zdobycie określonego zasobu wiedzy ogólnej na poziomie szkoły wyższej w wymiarze wymaganym do przygotowania profesjonalnego oraz rozumienia zmieniającej się rzeczywistości;
 - opanowanie wiedzy z przedmiotów zawodowych, poznanie dokumentów normatywnych i przepisów wojskowych, zasadniczych danych o siłach własnych i przeciwnika oraz podstaw, zasad i sposobów działania wojsk i dowodzenia na współczesnym i przyszłym polu walki;
 - przygotowanie profesjonalne do objęcia pierwszego stanowiska służbowego, ze szczególnym opanowaniem techniki bojowej i taktyki działania pododdziałów danego rodzaju wojsk;
- w sferze umiejętności:
 - dowodzenie pododdziałem, szczególnie zaś zdolności orientowania się w każdej sytuacji, podejmowania uzasadnionych decyzji oraz konsekwentne i terminowe ich realizacje;
 - profesjonalne zastosowanie posiadanej wiedzy w efektywnym kierowaniu żołnierzami oraz wykorzystaniu nowoczesnego sprzętu i uzbrojenia w ewentualnej przyszłej wojnie;
 - planowanie, organizowanie oraz realizowanie procesu szkolenia i wychowania podwładnych;
 - wytworzenie nawyku systematycznego utrwalania zdobytej wiedzy oraz wzbogacanie osobowości i fachowości przez samokształcenie;
 - utrzymanie wysokiej sprawności psychofizycznej i wydolności organizmu (*Charakterystyka osobowo-zawodowa...*, 1995, s.14-16).

Osiągnięcie celów kształcenia zawodowego zależy przede wszystkim od treści kształcenia, które są istotnym elementem systemu dydaktycznego.

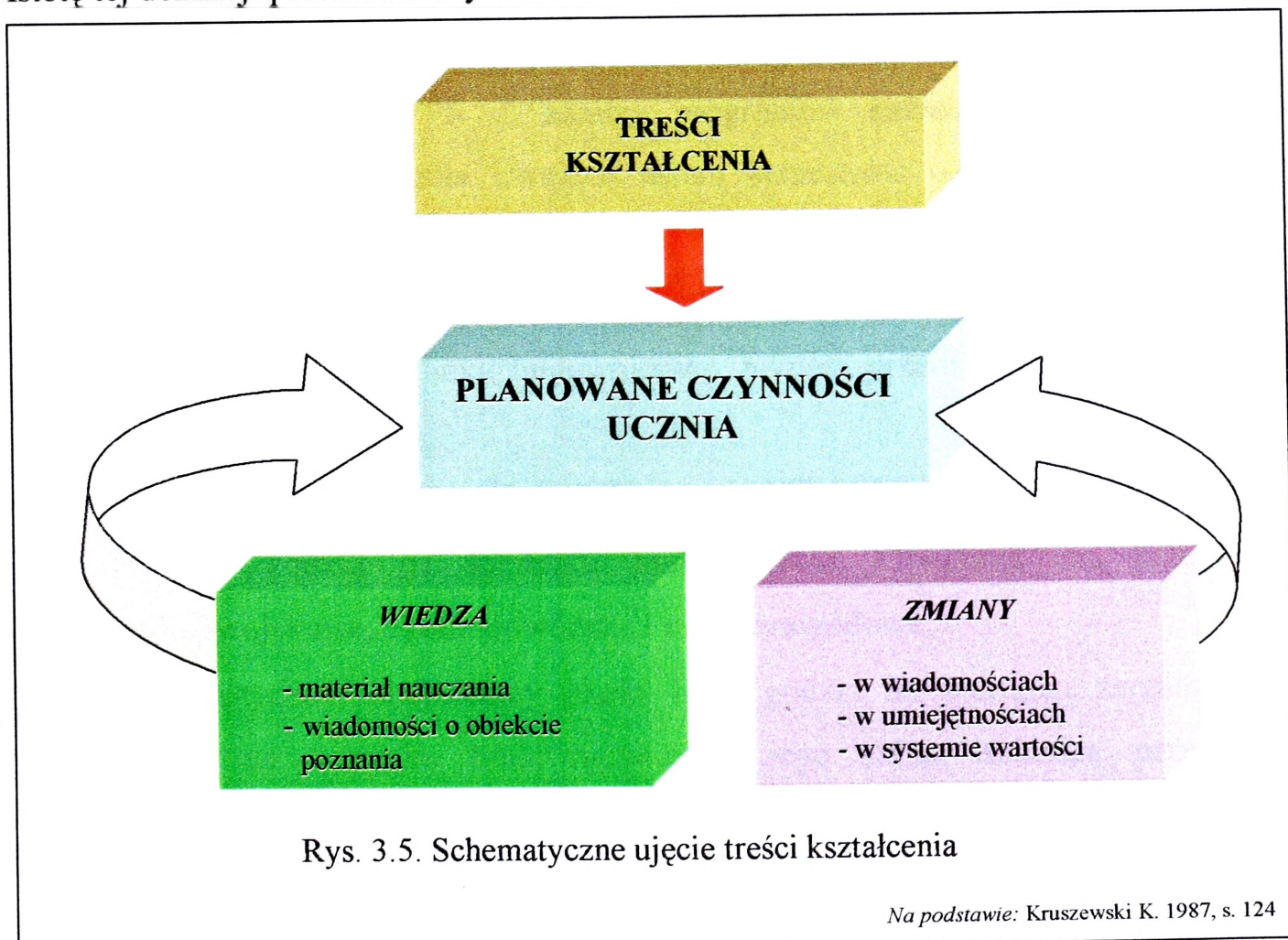
Tym samym decyduje to o przygotowaniu podchorążych do wykonania zadań na pierwszych stanowiskach służbowych.

Jako podstawę wyjściową do analizy treści zawartych w dokumentach normatywno-programowych przyjęto definicję, która stwierdza, że treści kształcenia to „(...) zbiór planowanych czynności ucznia, wyznaczonych przez materiał nauczania i planową zmianę psychiczną” (Kruszewski K. 1987, s. 124).

Stąd też w treści kształcenia można wyróżnić:

- *wiedzę*, inaczej materiał nauczania i jednocześnie materiał zmian psychologicznych, zwanych też hasłami programowymi lub wiadomościami dotyczącymi obiektu poznania;
- *zmiany*, które mają zajść w wiadomościach ucznia, jego umiejętnościach i systemie wartości;
- *czynności ucznia*, które pozwalają na określone zmiany psychiczne w nim.

Istotę tej definicji przedstawia rys. 3.5.

Zasady ustalające treści kształcenia, zawarte w dokumentach normatywnych, nie precyzują sposobu doboru i określenia ich wartości w aspekcie przygotowania

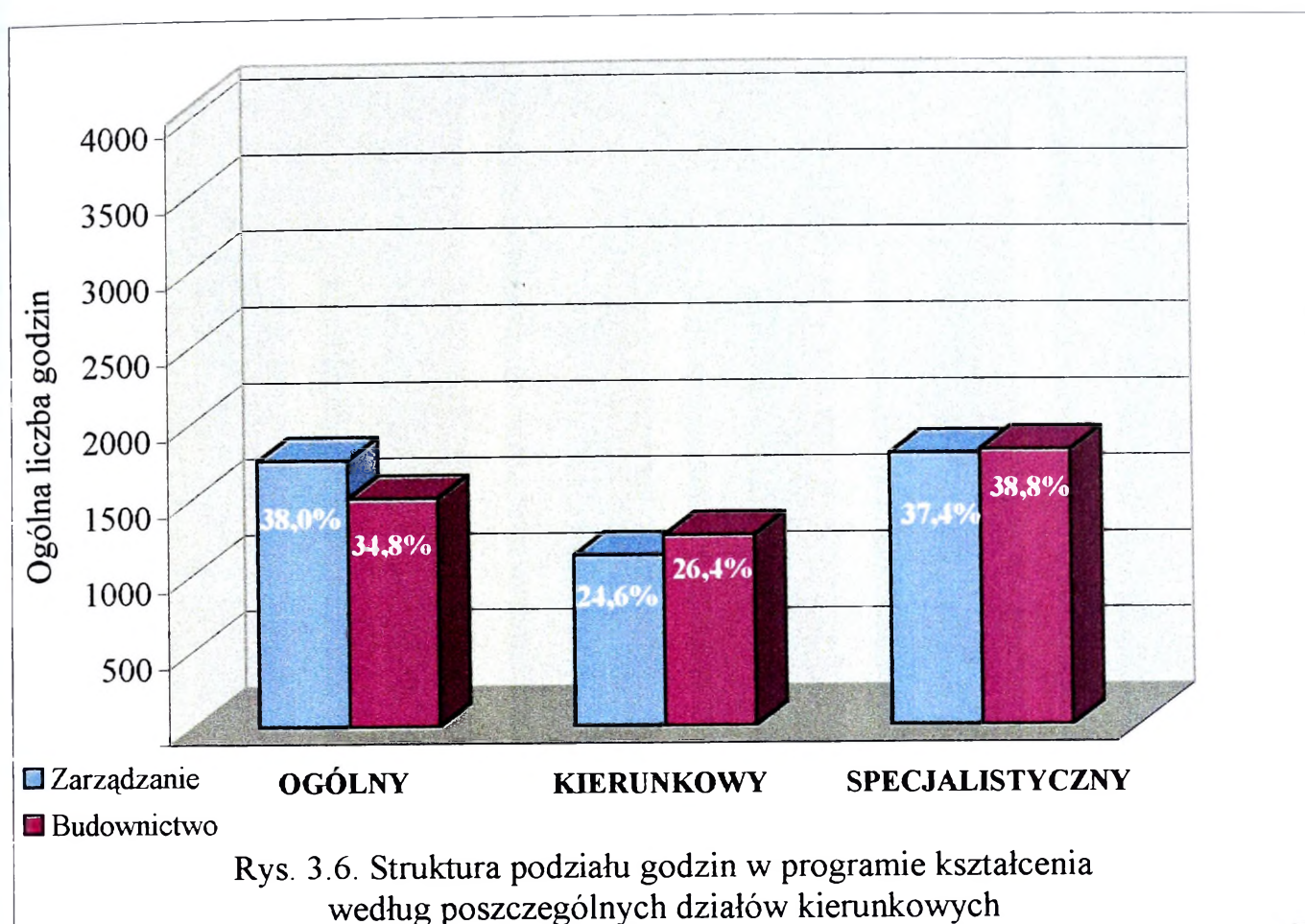
zawodowego podchorążych. Można je zatem interpretować jako uniwersalne, co często stoi w sprzeczności z teoriami w tej dziedzinie (por. Żegnałek K. 1991, s. 307).

W praktyce bowiem zdarza się, że programy przygotowują ludzie, którzy nie znają teorii zasad doboru i selekcji treści kształcenia, dlatego też wskazane jest przynajmniej skrótowe ich przedstawienie w nowo tworzonych normatywach.

Wykładnikiem właściwego doboru treści kształcenia do przygotowania zawodowego jest stopień spełnienia przez nie funkcji kształcącej oraz proporcja między teorią a praktyką. Z analizy programów wynika, że zawarte w nich zawodowe treści kształcenia są ograniczone, w związku z tym nie do końca spełniają swoją funkcję kształcącą, mającą za zadanie właściwe przygotowanie absolwentów szkoły oficerskiej do przyszłej pracy zawodowej. Badania programów wykazały również zachwianie właściwych proporcji pomiędzy teorią a praktyką na rzecz zbyt dużego nasycenia programu zawodowymi treściami teoretycznymi (por. Drozd Z. 1995, s. 42).

Omawiane treści kształcenia (por. rys. 3.6.) zawarte są w obowiązującej dla badanego rocznika podchorążych edycji *Szczegółowego programu kształcenia podchorążych – Edycja '95*. Z analizy programów kształcenia wynika, że na wszystkich kierunkach studia trwające osiem semestrów obejmują 4100 godzin. Program podzielony jest na trzy działy:

- ogólny, na który przeznaczono około 1550 godzin na kierunku zarządzanie i 1400 godzin na kierunku budownictwo; zawiera przedmioty humanistyczne i ogólnokształcące;
- kierunkowy, realizowany w trakcie około 1000 godzin na kierunku zarządzanie i 1050 godzin na kierunku budownictwo. Obejmuje on przedmioty ogólnowojskowe, ogólnodowódcze i ogólnozawodowe;
- specjalistyczny, obejmujący około 1600 godzin na kierunku zarządzanie i 1050 godzin na kierunku budownictwo, w jego skład wchodzi przedmioty techniczno-specjalne, techniczno-wojskowe i taktyczne (por. *Szczegółowy program...*, 1995).

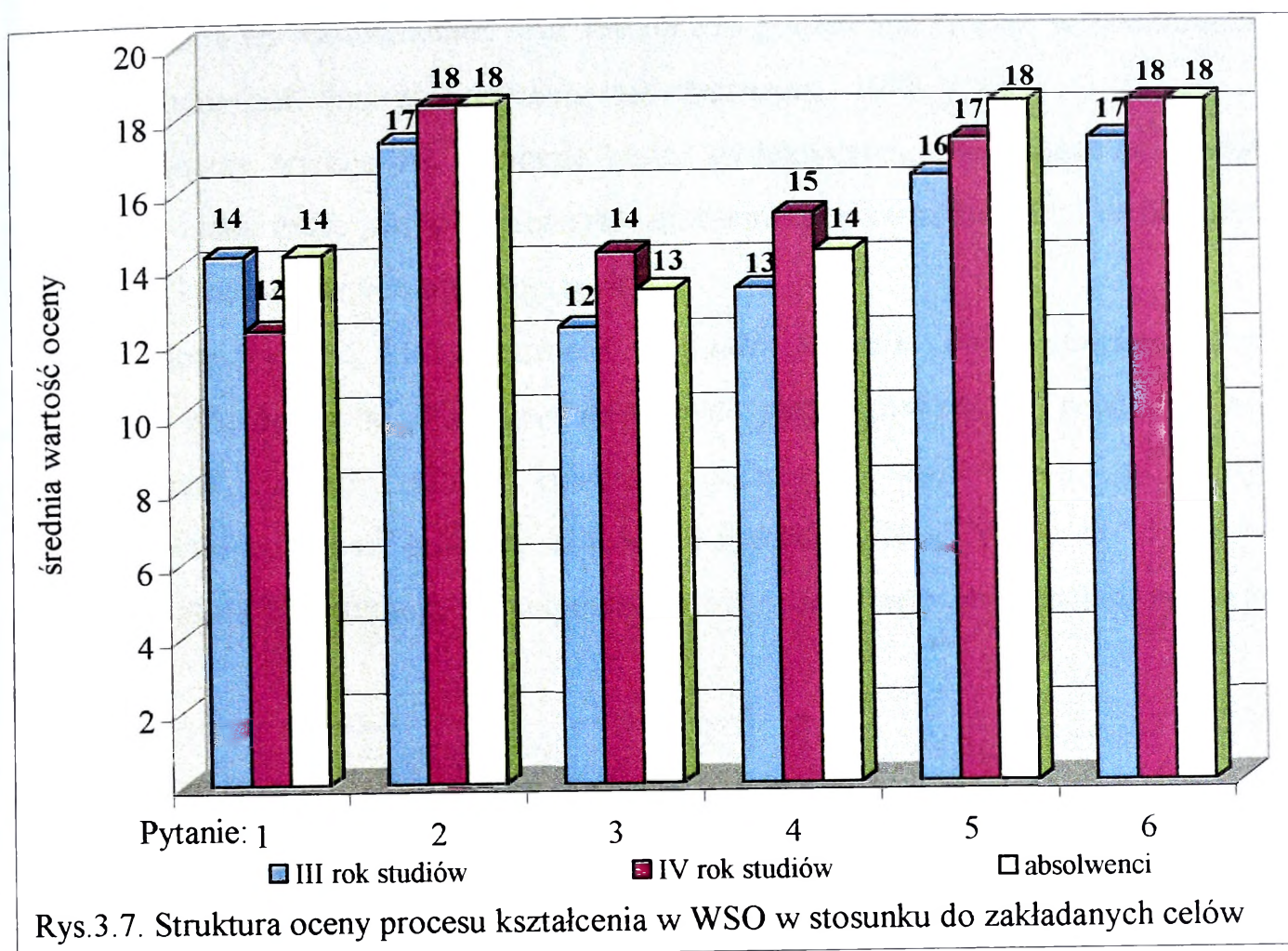

W empirycznej formule badań poruszono problem kształcenia i jego wpływ na przygotowanie podchorążych do praktyk. Uwzględniając powyższe merytoryczno-metodologiczne założenia, respondentom zadano pytania:

W jakim stopniu, Pana zdaniem, proces kształcenia słuchaczy w WSO podporządkowany jest realizacji niżej wymienionych celów?

Ankietowani podchorążowie, posługując się skalą od 1 do 20, mieli dokonać stopnia klasyfikacji wymienionych celów:

1. *Opanowanie wiedzy na poziomie szkoły wyższej;*
2. *Wyposażenie podchorążych w umiejętności pedagogiczne, niezbędne do prowadzenia działalności wychowawczej;*
3. *Wyposażenie podchorążych w umiejętności metodyczne, niezbędne do prowadzenia działalności szkoleniowej;*
4. *Przyswajanie wiedzy i umiejętności dowódczych;*
5. *Przyswajanie wiedzy i umiejętności specjalistycznych w zakresie wykorzystania uzbrojenia i sprzętu bojowego;*
6. *Opanowanie wiedzy i umiejętności w zakresie prowadzenia działań bojowych.*

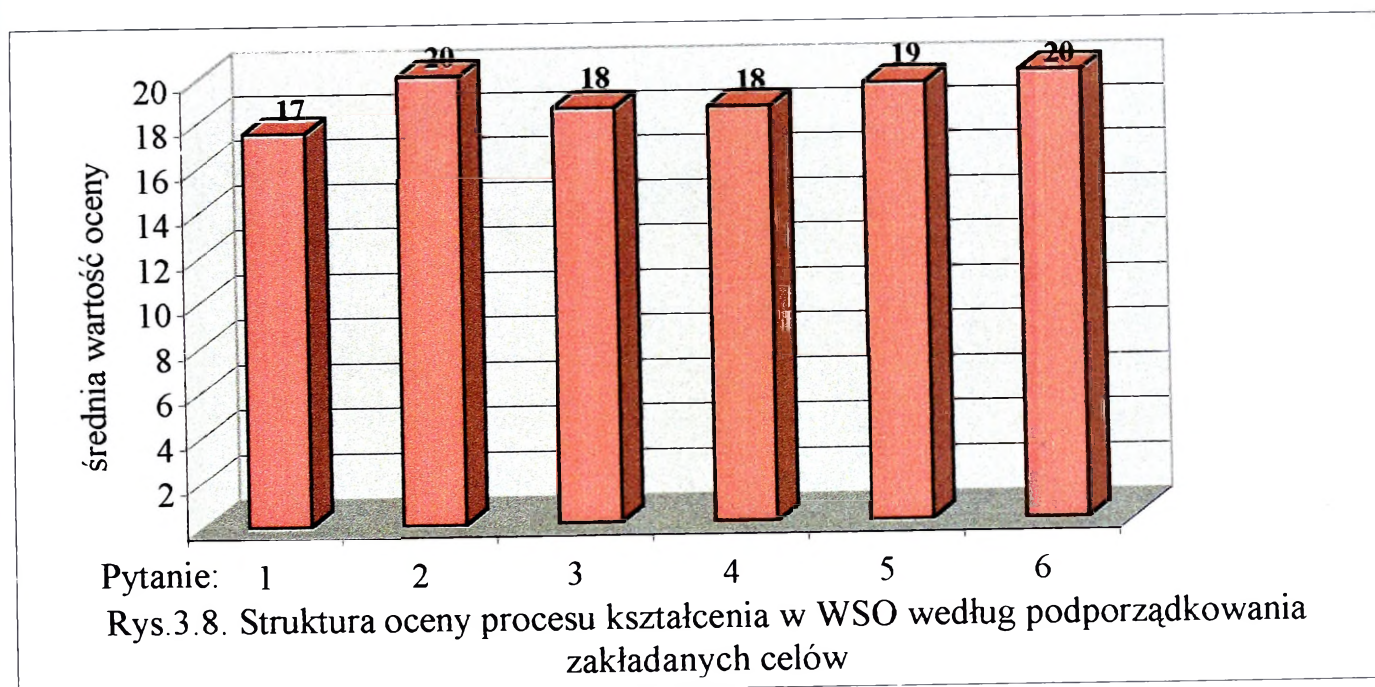
Opierając się na wynikach zamieszczonych na rys. 3.7., można stwierdzić, że ta grupa respondentów zdecydowała, iż proces kształcenia w WSO podporządkowany jest w największej mierze przyswajaniu przez podchorążych wiedzy i umiejętności dowódczych. Należy to tłumaczyć – naszym zdaniem – tym, że uczelnia jest wojskową szkołą dowódczą i wszystkie czynności, w tym również proces dydaktyczny, są podporządkowane temu podstawowemu celowi. Niepokojący jest fakt, że w ocenie zarówno podchorążych, jak i absolwentów zbyt mały nacisk w całym procesie kształcenia kładzie się na wyposażenie ich w umiejętności metodyczne, niezbędne do prowadzenia działalności szkoleniowej. Jest to o tyle zaskakujące, że na kształtowanie umiejętności metodycznych słuchaczy w programach kształcenia przewidziano niezbędną ilość godzin. Ogółem, zależnie od kierunku studiów, czas ten wynosi:

- dla kierunku zarządzanie – od 394 do 402 godzin lekcyjnych, w zależności od specjalności;

- dla kierunku budownictwo – od 350 do 375 godzin lekcyjnych, w zależności od fakultetu (por. *System kształcenia metodycznego...* 1998. s. 4).

Konieczne wydaje się działanie kadry dydaktycznej, preferujące w procesie kształcenia – tam, gdzie jest to konieczne – problematykę kształtowania i doskonalenia umiejętności metodycznych podchorążych.

Podobne pytanie, które brzmiało: *W jakim stopniu, Pana zdaniem, proces kształcenia słuchaczy w WSO powinien być podporządkowany realizacji niżej wymienionych celów?* zadano oficerom jednostek wojskowych, w których podchorążowie odbywali praktyki dowódczo-specjalistyczne. Mając do dyspozycji identyczną skalę klasyfikacji, ich odpowiedzi były nieco inne niż podchorążych (por. rys. 3.8.).

Według opinii tej grupy respondentów największy nacisk podczas kształcenia w WSO powinien być położony na wyposażenie podchorążych w umiejętności metodyczne, niezbędne do prowadzenia działalności szkoleniowej oraz opanowania wiedzy i umiejętności w zakresie prowadzenia działań bojowych.

Taki stan rzeczy uzasadniają tym, że jest to najważniejszy obszar, który w sposób decydujący wpływa na prowadzenie działalności szkoleniowej przez dowódcę pododdziału. Z kolei oficerowie nisko sklasyfikowali jeden z celów kształcenia w WSO - opanowanie wiedzy na poziomie szkoły wyższej (średnia 17). Ta niska liczba punktów, wynika z tego, że według respondentów kształcenie zawodowe pomniejszane jest na korzyść przygotowania ogólnego absolwenta szkoły wyższej.

Za istotne dla dogłębnej oceny rozpatrywanej problematyki badawczej uznano również odpowiedzi na pytania dotyczące struktury programu kształcenia i jego wpływu na praktyki podchorążych.

Jedno z zadanych pytań brzmiało: *Czy program kształcenia, według którego Pan studiuje, zbieżny jest z zakresem problemów, z jakimi spotkał się Pan podczas odbywania praktyk?* Tu rozkład odpowiedzi był następujący (tabela 4.):

Tabela 4

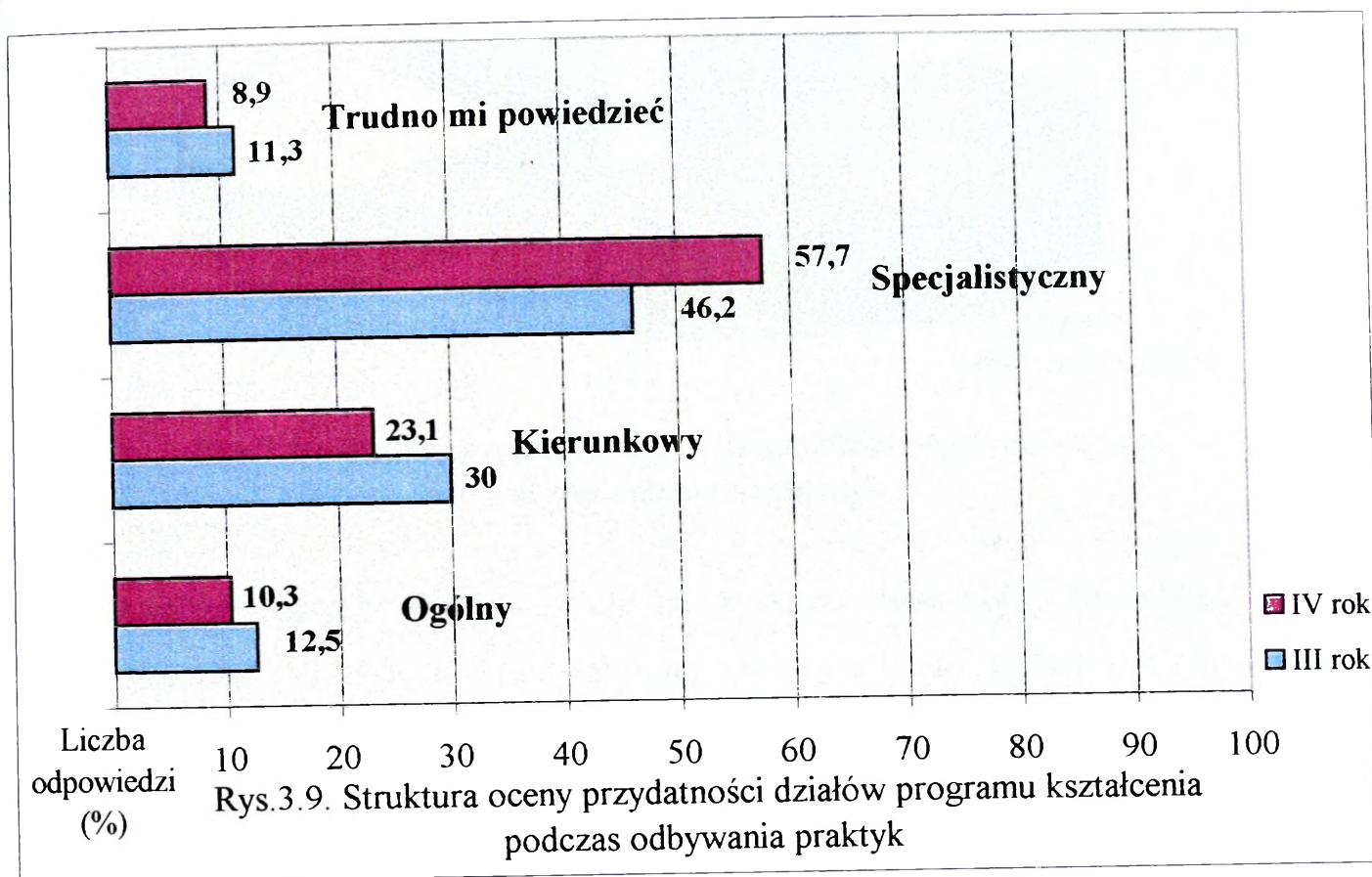
ZBIEŻNOŚĆ PROGRAMU KSZTAŁCENIA Z ZAKRESAMI PROBLEMÓW
WYSTĘPUJĄCYCH PODCZAS ODBYWANIA PRAKTYK

<i>Ogółem respondentów N=158</i>					
<i>Grupa respondentów</i> <i>N₁=80 (100%)</i>	<i>N₁</i>	<i>%</i>	<i>Grupa respondentów</i> <i>N₂=78 (100%)</i>	<i>N₂</i>	<i>%</i>
Zdecydowanie tak	18	22,5	Zdecydowanie tak	13	16,7
Tak	45	56,2	Tak	31	39,7
Nie	4	5	Nie	12	15,4
Zdecydowanie nie	1	1,3	Zdecydowanie nie	8	10,3
Nie mam zdania	12	15	Nie mam zdania	14	17,9
	80	100		78	100

Z analizy danych z tabeli 4 wynika, że zdecydowana większość badanych podchorążych III roku – 78,7%, i ponad połowa podchorążych IV roku – 56,4% uważa, że program kształcenia WSO jest prawidłowo dobrany do zakresu problemów, z którymi podchorążowie spotykają się w czasie praktyk. Jednak co czwarty badany z IV roku ustosunkował się negatywnie do zbieżności programu kształcenia WSO z zakresem problemów występujących w jednostkach wojskowych. W ten sposób wypowiadają się podchorążowie, którzy swoje praktyki odbywali w jednostkach wojskowych Ministerstwa Spraw Wojskowych i Administracji. W jednostkach tego typu program szkolenia nie jest w pełni zbieżny z programem studiów WSO im. T. Kościuszki.

Następne pytanie zadane badanym koresponduje z poprzednim. Dotyczy ono programu kształcenia i jego przydatności podczas odbywania praktyk:

Jaki dział z programu kształcenia WSO, zdaniem Pana, jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyk? Strukturę odpowiedzi przedstawia rys. 3.9

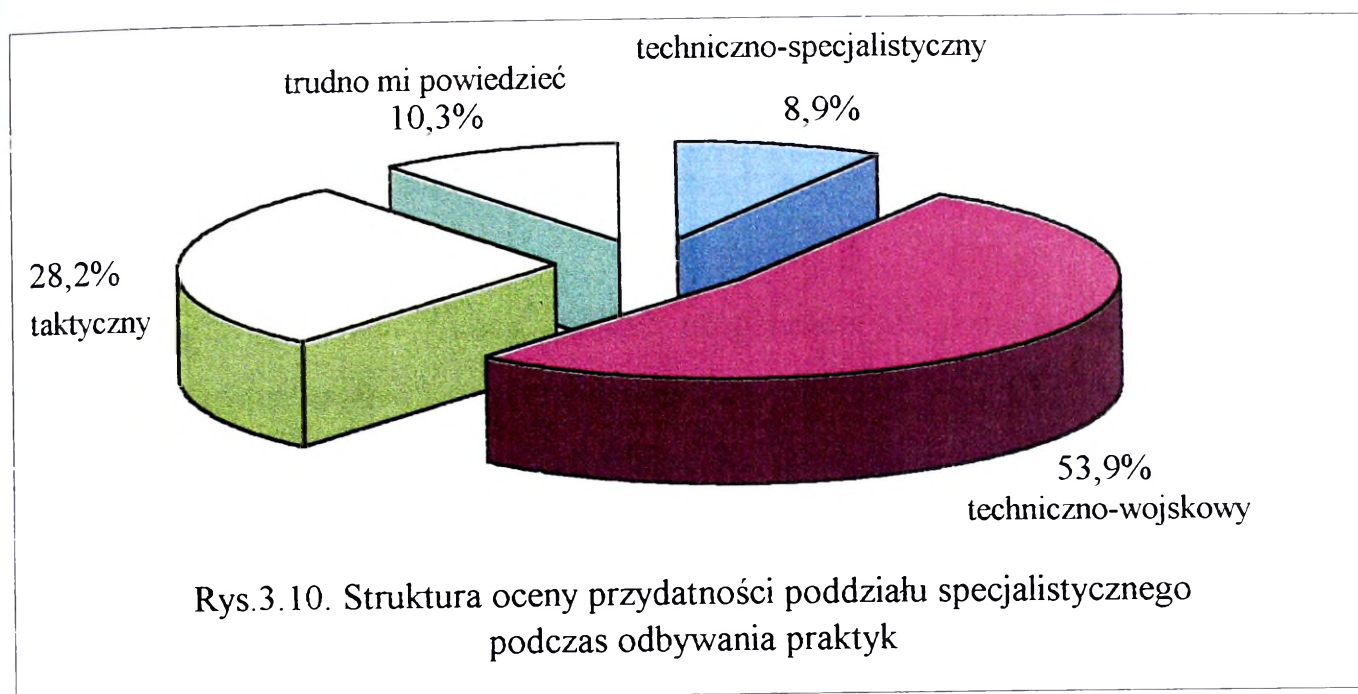

Jak obrazuje rys. 3.9., najwięcej respondentów - 46,2% na III roku i 57,7% na IV roku - opowiedziało się za działem przedmiotów specjalistycznych. Wyniki te nie powinny być zaskoczeniem, ponieważ w tym dziale znajdują się podziały odpowiedzialne za przygotowanie specjalistyczne podchorążych do przyszłego zawodu. Najniżej badani respondenci ocenili dział ogólny - 12,5% i 10,3%. Ten stan można tłumaczyć tym, że w jego strukturę wchodzi takie przedmioty: matematyka, fizyka, mechanika techniczna itp., a więc te, które w mniejszym stopniu wpływają na poziom przygotowania zawodowego.

Kolejne pytanie zadane podchorążym IV roku ściśle jest związane z poprzednim, dotyczącym struktury przedmiotowej programu kształcenia. Respondentów zapytano:

Jaki poddział z działu specjalistycznego programu kształcenia WSO, zdaniem Pana, jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyk?

Rozkład uzyskanych odpowiedzi na tak sformułowane pytanie zawarto na rys. 3.10.

Analiza danych ilustrowanych na rysunku wykazuje, że ponad połowa respondentów (53,9%) opowiedziała się za poddziałem techniczno-wojskowym. Prawie co trzeci badany (28,2%) opowiedział się za poddziałem taktycznym. Oznacza to, że podchorążowie preferują takie przedmioty, jak: teoria i praktyka strzelań, budowa i użytkowanie uzbrojenia jako główne, a w następnej kolejności w przygotowaniu specjalistycznym klasyfikują działania taktyczne wojsk, zabezpieczenie działań taktycznych oraz rozpoznanie i armie innych państw.

Natomiast nisko (8,9%) respondenci sklasyfikowali przedmioty wchodzące w strukturę poddziału techniczno-specjalistycznego, takie jak budowa wojskowych pojazdów mechanicznych, eksploatacja pojazdów mechanicznych oraz prowadzenie pojazdów mechanicznych. Jest to uwarunkowane – naszym zdaniem – tym, że te przedmioty podchorążowie postrzegają jako mniej ważne w przygotowaniu zawodowym. Dokładną znajomość tego działu zostawiają oficerom o wykształceniu technicznym.

Reasumując problemy dotyczące celów i treści kształcenia w WSO im. T. Kościuszki, można uznać za istotne następujące wnioski:

- z przeanalizowanych programów wynika, że uczelnia zmierza do realizacji określonych celów kształcenia. Treść i ich zakres są przy tym za każdym razem determinowane przez warunki, w których się je urzeczywistnia, a także poprzez środki, jakimi dysponuje WSO;

- do głównych zadań dydaktycznych można zaliczyć wyposażenie absolwenta we wszechstronną wiedzę ogólną na poziomie szkoły wyższej oraz przygotowanie zawodowe dzięki solidnej podbudowie teoretycznej i dużym umiejętnościom praktycznym;
- z empirycznej weryfikacji założeń programowych procesu kształcenia wynika, że średnio połowa respondentów pozytywnie oceniła treści celów oraz przedmiotowo-tematyczną strukturę kształcenia w kontekście przygotowania podchorążych do przyszłego funkcjonowania w jednostkach wojskowych. Jednocześnie stosunkowo duża liczba badanych – około 20% – wyraziła dezaprobatę do procesu kształcenia, a ściślej jego części obejmującej przygotowanie zawodowe absolwenta WSO.

3.2.2. ROLA KADRY DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZEJ UCZELNI W PRZYGOTOWANIU PODCHORAŻYCH DO ODBYCIA PRAKTYK

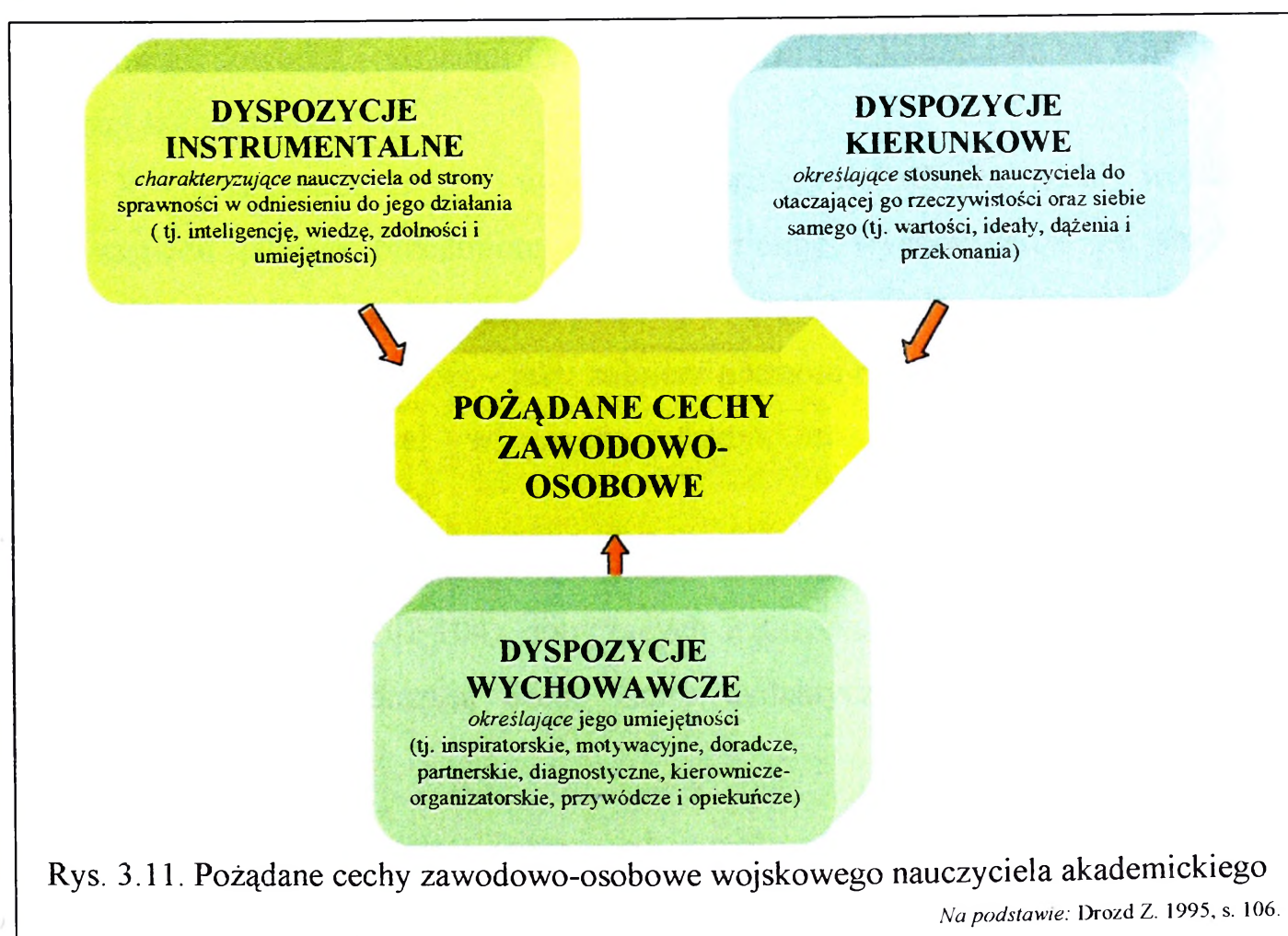
Dotychczasowe oddziaływania na podchorążych zarówno wykładowców, jak i dowódców potwierdziły, jak ważną rolę odgrywają w procesie kształcenia, w tym przygotowania do odbycia praktyk, te dwie grupy społeczności uczelnianej. Jak stwierdza S. Wołoszyn „(...) wszelkie idee pedagogiczne, cele, treści i zasady kształcenia i wychowania nie działają automatycznie, same przez się, lecz realizują się i ożywiają dopiero dzięki działalności nauczyciela wychowawcy” (1976, s. 621). Ta działalność kadry dydaktycznej WSO wynika między innymi z podstawowych zadań, polegających przede wszystkim na oddziaływaniu wychowawczym na słuchaczy, kształtowaniu ich wiedzy, umiejętności, nawyków, postaw, a w konsekwencji budowy osobowości umiejącej praktycznie myśleć i działać.

Podstawowym zadaniem nauczyciela wojskowego jest przygotowanie podchorążego do pracy zawodowej oraz do życia w społeczeństwie demokratycznym. Aby to zrealizować, pedagog jest zobowiązany organizować, prowadzić i kontrolować proces dydaktyczny, w którym przekazywana jest zarówno wiedza ogólna, jak i zawodowa.

Zdaniem B. Szulca „(...) wojskowymi nauczycielami akademickimi mogą zostać tylko najwybitniejsze jednostki naszego wojska, oficerowie o zdecydowanie ponadprzeciętnych zdolnościach. Praca naukowo-dydaktyczna powinna stać się w pewnym sensie powołaniem oficera, a zajmowanie stanowiska nauczyciela akademickiego powinno stanowić powód do dumy” (1991, s. 127). Charakteryzując „doskonałego nauczyciela”, T. Lewowicki określa dwa podstawowe składniki jego osobowości. Są to – po pierwsze – bogactwo własnej osobowości oraz – po drugie – umiejętności oddziaływania na innych ludzi. Warunkiem zostania dobrym nauczycielem jest osobowość pełna, w której muszą występować oba składniki (por. 1988, s. 151).

Większość pedagogów opowiada się za integrującym ujęciem osobowości nauczyciela, eksponując w nim ścisły związek cech instrumentalnych z kierunkowymi. Zespolecie w jedną całość wymienionych dyspozycji osobowościowych ma w konsekwencji decydować o skuteczności pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela.

Wobec tego należałoby wskazać u wojskowego nauczyciela akademickiego szczególnie pożądane cechy osobowo-zawodowe; przedstawia je rys. 3.11.

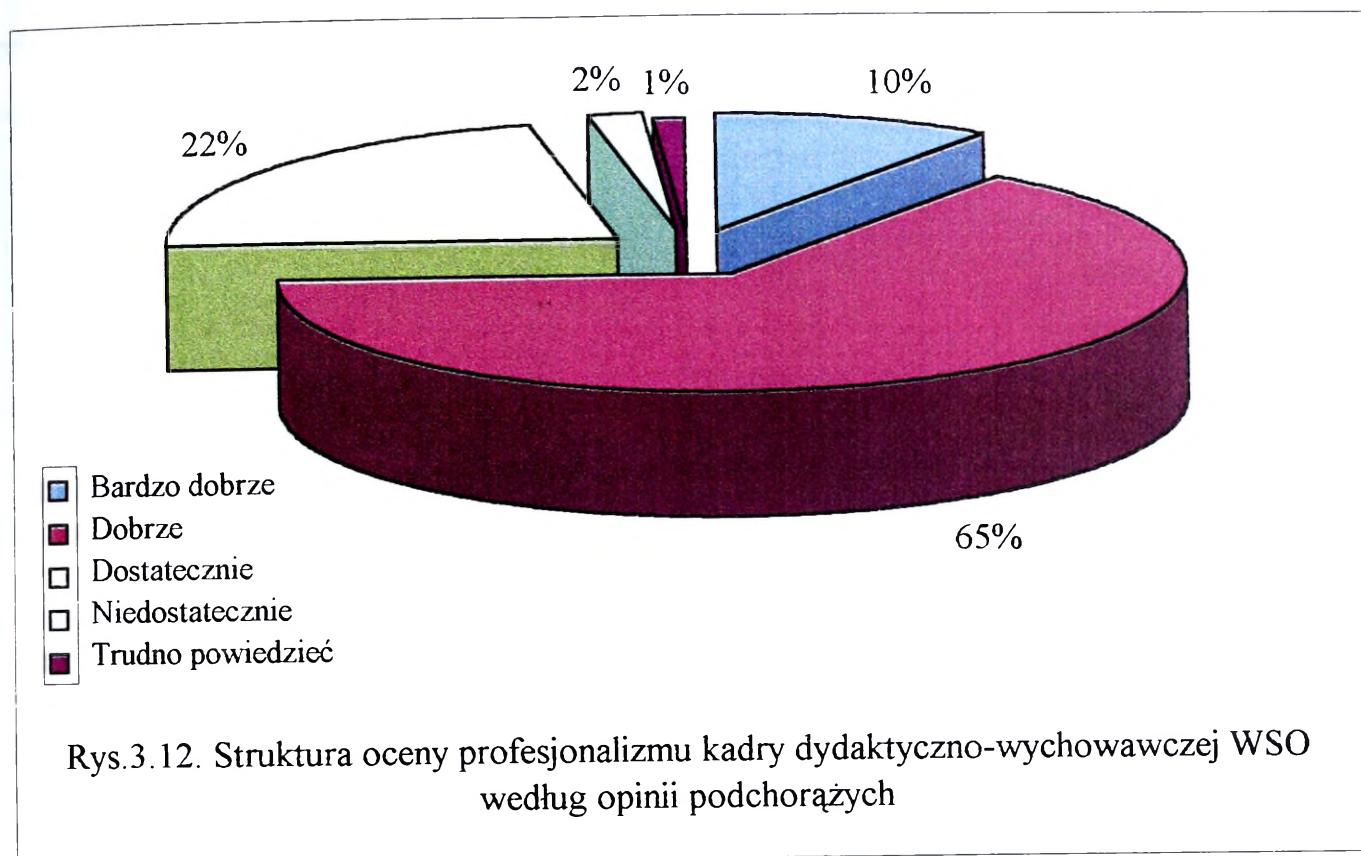
Analizując literaturę (por. Kosacki Cz. 1975, Stępień R. 1990), można dokonać wyselekcjonowania predyspozycji, którymi – zdaniem podchorążych – powinni charakteryzować się najlepsi wykładowcy. Cz. Kosacki określił zagadnienia, na które warto zwrócić uwagę:

- dyspozycje do ukierunkowania aktywności nauczyciela (m.in. zaangażowanie osobiste i nastawienie na wychowanie podchorążych);
- cechy warunkujące osiągnięcia nauczyciela (poziom wiedzy specjalistycznej i pedagogicznej oraz autorytet w zakresie wiedzy);
- sposób operowania środkami dydaktycznymi (umiejętność przekazywania wiedzy, umiejętność wyjaśniania, komunikatywność, interesujący sposób prowadzenia zajęć);
- sposób modelowania interakcji w stosunkach z uczniami (wymagania, gotowość udzielania pomocy, sprawiedliwość);
- podawanie i egzekwowanie wiadomości i umiejętności (umiejętność zainteresowania słuchaczy, umiejętność aktywizowania audytorium w czasie zajęć) (por. 1975, s. 75-77).

Wymienione kwalifikacje merytoryczno-instrumentalne nauczyciela wojskowego dowodzą jego rangi i znaczenia w procesie kształcenia we współczesnej wyższej szkole wojskowej.

R. Globa uważa, że „(...) współczesny nauczyciel wyższej szkoły wojskowej, bez względu jakiego przedmiotu uczy, oddziałuje wychowawczo na słuchaczy, kształtuje ich wiedzę i umiejętności, postawy i nawyki praktycznego myślenia. Jest on poddany naciskom różnych sił – jako żołnierz normom regulującym tok życia i służby wojskowej, jako nauczyciel – wymogom dydaktyki oraz etyki żołnierza zawodowego i nauczyciela” (1996, s. 307).

Problematykę niniejszego rozdziału uzupełniono fragmentem badań (por. Maciejewski J. 1996, s.102-104), dotyczących analizowanego tematu. Zaprezentowane na rys. 3.12. dane obrazują ocenę kadry dydaktyczno-wychowawczej w opinii podchorążych.

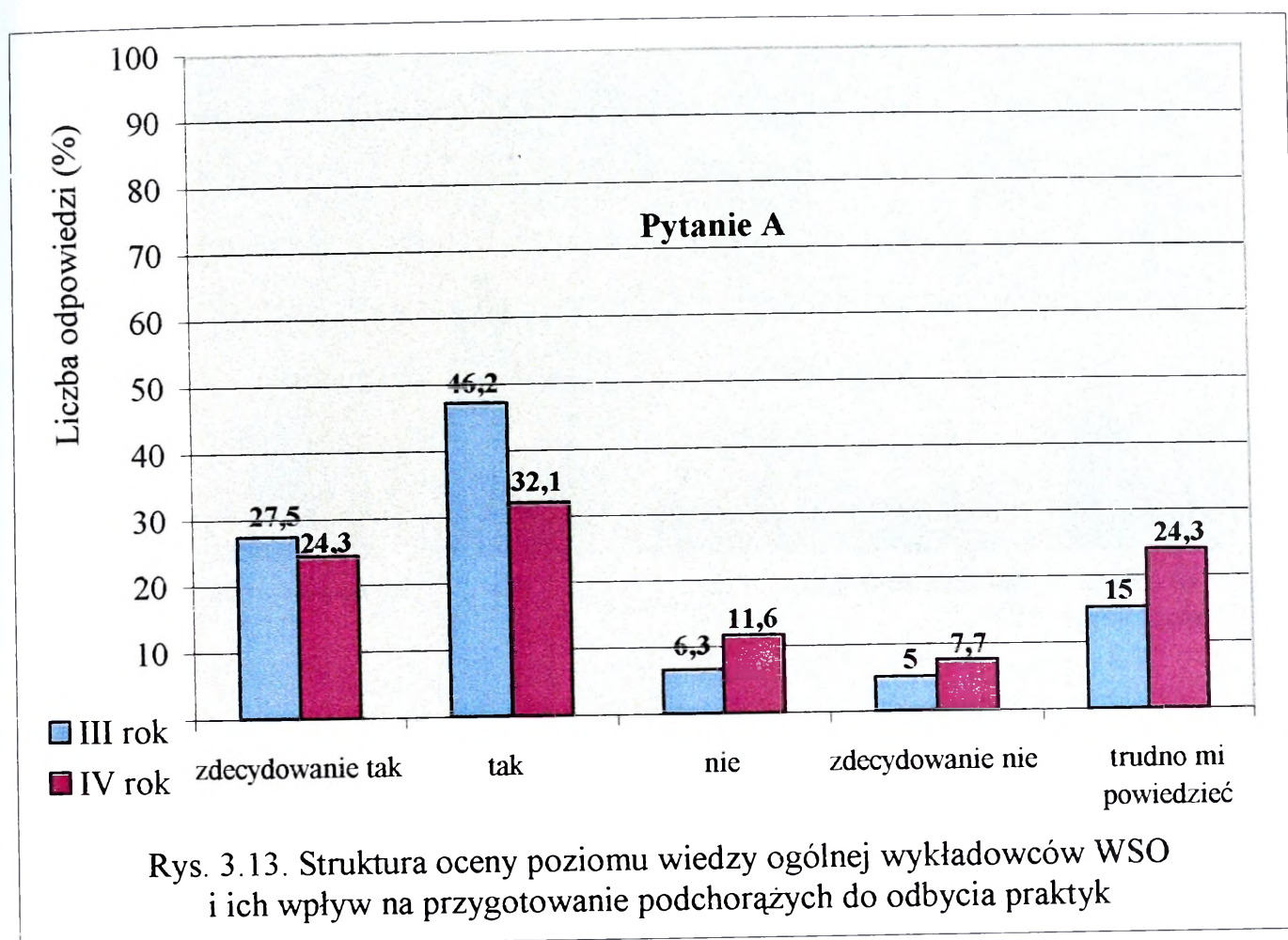

W przytoczonych badaniach trzy czwarte (75%) respondentów określa stopień profesjonalizmu kadry dydaktyczno-wychowawczej WSO na poziomie bardzo dobrym i dobrym. Z jednej strony taki wynik może satysfakcjonować, jednak z drugiej, co piąty ankietowany ocenia to przygotowanie na poziomie dostatecznym. Okazuje się zatem, że są wykładowcy w WSO, którzy nie mają autorytetu fachowego, a ich umiejętności oceniane są najniżej.

Biorąc pod uwagę uniwersalny wymiar wcześniej zaprezentowanych osobowo-zawodowych walorów nauczyciela akademickiego oraz zakładając, że podchorążowie mają przybliżone wyobrażenia tego wzorca, w badaniach ankietowych zadano im pytanie: *Czy poziom wiedzy ogólnej reprezentowanej przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne sprzyjają przygotowaniu podchorążych do pełnienia praktyk?* (Pytanie A) oraz *Czy poziom wiedzy specjalistycznej reprezentowanej przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne sprzyjają przygotowaniu podchorążych do pełnienia praktyk?* (Pytanie B).

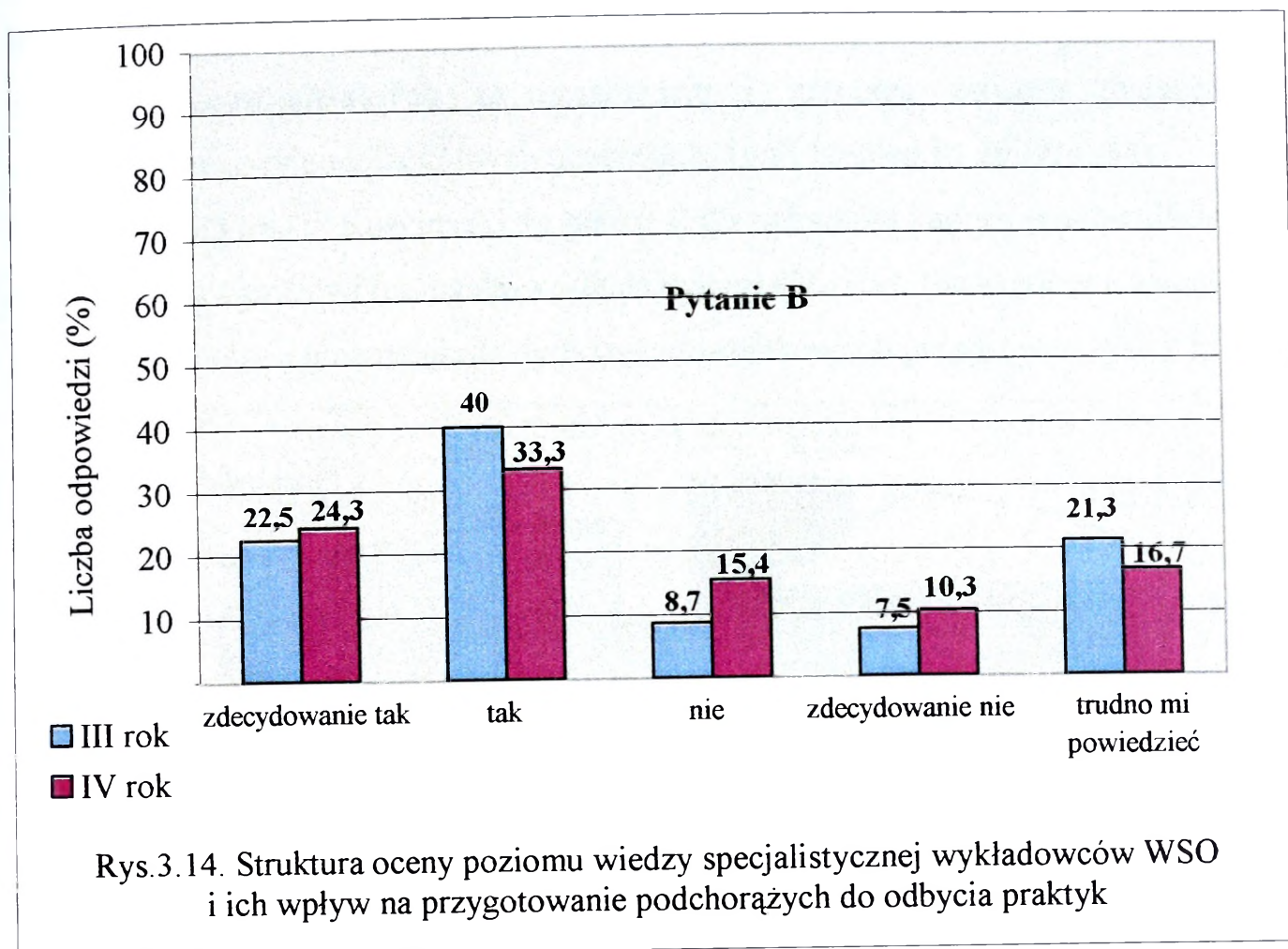
Tak sformułowane pytania uznano za empiryczny wskaźnik postrzegania przez badanych respondentów ogólnego i specjalistycznego poziomu przygotowania wykładowców do realizacji celów w procesie kształcenia, a szczególnie w

przygotowaniu do odbycia praktyk. W stosunku do pytania dotyczącego poziomu wiedzy ogólnej kadry układ odpowiedzi przedstawia rys. 3.13.

Z uzyskanych danych (rys. 3.13.) wynika, że ponad połowa badanych podchorążych IV roku (56,4%) pozytywnie (*Zdecydowanie tak* i *Tak*) oceniła ogólne kwalifikacje dydaktyczne kadry w przygotowaniu ich do praktyk w jednostkach wojskowych. Jeszcze wyżej ocenili poziom kwalifikacji ogólnych kadry podchorążowie III roku (73,7%). Tak znaczna różnica oceny między podchorążymi III i IV roku wynika z harmonogramu zajęć, występujących w poszczególnych semestrach. Jednak prawie co piąty ankietowany z IV roku negatywnie ocenił poziom wiedzy ogólnej kadry dydaktyczno-wychowawczej WSO i jego wpływ na przygotowanie słuchaczy do odbycia praktyki.

Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące poziomu wiedzy specjalistycznej reprezentowanej przez wykładowców WSO w przygotowaniu podchorążych do odbycia praktyki przedstawia rys. 3.14.

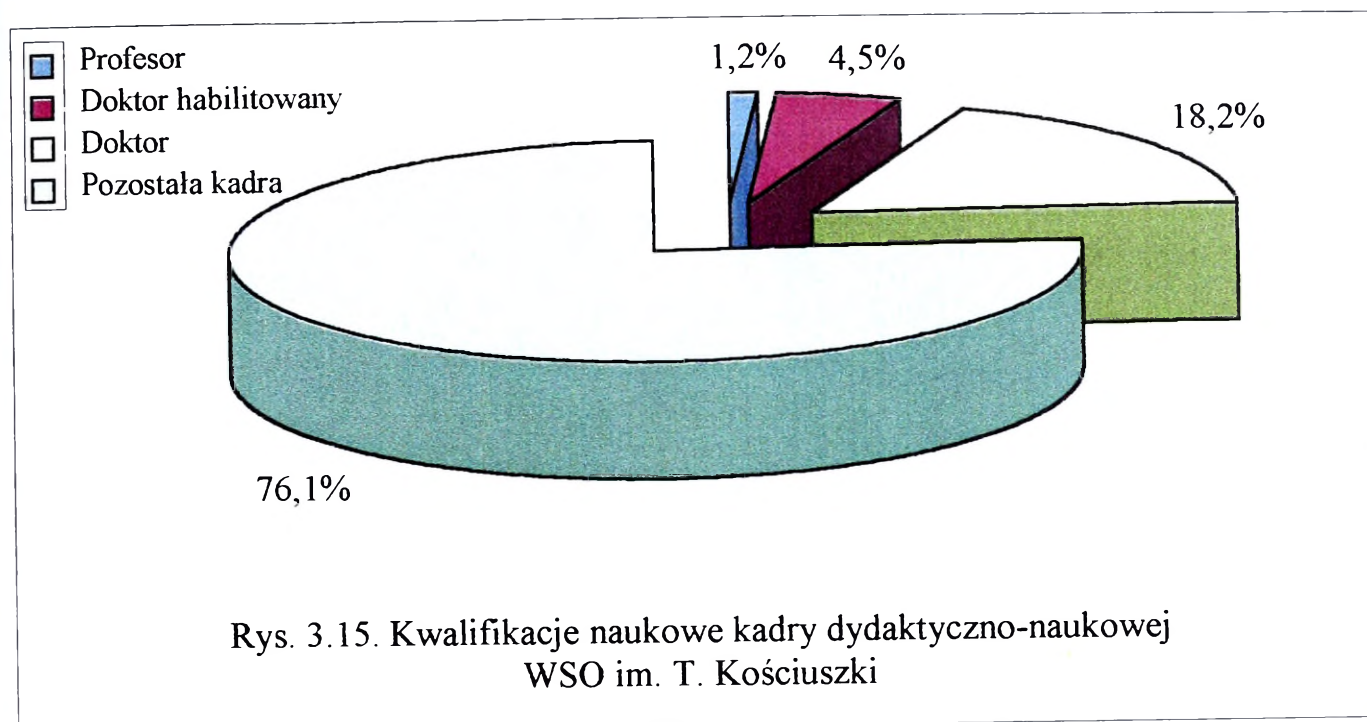

Jak wynika z tych odpowiedzi grupa respondentów oceniła wysoko poziom wiedzy specjalistycznej wykładowców WSO (62,5% i 57,6%). Jednak obawy budzi fakt, że respondenci bardziej krytycznie w stosunku do poziomu wiedzy ocenili kwalifikacje specjalistyczne wykładowców (szczególnie podchorążowie IV roku – bo 1/4 badanych). W swoim uzasadnieniu podają, że wiedza przekazywana przez wykładowców z przedmiotów specjalistycznych nie jest adekwatna do realiów funkcjonowania jednostki wojskowej. Ponadto ocena może być uwarunkowana tym, że jakość zajęć specjalistycznych pozostawia wiele do życzenia. Zdeterminowana jest przede wszystkim brakiem możliwości pełnego wykorzystania sprzętu bojowego, a oczekiwania w tym zakresie są duże.

W wyższych szkołach wojskowych, tak jak w cywilnych, kadra naukowo-dydaktyczna pełni rolę najważniejszą. Wśród wielu czynników warunkujących efektywność kształcenia najczęściej wymienia się więc nauczycieli akademickich.

Ich kwalifikacje pedagogiczne, fachowe i naukowe są przedmiotem analizy wielu instytucji odpowiedzialnych za organizację i przebieg procesu dydaktyczno-wychowawczego w poszczególnych uczelniach. (por. Stępień R. 1999, s. 68).

W WSO im. T. Kościuszki na blisko 1200 członków kadry i pracowników, 330 osób to kadra i pracownicy naukowo-dydaktyczni (26,5%). Szczegółowe zestawienie kwalifikacji kadry i pracowników dydaktyczno-naukowych przedstawia rys. 3.15.

Analizując wpływ oddziaływania kadry dydaktyczno-wychowawczej, należy stwierdzić, że większość respondentów jako dobry ocenia jej wkład w kreowaniu pożądanej sylwetki przyszłego oficera. Ale jej przygotowanie ogólne jest przez respondentów cenione wyżej niż przygotowanie specjalistyczne. Zróżnicowane poglądy respondentów na temat tego przygotowania sugerują potrzebę doskonalenia kryteriów doboru i wykształcenia wojskowych nauczycieli akademickich, w szczególności w grupie przedmiotów specjalistycznych.

3.2.3. WYKORZYSTANIE BAZY DYDAKTYCZNEJ W PROCESIE PRZYGOTOWANIA ZAWODOWEGO

W działalności dydaktyczno-wychowawczej wyższej szkoły oficerskiej baza jest składową infrastruktury dydaktycznej, która w sposób istotny rozstrzyga o wynikach kształcenia, a w szczególności wpływa na przygotowanie zawodowe jej

absolwentów. Infrastrukturze wyższej szkoły wojskowej stawia się wymagania ogólne, obowiązujące w systemie edukacji narodowej, które wynikają z funkcji przypisanych środkom dydaktycznym, takich jak: motywacyjna, poznawczo-twórcza, aksjologiczna, wdrożeniowa i wychowawcza. Stawia się jej również wymagania wynikające ze specjalistycznego przygotowania absolwentów, do których można między innymi zaliczyć:

- kompleksowe pozorowanie pola walki, które bezpośrednio oddziałuje na słuchaczy;
- jak najpełniejsze wykorzystanie walorów szkoleniowych sprzętu bojowego;
- wykonywanie ćwiczeń w laboratoriach specjalistycznych i zdobywanie umiejętności praktycznego działania (por. *Ramowe założenia...*, s. 42).

W tym podrozdziale uwarunkowania związane z poziomem przygotowania do przyszłego zawodu utożsamiono również z bazą dydaktyczną, rozumianą jako „(...) ogół obiektów i środków materialnych, znajdujących się w dyspozycji instytucji wojskowej, przystosowanych do realizacji programowych zadań dydaktyczno-wychowawczych” (Kucharski M. 1988, s. 5).

Na bazę dydaktyczną WSO im. T. Kościuszki składają się baza polowa i gabinetowa, wyposażona w odpowiednie środki dydaktyczne (naturalne, techniczne, symboliczne (por. *Instrukcja o organizacji działalności...* s.28).

Bazę polową stanowią obiekty rozmieszczone w kompleksach pasa taktycznego, strzelnic, ośrodka szkolenia z przepraw i mostów oraz terenowe obiekty sportowe. W jej skład wchodzi również 2 stadiony sportowe, 14 kortów tenisowych, ok. 20 boisk asfaltowych do gier zespołowych, ośrodek jazdy konnej „Raków” oraz hipodrom.

Bazę gabinetową tworzą sale wykładowe, gabinety specjalistyczne, laboratoria językowe i techniczne. Ponadto funkcjonują hale sportowe i basen kryty oraz gabinety odnowy biologicznej. Podchorążowie mają również do dyspozycji bibliotekę z księgozbiorem liczącym około 340.000 tomów.

Czytelnia działu ogólnego dysponuje zbiorem ok. 2500 czasopism. Filmoteka może udostępnić ok. 100 tytułów filmów na kasetach video i 200 tytułów filmów pełnometrażowych.

Wobec ostatnich zmian koncepcji kształcenia i modyfikacji programu kształcenia w WSO im. T. Kościuszki zachodzi konieczność dostosowywania do nich infrastruktury dydaktycznej, która powinna nadać jednocześnie za postępem naukowo-technicznym oraz technologią kształcenia.

Zgodnie z zaprezentowanym rozumieniem infrastruktury dydaktycznej respondentom zadano pytanie: *Czy Pana zdaniem, jakość i stan bazy dydaktycznej zapewnia skuteczną realizację przygotowania podchorążych do odbycia praktyk?*

Tabela 5

OCENA JAKOŚCI I STANU BAZY DYDAKTYCZNEJ ORAZ JEJ WPŁYW NA SKUTECZNĄ REALIZACJĘ PRZYGOTOWANIA PODCHORAŻYCH DO ODBYCIA PRAKTYK

<i>Ogółem respondentów N=158</i>					
<i>Grupa respondentów</i> <i>N₁=80 (100%)</i>	<i>N₁</i>	<i>%</i>	<i>Grupa respondentów</i> <i>N₂=78 (100%)</i>	<i>N₂</i>	<i>%</i>
Zdecydowanie tak	18	25,5	Zdecydowanie tak	11	14,1
Tak	32	40	Tak	24	30,8
Nie	8	10	Nie	16	20,5
Zdecydowanie nie	6	7,5	Zdecydowanie nie	12	15,4
Nie mam zdania	16	20	Nie mam zdania	15	19,2
	80	100		78	100

Jak wynika z tabeli 5, w grupie podchorążych III roku – N_1 większość badanych (65,5%) uważa, że jakość i stan bazy dydaktycznej zapewnia realizację skutecznego przygotowania do odbycia praktyk. Nieco inaczej sądzą podchorążowie IV roku – N_2 , gdyż do jakości i stanu bazy dydaktycznej odnoszą się bardziej umiarkowanie – 44,9%. Ta grupa respondentów natomiast jeszcze krytyczniej odniosła się do jej oceny, bo 35,9% ankietowanych stwierdziło, że jakość i stan bazy dydaktycznej nie zapewnia w pełni skutecznej realizacji przygotowania ich do odbycia praktyki (odpowiedź *Nie* lub *Zdecydowanie nie*). Ten fakt wydaje się mieć swoje źródło w pogarszającym się stanie technicznym wozów bojowych i sprzętu specjalnego oraz coraz częstszym zmniejszaniu do nich limitów paliwa i środków pozoracji pola walki.

Ponadto resurs używalności dla niektórych budynków i obiektów bazy poligonowej minął już kilka lat temu, co w znacznym stopniu przyspiesza ich zużycie i niszczenie. Podobne pytanie zadano absolwentom WSO: *Czy zdaniem Pana baza dydaktyczna w WSO zapewnia skuteczną realizację przygotowania absolwentów do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?* Rozkład ich odpowiedzi prezentuje tabela 6.

Tabela 6

OCENA JAKOŚCI I STANU BAZY DYDAKTYCZNEJ ORAZ JEJ WPŁYW
NA PRZYGOTOWANIE DO OBJĘCIA PIERWSZEGO STANOWISKA
SŁUŻBOWEGO

<i>Grupa respondentów N=70 (100 %)</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Zdecydowanie tak	9	12,8
Tak	23	32,9
Nie	14	20
Zdecydowanie nie	13	18,6
Nie mam zdania	11	15,7
	70	100

Na podstawie odpowiedzi respondentów przedstawionych w tabeli 6, można zauważyć pewne podobieństwo do ocen podchorążych IV roku, prezentowanych w tabeli 5.

Analizując prezentowane wyniki należy skonstatować, że spora liczba respondentów sygnalizuje potrzebę podniesienia jakości i stanu bazy dydaktycznej WSO.

Dlatego w procesie przyszłego projektowania bazy dydaktycznej należy respektować następujące kryteria:

- sterowności, określające zakres i możliwości wykorzystania bazy w kierowaniu procesem kształcenia;
- elastyczności, wyrażające się w możliwościach przystosowania do zmieniających się warunków procesu nauczania-uczenia się;

- indukcyjności, określające, w jakim stopniu baza dydaktyczna może wprowadzać różne formy zajęć w ramach danej strategii nauczania oraz zmierzać do tworzenia odpowiednich struktur wiedzy;
- funkcjonalności, określające praktyczność, efektywność, ekonomiczność i ergonomiczność działania (por. *Ramowe założenia...*, s. 42-43).

3.2.4. WYNIKI KSZTAŁCENIA PODCHORAŻYCH I ICH WPŁYW NA EFEKTYWNOŚĆ PRAKTYK

Analizując wyniki kształcenia podchorążych na uczelni wojskowej i ich wpływ na efektywność praktyk, nie sposób nie zauważyć, że czynniki wywierające wpływ związane są przede wszystkim z uczestnikami i organizatorami procesu dydaktyczno-wychowawczego.

Już na początku lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku, w badaniach nad efektywnością ogólnego kształcenia studenta Z. Jopowicz wykazała, że efekty jego pracy zależą głównie od czynników instrumentalnych, takich jak:

- potrzeby,
- aspiracje,
- zainteresowania,
- ambicje (por. 1960, s. 31).

W podobny sposób to zagadnienie interpretuje K. Żegnałek. Twierdzi on, że wśród czynników, które mają wpływ na efektywność kształcenia, szczególną rolę odgrywają czynniki natury psychologicznej, takie jak:

- motywacja,
- zdolności,
- charakter,
- postawy,
- poglądy i opinie podchorążych (por. 1990, s.24).

Wychodząc z założenia, że jednym z czynników składowych procesu kształcenia są praktyki podchorążych, można domniemywać, iż wymienione cechy charakterologiczne mają pośredni wpływ na efekty praktyk podchorążych.

Aby zweryfikować to założenie dokonano analizy wyników kształcenia badanego rocznika podchorążych uzyskanych w cyklu czteroletnich studiów (1996-2000) oraz egzaminu na oficera i obrony prac dyplomowych. Do analizy szczegółowej natomiast wybrano grupę przedmiotów specjalistycznych, ogólnowojskowych i technicznych, które korespondują z pytaniami zadanymi badanym respondentom, a które dotyczą bezpośredniego wpływu na ich przygotowanie zawodowe. Jej rezultaty prezentowane są w tabeli 7 i 9.

Tabela 7

ŚREDNIA Z OCEN Z ZALICZEŃ, KOŁOKWIÓW I EGZAMINÓW W POSZCZEGÓLNYCH GRUPACH PRZEDMIOTOWYCH PRZED PRAKTYKAMI DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNYMI WEDŁUG SPECJALNOŚCI STUDIÓW

WYDZIAŁ	KIERUNEK SPECJALNOŚĆ	GRUPA PRZEDMIOTÓW SPECJALISTYCZNYCH	GRUPA PRZEDMIOTÓW OGÓLNO-WOJSKOWYCH	GRUPA PRZEDMIOTÓW HUMANISTYCZNYCH	GRUPA PRZEDMIOTÓW TECHNICZNYCH
WWZ	zarządzanie: dowodzenie pododdziałami zmechanizowanymi	3,61	3,73	3,60	3,74
	zarządzanie: dowodzenie pododdziałami rozpoznawczymi	3,76	3,87	3,40	3,61
Średnia Wydziału Wojsk Zmechanizowanych		3,68	3,80	3,50	3,67
WWI	budownictwo: budowa dróg i mostów	3,79	3,81	3,63	3,79
Średnia Wydziału Inżynierii Wojskowej		3,79	3,81	3,63	3,79
Średnia WSO im. T. Kościuszki		3,73	3,80	3,56	3,73

Dane zawarte w tabeli 7 wykazują, że największą średnią z grup przedmiotowych podchorążowie otrzymali z przedmiotów ogólnowojskowych – 3,80. Ta grupa przedmiotowa ściśle jest związana z przygotowaniem zawodowym absolwenta WSO, a więc również z odbyciem praktyk. Niską średnią natomiast podchorążowie uzyskali z bloku przedmiotów humanistycznych, wśród których są

takie przedmioty, jak: psychologia, pedagogika oraz komunikacja społeczna. Mają one znaczny wpływ na efekty pracy z żołnierzami w jednostce wojskowej.

Ocenianie podchorążych za ich działalność na praktyce zawsze budziło wiele kontrowersji. Wpływały na to przede wszystkim wysokie oceny wystawiane w dziennikach praktyk. Jednak w porównaniu z późniejszymi opiniami tych samych osób oceny te były bardzo rozbieżne, dużo niższe. Fakt ten również dotyczy oceny przez kadre dowódczą jednostek wojskowych, w których podchorążowie odbywali praktyki.

Struktura ocen w tabeli 8 zdaje się potwierdzać tę analizę. W tym wypadku oceny uzyskane przez podchorążych III rocznika na praktyce dowódczej są nieco niższe (o 0,22) od ocen, które uzyskali na praktyce dowódczo-specjalistycznej rok później. Pomimo to są one zbyt wysokie w stosunku do opinii tych samych osób, które w późniejszym okresie oceniają działalność podchorążych.

Tabela 8

**ŚREDNIA OCEN UZYSKANYCH PRZEZ PODCHORAŻYCH III I IV ROCZNIKA
Z PRAKTYK DOWÓDCZYCH I DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNYCH
WEDŁUG KIERUNKU I SPECJALNOŚCI STUDIÓW**

LP.	WYDZIAŁ	KIERUNEK (SPECJALNOŚĆ)	ŚREDNIA OCEN		
			III rocznik	IV rocznik	
1.	Wydział Wojsk Zmechanizowanych	<i>Zarządzanie:</i> Dowodzenie pododdziałami zmechanizowanymi	4,85	4,96	
		<i>Zarządzanie</i> Dowodzenie pododdziałami rozpoznawczymi	4,85	5,00	
		<i>Średnia Wydziału Wojsk Zmechanizowanych</i>		4,85	4,98
2.	Wydział Inżynierii Wojskowej	<i>Budownictwo:</i> Budowa dróg i mostów	4,71	5,00	
		<i>Średnia Wydziału Inżynierii Wojskowej</i>		4,71	5,00
<i>Średnia WSO im. T. Kościuszki</i>			4,78	4,99	

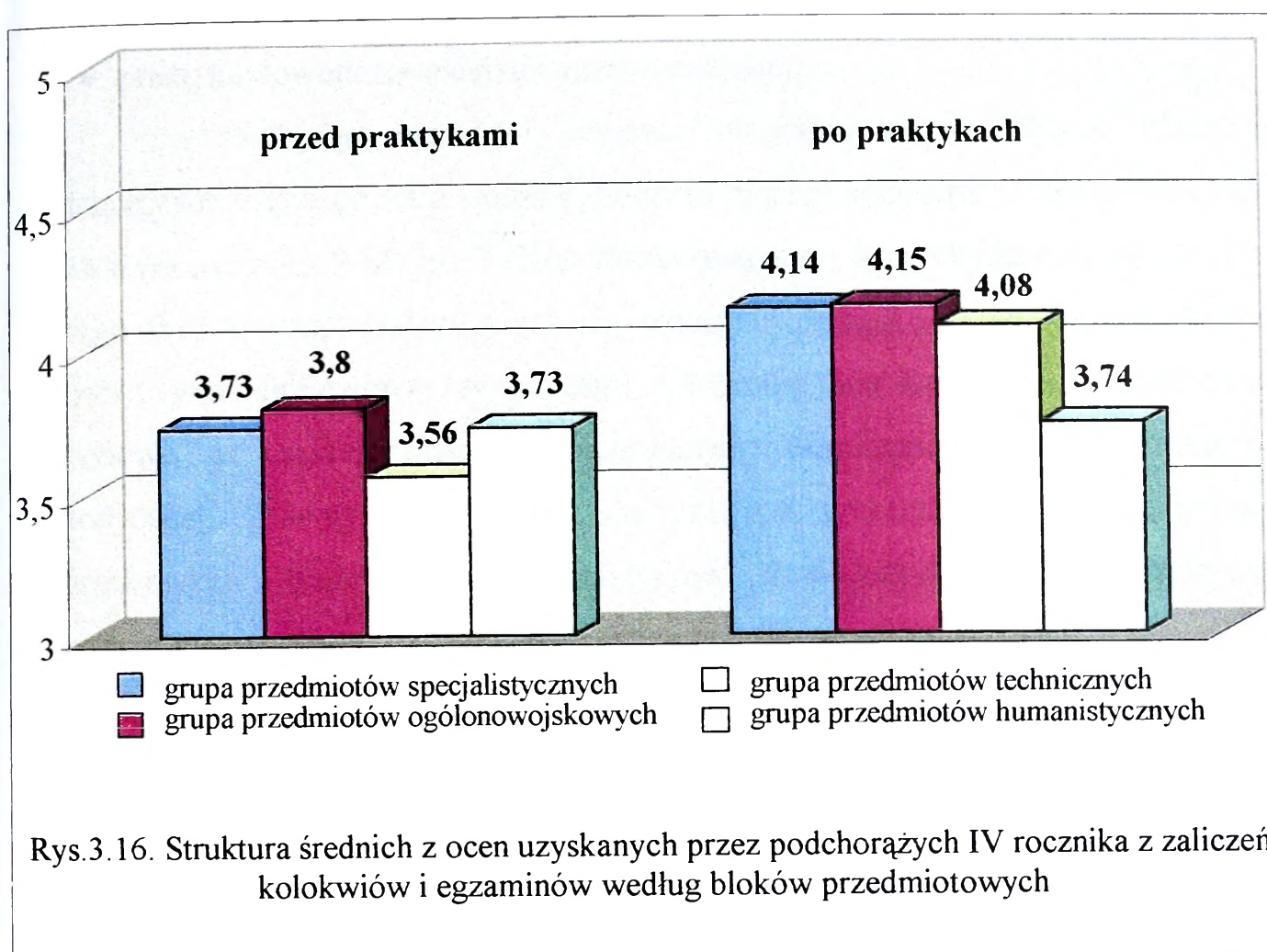
Nieco inaczej przedstawia się struktura ocen podchorążych IV rocznika, które uzyskali oni z zaliczeń, kolokwiów i egzaminów w poszczególnych grupach przedmiotowych po praktyce dowódczo-specjalistycznej, przedstawiona w tabeli 9.

Jak sugerują wyniki prezentowane w tabeli 9, w trzech grupach przedmiotowych średnia ocen jest zbliżona do siebie. Za pozytywny objaw można przyjąć wysoki skok średniej (w stosunku do ocen uzyskiwanych wcześniej) w grupie przedmiotów humanistycznych. Może to być związane ze zrozumieniem przez podchorążych ważności przedmiotów (wchodzących w skład tej grupy) w przyszłej pracy dydaktyczno-wychowawczej z podwładnymi. Niepokoi jednak zbyt niska średnia uzyskana z przedmiotów technicznych, w których skład wchodzi między innymi: budowa wojskowych pojazdów mechanicznych oraz eksploatacja i zabezpieczenie techniczne. Wydaje się to być uwarunkowane przekonaniem podchorążych, iż techniką winni zajmować się głównie służby techniczne. W związku z tym, dla dowódców wiedza ta jest mało istotna.

Tabela 9

**ŚREDNIA Z OCEN Z ZALICZEŃ, KOŁOKWIÓW I EGZAMINÓW
W POSZCZEGÓLNYCH GRUPACH PRZEDMIOTOWYCH PO PRAKTYKACH
DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNYCH WEDŁUG SPECJALNOŚCI STUDIÓW**

WYDZIAŁ	KIERUNEK SPECJALNOŚĆ	GRUPA PRZEDMIOTÓW SPECJALISTY- CZNYCH	GRUPA PRZEDMIOTÓW OGÓLNO- WOJSKOWYCH	GRUPA PRZEDMIOTÓW HUMANISTY- CZNYCH	GRUPA PRZEDMIOTÓW TECHNICZNYCH
WWZ	zarządzanie: dowodzenie pododdziałami zmechanizowanymi	4,01	4,20	4,09	3,34
	zarządzanie: dowodzenie pododdziałami rozpoznawczymi	4,17	4,09	4,11	3,40
Średnia Wydziału Wojsk Zmechanizowanych		4,09	4,14	4,10	3,52
WWI	budownictwo: budowa dróg i mostów	4,19	4,17	4,06	3,97
Średnia Wydziału Inżynierii Wojskowej		4,19	4,17	4,06	3,97
Średnia WSO im. T. Kościuszki		4,14	4,15	4,08	3,74

Rys.3.16. Struktura średnich z ocen uzyskanych przez podchorążych IV rocznika z zaliczeń, kolokwium i egzaminów według bloków przedmiotowych

W oparciu o oceny przedstawione na rys.3.16, można stwierdzić, że występuje korelacja pomiędzy wynikami kształcenia i ich wpływem na efektywność odbywania praktyk przez podchorążych. Ta zależność również funkcjonuje w drugą stronę, ponieważ praktyki w znacznym stopniu wpływają na późniejsze wyniki w toku studiów. Nie należy jednak doszukiwać się zbieżności pomiędzy wynikami kształcenia a ocenami z praktyk, ponieważ te drugie często są zawyżane.

3.3. ZASADY ODBYWANIA PRAKTYK

Zgodnie z *Wytycznymi Komendanta...* praktyki realizowane przez podchorążych WSO we Wrocławiu są organizowane i nadzorowane przez komendantów wydziałów tej Uczelni tj. Wydziału Wojsk Zmechanizowanych i Wydziału Inżynierii Wojskowej.

Obecnie podchorążowie tych wydziałów odpowiednio do określonego kierunku studiów odbywają dwa rodzaje praktyk. Są to:

- praktyka dowódcza,
- praktyka dowódczo-specjalistyczna (stażowa).

Praktyka dowódcza stanowi integralną część procesu kształcenia podchorążych trzeciego roku studiów, podczas piątego semestru, i realizowana jest na pierwszym roczniku WSO im. T. Kościuszki oraz w wybranych jednostkach Śląskiego Okręgu Wojskowego. Należy przez nią rozumieć praktykę na stanowisku dowódcy drużyny (pomocnika dowódcy plutonu). Obejmuje ona kształcenie i doskonalenie zawodowe w zakresie funkcji dowódczej, eksploatacyjnej i instruktorsko-metodycznej. Głównym celem tej praktyki jest wykształcenie u podchorążych podstawowych umiejętności i nawyków dowódczych oraz instruktorsko-metodycznych w zakresie dowodzenia drużyną, a w szczególności:

- kształtowania praktycznych umiejętności dowodzenia pododdziałem, organizacji i prowadzenia szkolenia na szczeblu drużyny oraz realizacji różnorodnych form pracy wychowawczej;
- utrwalanie pożądaných cech osobowości żołnierza zawodowego, a zwłaszcza kształtowania sylwetki żołnierskiej, odporności fizycznej i psychicznej oraz samodzielności, zdecydowania i odpowiedzialności;
- pogłębianie i utrwalanie znajomości zasad metodyki szkolenia oraz prowadzenia zajęć z drużyną;
- ugruntowanie nawyków samodzielnej pracy, a zwłaszcza umiejętności stawiania i egzekwowania poleceń i rozkazów;
- praktyczne zapoznanie podchorążych z zasadami utrzymania stałej oraz osiągania wyższych stanów gotowości bojowej;
- zapoznanie podchorążych ze sposobami i formami prowadzenia instruktaży do zajęć oraz przygotowania dokumentacji do ich prowadzenia (por. *Zasady odbywania praktyki dowódczej przez podchorążych trzeciego roku studiów WSO im. Tadeusza Kościuszki w roku akademickim 1998/1999*).

Szczegółowa organizacja i przebieg praktyk dowódczych leży w gestii komendantów wydziałów uczelni, którzy ponoszą odpowiedzialność za:

- powiadamianie dowódców jednostek wojskowych o ilości kierowanych podchorążych i terminach odbywania praktyk;

- dokonanie uzgodnień warunków odbywania praktyk przez podchorążych;
- wyznaczanie w porozumieniu z dowódcami batalionów podchorążych, kierowników dydaktycznych;
- zapoznanie kierowników dydaktycznych praktyk z *Zarządzeniem Szefa Inspektoratu Szkolenia - Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 20.09.1995 r. w sprawie organizacji i przebiegu praktyk słuchaczy wyższych szkół wojskowych w jednostkach wojskowych*;
- prowadzenie dokumentacji sprawozdawczej przez kierowników dydaktycznych;
- dokonanie analizy wyników praktyk i opracowanie oceny ich przebiegu, którą przekazują Zakładowi Dydaktyki w wyznaczonym terminie.

Za osobiste przygotowanie podchorążych do odbycia praktyk oraz ich wyposażenie, odpowiedzialni są dowódcy batalionów, zwłaszcza zaś za:

- opracowanie i podanie punktu do rozkazu, dotyczącego ilości, terminu i sposobu przejazdu podchorążych do miejsc odbywania praktyk;
- wyznaczenie spośród podchorążych starszych grup w poszczególnych garnizonach i udzielenie im szczegółowego instruktażu;
- zaopatrzenie podchorążych w odpowiednią dokumentację (atestaty, karty wyróżnień, karty kar oraz indeksy).

Pierwszy dzień praktyki dowódczej przeznaczony jest zazwyczaj na czynności ewidencyjne oraz organizację zakwaterowania, wyżywienia i zapewnienie innych potrzeb socjalno-bytowych podchorążych. Pobyt na praktyce dowódczej jest formą kształcenia praktycznego, w ramach którego podchorążowie poszerzają swoją wiedzę również przez samokształcenie.

W czasie wyznaczonym w programie praktyk podchorążowie przedstawiają, drogą służbową, dowódcy jednostki indeks w celu dokonania oceny praktyki. Pozytywna ocena za praktykę dowódczą obok zaliczenia pozostałych obowiązków dydaktycznych stanowi podstawę zaliczenia piątego semestru.

Podchorążowie odbywający praktykę dowódczą w jednostkach wojskowych zachowują wszelkie prawa określone w *Zarządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 17.11.1997 r. w sprawie służby wojskowej kandydatów na żołnierzy*

zawodowych oraz Regulaminie studiów Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Tadeusza Kościuszki.

Praktyka dowódczo-specjalistyczna (stażowa) realizowana jest w jednostkach wojskowych na początku siódmego semestru, a więc przez podchorążych IV rocznika studiów. Głównym jej celem jest ukształtowanie cech dowódczych, a obejmuje ona kształcenie i doskonalenie zawodowe w zakresie funkcji: dowódczej, szkoleniowo-wychowawczej, eksploatacyjnej i instruktorsko-metodycznej. Realizowana jest na stanowisku dowódcy plutonu (równorzędnym) w końcowej fazie przygotowania podchorążych przed objęciem pierwszego samodzielnego stanowiska służbowego. W czasie tej praktyki podchorążowie konfrontują swoją wiedzę teoretyczną nabytą podczas studiów w WSO z zadaniami szkoleniowymi wynikającymi z kompetencyjnego zakresu obowiązków dowódcy plutonu i realiami życia jednostki wojskowej.

3.4. WNIOSKI

Reorganizacja kształcenia specjalistycznego wiąże się z reformą i powinna opierać się na nowej filozofii kształcenia i wychowania kandydata na żołnierza zawodowego. Zgodnie z nią oficer wyposażony w cechy menadżera będzie pełnił rolę dowódcy pododdziału i organizatora całokształtu działalności szkoleniowo-wychowawczej. Dlatego w całym procesie dydaktyczno-wychowawczym WSO należy zwrócić uwagę na następujące kwestie:

1. Dobór treści kształcenia w czasie tworzenia nowych programów powinien przewidywać ok. 3/4 treści stałych – niezmiennych i ok. 1/4 treści zmiennych – podlegających aktualizacji. Wymóg ten dotyczy całego programu kształcenia, jak i treści w poszczególnych działach przedmiotowych i przedmiotach z uwzględnieniem przedmiotów interdyscyplinarnych (por. Lackner R. 2000, s. 22).
2. Zgodnie z tym oraz wymogami pod adresem reformy edukacyjnej nowe programy kształcenia muszą uwzględniać:
 - ciągłość reformy edukacji wojskowej;
 - modernizację tradycyjnego zestawu przedmiotów;

- wprowadzenie przedmiotów interdyscyplinarnych, łączących wiedzę zawartą w różnych dyscyplinach;
 - wyeliminowanie zbędnych szczegółów oraz systematyzowanie treści pozostałych.
3. *Oficer XXI wieku*, aby być do nowej rzeczywistości jak najlepiej przygotowany – musi mieć odpowiedni zasób wiedzy ogólnej i specjalistycznej (profesjonalnej) oraz powinien umieć wykorzystać czynniki intelektualne (spostrzeganie, pamięć, myślenie), jak i pozaintelektualne (emocje, motywacje, osobowość), a tym samym sprawności intelektualne (tj. mobilność, emotywność, wyczuwalność itp.).
4. Prace nad modernizacją infrastruktury dydaktycznej powinny zmierzać w kierunku:
- tworzenia zintegrowanych sieci informacyjnych w dziedzinach nauki, edukacji i kultury;
 - kompleksowego wykorzystania w procesie kształcenia wszystkich dostępnych mediów;
 - tworzenia systemów komputerowych wspomagających skutecznie kształcenie i badanie naukowe (por. Żegnałek K. 1995, s. 145).

4. WPŁYW PRAKTYK NA PRZYGOTOWANIE ZAWODOWE W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

„Znamy wszyscy ludzi bardzo wykształconych i mądrych, którzy nie potrafią wiedzy i umiejętności przekazać innym. Nie wystarczy dziś posiadać bogatą wiedzę, trzeba ją wyłożyć w sposób klarowny i przekonujący”.

Nowacki T. (1966, s. 396)

4.1. PRZEBIEG I WYNIKI PRAKTYK

4.1.1. PRAKTYKI DOWÓDCZE PODCHORAŻYCH III ROCZNIKA STUDIÓW

Zgodnie z programem kształcenia 87 podchorążych III rocznika studiów Wydziału Wojsk Zmechanizowanych i Wydziału Inżynierii Wojskowej (por. tabela 10), odbyło krótkotrwałą praktykę dowódczą na I roczniku WSO im. T. Kościuszki, w Centrum Szkolenia Inżynierii Wojskowej oraz w wydzielonych jednostkach Śląskiego Okręgu Wojskowego.

Tabela 10

PODZIAŁ PODCHORAŻYCH III ROCZNIKA NA PRAKTYKI DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNE WEDŁUG KIERUNKU I SPECJALNOŚCI STUDIÓW

LP.	WYDZIAŁ	KIERUNEK (SPECJALNOŚĆ)	IŁOŚĆ PODCHORAŻYCH
1.	<i>Wydział Wojsk Zmechanizowanych</i>	<i>Zarządzanie:</i> Dowodzenie pododdziałami zmechanizowanymi	49
		<i>Zarządzanie</i> Dowodzenie pododdziałami rozpoznawczymi	21
2.	<i>Wydział Inżynierii Wojskowej</i>	<i>Budownictwo:</i> Budowa dróg i mostów	17
Razem podchorążych III roku			87

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 10, w praktykach uczestniczyło 87 podchorążych z dwóch Wydziałów, spośród 100 z całego stanu rocznika.

Pozostali (13 podchorążych) brali udział w międzynarodowych wojskowych ćwiczeniach Baltic Challenge'98.

Praktyki poprzedziły kursy instruktorsko-metodyczne organizowane przez komendy Wydziału Wojsk Zmechanizowanych i Wydziału Inżynierii Wojskowej. Wyznaczeni kierownicy dydaktyczni przeprowadzili rekonesans w jednostkach wojskowych, sprawdzając ich gotowość do przyjęcia podchorążych, oraz dokonali niezbędnych uzgodnień z dowódcami jednostek.

Podchorążowie zostali wyposażeni w opracowany przez Zakład Dydaktyki *Dziennik praktyki podchorążego III roku studiów WSO*, w którym odnotowano zadania do obligatoryjnego zaliczenia oraz inne ważne przedsięwzięcia.

Terminy trwania praktyk na wydziałach były zróżnicowane. Wynikało to z dotychczasowego umieszczenia praktyk w harmonogramie studiów oraz ilości podchorążych w grupach szkoleniowych obu wydziałów.

Podchorążowie Wydziału Wojsk Zmechanizowanych odbywali praktykę w okresie 17.08-30.09.1998 r., w dwóch turach (I tura od 17.08 do 04.09; II tura od 06.09 do 30.09). Łącznie praktykę z WWZ odbywało 70 podchorążych, w tym:

- 21 w specjalności *dowodzenie pododdziałami rozpoznawczymi*;
- 49 w specjalności *dowodzenia pododdziałami zmechanizowanymi*.

Podchorążowie z WWZ odbywali praktykę na I roczniku WSO im.

T. Kościuszki oraz w jednostkach wojskowych według następującego podziału:

- 32 na I roczniku Wydziału Wojsk Zmechanizowanych;
- 24 na I roczniku Wydziału Inżynierii Wojskowej;
- 14 w pododdziałach 11 Dywizji Kawalerii Pancernejskiej.

Podczas praktyk podchorążowie pełnili następujące funkcje:

- dowódcy plutonu - 1 podchorąży;
- pomocnik dowódcy plutonu - 13 podchorążych;
- dowódcy drużyn - 56 podchorążych.

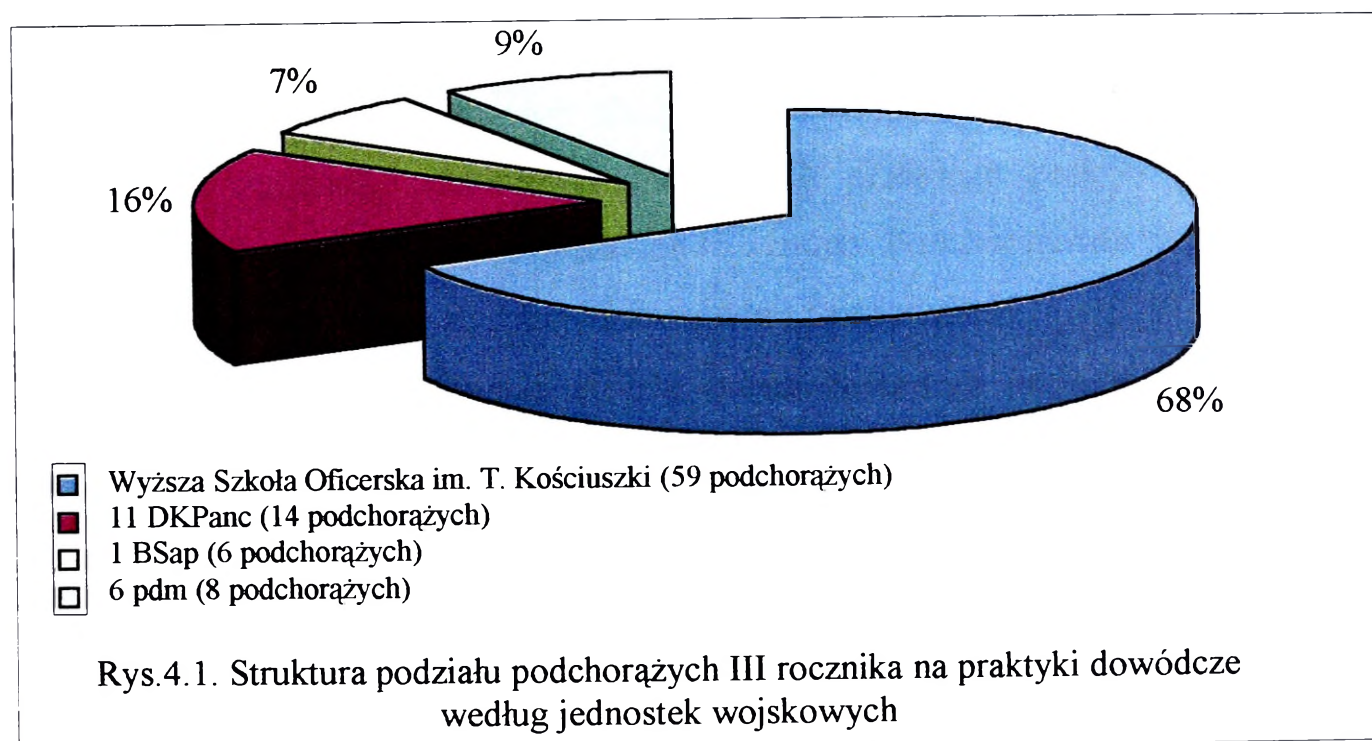
Podchorążowie *Wydziału Inżynierii Wojskowej* odbywali praktykę od 17.08 do 04.09.1998 roku.

W jednej turze praktykę odbywało 17 podchorążych z tego Wydziału (wszyscy ze specjalności *budowa dróg i mostów*), w tym na stanowiskach:

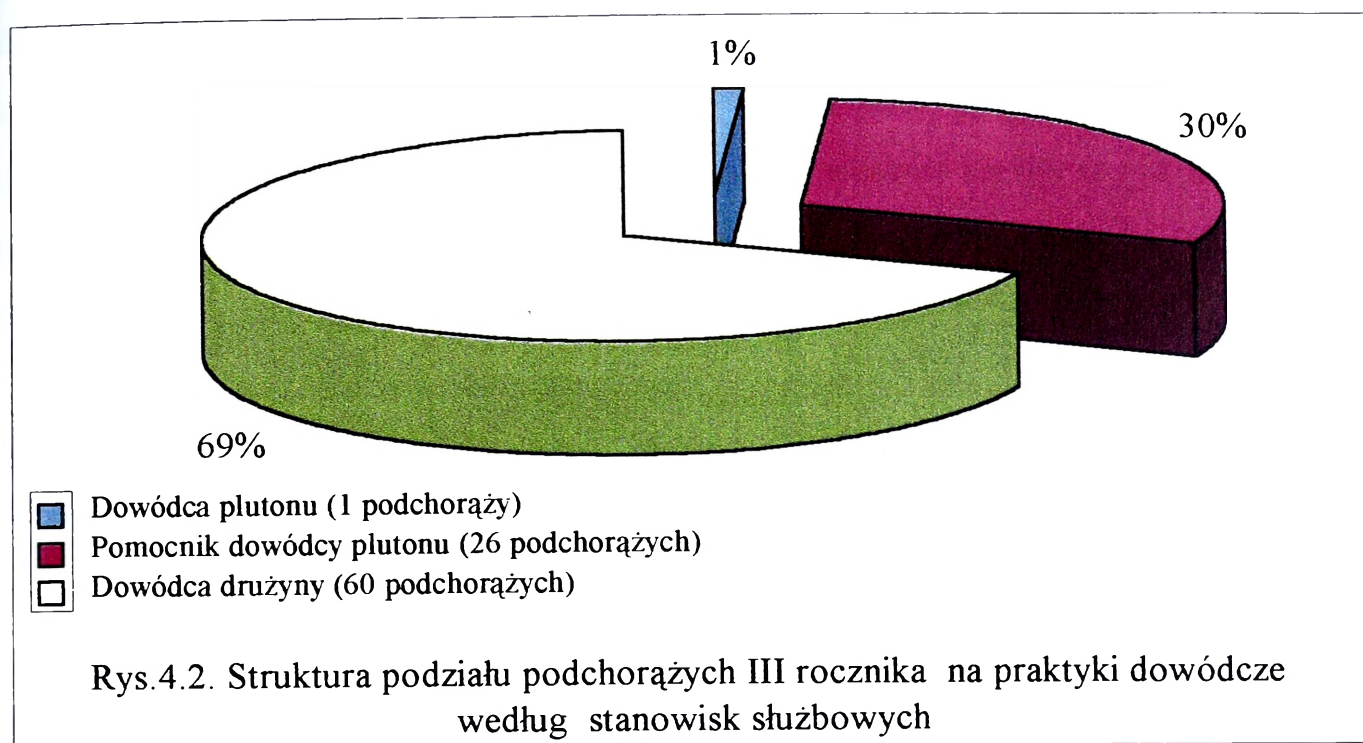
- pomocnik dowódcy plutonu - 13 podchorążych;
- dowódca drużyny - 4 podchorążych.

Podchorążowie z Wydziału Inżynierii Wojskowej odbywali praktykę w następujących ośrodkach szkolenia i jednostkach wojskowych:

- Centrum Szkolenia Inżynierii Wojskowej - 3 podchorążych;
- 1 Brygada Saperów - 6 podchorążych;
- 6 pułk drogowo-mostowy - 8 podchorążych.

Dane przedstawione na rys. 4.1. mówią, że największa liczba podchorążych praktyki dowódcze odbyła w Wyższej Szkole Oficerskiej im. T. Kościuszki. Jest to uwarunkowane realizacją programu kształcenia podchorążych na I roku nauki. W okresie szkolenia podstawowego podchorążowie III roku odbywali praktyki dowódcze na stanowiskach dowódców drużyn. Praktyki te w WSO są możliwe jedynie wówczas, gdy w danym roku akademickim naukę rozpoczynają podchorążowie I roku. Należy nadmienić, iż z tych przyczyn w roku akademickim 2000/2001 wszyscy podchorążowie III roku zostali skierowani na praktyki dowódcze do jednostek wojskowych.

Z danych na rys. 4.2. wynika, że największa liczba podchorążych odbywała praktyki na stanowisku dowódcy drużyny. Celem tak postawionego pytania było sprawdzenie zgodności założeń programowych przebiegu praktyk z ich stanem faktycznym. W tym obszarze okazało się to zgodne. Podchorążowie w przeważającej większości (99%) zajmowali stanowiska zgodne z programem.

Podchorążowie otrzymali wysoką ocenę ogólną za praktyki. Oceny te były przedstawione w jednym z poprzednich podrozdziałów (por. tabela 8). Ocenie poddano stopień przygotowania zarówno teoretycznego jak i praktycznego do pełnienia funkcji dowódcy drużyny. W opinii opiekunów dydaktycznych praktyk oceny te są zawyżone, albowiem dawało się zauważyć braki w umiejętnościach instruktorsko-metodycznych podchorążych.

Należy podkreślić również, że część niedociągnięć (brak pewności siebie oraz egzekwowania poleceń służbowych) wynika stąd, że praktyka dowódcza jest w rzeczywistości pierwszym kontaktem z jednostką i żołnierzami służby zasadniczej (słuchaczami, kadetami I rocznika) dla podchorążych III rocznika. Luki z zakresu znajomości sprzętu technicznego mogą wynikać – naszym zdaniem - ze stosunkowo małej ilości zajęć praktycznych na pierwszych dwóch latach studiów, częstych awarii i z braku sprzętu na zajęciach praktycznych.

Mimo braków w przygotowaniu specjalistycznym podchorążych, i to zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodycznym, celowe wydaje się kierowanie ich

do odbywania praktyki w jednostkach wojskowych. Daje to podchorążym możliwość wcześniejszego obiektywnego spojrzenia na miejsce przyszłej pracy, a także ukierunkowania i przewartościowania niektórych aspektów służby wojskowej. Patrząc perspektywicznie, obecna edukacja w jednostkach wojskowych o wiele lepiej przygotowuje podchorążych do praktyk na IV roku nauki.

4.1.2. PRAKTYKI DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNE PODCHORAŻYCH IV ROCZNIKA STUDIÓW

Zgodnie z programem kształcenia 98 podchorążych IV roku studiów Wydziału Wojsk Zmechanizowanych i Wydziału Inżynierii Wojskowej odbyło praktykę dowódczo-specjalistyczną w jednostkach wojskowych Ministerstwa Obrony Narodowej i Nadwiślańskich Jednostkach Wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (por. tabela 11). Praktyka została odbyta w terminie od 14.10 do 23.12.1999 roku.

Tabela 11

PODZIAŁ PODCHORAŻYCH IV ROCZNIKA NA PRAKTYKI DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNE WEDŁUG KIERUNKU I SPECJALNOŚCI STUDIÓW

LP.	WYDZIAŁ	KIERUNEK (SPECJALNOŚĆ)	ILOŚĆ PODCHORAŻYCH
1.	<i>Wydział Wojsk Zmechanizowanych</i>	<i>Zarządzanie:</i> Dowodzenie pododdziałami zmechanizowanymi	60
		<i>Zarządzanie</i> Dowodzenie pododdziałami rozpoznawczymi	21
2.	<i>Wydział Inżynierii Wojskowej</i>	<i>Budownictwo:</i> Budowa dróg i mostów	17
Razem podchorążych IV roku			98

Praktykę poprzedziły kursy instruktorsko-metodyczne, w których dwa pierwsze dni zostały zorganizowane oddzielnie na wydziałach i dotyczyły głównie zagadnień poszczególnych metodyk szczegółowych.

Natomiast trzeci dzień przeznaczono na wspólne zajęcia obu wydziałów, dotyczące przede wszystkim uwarunkowań prawnych przebiegu praktyki i zadań

praktykantów w jednostkach wojskowych. Zapewniło to wstępne ukierunkowanie podchorążych na realizację zadań w jednostce wojskowej.

Aby zrealizować określone zadania dydaktyczne, jednostki wojskowe oraz kierownicy dydaktyczni praktyk otrzymali opracowany przez Zakład Dydaktyki *Program praktyki dowódczo-specjalistycznej ...*, w którym zostały określone podstawowe cele i zadania praktyki podchorążych WSO im. T. Kościuszki. Ponadto podchorążym wręczono *Dzienniki praktyk...*, z odnotowanymi zadaniami do obligatoryjnego zaliczenia oraz inne ważne przedsięwzięcia.

Celem badań w czasie trwania praktyk było sprawdzenie stopnia realizacji (zgodnie z *Dziennikiem praktyk*) zadań do wykonania przez podchorążych. Sprawdzone m.in. zgodność przydziałów na określone stanowiska służbowe, warunki zakwaterowania, wyżywienie oraz zabezpieczenie finansowe. Sprawdzone również działalność metodyczną jednostek wojskowych wobec podchorążych oraz działalność merytoryczną.

Spośród 81 podchorążych *Wydziału Wojsk Zmechanizowanych* 61 przebywało na praktyce w jednostkach wojskowych Ministerstwa Obrony Narodowej oraz 20 w Nadwiślańskich Jednostkach Wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Podchorążowie odbywali praktykę na następujących stanowiskach służbowych:

- dowódca plutonu – 59 podchorążych;
- dubler dowódcy plutonu – 22 podchorążych.

Jak wynika ze szczegółowego przydziału podchorążych do jednostek wojskowych przedstawionego w tabeli 12, najwięcej podchorążych Wydziału Wojsk Zmechanizowanych (16) odbywało praktykę w 2 Brygadzie Zmechanizowanej w Wałczu. Podobna liczba podchorążych (15) praktykę odbywała w 12 Brygadzie Zmechanizowanej w Szczecinie. W pozostałych jednostkach liczba praktykantów wahała się od 1 do 5, oprócz jednostki Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, gdzie w 1 pułku ochrony praktykę odbywało 10 podchorążych. Szczegółowy podział podchorążych na praktyki przedstawiają tabele 12 i 13.

Tabela 12

**PODZIAŁ PODCHORAŻYCH IV ROCZNIKA WWZ NA PRAKTYKI
DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNE WEDŁUG JEDNOSTEK WOJSKOWYCH**

Związek taktyczny	Oddział, pododdział	Ilość podchorążych
12. Szczecińska Dywizja Zmechanizowana	12 BZ	15
	12 br	3
Razem w 12. SzDZ - 18 podchorążych		
8. Dywizja Obrony Wybrzeża	36 BZ	2
	7 BZ	3
	2 BZ	16
Razem w 8. DOW - 21 podchorążych		
4. Lubuska Dywizja Zmechanizowana	17BZ	2
	5 BZ	1
	4 br	4
Razem w 4. LDZ - 7 podchorążych		
11. Dywizja Kawalerii Pancernej	11 BZ	2
	10 BPanc	2
	11 br	5
Razem w 11. DKPanc - 9 podchorążych		
6. Brygada Desantowo-Szturmowa	16 bdsz	2
	10 bdsz	1
Razem w 6. BDSz 3 podchorążych		
WSO im. T. Kościuszki	1 bzabezp.	2
Razem w WSO im. T. Kościuszki - 2 podchorążych		
2. batalion dowodzenia	2 klączn	1
Razem w 2. bdow 1 podchorąży		
Nadwiślańskie Jednostki Wojskowe MSWiA	1. pułk ochrony	10
	14. pułk ochrony	4
	2. pułk zabezpieczenia	2
	Centralny Ośrodek Szkol.	4
Razem w NJW MSWiA - 20 podchorążych		

Z *Wydziału Inżynierii Wojskowej* na praktyce przebywało 17 podchorążych i cała grupa odbywała praktykę w jednostkach Ministerstwa Obrony Narodowej na następujących stanowiskach służbowych:

- dowódca plutonu – 10 podchorążych;
- dubler dowódcy plutonu – 7 podchorążych.

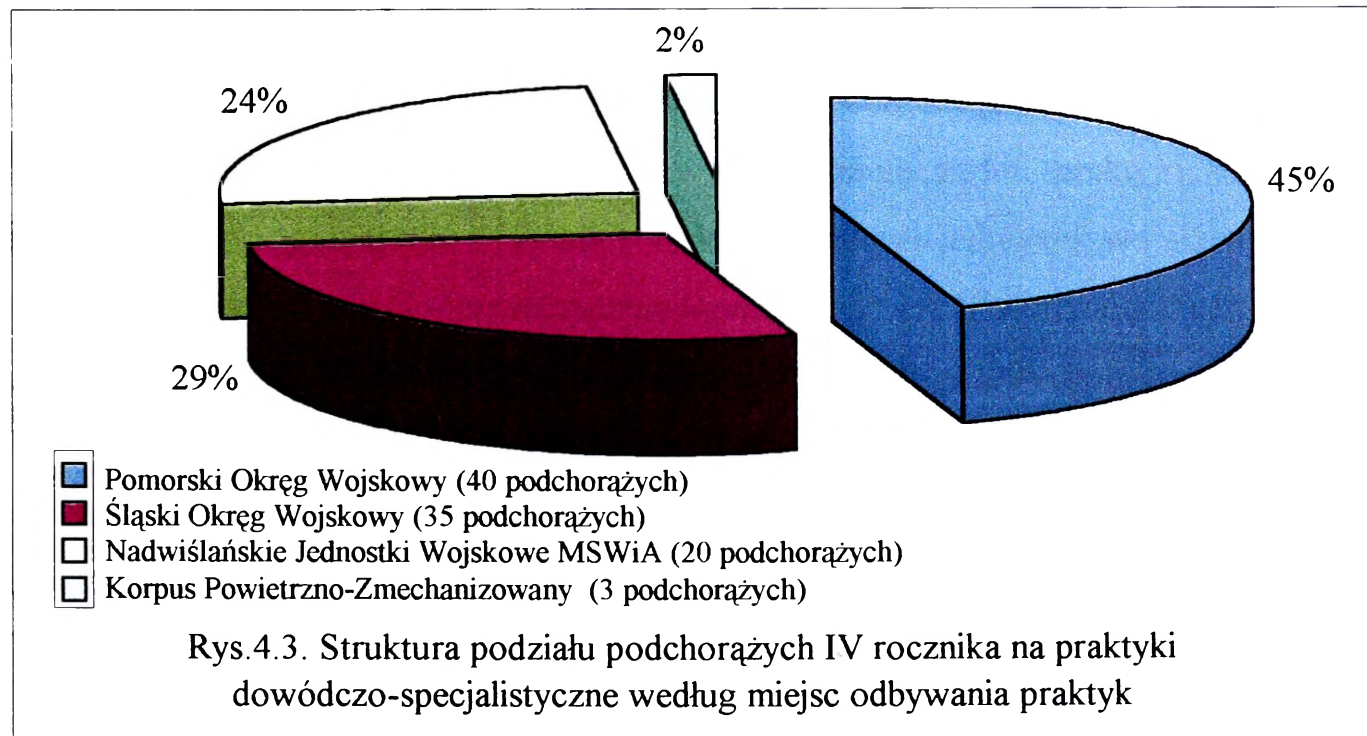
Szczegółowy podział podchorążych do jednostek wojskowych przedstawia tabela 13.

Tabela 13

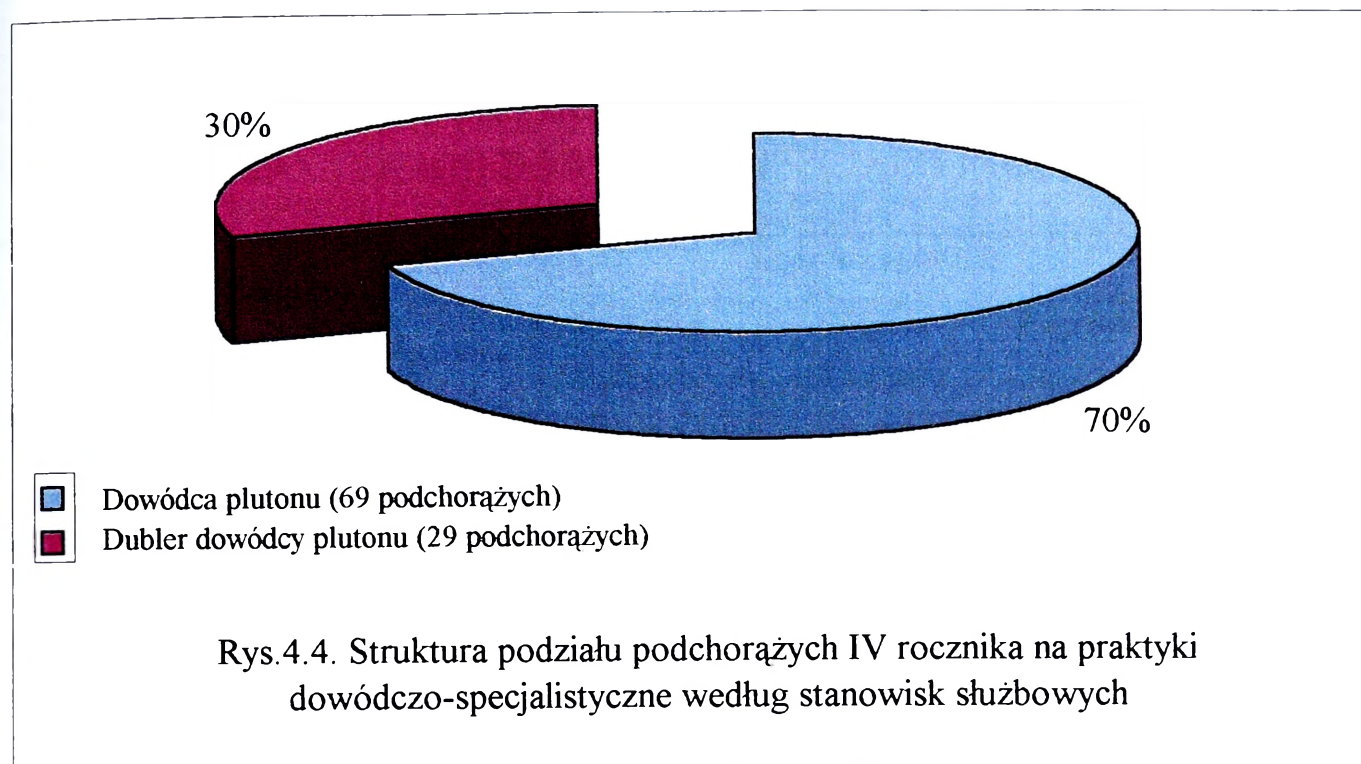
PODZIAŁ PODCHORAŻYCH IV ROCZNIKA WIW NA PRAKTYKI
DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNE WEDŁUG JEDNOSTEK WOJSKOWYCH

Okręg wojskowy	Oddział, pododdział	Ilość podchorążych
Pomorski Okręg Wojskowy	bsap 16 DZ	1
Śląski Okręg Wojskowy	1 BSap	4
	6 pdm	4
	3 psap	2
	1 pdm	3
	bsap 4 LDZ	2
	bsap 11 DKPanc	1
Razem - 17 podchorążych		

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 13, najwięcej podchorążych Wydziału Inżynierii Wojskowej odbywało w jednostkach wojskowych w Brzegu i Głogowie – po 4 praktykantów.

Z rys. 4.3. wynika, że największa liczba podchorążych odbywała praktykę w jednostkach wojskowych Pomorskiego Okręgu Wojskowego. Było to uzależnione od potrzeb kadrowych w tych jednostkach oraz od natężenia prowadzonego przez nie szkolenia, szczególnie na poligonach.

Jak wynika ze struktury przedstawionej na rys. 4.4., 2/3 podchorążych odbywało praktyki na stanowiskach dowódcy plutonu. Pozostali zajmowali stanowisko dublera dowódcy plutonu. Zarówno w jednym, jak i w drugim wypadku są to stanowiska, na które można wyznaczyć podchorążych odbywających praktykę dowódczo-specjalistyczną.

Przygotowanie teoretyczne i praktyczne podchorążych do pełnienia funkcji dowódczych zapewniły osiągnięcie celów i realizację zadań praktyki. Otrzymane oceny z praktyki (por. tabela 8) i opinie kadry dowódczej jednostek wojskowych (*por. Ocena praktyk dowódczo-specjalistycznych podchorążych IV rocznika Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki za rok akademicki 1999/2000*) świadczą o dobrym przygotowaniu podchorążych do pełnienia funkcji dowódczych i wychowawczych na pierwszych stanowiskach służbowych, a zarazem o właściwej realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego uczelni.

Właściwą postawę podchorążych na praktyce odzwierciedla także ilość wyróżnień, jakie otrzymali słuchacze w jednostkach wojskowych (por. tabela 14.). Za swoją pracę włożoną w proces szkoleniowo-wychowawczy żołnierzy byli wyróżniani w różny sposób i na wielu szczeblach (od dowódcy plutonu do dowódcy brygady).

Tabela 14

**WYRÓŻNIENIA OTRZYMANE PRZEZ PODCHORAŻYCH IV ROCZNIKA
NA PRAKTYKACH DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNYCH WEDŁUG
WYDZIAŁÓW SZKOŁY**

Lp.	Wydział	Stan ewid.	Ilość wyróżnień				Razem
			Pochwała	Urlop krótkoterminowy	Nagroda rzeczowa	Nagroda pieniężna	
1.	WWZ	81	3	29	6	6	44
2.	WIW	17	1	5	3	4	13
Razem		98	4	34	9	10	57

Analizując dane zawarte w tabeli 14 można zauważyć duże zaangażowanie słuchaczy w proces szkolenia w jednostkach wojskowych. Dowodem na to jest 58% wyróżnionych. Podkreślić należy, że zastosowano całą gamę możliwych wyróżnień w stosunku do podchorążych. Pozytywny wpływ takiego działania przejawiał się w dwóch płaszczyznach.

Z jednej strony wpływał bardzo motywująco na poziom wykonywania przez wyróżnionych obowiązków służbowych oraz wskazywał pozostałym drogę postępowania, z drugiej zaś przez wykorzystanie wszystkich możliwości nagradzania, pokazana została praca z podwładnymi.

Jednostki wojskowe na miarę swoich możliwości stwarzały podchorążym warunki do podnoszenia swoich kwalifikacji. Zostały zorganizowane kursy instruktorsko-metodyczne oraz prezentacja bazy szkoleniowej. W niektórych jednostkach dało się zauważyć niewystarczającą ilość literatury fachowej niezbędnej do prowadzenia zajęć. Nie stwierdzono istotnych nieprawidłowości w oferowanych przez jednostki wojskowe warunkach socjalno-bytowych dla podchorążych.

W tych jednostkach, gdzie podchorążowie odbywali praktykę, zakwaterowanie, wyżywienie oraz zabezpieczenie finansowe realizowano zgodnie z obowiązującymi przepisami. W dalszym ciągu w niektórych jednostkach były trudności w wyposażeniu podchorążych w mundury polowe, a także w wystawianiu podchorążym po zakończeniu praktyki skierowań wyjazdu do miejscowości spędzenia urlopu i z tego miejsca do WSO.

Podchorążowie podczas pobytu na praktyce brali udział w różnych etapach szkolenia, począwszy od szkolenia podstawowego, a skończywszy na ćwiczeniach zgrzywających pododdział w ostatnim z nich. Znacznie wzrosła liczba podchorążych uczestniczących w szkoleniu poligonowym i ćwiczeniach taktycznych, np. w Wydziale Wojsk Zmechanizowanych na 81 podchorążych, 53 brało udział w szkoleniu poligonowym i w różnego rodzaju obozach szkoleniowych.

W gorszej sytuacji znaleźli się podchorążowie Wydziału Inżynierii Wojskowej. W tym czasie jednostki wojskowe, w których podchorążowie odbywali praktyki, nie organizowały szkolenia poligonowego i nie brały udziału w ćwiczeniach. Podchorążowie aktywnie uczestniczyli w realizacji szkolenia garnizonowego oraz odbywali obowiązujące kadre jednostek wojskowych strzelania z broni strzeleckiej i osobistej.

Podczas praktyk w jednostkach wojskowych w roku akademickim 1999/2000 nie stwierdzono żadnych nieprawidłowości w ich organizacji i przebiegu, a szczególnie w przygotowaniu podchorążych do objęcia pierwszego stanowiska służbowego. Wydaje się, że przyczyniły się do tego przede wszystkim:

- właściwy dobór jednostek wojskowych, a zwłaszcza tych, które w tym okresie realizowały szkolenie poligonowe;
- odpowiedni dobór tematów na kursach instruktorsko-metodycznych przed praktykami;
- większe wymagania (w stosunku do poprzednich lat) kadry dydaktycznej w kształtowaniu umiejętności instruktorsko-metodycznych stawiane podchorążym;
- nawiązanie wcześniejszej współpracy z sztabami ZT i oddziałów, dotyczącej właściwej organizacji w przygotowaniu i przebiegu praktyk podchorążych.

4.2. OCENA PRAKTYK W ASPEKCIE PRZYGOTOWANIA ZAWODOWEGO I ICH WPŁYWU NA OBJĘCIE PIERWSZYCH STANOWISK SŁUŻBOWYCH

Jak już wspomniano w jednym z podrozdziałów, w programach kształcenia wyższych szkół wojskowych praktyka traktowana jest jako przedmiot o charakterze interdyscyplinarnym. W takim znaczeniu jej podstawowym zadaniem jest wywieranie wpływu na kształtowanie sylwetki osobowo-zawodowej absolwenta.

Z uwagi na główną rolę w kształtowaniu odpowiedzialności za proces przygotowania zawodowego podchorążych WSO im. T. Kościuszki i jednostki wojskowej oraz ze względu na zaprezentowaną organizację przebiegu praktyk w poprzednich podrozdziałach – problematykę badawczą tego rozdziału opracowano głównie na podstawie badań, dotyczących analizowanego tematu.

Właściwie opracowana ocena praktyk powinna służyć porównaniu działalności podchorążych na pierwszych stanowiskach służbowych, oceny ich działalności przez przełożonych, oceny programu praktyk i przygotowania zawodowego przez byłych słuchaczy w świetle sprawowania obowiązków w pierwszych dwóch latach służby zawodowej.

4.2.1. POSTRZEGANIE PROBLEMU PRZEZ PODCHORAŻYCH

Analiza wyników badań dotyczących przygotowania i przebiegu praktyk podchorążych III i IV roku oraz ich wpływu na przygotowanie zawodowe wykazuje, jak wielce zróżnicowana jest opinia respondentów. Biorąc pod uwagę fakt, że zdecydowana większość badanych podchorążych III roku odbywała praktyki w WSO im. T. Kościuszki – 57 podchorążych (71,3%), za stosowne uznaliśmy wybrać do analizy w tym podrozdziale odpowiedzi podchorążych IV roku, którzy odbywali praktyki w jednostkach wojskowych. Analiza odpowiedzi tej grupy respondentów – według naszej opinii – umożliwi wszechstronne ustosunkowanie się do badanego przez nas problemu.

Istotne znaczenie w całokształcie procesu praktyk podchorążych ma etap bezpośredniego przygotowania do ich odbycia, a więc kurs, którego głównym celem jest przygotowanie słuchaczy do objęcia określonych stanowisk służbowych i ukierunkowanie ich działalności – m.in. przez organizację i właściwy wybór tematyki kursu instruktorsko-metodycznego. Szczegółowe cele i zadania tego kursu przedstawione zostały w jednym z podrozdziałów pracy por. s. 65-71).

Na pytanie zadane badanym: *Czy kurs przygotowawczy, który odbył się przed wyjazdem na praktyki - w Pana ocenie - w pełni zaspokoił oczekiwania stawiane przed nim?*, rozkład odpowiedzi był następujący:

Tabela 15

OCENA KURSU PRZYGOTOWAWCZEGO DO ODBYCIA PRAKTYK
W ASPEKCIE STAWIANYCH PRZED NIM OCZEKIWAŃ

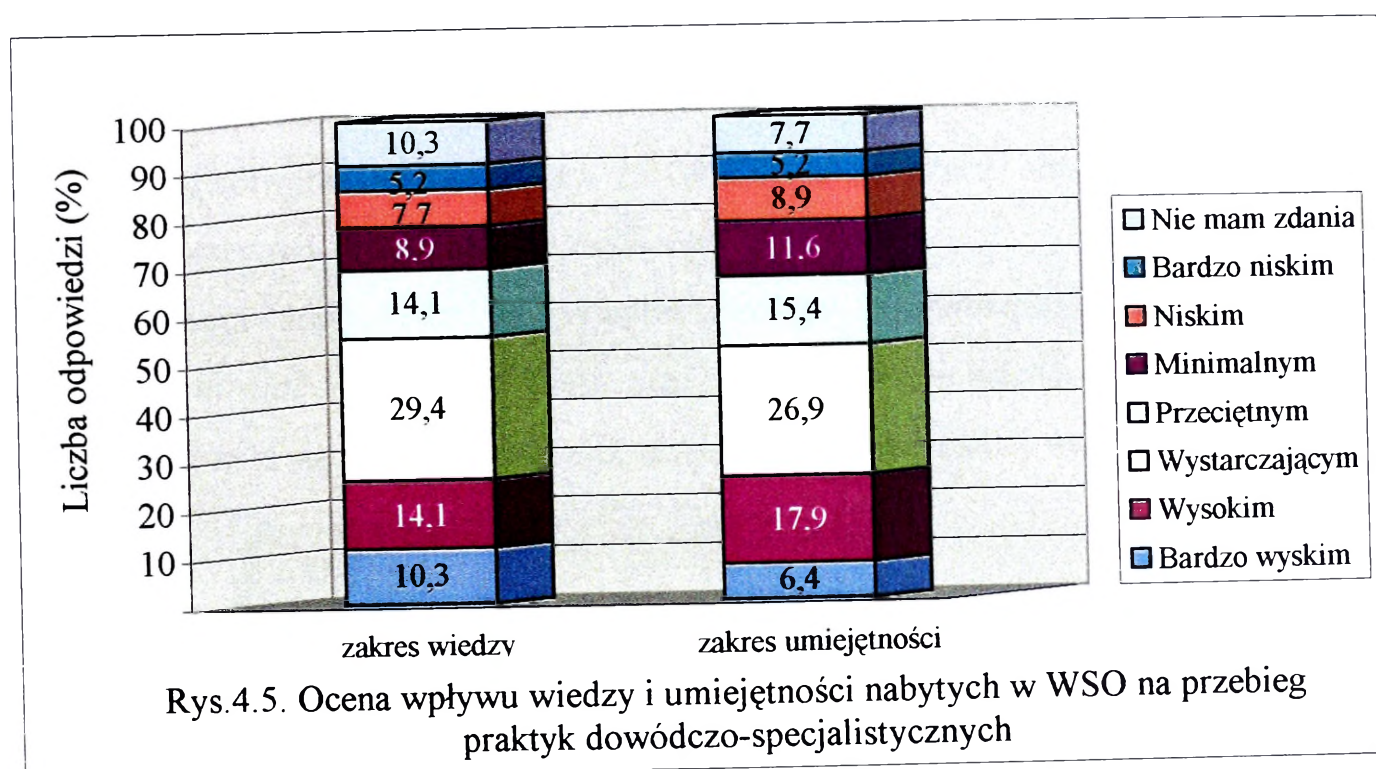
Ogółem respondentów N=158							
Grupa respondentów N ₁ =80 (100%)	N ₁	%	Grupa respondentów N ₂ =78 (100%)	N ₂	%	N ₁ + N ₂	%
Zdecydowanie tak	21	26,25	Zdecydowanie tak	12	15,4	33	20,9
Tak	42	52,5	Tak	28	35,9	70	44,3
Nie	8	10	Nie	14	17,9	22	13,9
Zdecydowanie nie	4	5	Zdecydowanie nie	8	10,3	12	7,6
Nie mam zdania	5	6,25	Nie mam zdania	16	20,5	21	13,3
	80	100		78	100	158	100

W opinii respondentów kurs ten w pełni nie spełnia wszystkich oczekiwań stawianych przez podchorążych. Należy sądzić, iż rozbieżność w odpowiedziach podchorążych III i IV roku wynika – naszym zdaniem - z miejsca odbywania praktyk. Znacznie trudniej jest zorganizować kurs instruktorsko-metodyczny, w którym poruszone będą wszystkie problemy, z jakimi mogą się spotkać podchorążowie w czasie praktyk w jednostkach wojskowych. Ponadto należy przypomnieć, że 14% z populacji badanych IV roku odbywało praktyki w jednostkach wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Są to jednostki o specyficznym toku szkolenia, nieco odmiennym od tego, do którego przygotowani są podchorążowie w WSO. Stąd też tylu podchorążych wyraziło mało optymistyczny

pogląd (28,2%) na temat celów i zadań, jakie spełnił kurs instruktorsko-metodyczny w całości praktyk.

By dokonać oceny skuteczności procesu kształcenia w WSO w stosunku do odbywanych przez podchorążych praktyk, zadaliśmy respondentom szereg związanych z tym pytań. Jedno z nich brzmiało: *W jakim stopniu zakres wiedzy nabytej dotychczas w WSO wystarczył Panu podczas odbywania praktyki w JW?* oraz *W jakim stopniu zakres umiejętności nabytych dotychczas w WSO wystarczył Panu podczas odbywania praktyki w JW?*

Odpowiedzi na tak sformułowane pytanie przedstawiono na rys. 4.5.

Analizując prezentowane wyniki badań, należy stwierdzić, iż zarówno zakres wiedzy, jak i umiejętności pozytywnie - 53,8 i 51,2 % - oceniła ponad połowa respondentów (w stopniu *Bardzo wysokim*, *Wysokim* i *Wystarczającym*). Sądzić należy, że jest to sytuacja korzystna, albowiem tym samym podchorążowie ustosunkowali się do procesu kształcenia realizowanego w WSO im. T. Kościuszki. Co czwarty ankietowany - 25,7%, - nie był przekonany o wpływie na praktykę dowódczo-specjalistyczną umiejętności nabytych podczas dotychczasowych studiów (w stopniu *Minimalnym*, *Niskim* i *Bardzo niskim*). Do najczęściej sygnalizowanych przez podchorążych niedostatków zaliczyć należy:

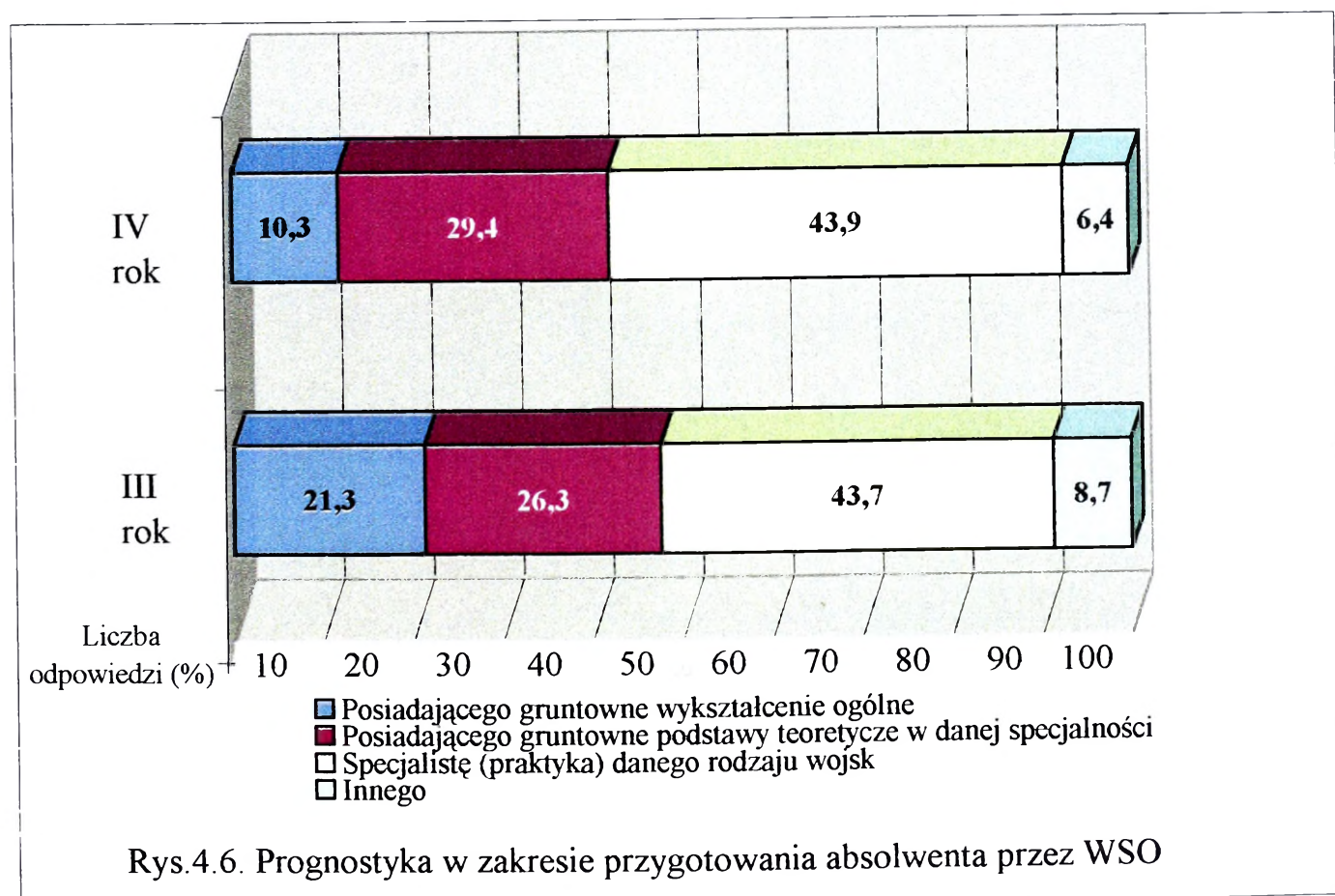
- niewystarczające przygotowanie w zakresie prowadzenia dokumentacji na szczeblu pododdziału;

- zbyt mały kontakt z nowoczesnym i specjalistycznym sprzętem występującym w niektórych jednostkach wojskowych;
- znaczne różnice w stosowaniu form podczas szkolenia taktycznego.

Jak już sygnalizowaliśmy (por. s.18-22 i 89-102), dotychczasowym głównym zadaniem wyższych uczelni wojskowych było kształcenie dowódców i specjalistów wojskowych o uformowanych cechach osobowych, dysponujących niezbędnym zakresem wiedzy i umiejętności zawodowych (odpowiedniego szczebla dowodzenia), zapewniających im pełnienie funkcji dowódczych (równorzędnych) w działaniach bojowych oraz w warunkach pokojowego funkcjonowania Sił Zbrojnych RP.

W obecnej sytuacji, na tle mnogości i różnorodności zmian w strukturach i funkcjonowaniu szkolnictwa wojskowego, nasuwa się wniosek, iż zerwano z koncepcją absolwenta – specjalisty zawodowego na rzecz absolwenta, który ma gruntowne podstawy wykształcenia ogólnego.

Struktura odpowiedzi na pytanie: *Jakiego podchorążego, zdaniem Pana, winna przygotować WSO do pełnienia służby w JW, w tym między innymi do odbycia praktyk?*, ułożyła się nieco inaczej, niż sformułowany wcześniej wniosek - rys. 4.6.

Jak widać z rys. 4.6., ponad 40% procent podchorążych (zarówno na III, jak i na IV roku) opowiedziało się za specjalistą w danym rodzaju wojsk. Takie stanowisko podyktowane jest – naszym zdaniem – zaistniałą sytuacją w jednostkach wojskowych, a ściślej ich zapotrzebowaniem na „rzemieślników”. Wyczuwają to podchorążowie, co widać po ich działaniach. Inaczej ustosunkowali się do odpowiedzi na pytania słuchacze o gruntownym wykształceniu ogólnym. Optowali za wariantem gruntownego wykształcenia ogólnego podchorążowie III roku studiów (21,3%). Natomiast studenci IV roku tylko w 10,3% są przekonani o słuszności takiej tendencji w kształceniu. Jak widać, stanowi to zaledwie połowę głosów w stosunku do rocznika młodszego. Być może jest to spowodowane niewielkim odstępem czasu od zakończenia etapu kształcenia ogólnego przez studentów III roku. Podchorążowie zachowują w pamięci wiele wiadomości z przedmiotów humanistycznych, które ułatwiają funkcjonowanie dowódcy w wojsku. Słuchacze czwartego roku zapomnieli treści ogólne, realizowane półtora roku wcześniej, stąd z większym lekceważeniem odnoszą się do ich znaczenia. Nie są w stanie docenić wagi wykształcenia humanistycznego w procesie funkcjonowania armii.

Następne pytania skierowane do respondentów dotyczyły bezpośrednio efektów, jakie przyniosło podchorążym odbycie praktyki w jednostkach wojskowych. Jedno z nich brzmiało: *W jakim stopniu, w wyniku praktyki w JW, opanował Pan podstawowe kwalifikacje zawodowe ?* Oto jak przedstawia się układ odpowiedzi na to pytanie – tabela 16.

Tabela 16

OCENA WPLYWU PRAKTYK DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNYCH NA
KWALIFIKACJE ZAWODOWE PODCHORAŻYCH

<i>Grupa respondentów</i> <i>N=78 (100%)</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Bardzo wysokim	6	7,7
Wysokim	14	17,9
Wystarczającym	19	24,3
Przeciętnym	31	39,7
Małym	4	5,2
Bardzo małym		
Trudno mi powiedzieć	4	5,2
	78	100

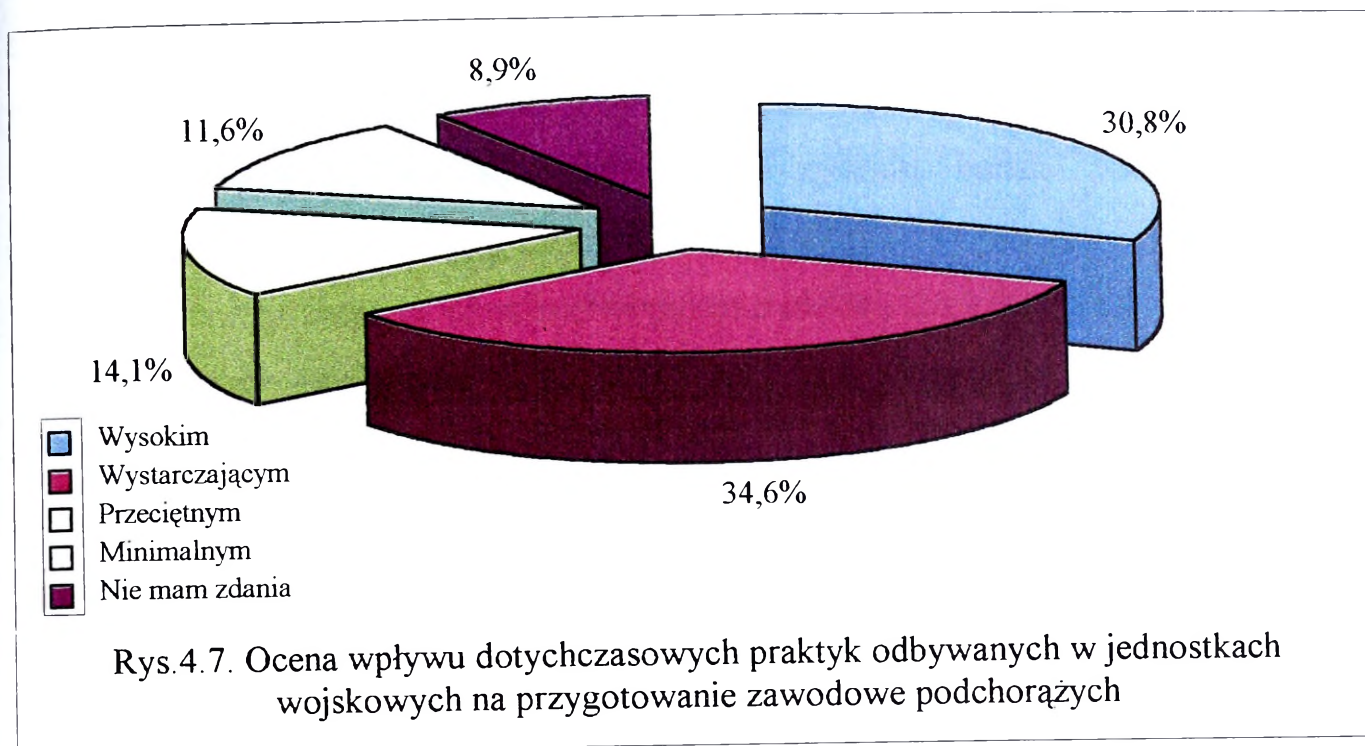
Jak wynika z tabeli 16, prawie połowa podchorążych – 49,9% pozytywnie wypowiedziała się na temat wpływu praktyk dowódczo-specjalistycznych na kwalifikacje zawodowe podchorążych (w stopniu *Bardzo wysokim*, *Wysokim* i *Wystarczającym*). Natomiast 44,9%, respondentów było przeciwnego zdania (w stopniu *Przeciętnym* i *Małym*). Owa ambiwalentność ocen wynika – naszym zdaniem – z sytuacji, w jakiej znalazło się wojsko jako instytucja. Część słuchaczy mimo trudności, z jakimi zetknęła się w jednostce wojskowej, pragnie za wszelką cenę w sposób jak najbardziej efektywny funkcjonować w armii. Dobrze radzi sobie z napotkanymi niedogodnościami i w sposób lepszy lub gorszy stara się pracować.

Grupa druga bardzo krytycznie ocenia sytuację zastaną w jednostkach wojskowych, nie zamierza borykać się z niedostatkami, a swoją frustrację objawia negatywną oceną zawartości merytorycznej praktyk.

Za reprezentatywne dla sądów krytycznie nastawionych badanych można uznać następujące opinie i poglądy:

- „obecnie w jednostkach wojskowych występują coraz mniejsze uzupełnienia w żołnierzy służby zasadniczej, a ci, którzy przychodzą, uzupełniają braki w pełnieniu służb oraz służbach, jak również wykorzystywani są do prac porządkowych. Taka sytuacja powoduje, iż trudno jest prowadzić codzienne czynności wynikłe z planu szkolenia”;
- „występują braki w podstawowym sprzęcie szkoleniowym, a jeżeli już jest, to brakuje środków na jego pełne eksploatowanie i wykorzystanie do szkolenia”;
- „obecne sfrustrowanie kadry w jednostkach wojskowych, wynikające z zaistniałej sytuacji (restrukturyzacja, etatyzacja oraz sytuacja materialna i rodzinna), negatywnie wpływa na poziom szkolenia żołnierzy, w tym również na poziom doskonalenia kadry”.

Następne pytanie brzmiało: *W jakim stopniu odbyte przez Pana do tej pory praktyki w JW wpłynęły na Pańskie przygotowanie zawodowe?* Rys. 4.7. przedstawia, w jaki sposób badani odpowiedzieli na to pytanie.

Z odpowiedzi zilustrowanych rys. 4.7. wynika, że większość badanych - 65,4% pozytywnie (w stopniu *Wysokim* i *Wystarczającym*) ocenia wpływ dotychczasowych praktyk na całokształt przygotowania zawodowego. Jednak co piąty badany – 20,5%, - krytycznie ocenił jej wpływ na badane zjawisko (w stopniu *Przeciętnym* i *Minimalnym*). Taki odsetek odpowiedzi negatywnych jest niepokojący, albowiem sugeruje, iż cele i zadania jakie stoją przed praktykami nie są w pełni realizowane.

Badając dalej wpływ i rolę praktyki na przygotowanie podchorążego do zawodu, respondentom zadano pytanie: *W wypadku każdego działania możemy dostrzec jego „blaski” i „cienie”. Co zalicza Pan do największych plusów, a co do największych minusów okresu odbywania praktyk?* Otrzymane odpowiedzi były następujące:

Najkorzystniej ocenili przebieg praktyk podchorążowie IV roku. Do plusów zaliczyli:

- poznanie warunków funkcjonowania jednostki wojskowej – 27,5%;
- zapoznanie się z tokiem szkolenia w jednostce wojskowej – 22,3%;
- możliwość praktycznego uczestnictwa w szkoleniu – 18,2%;
- możliwość sprawdzenia się w dowodzeniu pododdziałem – 14,4%;
- możliwość poznania sprzętu w jednostce wojskowej – 11,6 % .

Przedstawione odpowiedzi świadczą, że podchorążowie do pozytywnych elementów przebiegu praktyki zaliczyli przede wszystkim czynniki związane z poznaniem warunków i funkcjonowaniem miejsca przyszłej służby. Drugim ważnym

elementem kształtującym ich odpowiedzi był czynnik sprawdzenia siebie w warunkach przyszłego zawodu.

Ustosunkowując się do drugiej części pytania, badani podchorążowie do największych minusów praktyk zaliczyli:

- pełnienie praktyk na niewłaściwym stanowisku – 28,2 %;
- nadmierne obciążenie w stosunku do zadań ujętych w dziennikach (częste nadzory) – 19,3 %;
- niewielka możliwość wykorzystania sprzętu wojskowego do prowadzenia szkolenia – 17,5 %;
- brak możliwość pełnego uczestniczenia w szkoleniu – 16,8 %;
- trudność w kontaktowaniu się z promotorami prac dyplomowych – 14,2 % .

Wymienione krytyczne uwagi zdaniem badanych respondentów dowodzą potrzeby głębszej refleksji nad zakresem właściwie realizowanych zadań, które wynikają z „Dziennika praktyk podchorążych IV roku studiów w WSO”.

Nieco inaczej na tak zadane pytanie przedstawiały się odpowiedzi, podchorążych III roku, którzy do największych plusów odbywania praktyk zaliczyli:

- możliwości sprawdzenia siebie bezpośrednio w działaniu jako dowódca - 22,3%;
- możliwości uczestniczenia w realizacji szkolenia podstawowego (jako instruktor) – 19,5%;
- możliwość dowodzenia innymi żołnierzami (po raz pierwszy) – 17,1%;
- dobra współpraca z żołnierzami zawodowymi – 16,6%;
- duża ilość zajęć prowadzonych w formie musztry bojowej – 16,1%.

Na podstawie tych odpowiedzi można stwierdzić, że pozytywny stosunek podchorążych III roku do odbywania praktyk, był wynikiem ujrzenia po raz pierwszy przez badanych, drugiej, praktycznej strony całego procesu dowódczo-wychowawczego. Dotychczas zdecydowana większość z nich nie miała możliwości zobaczenia, a przede wszystkim sprawdzenia siebie w roli dowódcy.

Do ujemnych stron przebiegu praktyk, badani respondenci zaliczyli:

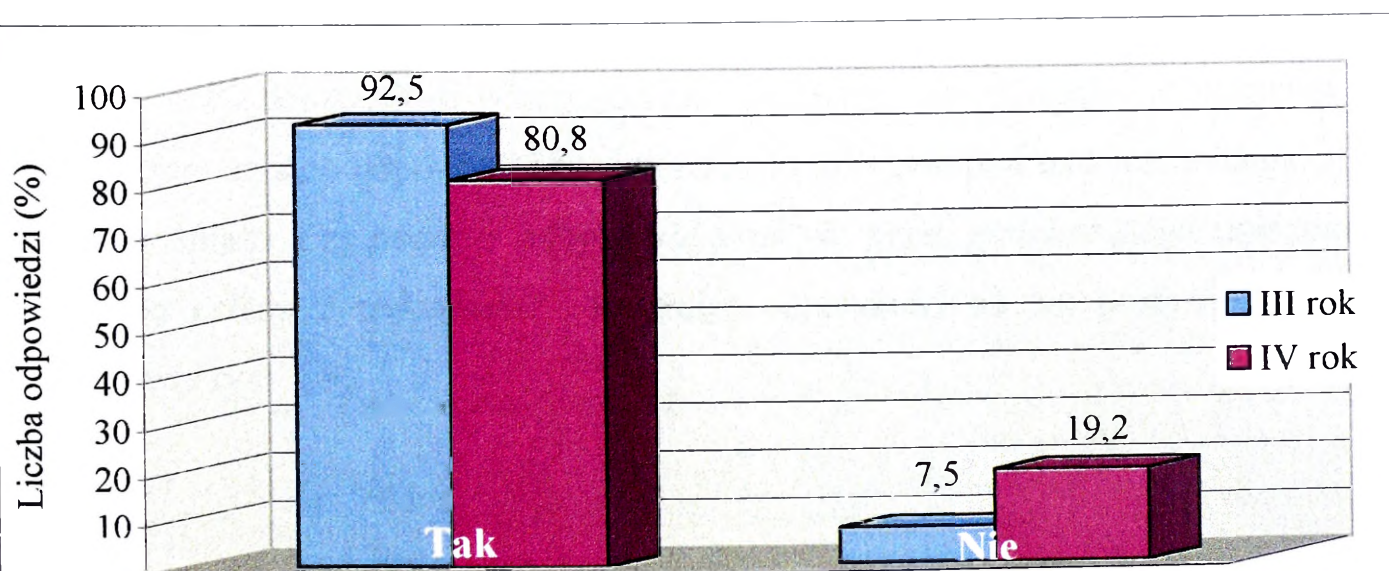
- dużą ilość służb, pełnionych w czasie praktyk – 22,1,%;

- zbyt czasochłonne przygotowanie się do zajęć – 20,4%;
- skierowanie praktykantów do innych czynności poza szkoleniem – 18,1%;
- brak lub mała ilość środków pozoracji podczas zajęć – 16,8%;
- zbyt dużo czynności pisarskich związanych z opracowaniem planów pracy – 15,4%.

Negatywne odczucia wynikają przede wszystkim z realiów funkcjonowania jednostki wojskowej i pododdziałów w tychże jednostkach. Podchorążowie naocznie przekonali się o konieczności poświęcenia sporej ilości czasu na przygotowanie i przeprowadzenie zajęć szkoleniowych. Ta rzekoma niedogodność naszym zdaniem będzie procentowała w przyszłości dobrym wyszkoleniem podwładnych żołnierzy, a to jest przecież obowiązek wojska. Słuchacze przekonali się również, iż praca w jednostkach polega nie tylko na szkoleniu, ale i na wielu innych czynnościach związanych z prawidłowym funkcjonowaniem jednostki. Im szybciej będą tego świadomi, tym korzystniejsza okaże się dla nich przyszłość.

Następne pytanie skierowane do respondentów nawiązywało do zgodności kierunku i specjalizacji z zajmowanym przez nich stanowiskiem podczas odbywania praktyki i brzmiało:

Czy podczas odbywania praktyki pełnił Pan ją na stanowisku zgodnie ze specjalnością i kierunkiem studiów? – struktura odpowiedzi przedstawiała się następująco – rys. 4.8.

Rys.4.8. Struktura zgodności zajmowanego stanowiska na praktykach dowódczo-specjalistycznych do specjalności i kierunku studiów

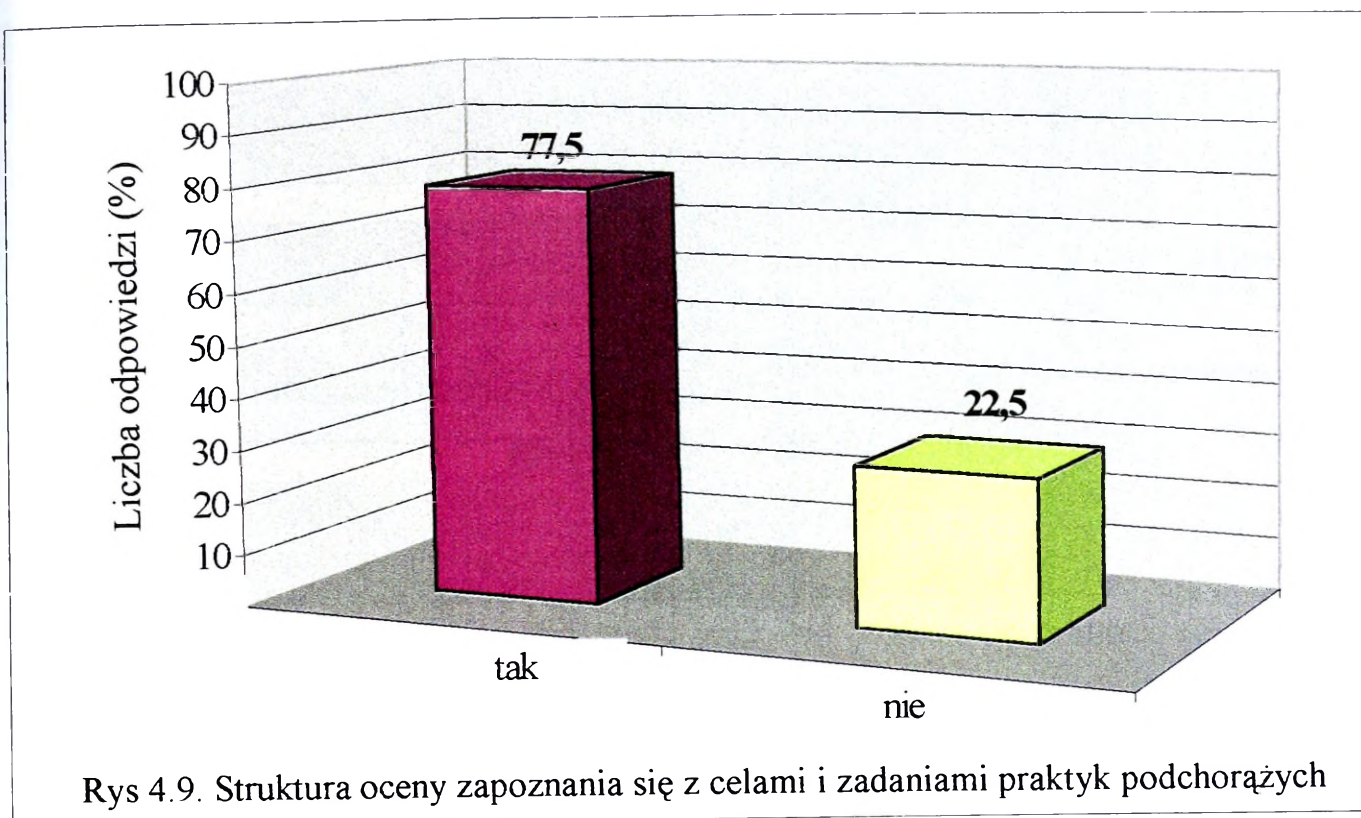
Jak wynika z odpowiedzi (rys. 4.8.), korzystniej przedstawia się ta zgodność dla III rocznika. Konieczność pełnienia praktyki przez co piątego podchorążego IV roku na stanowisku niezgodnym ze specjalnością i kierunkiem studiów jest skutkiem przydziału jednostek wojskowych do odbywania praktyk. W tym wypadku były to jednostki wojskowe Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, gdzie tok szkolenia tego rodzaju wojsk jest specyficzny, a praktykantom mógł sprawić wiele trudności dydaktyczno-wychowawczych.

4.2.2. PRAKTYKI W ŚWIETLE OPINII KADRY DOWÓDCZO- -WYCHOWAWCZEJ JEDNOSTEK WOJSKOWYCH

Jednym z elementów uwiarygodnienia opinii na temat procesu praktyk i ich wpływu na przygotowanie zawodowe absolwentów WSO jest ocena ich przełożonych. Jest ona bardziej krytyczna niż ocena podchorążych, świadczy to o ostrości spojrzenia na problem oraz o większych wymaganiach w stosunku do organizacji i samego przebiegu praktyk.

W ten sposób objęci badaniami oficerowie dokonywali oceny nie tylko praktyk, ale również realizacji procesu kształcenia, który wpływa bezpośrednio na przygotowanie zawodowe absolwentów WSO. Należy jednak pamiętać, że taka ocena nie określa w pełni dokładnego stopnia przygotowania zawodowego absolwentów opuszczających uczelnię wojskową. Mówi jedynie ogólnie o postawach oraz teoretycznym i praktycznym przysposobieniu do zawodu.

W związku z takim postrzeganiem problemu, za znaczące w postępowaniu badawczym uznano odpowiedzi na przedstawione w tym podrozdziale pytania. Jedno z nich brzmiało: *Czy podczas odbywania praktyki przez podchorążego zapoznał się Pan z jej celami i zadaniami?* Strukturę odpowiedzi na tak postawione pytanie przedstawia rys. 4.9.

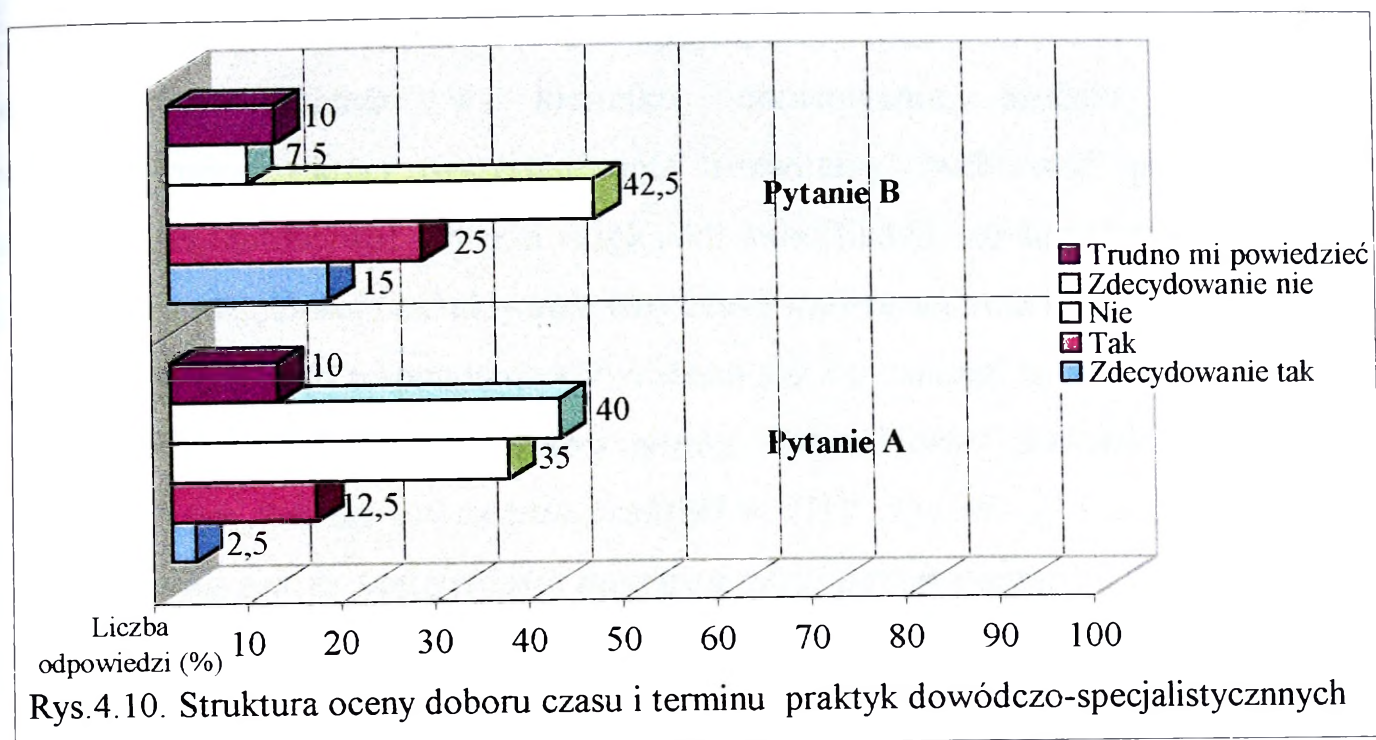
Rys 4.9. Struktura oceny zapoznania się z celami i zadaniami praktyk podchorążych

Jak wynika z danych przedstawionych na rys. 4.9., przeszło 3/4 badanych, czyli 77,5%, zapoznało się z podstawowymi celami i zadaniami, które zostały postawione przed praktykami, a ich treści znajdowały się w dzienniku praktyk podchorążych.

Jest to zjawisko o tyle prawidłowe, że to właśnie między innymi od tych osób zależał właściwy przebieg praktyki, odbywanej przez podchorążego. Wśród drugiej grupy respondentów, która nie zapoznała się z celami i zadaniami, 22,5%, znalazły się również osoby, bezpośrednio odpowiedzialne za prawidłowy przebieg praktyki w jednostce wojskowej. Może to niepokoić, bo od tych osób zależała w niektórych wypadkach ocena wystawiana podchorążemu za odbycie praktyki.

Kolejna grupa pytań zadana respondentom dotyczyła czasu trwania i doboru terminu praktyki. Pytaniom tym nadano następującą formę: *Czy według Pana czas trwania praktyki odbywanej przez podchorążego był wystarczający?* (Pytanie A) i *Czy według Pana termin praktyki odbywanej przez podchorążego był odpowiednio dobrany?* (Pytanie B).

Rys. 4.10. przedstawia strukturę odpowiedzi na powyższe pytania.

Jak wynika z analizy danych przedstawionych na rysunku 4.10., w *Pytaniu A* tylko 15% badanych pozytywnie (*Zdecydowanie tak* i *Tak*) ocenia dobór czasu trwania praktyki. Natomiast aż 3/4 badanych – 75%, było zdania przeciwnego (*Nie* i *Zdecydowanie nie*). Ta ocena jest zbieżna z opinią podchorążych, których pytano o to samo. Ocena taka – naszym zdaniem – jest prawidłowa. Konieczność i realizacja zadań do obligatoryjnego zaliczenia, stojących przed podchorążym w czasie 73 dni, a więc tylu, ile przypadało na czas trwania praktyki dowódczo-specjalistycznej, jest raczej trudna jeżeli nie niemożliwa.

W stosunku do *Pytania B* odpowiedzi respondentów były nieco inne. 40% badanych opowiedziało się pozytywnie (*Zdecydowanie tak* i *Tak*) za doбором terminu praktyki. Natomiast połowa respondentów oceniła go negatywnie. Można sądzić, że te odpowiedzi są podyktowane brakiem w czasie praktyk podchorążych w niektórych jednostkach szczególnego nasilenia szkolenia żołnierzy, w tym poligonowego.

Pytanie podobnej treści zadano również w wywiadzie przeprowadzonym z ekspertami. Brzmiało ono: *Czy czas i termin odbywania praktyk przez podchorążych w JW uważa Pan za w pełni dobrany i wystarczający?* Odpowiedzi były zbieżne z powyższymi. Ta grupa respondentów opowiedziała się za wydłużeniem czasu praktyki, a także za prawidłowym dobraniem jej terminu, na przykład okres szkolenia poligonowego lub okres zgrywania działania pluton – kompania.

Dążenie do wypracowania najkorzystniejszego wariantu przygotowania absolwentów zmierza w kierunku opracowania modelu dydaktyczno-wychowawczego, który wszechstronnie rozwijałby osobowość podchorążych i najlepiej przygotowywał ich pod względem kwalifikacji, zdolności do racjonalnego działania, umiejętności poszukiwania twórczych rozwiązań oraz wcielania ich w życie. W związku z tym do respondentów zwrócono się z pytaniami następującej treści: *Jak Pan sądzi, w jakim stopniu zakres wiedzy nabytej przez podchorążego w WSO wystarczył mu podczas odbywania praktyki w JW? (Pytanie A)* i *Jak Pan sądzi, w jakim stopniu zakres umiejętności nabytych przez podchorążego w WSO wystarczył mu podczas odbywania praktyki w JW? (Pytanie B)*.

Odpowiedzi na tak sformułowane pytania zawarte są w tabeli 17.

Tabela 17

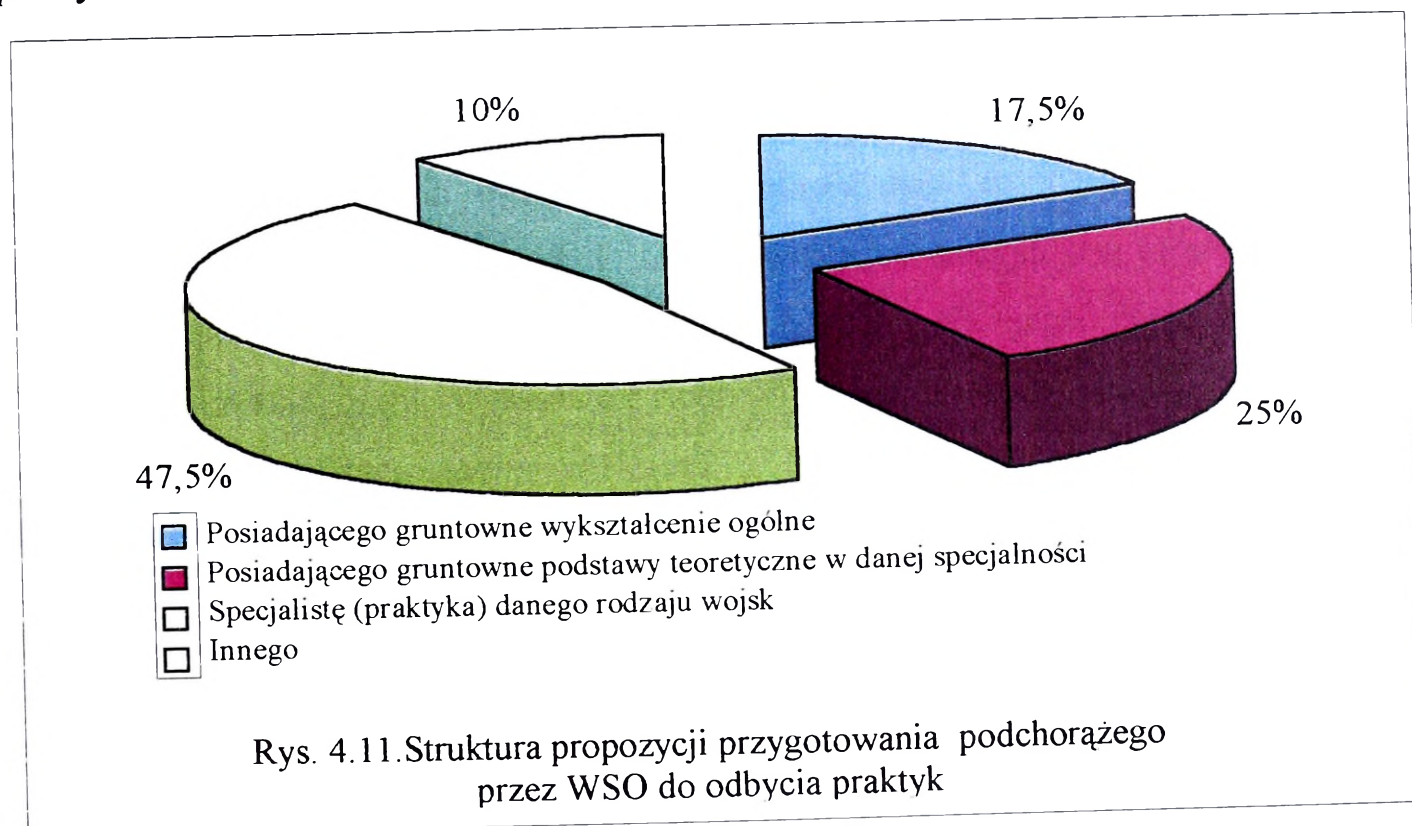
OCENA ZAKRESU WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI NABITYCH PRZEZ
 PODCHORAŻYCH W WSO I ICH WPŁYW PODCZAS ODBYWANIA PRAKTYK
 DOWÓDCZO-SPECJALISTYCZNYCH

<i>Grupa respondentów N=40 (100%)</i>	<i>Pytanie A</i>		<i>Pytanie B</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Wysokim	9	22,5	6	15
Wystarczającym	18	45	15	37,5
Przeciętnym	11	27,5	14	35
Minimalnym			2	5
Nie mam zdania	2	5	3	7,5
	40	100	40	100

Dane zawarte w tabeli 17 wykazują, że ta grupa respondentów wyżej oceniła zakres wiedzy w stosunku do umiejętności, nabytych przez podchorążych w macierzystej uczelni, a które wykorzystywali podczas odbywania praktyk w jednostkach wojskowych. Większość respondentów – 67,5%, - pozytywnie (w stopniu *Wysokim* i *Wystarczającym*) oceniła jej wpływ na przebieg praktyk (*Pytanie A*). Prawie co trzeci badany – 27,5% był innego zdania i ocenił jej wpływ jako przeciętny.

Inaczej nieco przedstawia się rozkład odpowiedzi, jeśli chodzi o *Pytanie B*. Respondenci bardziej krytycznie ocenili wpływ umiejętności na przebieg praktyki podchorążych. Chociaż ponad połowa badanych – 52,2% - na temat umiejętności wypowiedziała się pozytywnie (w stopniu *Wysokim* i *Wystarczającym*), to aż 40 % badanych było przeciwnego zdania (w stopniu *Przeciętnym* i *Minimalnym*). Należy sądzić, iż rozkład odpowiedzi jest wynikiem niewłaściwego podejścia respondentów do zrozumienia roli i zadań, jakie stoją przed procesem kształcenia w uczelni wojskowej.

Na pytanie, które brzmiało: *Jakiego podchorążego, zdaniem Pana, winna przygotować WSO do pełnienia służby w JW, w tym między innymi do odbycia praktyk?* – rozkład odpowiedzi przedstawiony został na rys. 4.11.

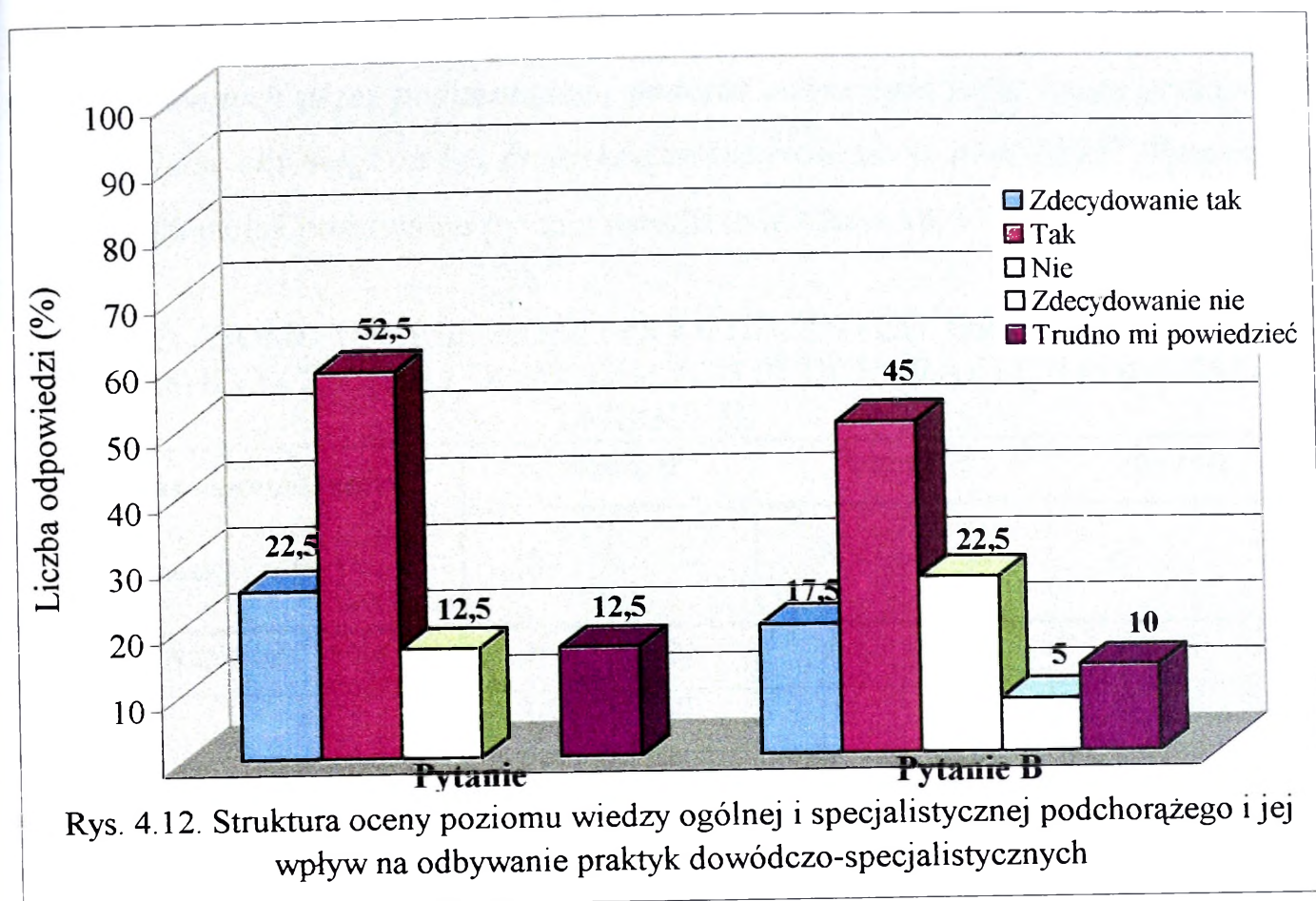
Analizując uzyskane odpowiedzi, należy stwierdzić, iż prawie połowa badanych – 47,5% - opowiedziała się za przygotowaniem przez WSO specjalisty w danym rodzaju. Naszym zdaniem ta grupa badanych czekała na podchorążego, który oprócz opanowanej wiedzy w danej specjalności, ma pełen zakres umiejętności zawodowych w danym kierunku. W tym momencie należałoby zadać sobie pytanie, w jaki sposób i przede wszystkim gdzie podchorążowie mieliby opanować te umiejętności praktyczne?

Te oczekiwania świadczą o braku zrozumienia ze strony kadry jednostek wojskowych istoty praktyk edukacyjnych. Przecież podstawowym zadaniem praktyki jest edukowanie specjalistyczne przyszłego adepta. Uczelnia wojskowa tylko w zarysie przekazuje tego rodzaju wiedzę i umiejętności z nią związane.

Co czwarty badany – 25% - opowiedział się za przygotowaniem przez WSO podchorążego mającego gruntowne podstawy teoretyczne w danej specjalności. Ta grupa prezentuje pogląd, iż naczelnym zadaniem jest wykształcenie żołnierza w postaci „dobrze funkcjonującej maszyny”. Należy jednak zdać sobie sprawę z olbrzymiej ilości nieprzewidzianych sytuacji na przyszłym polu walki, a co za tym idzie z koniecznością natychmiastowej reakcji na błyskawicznie zmieniające się wydarzenia. W takich warunkach niezbędne jest precyzyjne myślenie oraz błyskawiczne reagowanie. Temu zaś nie sprostą „sprawna maszyna”.

W następnej kolejności – 17,5% - respondenci wymienili podchorążego o gruntownym wykształceniu ogólnym. Świadomość tych respondentów – naszym zdaniem – jest najbardziej zbieżna do obecnej opcji edukacyjnej, w której podstawą wykształcenia powinno być wykształcenie ogólne. Na jego bazie można w stosunkowo krótkim czasie wykształcić dobrego specjalistę oraz – w razie potrzeby – przekwalifikować oficera danej specjalności.

Następna grupa pytań skierowana do badanych podchorążych nawiązywała do poprzednich, lecz dotyczyła poziomu ich wiedzy ogólnej i specjalistycznej. Zadane pytania były następujące: *Czy poziom wiedzy ogólnej reprezentowanej przez podchorążego podczas odbywania przez niego praktyki był wystarczający, aby mógł on bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?* (Pytanie A) i *Czy poziom wiedzy specjalistycznej reprezentowanej przez podchorążego podczas odbywania przez niego praktyki był wystarczający, aby mógł on bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?* (Pytanie B). Na tak postawione pytania respondenci odpowiedzieli następująco - rys. 4.12.

Jak widzimy poziom wiedzy ogólnej (*Pytanie A*) został znacznie wyżej sklasyfikowany niż poziom wiedzy specjalistycznej (*Pytanie B*). W pytaniu dotyczącym wiedzy ogólnej podchorążego i jej wpływu na przebieg praktyki, 3/4 respondentów – 75% – oceniło to zjawisko pozytywnie (*Zdecydowanie tak* i *Tak*). Wynika z tego – naszym zdaniem – że WSO spełnia swoje zadanie w kontekście wyposażenia podchorążego w odpowiedni zasób wiedzy ogólnej, a oficerowie rozumieją wagę i rolę tego rodzaju wykształcenia dla przyszłego żołnierza zawodowego. W odpowiedzi na pytanie dotyczące wiedzy specjalistycznej badani byli bardziej krytyczni. Prawie co czwarty badany – 27,5% zajął stanowisko mniej przychylnie (*Nie* i *Zdecydowanie nie*).

Następna grupa pytań, w pełni korespondowała z poprzednimi i brzmiały one następująco: *Czy zakres umiejętności praktycznych, które reprezentował podchorąży podczas odbywania przez niego praktyki, był wystarczający, aby mógł on bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?* (*Pytanie A*) i *Czy poziom kwalifikacji dydaktycznych reprezentowanych przez podchorążego podczas odbywania przez niego praktyki był wystarczający dla niego, aby mógł bez przeszkód wykonywać*

swoje obowiązki? (Pytanie B), i Czy poziom kwalifikacji dowódczych reprezentowanych przez podchorążego podczas odbywania przez niego praktyki był wystarczający, aby mógł on bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki? (Pytanie C). Odpowiedzi na tak postawione pytania przedstawia tabela 18.

Tabela 18

OCENA POZIOMU UMIEJĘTNOŚCI PRAKTYCZNYCH ORAZ KWALIFIKACJI
DYDAKTYCZNYCH I DOWÓDCZYCH PODCHORAŻYCH PODCZAS
PRAKTYK

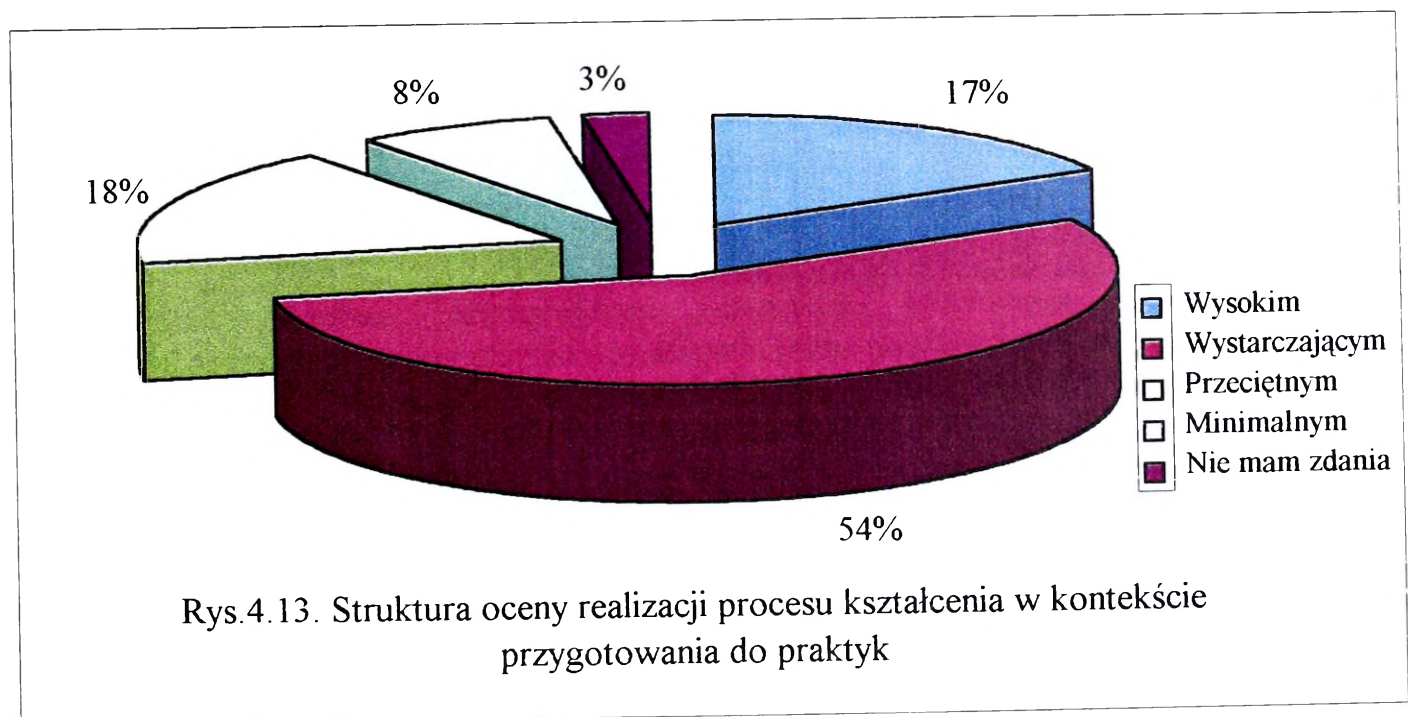
Grupa respondentów	Pytanie A		Pytanie B		Pytanie C	
	N	%	N	%	N	%
N=40 (100%)						
Zdecydowanie tak	6	15	4	10	8	20
Tak	16	40	18	45	24	60.
Nie	13	32,5	7	17,5	4	10
Zdecydowanie nie	1	2,5	3	7,5		
Nie mam zdania	4	10	8	20	4	10
	40	100	40	100	40	100

Analizując wyniki z tabeli 18, należy zaznaczyć, że respondenci najwyżej sklasyfikowali poziom umiejętności dowódczych w porównaniu do dwóch pozostałych, czyli umiejętności praktycznych i pedagogicznych. Zdecydowana większość badanych – 80%, na *Pytanie C* wypowiedziała się pozytywnie (*Zdecydowanie tak i Tak*). Struktura ta może być uzasadniona – naszym zdaniem – specyfiką nauki w WSO im. Tadeusza Kościuszki. Musztra i regulaminy, a więc dwa zasadnicze przedmioty, są doskonałone przez cały okres trwania nauki w WSO, co w efekcie uwidacznia się w dalszym działaniu w jednostce wojskowej. Zarówno umiejętności praktyczne, jak i kwalifikacje dydaktyczne spotkały się z przychylną oceną kadry (55% ocen pozytywnych). Świadczyć to może o właściwej działalności edukacyjnej uczelni oraz prawidłowym kierunku przyjętym w WSO. Niepokojącym zjawiskiem jest bardzo krytyczna ocena (35% i 25%) umiejętności praktycznych oraz kwalifikacji dydaktycznych słuchaczy. O ile umiejętności praktyczne podchorąży zdobywa między innymi w czasie praktyk oraz służby zawodowej w jednostce wojskowej, o tyle kwalifikacje dydaktyczne w większości powinien posiadać w podczas

studiów. Na ten problem – doskonalenie umiejętności dydaktycznych - należy zwrócić dużo baczniejszą uwagę niż dotychczas.

Zadanie świadomego i planowego organizowania, realizowania oraz doskonalenia procesu szkolenia stało się podstawową funkcją uczelni wojskowej. Powoduje to dążenie do ciągłego doskonalenie programów kształcenia, rozwijania form i metod kształcenia, wzbogacania i aktualizowania jego treści, odpowiednio do obecnych i przyszłych potrzeb, oraz stałej poprawy jakości i zwiększenia efektywności kształcenia.

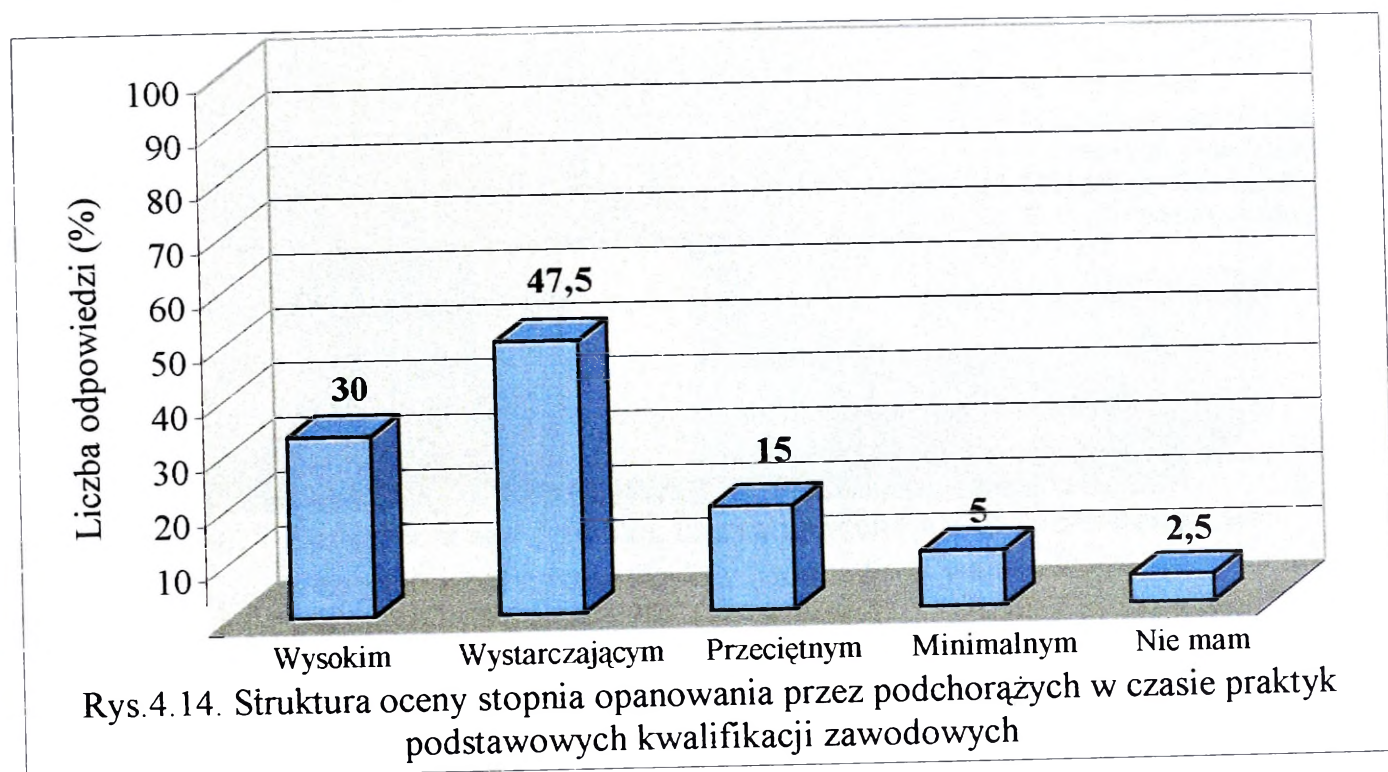
W tym kontekście następane pytanie zadane respondentom brzmiało: *W jakim stopniu, Pana zdaniem, realizowany w WSO proces kształcenia zapewnia skuteczne przygotowanie podchorążego do pełnienia praktyk?* Do tego pytania respondenci ustosunkowali się różnie, o czym świadczą wyniki przedstawione na rys. 4.13.

Jak wynika z danych większość badanych – 71% - oceniła skuteczność procesu kształcenia pozytywnie (w stopniu *Wysokim* i *Wystarczającym*). Jest to zjawisko zadowalające, ponieważ świadczy o tym, że kierunek procesu kształcenia jest właściwy. Co czwarty badany – 26% - był przeciwnego zdania (oceniając w stopniu *Przeciętnym* i *Minimalnym*). Wydaje się, iż na to ma wpływ przede wszystkim „mizeria finansowa wojska”. Niesprawny sprzęt, braki materiałowe, limity i innego rodzaju ograniczenia nie służą dobrze procesowi kształcenia na uczelni wojskowej i nie tylko. Szkieletowo prowadzone zajęcia nie spełniają funkcji

edukacyjnej. Występujące braki skutkują słabym przygotowaniem merytorycznym słuchaczy.

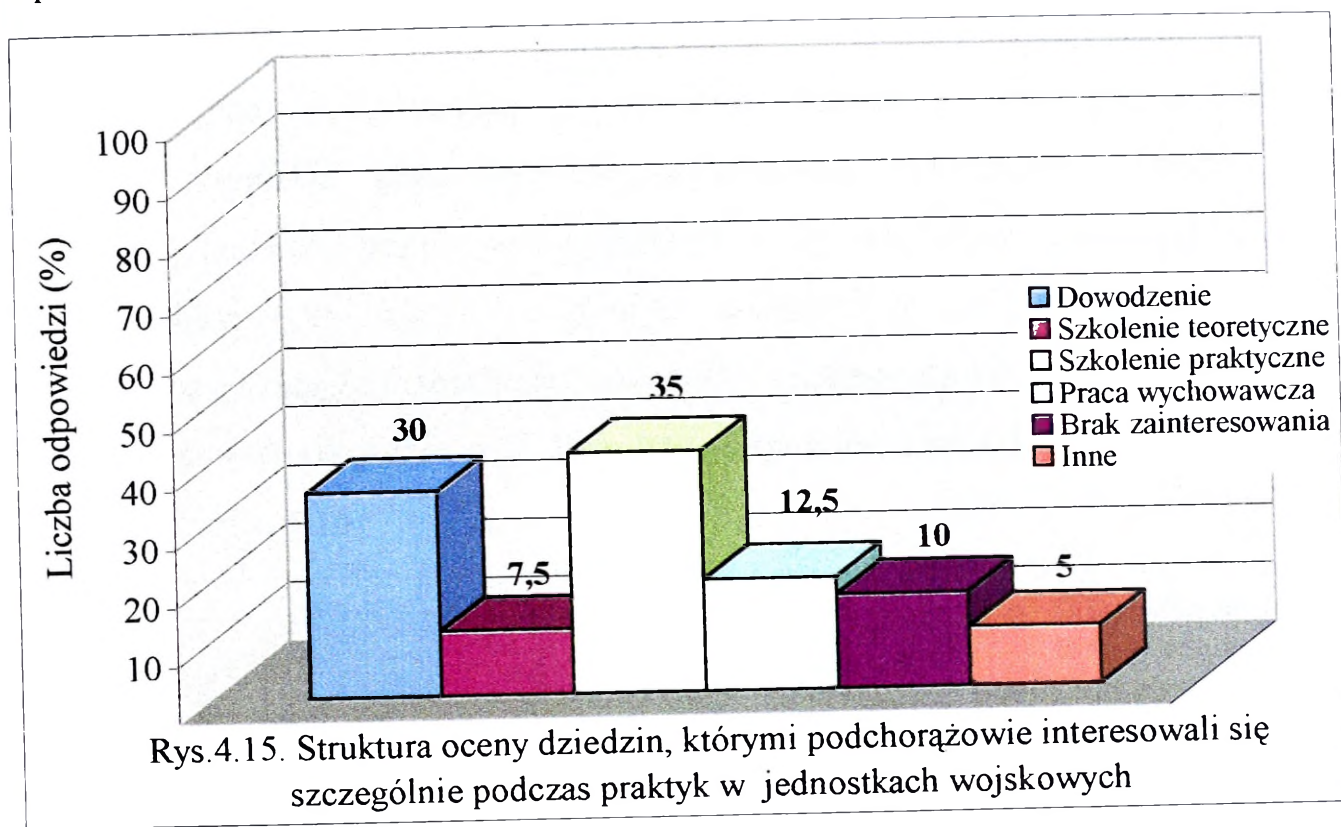
Następna grupa pytań, którą skierowano do badanych, dotyczyła wpływu praktyk na przygotowanie zawodowe podchorążych. Jedno z nich brzmiało: *W jakim stopniu, według Pana, w wyniku odbywania praktyki przez podchorążego w JW opanował on podstawowe kwalifikacje zawodowe?* Na tak postawione pytanie struktura odpowiedzi była następująca - rys. 4.14.

Jak widać, respondenci wysoko ocenili – 77,5% (w stopniu *Wysokim* i *Wystarczającym*) wpływ praktyki na kwalifikacje zawodowe podchorążych. Nie powinno to być zaskoczeniem, gdyż jednym z najważniejszych elementów praktycznego przygotowania dowódcy do pełnienia określonego stanowiska służbowego są praktyki podchorążych w jednostkach wojskowych. Natomiast co piąty respondent – 20% - uznał za niski wpływ praktyki na kwalifikacje zawodowe podchorążych (w stopniu *Przeciętnym* i *Minimalnym*).

We współczesnych warunkach do zawodu oficera naprawdę dobrze przygotowany jest ten, kto zna naukowe podstawy i zasady wykonywania zawodu. Oznacza to konieczność wymagania od podchorążych w czasie odbywania praktyk, samodzielności, krytycyzmu w myśleniu oraz kształtowania twórczej postawy w działaniu.

W związku z tym przygotowano następną grupę pytań, z których jedno z nich brzmiało: *Jak Pan sądzi, którą z dziedzin działalności wojskowej podchorążowie odbywający praktykę w JW interesowali się szczególnie?* Na to pytanie struktura odpowiedzi przedstawia się następująco – rys. 4.15.

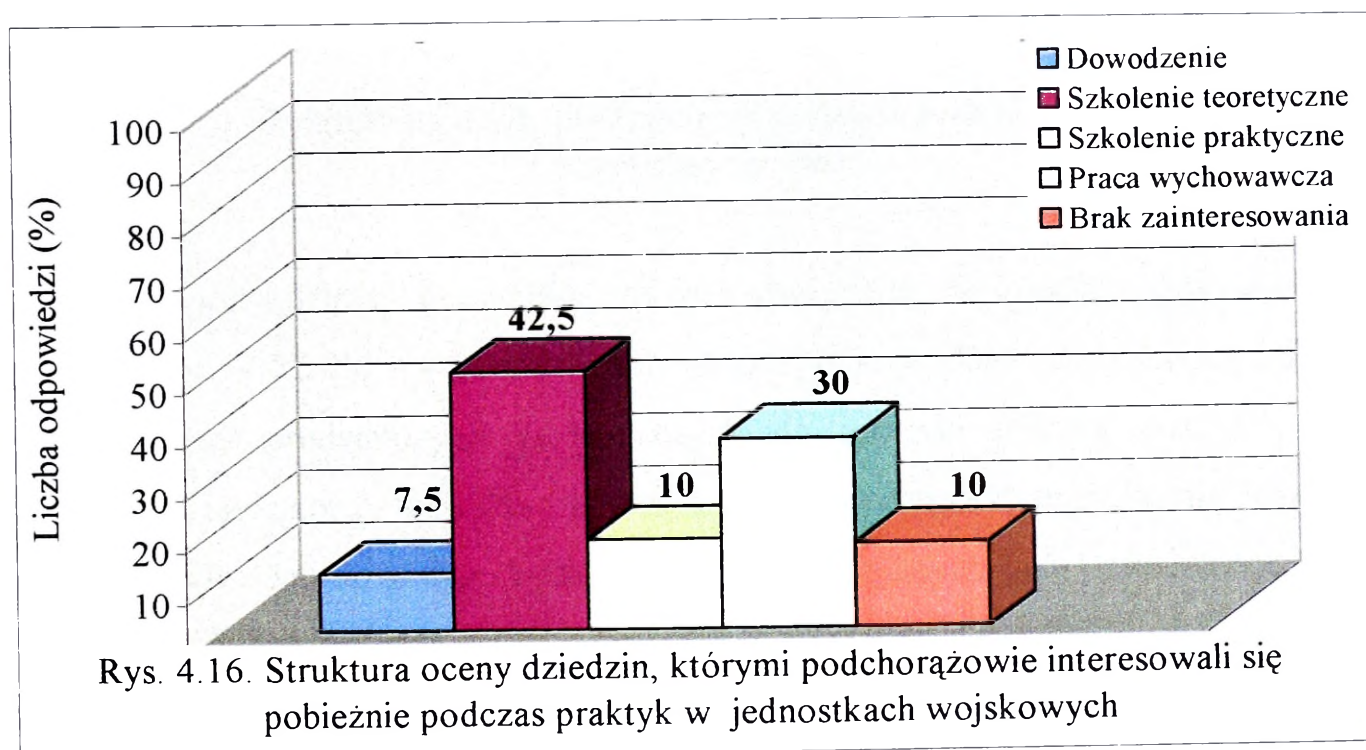
Z rys. 4.15. wynika, że podchorążowie odbywający praktykę najbardziej byli zainteresowani udziałem w szkoleniu praktycznym – 35%. Jest to pozytywne, ponieważ udział w zajęciach prowadzonymi w tej formie ma bardzo duży wpływ na umiejętności specjalistyczne. W drugiej kolejności – 30% - respondenci wymienili obszar związany z dowodzeniem. W tym wypadku również trudno polemizować z wybraną opcją. Za niepokojące można uznać niskie – 12,5% – zainteresowanie pracą wychowawczą, która jest jednym z podstawowych elementów ich przyszłych obowiązków. Może to świadczyć o nikłej świadomości wagi właściwej i rzetelnie prowadzonej działalności wychowawczej dla prawidłowego funkcjonowania pododdziału. Wśród ostatniej grupy odpowiedzi – Inne – respondenci najczęściej wymieniali obszar związany z techniką wojskową, szkoleniem fizycznym oraz szeroko rozumianym administrowaniem pododdziałem.

Z podobnym pytaniem zwrócono się do ekspertów: *W jakich dziedzinach (przedmiotach) szkolenia w JW podchorążowie odbywający praktykę prezentują wystarczającą wiedzę i umiejętności?* Najczęściej – 57% – wskazywano na

przedmioty ze szkolenia bojowego, przede wszystkim takie, jak: szkolenie ogniowe, szkolenie taktyczne oraz regulaminy. Ale te ostatnie nie wchodzi w skład wymienionego działu. Należy zwrócić uwagę, że jest to pozytywne zjawisko między innymi dlatego, że przedmioty te pełnią główną rolę w przygotowaniu podchorążych do przyszłego zawodu.

Następne w kolejności wymieniane przedmioty to: szkolenie fizyczne, szkolenie saperskie oraz wybrane zagadnienia, dotyczące dziedziny techniki wojskowej, takie jak: bojowe wozy piechoty, czołgi oraz wozy rozpoznawcze.

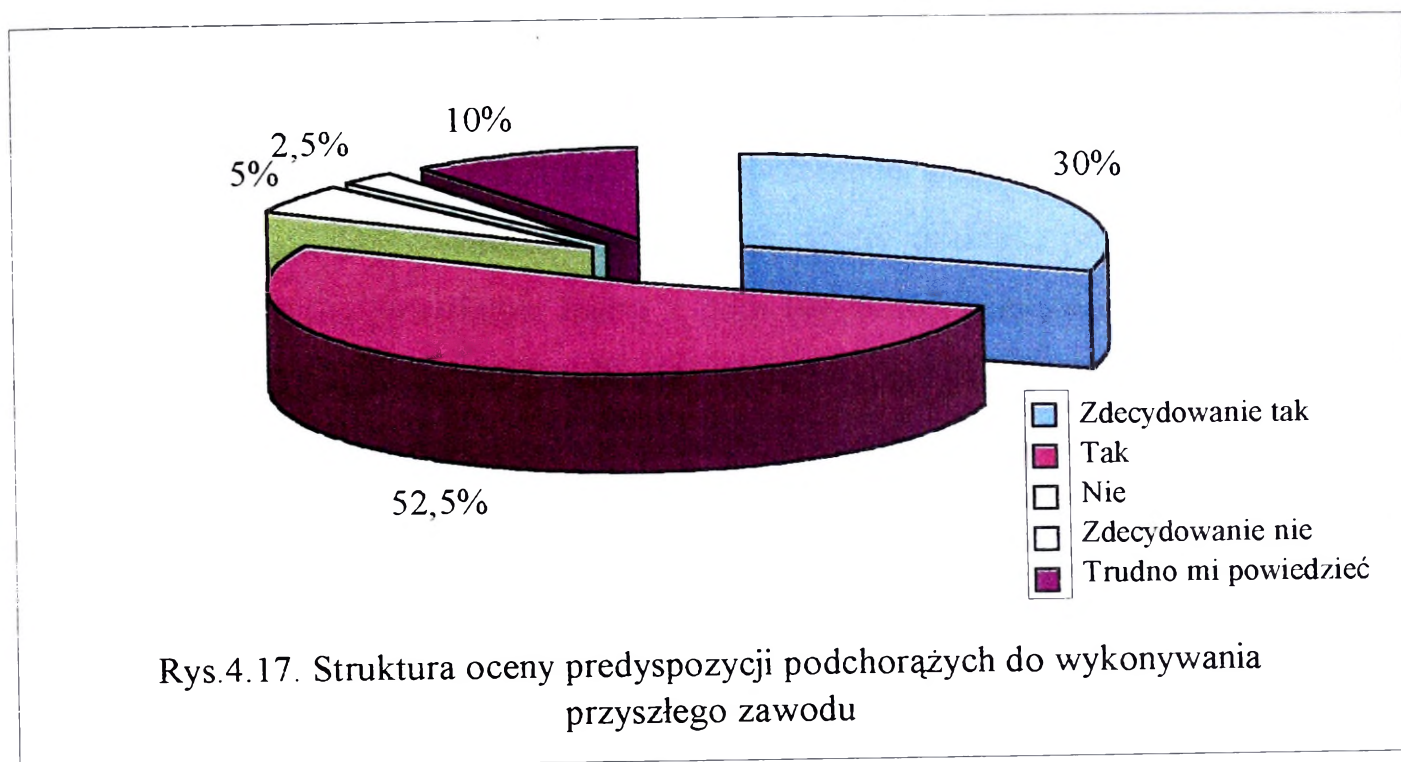
Problematyka następnego pytania nawiązywała do poprzedniego: *Jak Pan sądzi, którą z dziedzin działalności wojskowej podchorążowie odbywający praktykę w JW interesowali się pobieżnie?* Rezultaty odpowiedzi na tak sformułowane pytanie przedstawia rys. 4.16.

Analizując odpowiedzi, należy stwierdzić, że nawiązują swoimi ocenami do poprzednich. Małe zainteresowanie szkoleniem teoretycznym wpływa prawdopodobnie z przekonania podchorążych, że teoria jest przedmiotem działania WSO, natomiast w jednostce wojskowej są po to, aby uczyć się działać praktycznie.

Wychodząc z założenia, iż walory zawodowe – jako zespół predyspozycji, wiedzy, umiejętności i nawyków – umożliwiają przyszłemu absolwentowi sprawne dowodzenie i udział w szkoleniu podwładnych, organizowanie działań podległych zespołów i kierowania nimi we wszystkich warunkach, badanym oficerom zadano

następujące pytanie: *Każdy zawód wymaga odpowiednich predyspozycji (cech osobowości szczególnie w danym zawodzie przydatnych i potrzebnych). Czy uważa Pan, że podchorążowie odbywający praktykę, mają predyspozycje do wykonywania zawodu wojskowego?* Odpowiedzi na to pytanie przedstawione są na rys. 4.17.

Na podstawie tych wyników można stwierdzić, że zdecydowana większość respondentów – 82,5% – wypowiedziała się pozytywnie (*Zdecydowanie tak* i *Tak*) w kwestii oceny predyspozycji podchorążych do zawodu oficera. Jest to o tyle pozytywne zjawisko, że twierdzą tak bezpośredni obserwatorzy zachowania i działania podchorążych – ich dowódcy. Tylko 7,5% odpowiadających była przeciwnego zdania (*Nie* i *Zdecydowanie nie*).

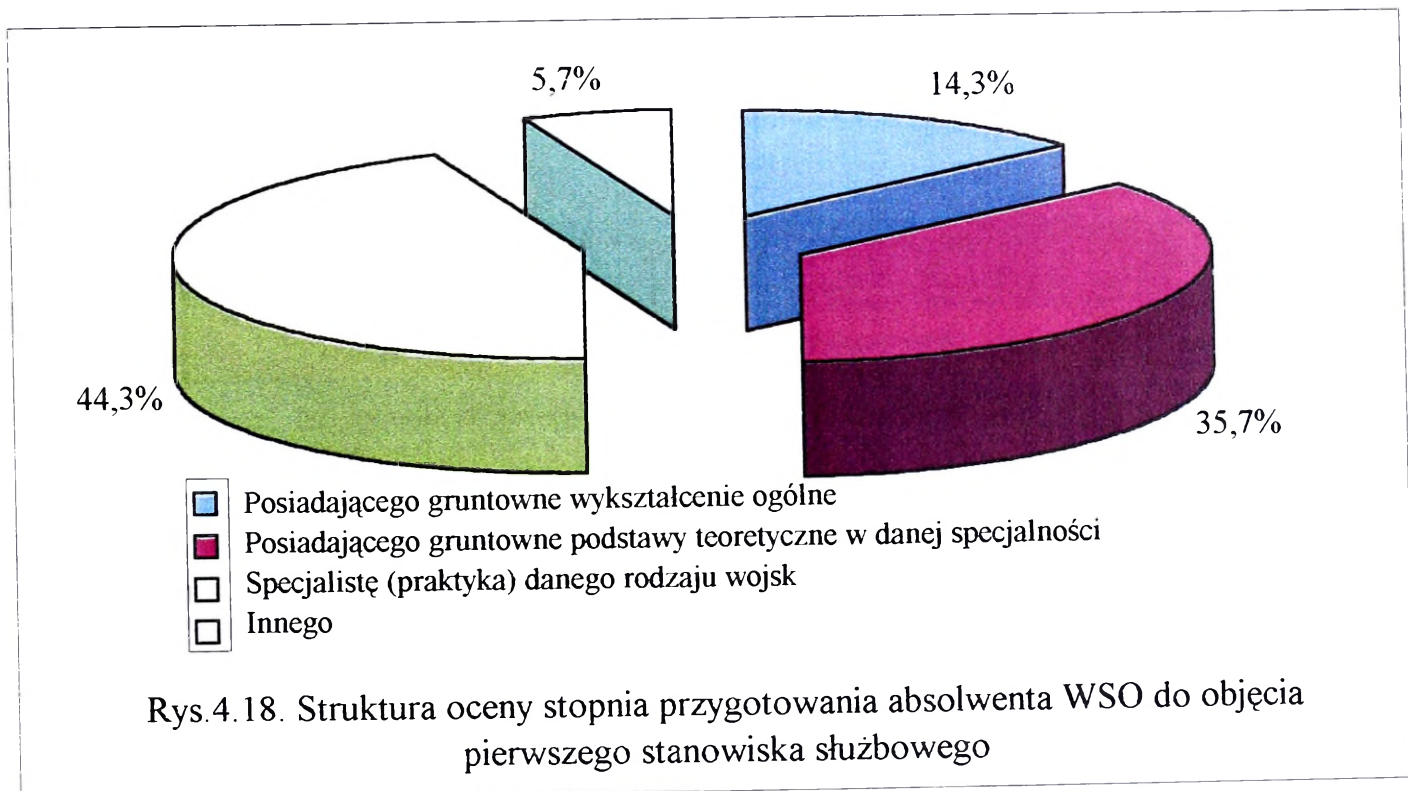
4.2.3. OCENA PRAKTYK PRZEZ ABSOLWENTÓW WYŻSZEJ SZKOŁY WOJSKOWEJ

W podrozdziale tym zaprezentowano dane, ilustrujące stosunek badanych absolwentów WSO im. Tadeusza Kościuszki promocji roku 2000 do procesu kształcenia realizowanego na uczelni wojskowej w kontekście przygotowania zawodowego, jak również do odbytych przez nich dotychczasowych praktyk, które odbyli oni w jednostkach wojskowych, i ich wpływu na całokształt przygotowania zawodowego. Z tego też względu badanym respondentom przedstawiono do

wypełnienia kwestionariusz, na podstawie którego dokonano analizy wyników badań. Badania te uzupełniono ponadto odpowiedziami z arkusza wywiadu przeprowadzonego z oficerami Dowództwa Wojsk Lądowych, Akademii Obrony Narodowej, Szefostwa Szkolenia Bojowego ŚOW, Dowództw Jednostek Wojskowych a także Wyższej Szkoły Wojskowej im. Tadeusza Kościuszki.

Wyniki badań przedstawione w tym podrozdziale świadczą, że istnieją różnice w stosunku do oceny prezentowanej w poprzednich podrozdziałach. W badaniu zasadniczych opinii absolwentów, dotyczących oceny praktyk, posłużono się ściśle powiązаныmi ze sobą pytaniami. Jedno z nich brzmiało: *Jakiego absolwenta, Pana zdaniem, winna przygotować WSO do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?*

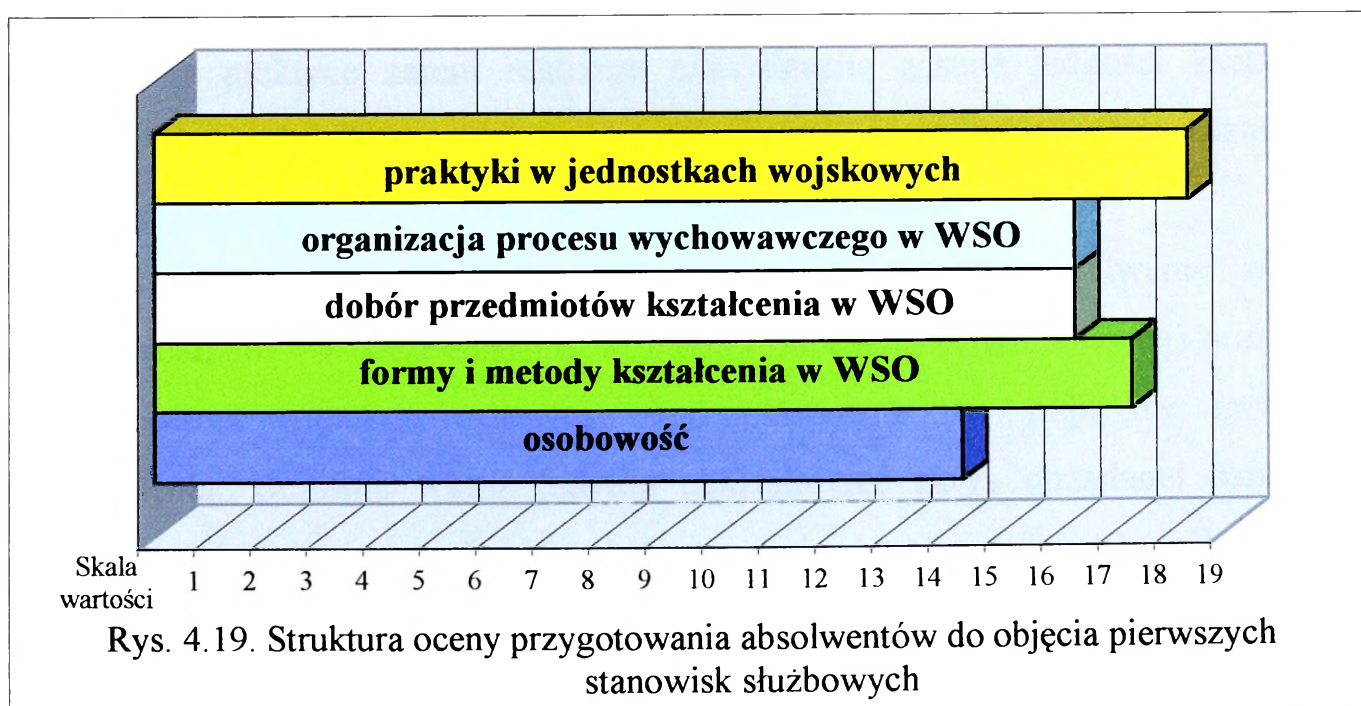
Strukturę odpowiedzi na to pytanie przedstawia rys. 4.18.

Z analizy odpowiedzi wynika, że badani na pierwszym miejscu – 44,3% – stawiają absolwenta o typowym przygotowaniu specjalistycznym w danym rodzaju wojsk. Takie sklasyfikowanie wydaje się mieć swoje źródło w „zapotrzebowaniu” jednostek wojskowych, a ściślej ich kadry dowódczej, na absolwentów – specjalistów z WSO. Prawie każdy dowódca od szczebla dowódcy kompanii chciałby mieć już na starcie przygotowanego pod względem specjalistycznym podwładnego. W drugiej kolejności – 35,7% – badani opowiedzieli się za solidną podbudową teoretyczną w danej specjalności, którą dalej absolwent poszerzyłby o umiejętności praktyczne, ale

już w centrach szkolenia lub jednostkach wojskowych. Na trzecim miejscu wśród odpowiedzi – 14,3% – badanych znalazł się absolwent mający gruntowne wykształcenie ogólne na poziomie szkoły wyższej. Ta grupa badanych prezentuje pogląd, iż uczelnia wojskowa ma dać absolwentowi gruntowne podstawy wykształcenia ogólnego. Natomiast dalsze kształcenie zawodowe, zarówno teoretyczne jak i praktyczne powinno odbywać się w centrach szkolenia lub jednostkach wojskowych. Ostatnia grupa respondentów – 5,7% – opowiedziała się za jeszcze innym rozwiązaniem. Oni ocenili najwyżej absolwenta z wykształcenie politechnicznym, a także z wykształcenie na poziomie licencjackim.

Następne pytanie zadane badany absolwentom ściśle wiąże się z problematyką przygotowania do zawodu przez WSO. Na pytanie: Jak ocenia Pan przygotowanie absolwentów do objęcia pierwszych stanowisk służbowych? – struktura odpowiedzi kształtowała się następująco – rys. 4.19.

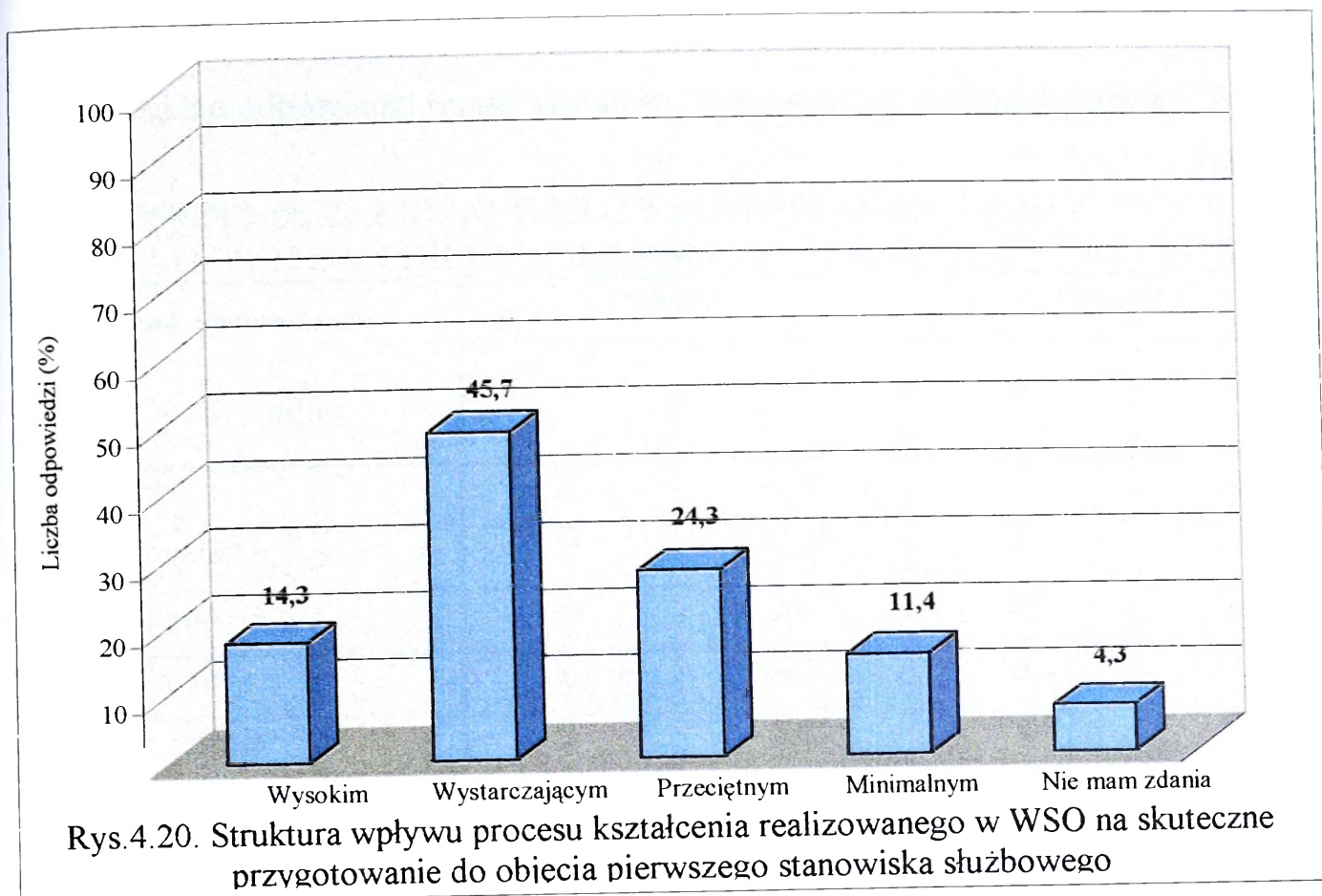
Jak wynika z rys. 4.19. respondenci najwyżej – 18 – sklasyfikowali przebieg praktyk w jednostkach wojskowych i ich wpływ na przygotowanie zawodowe do objęcia pierwszego stanowiska służbowego. Priorytetowe ustawienie praktyki wynika – naszym zdaniem – z możliwości porównania przez oficerów pracy na pierwszym stanowisku w wojsku z nieco wcześniejszym pobytem na praktyce w jednostce wojskowej. Konfrontacja taka wykazała dużą zbieżność realiów występujących w trakcie praktyki edukacyjnej, jak i praktyki w pododdziałach podczas pierwszych

stanowisku w wojsku z nieco wcześniejszym pobytem na praktyce w jednostce wojskowej. Konfrontacja taka wykazała dużą zbieżność realiów występujących w trakcie praktyki edukacyjnej, jak i praktyki w pododdziałach podczas pierwszych kroków w działalności zawodowej. Doświadczenia nabyte w czasie studiów okazały się niezbędne w początkowym okresie kariery zawodowej. Potwierdza to zatem – jak sądzimy – niezbędność organizowania praktyk w czasie nauki w WSO.

W następnej kolejności – zdaniem badanych – na ich profesjonalizm mają wpływ metody i formy kształcenia na uczelni. Trudno nie zgodzić się z tym stwierdzeniem, gdyż świadczy ono o wysokim poziomie zawodowym kadry dydaktycznej uczelni, która dobre wyniki osiąga przez stosowanie w procesie dydaktycznym metod i form adekwatnych do treści kształcenia. Na trzecim miejscu respondenci sklasyfikowali dobór przedmiotów kształcenia i organizację procesu wychowawczego w WSO. Jest to empiryczny dowód na właściwą budowę programów kształcenia oraz ścisłe powiązanie teorii edukacyjnej z teorią wychowania. Uczelnia w praktyce zatem realizuje nierozłączną zasadę jedności kształcenia i wychowania, tak podstawową i niezmiernie istotną z punktu widzenia kształtowania pożądanej osobowości wychowanka – swojego absolwenta.

Stosunkowo marginalne potraktowanie osobowości absolwenta wynika – naszym zdaniem – z udzielonej już wcześniej odpowiedzi (patrz wyżej) oraz z faktu, że osobowość młodego człowieka jest plastyczna, co implikuje łatwość jej doskonalenia. Uczelnia winna jedynie ukształtować zarys pożądanej osobowości, natomiast jej dalsze formowanie i krzepnięcie będzie odbywało się w trakcie praktycznej realizacji zawodu oficera Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Następna grupa pytań zadana respondentom dotyczyła realizowanego przez WSO procesu kształcenia i jego wpływu na przygotowanie zawodowe. Na pytanie: *W jakim stopniu, Pana zdaniem, realizowany w WSO proces kształcenia zapewnia skuteczne przygotowanie do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?* – odpowiedzi kształtowały się następująco – rys. 4.20.

Z przedstawionych danych wynika, że większość badanych – 60% – pozytywnie ocenia (w stopniu *Wysokim* i *Wystarczającym*) proces kształcenia w WSO w kontekście przygotowania absolwenta do objęcia pierwszego stanowiska służbowego. Taki stan rzeczy można uznać za zadowalający, należy bowiem stwierdzić, że proces kształcenia w kierunku przygotowania zawodowego jest zbliżony z oczekiwaniami absolwentów oraz bardzo ściśle koreluje z potrzebami naszej armii. Jednak ponad 1/3 badanych – 35,7% – krytyczniej ocenia (w stopniu *Przeciętnym* i *Minimalnym*) realizację tego procesu i jego wpływ na przygotowanie do objęcia przez absolwenta przyszłego stanowiska służbowego. Tak niska ocena może wynikać z tego, że przyczyny niepowodzeń pojawiających się po objęciu pierwszych stanowisk służbowych upatrują absolwenci w niewystarczającym przygotowaniu zawodowym, które otrzymali podczas studiów w WSO.

Za istotne uzupełnienie analizowanej problematyki można uznać odpowiedzi respondentów na następujące pytania: *W jakim stopniu zakres wiedzy nabytej w WSO wystarczył Panu do objęcia pierwszego stanowiska służbowego w JW? (Pytanie A)* oraz *W jakim stopniu zakres umiejętności nabytych w WSO wystarczył Panu do objęcia pierwszego stanowiska służbowego w JW? (Pytanie B)*.

Rozkład odpowiedzi na tak sformułowane pytania przedstawia tabela 19.

Tabela 19

OCENA STOPNIA ZAKRESU WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI NABYTYCH W WSO PRZYDATNYCH DO OBJĘCIA PIERWSZEGO STANOWISKA SŁUŻBOWEGO

<i>Grupa respondentów</i>	<i>Pytanie A</i>		<i>Pytanie B</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>N=70 (100%)</i>				
Wysokim	12	17,1	9	12,9
Wystarczającym	36	51,4	29	41,4
Przeciętnym	14	20	20	28,6
Minimalnym	6	8,6	8	11,4
Nie mam zdania	2	5,9	4	5,7
	70	100	70	100

Analizując wyniki widać, że respondenci wyżej ocenili wpływ wiedzy nabytej w trakcie studiów na uczelni wojskowej niż umiejętności i ich znaczenie na objęcie pierwszego stanowiska służbowego. Tak uczyniła większość badanych – 68,5% – (w stopniu *Wysokim* i *Wystarczającym*). Prawie 1/3 badanych – 28,6% – oceniła jednak jej wpływ znacznie niżej (w stopniu *Przeciętnym* i *Minimalnym*), co jest zbieżne z oceną przygotowania zawodowego prezentowanego w poprzednim pytaniu.

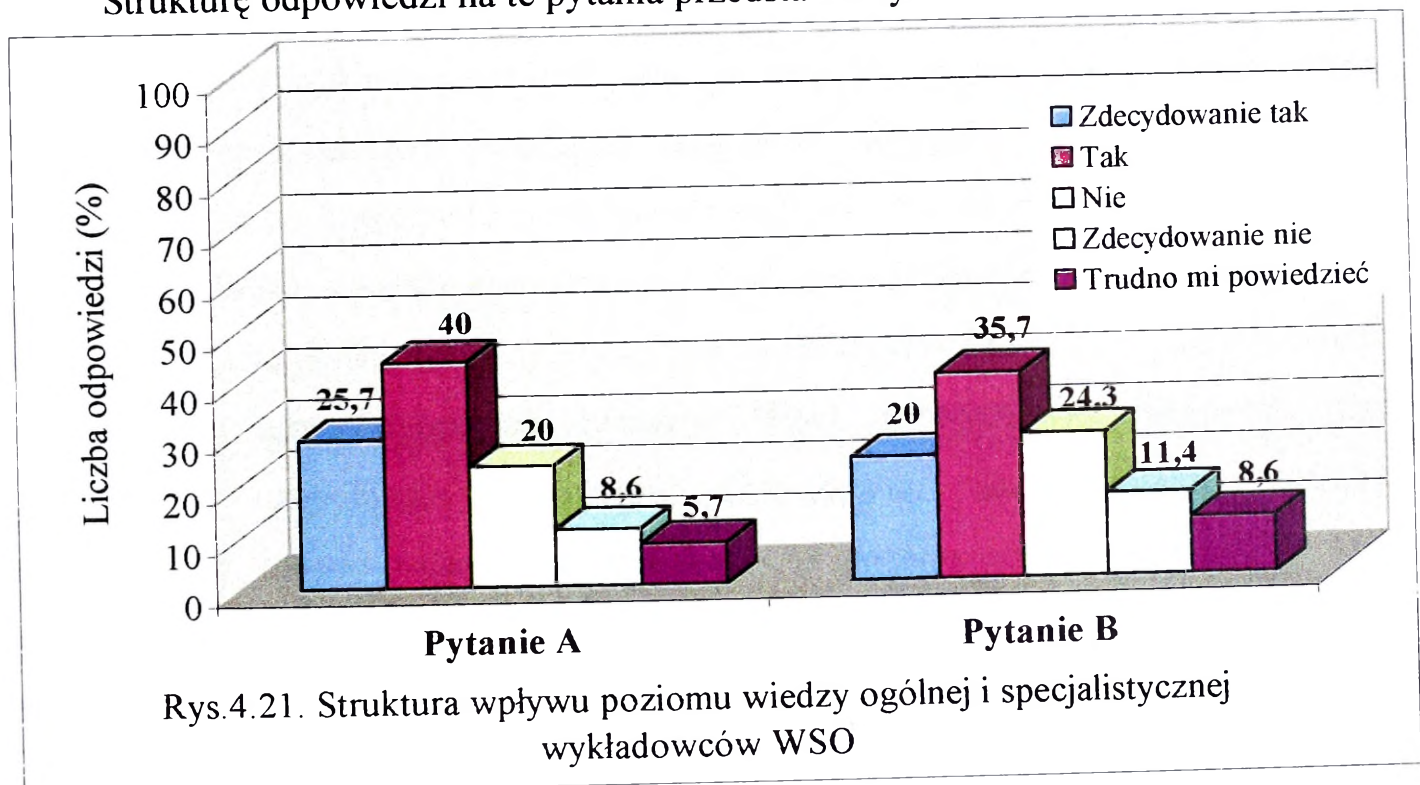
Znacznie krytyczniej respondenci podeszli do oceny umiejętności w *Pytaniu B*. Duży procent badanych (40%) ich wpływ ocenił nisko (w stopniu *Przeciętnym* i *Minimalnym*). Taka ocena – naszym zdaniem – jest logicznym następstwem faktu, iż w każdym realizowanym procesie edukacyjnym teoria jest bardziej obszerna. Praktyka jedynie powinna ją weryfikować. Lawinowo narastający przyrost wiedzy zmusza nauczycieli do ciągłego aktualizowania programów oraz przynajmniej sygnalizowania pewnych zjawisk i procesów zachodzących w otaczającym nas świecie. Może to wywoływać wrażenie priorytetu teorii w stosunku do praktyki. Za charakterystyczne dla krytycznej oceny stopnia zakresu umiejętności można uznać następujące opinie respondentów:

- w procesie kształcenia WSO za dużo uwagi poświęca się przygotowaniu teoretycznym absolwenta;

- tematy dotyczące przedmiotów specjalistycznych są realizowane przy niepełnym zabezpieczeniu materiałowo-technicznym (amunicja, wozy bojowe itp.).
- w problematyce kształcenia nie uwzględnia się w pełni zmian zachodzących w wojskach lądowych, przede wszystkim w kontekście realizacji procedur natowskich.

Za empiryczny wskaźnik postrzegania przez badanych absolwentów ogólnego i zawodowego przygotowania wykładowców do realizacji celów w procesie kształcenia WSO, zgodnych z obowiązującymi wymogami, uznano pytania: *Czy poziom wiedzy ogólnej reprezentowany przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne sprzyjają przygotowaniu absolwentów do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?* (Pytanie A) oraz *Czy poziom wiedzy specjalistycznej reprezentowany przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne sprzyjają przygotowaniu absolwentów do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?* (Pytanie B).

Strukturę odpowiedzi na te pytania przedstawia rys. 4.21.

Z rys. 4.21. wynika, że respondenci ocenili wyżej poziom wiedzy ogólnej wykładowców w procesie przygotowania absolwentów do objęcia pierwszego stanowiska służbowego. Wśród odpowiedzi na *Pytanie A* aż 65,7% ankietowanych oceniło ich wpływ wiedzy pozytywnie (*Zdecydowanie tak* i *Tak*).

Odmienne zdanie (*Nie* i *Zdecydowanie nie*), co do oceny wpływu poziomu wiedzy ogólnej wykładowców WSO miał prawie co czwarty badany – 28,6%. Prezentowane badanie sugeruje właściwe przygotowanie ogólne przeważającej części wykładowców. Jest to zdecydowanie pozytywne zjawisko, albowiem świadczy o dobrym, profesjonalnym ich przygotowaniu do pełnienia roli wykładowcy. Jednak według badanych ponad jedna czwarta nie spełnia tego kryterium. Należy to zmienić. Wskazane jest, aby kandydaci na stanowiska dydaktyczne byli poddawani nieco ostrzejszej selekcji.

Wiedza ogólna stanowi bowiem o możliwościach prowadzenia właściwej działalności edukacyjnej w ramach wyższej uczelni.

Nieco inaczej przedstawia się struktura odpowiedzi dotycząca poziomu wiedzy specjalistycznej wykładowców – *Pytanie B*. Ponad połowa respondentów – 55,7% – pozytywnie (*Zdecydowanie tak* i *Tak*) oceniła poziom wiedzy specjalistycznej wykładowców w procesie przygotowania do objęcia przez absolwentów WSO pierwszego stanowiska służbowego. Jednak 35,7% badanych do oceny przygotowania specjalistycznego wykładowców podeszła bardziej krytycznie (*Nie* i *Zdecydowanie nie*). Odsetek respondentów wyrażający taką opinię wydaje się uzasadniony tym, że wynika potrzeba doskonalenia kryteriów selekcyjnych i kształceniowych doboru kadry dydaktycznej WSO, a przede wszystkim ich doskonalenia specjalistycznego.

Z uwagi na podstawową rolę, jaką pełnią praktyki w kreowaniu i kształtowaniu przygotowania zawodowego absolwentów WSO, problematykę badawczą tego podrozdziału uzupełniono pytaniami dotyczącymi analizowanego tematu. Respondentom zadano następujące pytania: *Czy poziom wiedzy specjalistycznej nabytej podczas dotychczasowych praktyk pozwolił Panu bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki? (Pytanie A)* oraz *Czy poziom kwalifikacji dydaktycznych nabytych podczas dotychczasowych praktyk pozwolił Panu bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki? (Pytanie B)*, a także *Czy poziom kwalifikacji dowódczych nabytych podczas dotychczasowych praktyk pozwolił Panu bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki? (Pytanie C)*.

Rozkład uzyskanych odpowiedzi na tak sformułowane pytania zawarto w tabeli 20.

Tabela 20

OCENA WPLYWU PRAKTYK NA POZIOM WIEDZY SPECJALISTYCZNEJ
ORAZ KWALIFIKACJI DYDAKTYCZNYCH I DOWÓDCZYCH

<i>Grupa respondentów</i>	<i>Pytanie A</i>		<i>Pytanie B</i>		<i>Pytanie C</i>	
	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
<i>N=70 (100%)</i>						
Zdecydowanie tak	16	22,9	12	17,1	17	24,3
Tak	29	41,4	23	32,9	32	45,7
Nie	14	20	19	27,1	11	15,7
Zdecydowanie nie	8	11,4	10	14,3	6	8,6
Nie mam zdania	3	4,3	6	8,6	4	5,7
	70	100	70	100	70	100

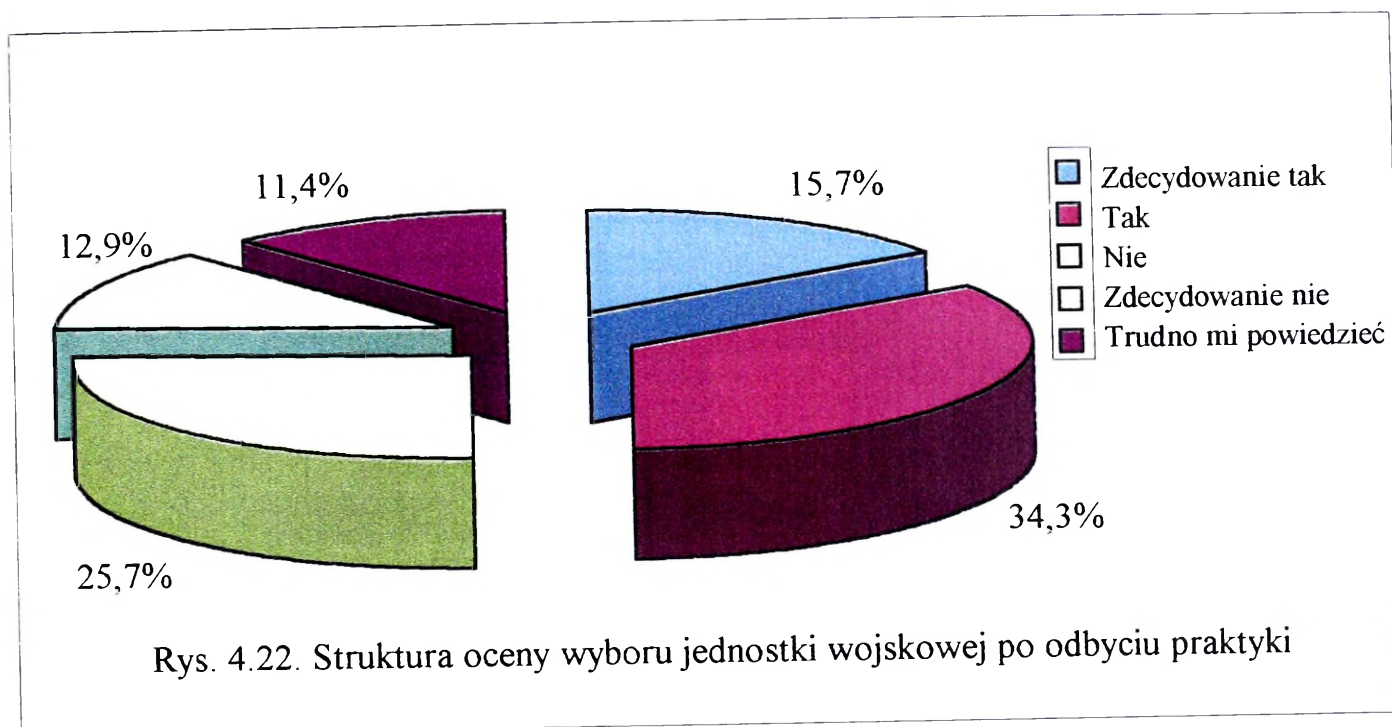
Analizując uzyskane wyniki, należy stwierdzić, iż najwyżej – 70% (*Zdecydowanie tak* i *Tak*), badani ocenili kwalifikacje dowódcze. Być może wpłynął na to stały związek respondentów z procesem dowodzenia; przez cały czas działalności służbowej, a więc gdy prowadzili szkolenie z podwładnymi, jak i poza nim. WSO im. T. Kościuszki jest uczelnią typowo dowódczą, trudno zatem uważać, że nie będzie się wywiązywała ze swojego podstawowego obowiązku; przygotowania oficera do pełnienia roli dowódcy. Świadczy to – naszym zdaniem – o właściwej działalności edukacyjnej uczelni, z czego należy mieć niekłamana satysfakcję.

Połowa respondentów jest usatysfakcjonowana poziomem swoich kwalifikacji dydaktycznych nabytych i doskonalonych podczas praktyk edukacyjnych. Ale aż 41,4% absolwentów ocenia te umiejętności negatywnie. Jest to sytuacja bardzo niepokojąca. Ocena ta jest konsekwencją faktu, iż w trakcie praktyk ci oficerowie wykonywali wiele zadań bardzo luźno związanych z procesem szkolenia. Podczas kolejnych doskonalen umiejętności praktycznych należy próbować zlikwidować ten problem, szczególnie instruując kierowników dydaktycznych praktyk.

Większość ankietowanych – 64,3% – jest przekonana o silnym związku między pobytem na praktyce a poziomem swojej wiedzy specjalistycznej. Jest to zjawisko jak najbardziej prawidłowe i pożądane. Jedna trzecia badanych nie widzi takiego powiązania. Było to prawdopodobnie związane z faktem odbywania praktyk w

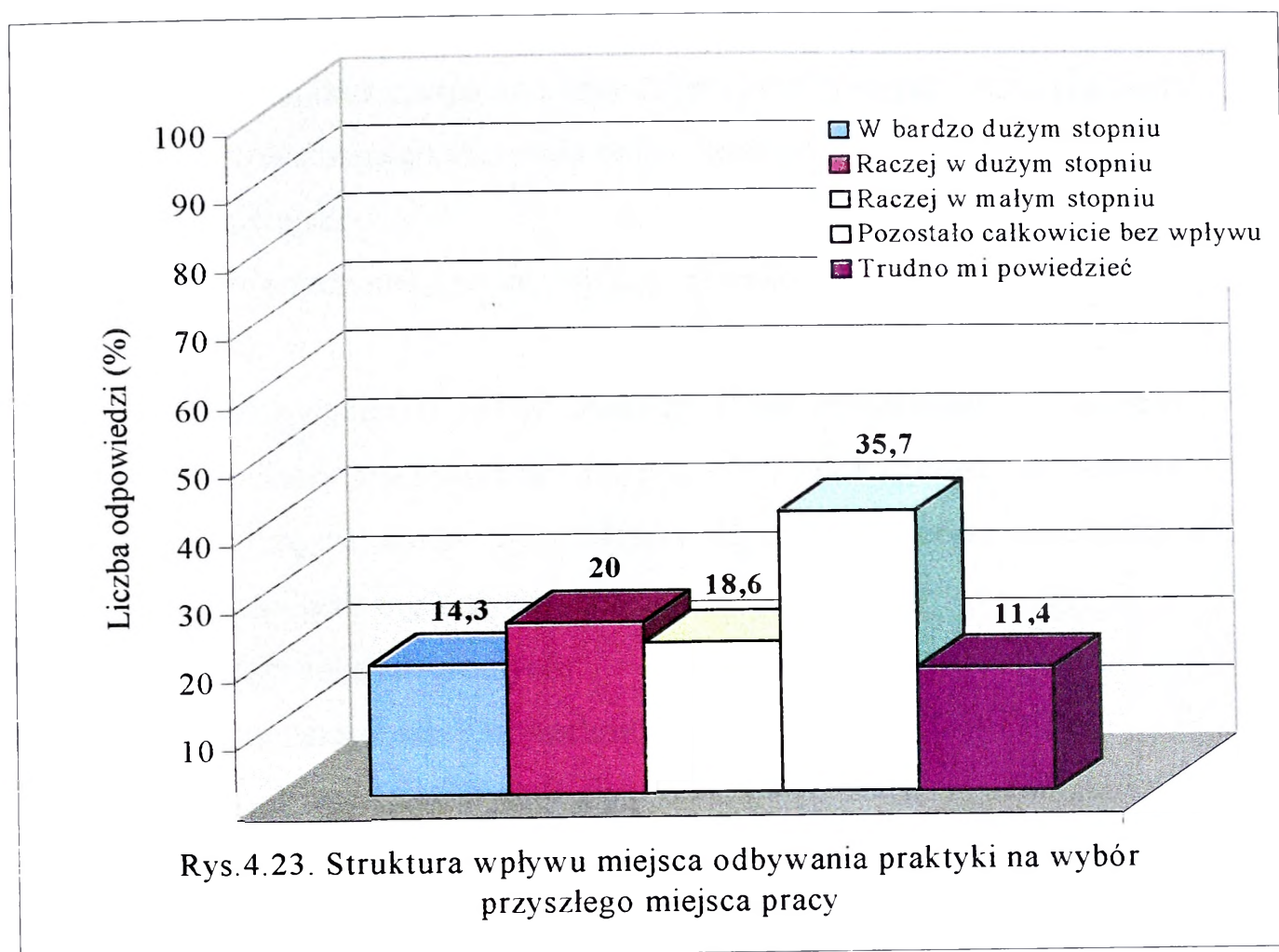
jednostkach o innej specjalności. Zatem konieczny jest precyzyjniejszy dobór jednostek o profilu szkolenia zgodnym ze specjalizacją zawodową podchorążych.

Następne pytanie postawione badanym absolwentom brzmiało: *Czy po odbyciu przez Pana praktyki jako podchorąży panowało przekonanie, że dokonał Pan trafnego wyboru jednostki?* Odpowiedzi przedstawiały się następująco – rys. 4.22.

Na podstawie odpowiedzi można stwierdzić, że połowa badanych absolwentów była przekonana, o trafności wyboru jednostki (*Zdecydowanie tak i Tak*). Oceniano ją po odbyciu praktyki, więc można przyjąć, że taki stan jest zadawalający. Odmiennego zdania (*Nie i Zdecydowanie Nie*) było 38,6% respondentów. Na ich ocenę mógł wpłynąć fakt odbywania przez 20 podchorążych praktyk w jednostkach wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, a więc w miejscach niezgodnych z specyfiką kształcenia podchorążych na obydwóch wydziałach WSO im. T. Kościuszki. Nie bez znaczenia wpłynęło rozczarowanie pewnej grupy słuchaczy realiami życia w jednostce wojskowej.

Na kolejne zadane pytanie: *Czy miejsce odbywania praktyki jako podchorąży przyczyniło się do wyboru przez Pana miejsca pracy w JW?* – struktura odpowiedzi była następująca – rys. 4.23.

Te wyniki wskazują, że dla największej grupy respondentów – 35,7%, miejsce odbywania praktyki pozostało całkowicie bez wpływu na wybór miejsca pracy. Również prawie co trzeci badany – 34,3% – uważa, że miejsce odbywania praktyki w bardzo dużym lub dużym stopniu przyczyniło się do wyboru miejsca przyszłej pracy. Ta grupa respondentów miała możliwość wcześniejszego poznania warunków przyszłej służby i może dlatego zdecydowała się na taki wybór.

By zgłębić badany problem i spróbować otrzymać nań odpowiedź, w wywiadzie przeprowadzonym z ekspertami zadano pytanie:

Jakie czynniki według Pana mają największy wpływ na efektywne wdrożenie i adaptację absolwentów WSO do warunków zawodowej służby wojskowej na pierwszych stanowiskach służbowych w JW?

Oficerowie różnych instytucji wojskowych, na tak sformułowane pytanie, odpowiedzieli różnie. W toku rozmów i dyskusji wskazywano na:

- właściwą akceptację nowo przybyłego z WSO absolwenta, w jego środowisku (bezpośredni przełożony, starsi koledzy);
- znajomość dalszych losów jednostki wojskowej;

- pozytywną motywację absolwenta identyfikowanie własnej osoby z zawodem i środowiskiem oraz czerpanie z tego źródła pozytywnych doznań i uczuć;
- poziom prowadzonego szkolenia oraz charakter wykonywanych zadań przez jednostkę wojskową;
- posiadanie wiadomości co do dalszego przebiegu służby zawodowej absolwenta.

Na zadane pytanie: *W jakiej zdaniem Pana problematyce absolwenci WSO napotykają najwięcej trudności w pierwszych dwóch latach zawodowej służby wojskowej?* – najczęściej można było usłyszeć odpowiedzi dotyczące między innymi:

- umiejętności pedagogicznych;
- umiejętności specjalistycznych;
- umiejętności eksploatacyjno-technicznych.

Taki podział zagadnień wydaje się prawidłowy. Oficer po ukończeniu WSO ma duży zasób wiedzy teoretycznej, a prezentowane wyżej umiejętności funkcjonują w obszarze działań praktycznych. Te zaś są doskonalone podczas pracy zawodowej. Mogą więc sprawiać absolwentom pewne kłopoty w pierwszym okresie ich służby w jednostkach wojskowych. Należy jednak uczynić wszystko, aby w jak najmniejszym stopniu rzutowały na profesjonalizm dowódców i wychowawców w mundurach.

5. WNIOSKI KOŃCOWE

Proces kształcenia zawodowego podchorążych odbywa się w skomplikowanych warunkach, na przemian na uczelni i w jednostkach wojskowych. Na poziom przygotowania przyszłych oficerów do wykonywania zadań w jednostkach wojskowych wpływa wiele czynników. Do najważniejszych z nich można zaliczyć: cechy osobowe podchorążych, program kształcenia i jego realizację, motywację do zawodu oraz realizację praktyk edukacyjnych w jednostkach wojskowych.

Badania prezentujące rolę praktyk edukacyjnych i ich wpływ na przygotowanie zawodowe podchorążych, upoważniły autora do sformułowania następujących wniosków końcowych:

1. Realizacja praktyk przez podchorążych w jednostkach wojskowych w ogólnym przebiegu jest powiązana z założeniami programowymi. Bywają jednak przypadki rozbieżności edukacyjnej między funkcjonowaniem jednostki wojskowej a przygotowaniem teoretycznym podchorążych. Mają one miejsce wówczas, gdy słuchacze odbywają praktykę w pododdziałach Jednostek Wojskowych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, do których specyfiki nie są przygotowani. Należy się zastanowić nad wcześniejszym wyodrębnieniu grupy podchorążych przeznaczonych do służby w tego typu jednostkach oraz – choćby w ogólnych zarysach – teoretycznym przygotowaniem do specyfiki tej służby. Dają się też zauważyć nieliczne przykłady wykorzystywania praktykantów do działań niezgodnych w pełni z założeniami odbywania praktyk. Słuchacze w czasie pobytu w jednostkach wojskowych z większym natężeniem, niż jest to zasadne, pełnią służby dyżurne, co nie jest skutecznym sposobem edukacji praktycznej. Z przeprowadzonej analizy celów pośrednich zawartych w podstawowym dokumencie normującym proces praktyk edukacyjnych wynika, że są one zbyt ambitne i rozległe. Taki stan powoduje, że nie mogą być osiągnięte ze względu na systematycznie skracany czas odbywania praktyk, coraz trudniejszą sytuację szkoleniową w jednostkach wojskowych oraz mało aktywne podejście części

podchorążych do odbywania praktyk. Wydaje się konieczne, wyodrębnienie najbardziej istotnych celów i zadań, które w czasie praktyk powinny być bezwarunkowo zrealizowane.

2. Daje się zauważyć stosunkowo liberalne podejście przełożonych w jednostkach wojskowych do egzekwowania obowiązków nałożonych na podchorążych podczas praktyk edukacyjnych. Dowodem na takie postępowanie są bardzo wysokie oceny, które otrzymują słuchacze w wyniku pobytu w jednostce. Prezentuję pogląd, iż nie zawsze odzwierciedlają one rzeczywisty wysiłek i wkład pracy podchorążego, a są stawiane na wyrost. Nie przynosi to pozytywnych rezultatów edukacyjnych, szczególnie w zderzeniu z rzeczywistością służby jako żołnierz zawodowy w jednostce wojskowej. Nie zawsze też kadra zawodowa w jednostkach wojskowych rozumie istotę praktyki edukacyjnej. W tym wypadku podchorążego traktuje się jako dodatkową osobę do pracy z żołnierzami, która ma odciążać kadre zawodową, natomiast realizacja celów kształcenia w ramach praktyki odbywa się niejako samoistnie. Tego rodzaju mankamenty należy koniecznie wyeliminować przez między innymi szczegółowe instruktaże dla kadry pododdziałów, w których podchorążowie odbywają praktykę edukacyjną.
3. Postępująca demokratyzacja kraju implikuje takie same procesy w armii. Konieczna jest zatem zmiana koncepcji edukacyjnej wyższej szkoły wojskowej, która powinna bardziej uwzględniać podmiotowość osób poddanych procesowi kształcenia. Mimo iż wojsko jako instytucja z natury rzeczy jest totalitarne nie powinny być mu obce procesy demokratyzacji. Podmiotowe traktowanie słuchaczy uczelni wojskowych nie może nie mieć wpływu na ich pracę zawodową. Przejawia się to dobitnie w praktycznej działalności wychowawczej prowadzonej przez podchorążych w jednostce wojskowej. Właściwe wzorce postępowania na uczelni wojskowej implikują ten sam rodzaj działania w czasie odbywania praktyk edukacyjnych. Skuteczność pracy wychowawczej przekłada się bezpośrednio na efektywność dowodzenia. Procesy te są zauważalne na etapie kształcenia i mają bezpośredni wpływ na przebieg praktyk edukacyjnych podchorążych.

4. Proces edukowania specjalistycznego podchorążych właściwie przygotowuje ich do pełnienia funkcji zawodowej. Nie znaczy to, iż w tym obszarze są wykorzystane wszystkie rezerwy. Mankamenty tkwią przede wszystkim w sytuacji materialnej wojska, co ma bezpośrednie przełożenie na możliwości edukacyjne uczelni wojskowej. Częsty niedostatek pełnej ilości sprzętu, niezbędnego do efektywnego prowadzenia zajęć dydaktycznych, limity kilometrów czy ograniczanie paliwa oraz niepełne zapewnienie środków pozoracji pola walki skutecznie ograniczają możliwości efektywnego kształcenia. Podobna sytuacja ma miejsce w jednostkach wojskowych, co nie zawsze sprzyja właściwemu przygotowaniu merytorycznemu podchorążych realizujących kształcenie praktyczne. Mimo wielkiego wysiłku zarówno kadry dydaktycznej w WSO, jak i dowódczej w jednostkach wojskowych te przeszkody edukacyjne skutecznie uniemożliwiają pełną realizację zamierzonych celów.
5. Niezbędna wydaje się korekta programu kształcenia w WSO uwzględniająca zwiększenie częstotliwości odbywania praktyk edukacyjnych lub znaczne zwiększenie czasu ich trwania. Proponujemy rozwiązanie tego problemu następująco:
- pierwsza praktyka – realizowana na początku drugiego roku w jednostkach wojskowych, w okresie szkolenia specjalisty. Podchorąży na tej praktyce pełniłby obowiązki dowódcy drużyny, realizując proces szkoleniowo-wychowawczy ze szczególnym uwzględnieniem szkolenia podstawowego;
 - druga praktyka – pod koniec trzeciego roku, na którą podchorąży byłby kierowany do jednostek wojskowych, realizujących w tym okresie szkolenie poligonowe, pełniąc ją na stanowisku pomocnika dowódcy plutonu. W czasie tej praktyki podchorąży zapoznałby się również z zasadami administrowania pododdziałem;
 - trzecia praktyka – w czasie czwartego roku studiów, realizowana w rozwiniętych jednostkach wojskowych, które prowadzą intensywne szkolenie na stanowisku dowódcy plutonu. Czas ten byłby poświęcony

również na pogłębianie wiedzy związanej z pracą na stanowisku dowódcy kompanii.

Proponowana organizacja praktyk ma wiele zalet, wśród których do najważniejszych możemy zaliczyć możliwość stałego kontaktu - na każdym roku studiów w WSO (oprócz pierwszego) - podchorążego z jednostką wojskową oraz poznania toku i specyfiki szkolenia nie tylko w jednym pododdziale lub oddziale.

Przedstawione wnioski i uogólnienia - w połączeniu z poglądami i propozycjami respondentów, wyeksponowanymi w rozdziałach niniejszej dysertacji - mogą stanowić podstawę kolejnych badań ukierunkowanych na doskonalenie systemu kształcenia uczelni wojskowej, przede wszystkim na proces praktyk edukacyjnych.

BIBLIOGRAFIA

1. Ameliańczyk A. *Szkolnictwo wojskowe – jak reformować*. „Polska Zbrojna” nr 59. Warszawa 1993.
2. Augustyniak-Bragiel E. *Staże absolwenckie szansą dla szkół*. „Dyrektor Szkoły” nr 7. Zielona Góra 1997.
3. Balasiewicz A. *Możliwości integracji systemu kształcenia kadr Sił Zbrojnych RP z systemami funkcjonującymi w NATO*. „Myśl Wojskowa” nr 3. Warszawa 1997.
4. Bańka W., Cabak H. *Wybrane problemy metodologii badań w wojskowych naukach społecznych /strategia badań pedagogicznych/*. Warszawa 1980.
5. Bartkowiak G. *Psychologia zarządzania*. Poznań 1997.
6. Blalock H.M. *Statystyka dla socjologów*. Warszawa 1977.
7. Bäcker R. *Między osobowością autorytarną a obywatelską. Dylematy wojska jako instytucji totalnej. Oficer – dowódca-wychowawca. Z zagadnień współczesnej myśli pedagogicznej w wojsku*. Warszawa 1996.
8. Bogusz J. (red.) *Kształcenie aktywizujące w wyższej szkole wojskowej*. Warszawa 1977.
9. Bogusz J. *Dydaktyka wojskowa*. Warszawa 1983.
10. Brzeziński J. *Elementy metodologii badań psychologicznych*. Warszawa 1984.
11. Brzeziński S. *Wyższa Oficerska Szkoła Wojsk Zmechanizowanych*. Warszawa 1984.
12. Buczyński J. *Kształcenie i doskonalenie kadr w armiach zachodnich*. „Przegląd Wojsk Lądowych” nr 10 (dodatek). Warszawa 1992.
13. *Charakterystyka osobowo-zawodowa absolwentów WSO (wojska lądowe)*. Warszawa. 1995.
14. Chojnacki W. *Doskonalenie praktyk edukacyjnych*. „Wojsko i Wychowanie” nr 2. Warszawa 1993.
15. Chojnacki W. *Zmiany programowe w wyższym szkolnictwie wojskowym w świetle integracji z NATO*, Materiały z seminarium „Edukacja obywatelska i działalność informacyjna w wojsku wobec perspektywy integracji z NATO”. Warszawa 1997.
16. Ciećkiewicz J. *Wojsko w badaniach socjologicznych*. „Poglądy i doświadczenia” nr specj. Wrocław 1998.

- 17.Cienkowski W. *Praktyczny słownik wyrazów bliskoznacznych*. Warszawa 1993.
- 18.Czerwiński, K. *Model absolwenta WSO*, „Wojsko i Wychowanie” nr 3.
Warszawa 1996.
- 19.Dandeker Ch., Gow J. *The Futures of the Peace Support Operations Strategic Peacekeeping nad Succes*. New York 2000.
- 20.Denek K. *Ku szkolnictwu wyższemu XXI wieku*. „Kultura i Edukacja” nr 2.
Warszawa 1998.
- 21.Drozd Z. *Kształtowanie współodpowiedzialności wyższych szkół oficerskich i jednostek wojskowych w procesie przygotowania zawodowego podchorążych*.
Rozprawa doktorska. Warszawa 1995.
- 22.*Dziennik Rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych*. nr 21, poz.513.
Warszawa 1920.
- 23.*Dziennik Rozkazów Ministerstwa Spraw Wojskowych*. nr 32, poz.314.
Warszawa 1929.
- 24.*Dziennik Ustaw*. nr 10, poz. 40. Warszawa 1992.
- 25.*Dziennik Ustaw*. nr 71, poz. 311. Warszawa 1994.
- 26.Fleming E. *Unowocześnienie systemu dydaktycznego*. Warszawa 1974.
- 27.*Formy i metody kształcenia w podchorążych cech osobowych żołnierza-dowódcy w WSOWZ*. Wrocław 1982.
- 28.Fortuna L. *Praktyki słuchaczy elementem przygotowania oficera dowódcy*. (w:) *Rola i wpływ praktyk dowódczych na przygotowanie podchorążych do pracy na pierwszym stanowisku służbowy*. Wrocław 1995.
- 29.Głoba R. *Rola nauczyciela akademickiego w procesie wychowania*. (w:) *Przygotowanie studentów uczelni wojskowych i oficerów do pracy szkoleniowo-wychowawczej*. Warszawa 1996.
- 30.Gmur A. *Praktyki edukacyjne*. „Przegląd Wojsk Lądowych” nr 1. Warszawa 1987.
31. *Instrukcja kierownika dydaktycznego praktyk*. Wrocław 1996.
- 32.Gniatecki J. *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*.
Zielona Góra 1989.
- 33.Graca T. *Kształcenie i wychowanie w wojsku w toku przemian*. Warszawa 1994.

34. *Instrukcja o organizacji działalności dydaktycznej i naukowej w wojskowych szkołach zawodowych.* Warszawa 1990.
35. *Inwentarz zespołów akt szkół wojskowych 1918-1939.* Warszawa 1970.
36. Jura J. *Przygotowanie rozprawy doktorskiej.* Warszawa 1996.
37. Jura J. *Szkoła funkcjonalna.* Warszawa 1996.
38. Kamiński A. *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej - Metodologia pedagogiki społecznej.* (red.) Woroczyński R., Pilch T. Wrocław 1974.
39. Kamiński, S. *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk.* Lublin 1992.
40. Kardaś T. *Skuteczność dydaktyczno-wychowawcza podchorążych,* (w:) *Przygotowanie studentów uczelni wojskowych i oficerów do pracy szkoleniowo-wychowawczej, „Zeszyty Naukowe” nr 3.* Warszawa 1996.
41. Karney J.E. *Dobór zawodowy.* (w:) *Psychologia pracy - Wybrane zagadnienia.* (red.) X. Gliszczyńska). Warszawa 1977.
42. Klimek K. *Szkolnictwo wojskowe w dobie przemian edukacyjnych.* „Kultura i Edukacja” nr 4. Warszawa 1995.
43. Kloczkowski M., Sowiński J. *Przemiany społecznych funkcji wyższego szkolnictwa wojskowego w opiniach kadry i słuchaczy WSO.* Warszawa 1992.
44. Kolman R. *Poradnik dla doktorantów i habilitantów.* Bydgoszcz 1994.
45. Korabiowska-Nowicka K. *Metodyka i wyniki badań przydatności w pracy absolwentów szkół zawodowych.* Katowice 1996.
46. Korczak M. *Ogólne zasady szkolenia w Siłach Zbrojnych Niemiec.* Warszawa 1990.
47. Korczak M. *Organizacja i funkcjonowanie szkolnictwa wojskowego w Wielkiej Brytanii.* Warszawa 1991.
48. Kosyrz Z. *Osobowość dowódcy.* Warszawa 1992.
49. Kotarbiński T. *Traktat o dobrej robocie.* Warszawa 1982.
50. Krauze M. *Taka armia jakie szkolnictwo wojskowe.* „Zeszyty Naukowe AON” nr 2. Warszawa 1993.
51. Kruszewski K. *Zmiana i wiadomość.* Warszawa 1987.
52. Krzysztonek Z. *Uwarunkowania, założenia i metody badań pedagogicznych* Warszawa 1977.

- 53.Kucharski M. *Baza szkoleniowa i jej wykorzystanie*. Rozprawa doktorska. Warszawa 1988.
- 54.Kucharski M. *Rola i funkcje kształcenia multimedialnego*. „Zeszyty Naukowe AON” nr 2. Warszawa 1994.
- 55.Kucharski M. *Edukacyjne podłoże funkcjonalności zawodowej kadr dowódczych WP*. (w:) *Przygotowanie studentów uczelni wojskowych i oficerów do pracy szkoleniowo-wychowawczej*. Warszawa 1996.
- 56.Kulczycki M., Maciejewski J. *Podchorążowie Wojska Polskiego w dobie przemian systemu edukacji obronnej w Polsce*. (red.) Maciejewski J. (w:) „Socjologiczne elementy bezpieczeństwa narodowego”. Wrocław 2001.
- 57.Kunowski S. *Podstawy współczesnej pedagogiki*. Warszawa 1997.
- 58.Kupisiewicz Cz. *Dydaktyka ogólna*. Warszawa 2000.
- 59.Kurnal J. *Zarys teorii i organizacji zarządzania*. Warszawa 1970.
- 60.Kusiak F. *Życie codzienne oficerów Drugiej Rzeczypospolitej*. Warszawa 1992.
61. Lackner R. (red). *Perspektywiczny model systemu kształcenia i doskonalenia kadr dla Sił Zbrojnych RP, zgodny z programem modernizacji armii i integracji z NATO*. Praca naukowo-badawcza w WSO im. T. Kościuszki. Wrocław 2000.
- 62.Lenkiewicz W. *Szkoła Podchorążych Piechoty 1917-1930*. (w): „Księga pamiątkowa”. Ostrów - Komorowo 1930.
- 63.Lepalczyk I. *Metoda monografii w badaniach pedagogicznych - Metodologia pedagogiki społecznej*. (red.) Woroczyński R. Wrocław 1974.
- 64.Lewowicki T. *Proces kształcenia w szkole wyższej*. Warszawa 1988.
- 65.Łobocki M. *Metodologia badań pedagogicznych*. Warszawa 1978.
- 66.Maciejewski J. *Samokształcenie podchorążych jako determinant przygotowania profesjonalnego oraz karier zawodowych oficerów WP*. Rozprawa doktorska. Warszawa 1996.
- 67.Maziej Z. *Wnioski z przebiegu praktyk edukacyjnych podchorążych*. „Przegląd Wojsk Lądowych” nr 9. Warszawa 1987.
- 68.Mickiewicz J. *Jak pisać teksty naukowe*. Gdańsk 1996.
- 69.Muszyński H. *Wstęp do metodologii pedagogiki*. Warszawa 1971.
- 70.Mysłowski Z. *Proces kształcenia i jego wyznaczniki*. Warszawa 1970.

71. Niemiec A. *Oprogramowanie mikrokomputera – System statystyczny SPSS*. Wrocław 1992.
72. Niemierko B. *Między oceną szkolną a dydaktyką*. Warszawa 1997.
73. *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, tom V. Warszawa 1996.
74. Nowacki T. *Metodologia pedagogiki pracy*. Warszawa 1978.
75. Nowacki T. *Kwalifikacje zawodowe w pracy*. „Pedagogika Pracy” nr 3. Warszawa 1978.
76. Nowacki T. *Praktyka jako podstawa kształcenia zawodowego*. „Pedagogika Pracy” nr 24. Warszawa 1995.
77. Nowacki T. *Dydaktyka wojskowa*. Warszawa 1966.
78. Nowacki T. *Podstawy dydaktyki zawodowej*. Warszawa 1996.
79. Nowak S. *Metodologia badań socjologicznych*. Warszawa 1970.
80. Nowak S. *Metodologia badań społecznych*. Warszawa 1985.
81. *Ogólne wytyczne trzyletniej pracy wychowawczej w Szkole Podchorążych Piechoty w 1935 r.* Ostrów – Komorowo 1935.
82. Okoń W. *Zarys dydaktyki ogólnej*. Warszawa 1970.
83. Okoń W. *Elementy dydaktyki szkoły wyższej*. Warszawa 1971.
84. Okoń W. *Słownik pedagogiczny*. Warszawa 1971.
85. Okoń W. *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Warszawa 1998.
86. Pachociński R. *Oświata XXI wieku. Kierunki przeobrażeń*. Warszawa 1999.
87. *Perspektywiczny model kształcenia i doskonalenia kadr porównywalny z modelami funkcjonującymi w uczelniach wojskowych NATO*, Warszawa 1999.
88. Piątek W. *Praktyki edukacyjne podchorążych*. „Przegląd Wojsk Lądowych” nr 6. Warszawa 1994.
89. Pilch T. *Metodologia pedagogicznych badań środowiskowych*. Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1971.
90. Pieter J. *Ogólna metodologia pracy naukowej*. Wrocław - Warszawa - Kraków 1967.
91. Pilch T. *Zasady badań pedagogicznych*. Warszawa 1995.
92. *Podstawowe założenia procesu kształcenia wraz z charakterystykami osobowo-zawodowymi absolwentów wyższych szkół oficerskich*. Warszawa 1989.

93. Pomykało W. (red.) *Encyklopedia pedagogiczna*. Warszawa 1993.
94. Poręba J. *Stopień realizacji zadań szczegółowych podczas praktyk słuchaczy w zakresie doskonalenia wiedzy i umiejętności pracy wychowawczej*. Materiały z sympozjum w WSO im. S. Czarnieckiego. Poznań 1995.
95. Półturzycki J. *Tendencje rozwojowe kształcenia ustawicznego*. Warszawa 1981.
96. Półturzycki J. *Dydaktyka dla dorosłych*. Warszawa 1991.
97. Półturzycki J. *Dydaktyka dla nauczycieli*. Toruń 1998.
98. Półturzycki J., Wesołowska E.A. *Uczestnicy procesu dydaktycznego*. Toruń 1994.
99. Przemyski R. *Praktyki podchorążych*. „Przegląd Wojsk Lądowych” nr 6. Warszawa 1995.
100. *Ramowe założenia systemu dydaktyczno-wychowawczego wyższej szkoły wojskowej kształcącej kandydatów na oficerów służby stałej*. Warszawa 1995.
101. *Ramowy program kształcenia podchorążych Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki*. Wrocław 1995.
102. *Regulamin Studiów Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki*. Wrocław 1995.
103. *Rola i wpływ praktyk dowódczych na przygotowanie podchorążych do pracy na pierwszym stanowisku służbowym*. Materiały z sympozjum w WSO im. T. Kościuszki. Wrocław 1995.
104. Rutkowski S. *Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego*. Warszawa 1970.
105. Schulz R. *Szkoła – instytucja, system, rozwój*. Toruń 1992.
106. Segal David R. *Perspektywy techniczne w porównaniu z perspektywami liberalnymi, część III, Porównawcze role edukacyjne*. (w:) „Rola szkolnictwa wojskowego w restrukturyzacji sił zbrojnych”. Warszawa 1995.
107. Siemianowski A. *Poznawcze i praktyczne funkcje nauk empirycznych*. Warszawa 1976.
108. Skalik J. *Projektowanie organizacji instytucji*. Wrocław 1992.
109. Skorny Z. *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*. Warszawa 1984.
110. Smyk S. *Model kształcenia z zastosowaniem nowoczesnej technologii kształcenia*. „Myśl Wojskowa” nr 3. Warszawa 1999.
111. *Słownik języka polskiego*. Warszawa 1984.
112. *Słownik pedagogiki pracy*. Warszawa 1986.

113. *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa 1996.
114. *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa 1990.
115. *Statut Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki*. Wrocław 1995.
116. Stawecki P. *Oficerowie dyplomowani wojska Drugiej Rzeczypospolitej*.
Wrocław 1997.
117. Stępień R. *Rozwój i doskonalenie kształcenia w wyższym szkolnictwie wojskowym*.
Warszawa 1990.
118. Stępień R. *Z zagadnień dydaktyki i wychowania w wojsku*. Warszawa 1993.
119. Stępień R. *Priorytety w teorii i praktyce kształcenia kadr oficerskich a wymogi
pracy szkoleniowo-wychowawczej*. (w:) *Przygotowanie studentów uczelni
wojskowych i oficerów do pracy szkoleniowo-wychowawczej*. Warszawa 1996.
120. *System kształcenia metodycznego podchorążych WSO im. Tadeusza Kościuszki*.
Wrocław 1998.
121. Szczepański J. *Socjologiczne zagadnienia wyższego wykształcenia*.
Warszawa 1963.
122. Szczepański J. *Szkice o szkolnictwie wyższym*. Warszawa 1976.
123. *Szkolnictwo wojskowe w świetle wymogów i potrzeb Sił Zbrojnych RP*. Materiały z
konferencji naukowo-metodycznej kierowniczej kadry szkolnictwa wojskowego,
Poznań 1995.
124. Sztumski J. *Wstęp do metod i technik badań społecznych*. Warszawa 1984.
125. Szulc B. *Koncepcja kształcenia oficerów w Siłach Zbrojnych RP*. Warszawa 1990.
126. Szulc B. *Główne problemy przemian edukacyjnych w AON*. „Zeszyty Naukowe”
nr 2-3. Warszawa 1991.
127. Szulc B. *Możliwości zastosowania nowoczesnych koncepcji doboru i
podporządkowania treści kształcenia w wyższym szkolnictwie wojskowym*.
„Szkolnictwo-3”. Warszawa 1993.
128. Szulc B. *Możliwości przemian rozwojowych w wyższym szkolnictwie wojskowym*.
„Szkolnictwo”. *Antynomie – paradygmaty – kierunki przemian*. Warszawa 1995.
129. Szulc B. *Kształcenie oficerów w państwach NATO (wybór materiałów)*.
Warszawa 1998.
130. Szulc B. *Nauka i sztuka wojenna na przełomie wieków*. Warszawa 1999.

131. Ślusarski J. *Nowa strategia edukacji w uczelni wojskowej*. „Wojsko i Wychowanie” nr 3. Warszawa 1997.
132. Święcicki S. (red). *Ocena skuteczności przygotowania podchorążych Wydziału Wojsk Pancernych WSO im. S. Czarnieckiego do objęcia stanowisk dowódczych w jednostkach wojskowych*. Sprawozdanie z przeprowadzonych badań. Poznań 1997.
133. Święcicki S. *Ocena przygotowania formalnego absolwentów Wydziału Wojsk Pancernych WSO im. S. Czarnieckiego promocji 1998 do objęcia stanowisk dowódczych w jednostkach wojskowych*. „Zeszyty Naukowe” nr. 2 Poznań 1999
134. Tomaszewski T. *Wstęp. Człowiek i otoczenie*. (w:) *Psychologia*. Warszawa 1975.
135. Turek M. (red.). *Optymalizacja praktyk dowódczych podchorążych w jednostkach wojskowych*. Materiały z sympozjum w WSO im. S. Czarnieckiego, Poznań 1995.
136. Urban S., Ładoński W. *Jak napisać dobrą pracę magisterską*. Wrocław 1994.
137. Urbański L.W. *System wychowania w Wyższej Szkole Oficerskiej*. Poznań 1994.
138. *Ustawa o wyższym szkolnictwie wojskowym*. MON art. 5 ust. 2 pkt 2. 1965.
139. Wiatr M. *Uniwersytety Bundeswehry*. „Myśl Wojskowa” nr 4. Warszawa 1990.
140. Wielgus A. *Osobowość oficera dowódcy wojskowego*. Toruń 1999.
141. Wiszniewski R. *Praktyki edukacyjne*. „Przegląd Wojsk Lądowych” nr 4. Warszawa 1985.
142. Wołoszyn S. *Nauczyciel i elementy wiedzy o nauczycielu*. (w:) (red.) Suchodolski B. „Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli”. Warszawa 1976.
143. Wójcik T. (red.). *Szkoły piechoty w Polsce. System kształcenia w latach 1919-1967*. Praca naukowo-badawcza w WSO im. T. Kościuszki. Wrocław 2000.
144. *Wybrane problemy metodologii badań* (red.) Aranowska E. Warszawa 1992.
145. *Wytyczne do organizacji i przebiegu praktyk słuchaczy wyższych szkół wojskowych w jednostkach wojskowych*. Warszawa 1995.
146. Zaborowski Z. *Wstęp do metodologii badań pedagogicznych*. Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk 1973.
147. *Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP nr 059/org. z dnia 29 sierpnia 1994*. Warszawa 1994.
148. *Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 17.11.1997 r. w sprawie służby wojskowej kandydatów na żołnierzy zawodowych*. Warszawa 1997.

149. *Zasady odbywania praktyki dowódczej przez podchorążych trzeciego roku studiów WSO im. Tadeusza Kościuszki w roku akademickim 1998/1999.* Wrocław 1998.
150. Zieliński J. *Zarys teorii sztuki operacyjnej wojsk lądowych RP.* Toruń 1998.
151. Żegnałek, K. *Podstawowe założenia dydaktyki wyższej szkoły wojskowej.* Warszawa 1989.
152. Żegnałek K. *Uwarunkowania efektywności kształcenia i ich badanie w uczelni wojskowej.* „Dydaktyka Wyższej Szkoły Oficerskiej” nr 7. Warszawa 1990.
153. Żegnałek K. *Przemiany w treściach kształcenia w szkole wyższej.* Warszawa 1991.
154. Żegnałek K. *System przygotowania kadr oficerskich w wybranych armiach świata.* Warszawa 1995.
155. Żegnałek K. *Reforma średniego szkolnictwa wojskowego.* „Myśl wojskowa” nr 5. Warszawa 1995.

ZAŁĄCZNIKI

WYKAZ ZŁĄCZNIKÓW

		Str.
Załącznik 1	Kwestionariusz K-1 dla oficerów i przełożonych podchorążych odbywających praktyki	178
Załącznik 2	Kwestionariusz K-2 dla absolwentów promocji roku 2000 WSO im. T. Kościuszki	188
Załącznik 3	Kwestionariusz K-3 dla podchorążych III roku nauki WSO im. T. Kościuszki	197
Załącznik 4	Kwestionariusz K-4 dla podchorążych IV roku nauki WSO im. T. Kościuszki	205
Załącznik 5	Arkusze wywiadu z oficerami Dowództwa Wojsk Lądowych, Akademii Obrony Narodowej, Szefostwa Szkolenia Bojowego ŚOW oraz Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki	215
Załącznik 6	Arkusze wywiadu z kierownikami dydaktycznymi praktyk podchorążych	217
Załącznik 7	Arkusze obserwacji z podchorążymi odbywającymi praktyki dowódczo-specjalistyczne w jednostkach wojskowych	219

**WYŻSZA
SZKOŁA
OFICERSKA**

im. Tadeusza KOŚCIUSZKI

51-150 WROCLAW 31, ul. Czajkowskiego 109, tel. /071/ 658282

KWESTIONARIUSZ K-1

Szanowny Panie

Wyższa Szkoła Oficerska im. T. Kościuszki realizuje badania na temat roli praktyki podchorążych w procesie ich przygotowania zawodowego.

Zwracamy się do Pana z uprzejmą prośbą o udział w tych badaniach przez udzielenie szczerych i wyczerpujących odpowiedzi na pytania zawarte w niniejszym kwestionariuszu.

Odpowiedzi Pana będą traktowane całkowicie poufnie (nie zostaną powiązane z Pańskim nazwiskiem ani uczelnią wojskową). Wypełniony przez Pana kwestionariusz będzie wykorzystany wyłącznie w zbiorczej analizie statystycznej, dotyczące roli praktyki w procesie przygotowania podchorążych do zawodu oficera.

**Gwarantujemy Panu pełną anonimowość i serdecznie dziękujemy
za udział w badaniach.**

Wrocław 2000 r.

1. Czy podczas odbywania praktyki przez podchorążego pełnił on ją na stanowisku zgodnie ze specjalnością i kierunkiem studiów?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) tak
- 2) nie

1.

2. Jeżeli nie (pyt.1), to dlaczego?

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

.....

.....

.....

3. Czy decyzja o wyborze podchorążego do dowodzonego przez Pana pododdziału była samodzielnym Pana wyborem czy była decyzją innych osób?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) całkowicie samodzielna
- 2) w dużym stopniu samodzielna
- 3) tylko częściowo samodzielna
- 4) nie miałem na nią wpływu
- 5) trudno powiedzieć

2.

4. Czy podczas odbywania praktyki przez podchorążego zapoznał się Pan z jej celami i zadaniami?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) tak
- 2) nie

3.

5. Czy popiera Pan ten rodzaj praktyki odbywanej przez podchorążego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

4.

Proszę o krótkie uzasadnienie odpowiedzi.

.....

.....

.....

.....

6. Czy według Pana czas trwania praktyki odbywanej przez podchorążego był wystarczający?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

5.

Proszę o krótkie uzasadnienie odpowiedzi.

.....

.....

.....

.....

7. Czy według Pana termin praktyki odbywanej przez podchorążego był odpowiednio dobrany?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

6.

Proszę o krótkie uzasadnienie odpowiedzi.

.....

.....

.....

.....

8. Jak Pan sądzi, w jakim stopniu zakres wiedzy nabytej przez podchorążego w WSO wystarczył mu podczas odbywania praktyki w JW?

Proszę wybrać jedną z proponowanych odpowiedzi i jej numer wpisać do kratki.

1) wysokim

2) wystarczającym

3) przeciętnym

4) minimalnym

5) nie mam zdania

7.

Proszę o krótkie uzasadnienie odpowiedzi.

.....

.....

.....

.....

9. Jak Pan sądzi, w jakim stopniu zakres umiejętności nabytych przez podchorążego w WSO wystarczył mu podczas odbywania praktyki w JW?

Proszę wybrać jedną z proponowanych odpowiedzi i jej numer wpisać do kratki.

- 1) wysokim
- 2) wystarczającym
- 3) przeciętnym
- 4) minimalnym
- 5) nie mam zdania

8.

Proszę o krótkie uzasadnienie odpowiedzi.

.....

10. Jakiego podchorążego, zdaniem Pana, powinna przygotować WSO do pełnienia praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) specjalistę (praktyka) danego rodzaju wojsk
- 2) mającego gruntowne podstawy teoretyczne w danej specjalności
- 3) intelektualistę
- 4) innego (jakiego?).....

9.

11. Jakie grupy przedmiotów podczas kształcenia w WSO, zdaniem Pana są najbardziej przydatne podchorążemu podczas pełnienia przez niego praktyki w JW?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) taktyczne
- 2) ogniowe
- 3) humanistyczne
- 4) organizacyjno-prawne
- 5) inne (jakie?).....

10.
 11.
 12.

12. Czy poziom wiedzy ogólnej reprezentowanej przez podchorążego podczas odbywania przez niego praktyki był wystarczający, aby mógł on bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

13.

13. Czy poziom wiedzy specjalistycznej reprezentowanej przez podchorążego podczas odbywania przez niego praktyki był wystarczający, aby mógł on bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

14.

14. Czy poziom wiedzy specjalistycznej reprezentowanej przez podchorążego podczas odbywania przez niego praktyki, był wystarczający, aby mógł on bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

15.

15. Czy poziom kwalifikacji dydaktycznych reprezentowanych przez podchorążego podczas odbywania przez niego praktyki był wystarczający, aby mógł bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

16.

16. Czy poziom kwalifikacji dowódczych reprezentowanych przez podchorążego podczas odbywania przez niego praktyki był wystarczający, aby mógł on bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

17.

17. W jakim stopniu, Pana zdaniem, proces kształcenia słuchaczy w WSO powinien być podporządkowany przygotowaniu absolwenta do przyszłego zawodu?

Proszę dokonać oceny, postępując się zamieszczoną poniżej skalą, na której 1 oznacza stopień wg Pana najniższy, a 20 najwyższy, poprzez wpisanie wybranej całej liczby ze skali do odpowiedniej kratki.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
 I---I
 najmniejszy największy

1) opanowanie wiedzy ogólnej przez podchorążych na poziomie szkoły wyższej	18.	
2) podchorążowie powinni posiadać umiejętności pedagogiczne, niezbędne do prowadzenia działalności wychowawczej	19.	
3) podchorążowie powinni posiadać umiejętności metodyczne, niezbędne do prowadzenia działalności szkoleniowej	20.	
4) podchorążowie powinni posiadać ogólną wiedzę i umiejętności dowódcze	21.	
5) podchorążowie powinni posiadać ogólną wiedzę i umiejętności specjalistyczne w zakresie wykorzystania uzbrojenia i sprzętu bojowego	22.	
6) podchorążowie powinni posiadać ogólną wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzenia działań bojowych	23.	
7) inne (jakie?).....	24.	

18. Czy w Pana ocenie, w związku z wejściem naszych Sił Zbrojnych do NATO, należy dokonać zmian w organizacji przygotowania profesjonalnego do zawodu oficera?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak	
2) tak	
3) nie	
4) zdecydowanie nie	25.
5) trudno mi powiedzieć	

Proszę o krótkie uzasadnienie odpowiedzi.

.....

19. W jakim stopniu, Pana zdaniem, realizowany w WSO proces kształcenia zapewnia skuteczne przygotowanie podchorążego do pełnienia praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) wysokim	
2) wystarczającym	
3) przeciętnym	
4) minimalnym	26.
5) nie mam zdania	

20. Jakim szacunkiem według Pana cieszył się praktykant wśród żołnierzy zawodowych i żołnierzy służby zasadniczej podczas odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do odpowiedniej kratki.

- 1) bardzo dużym
- 2) dużym
- 3) przeciętnym
- 4) małym
- 5) bardzo małym
- 6) w ogóle nie cieszy się szacunkiem
- 7) trudno powiedzieć

A. Wśród żołnierzy zawodowych

27.

B. Wśród żołnierzy służby zasadniczej

28.

21. W jakim stopniu, według Pana w wyniku odbywania praktyki przez podchorążego w JW, opanował on podstawowe kwalifikacje zawodowe?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) wysokim
- 2) wystarczającym
- 3) przeciętnym
- 4) minimalnym
- 5) nie mam zdania

29.

22. Czy według Pana pobyt podchorążego na praktyce w JW pomógł rozwiązać problemy obsady kadrowej?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

30.

23. Jak Pan sądzi, którą z dziedzin działalności wojskowej podchorążowie odbywający praktykę w JW interesowali się szczególnie?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) dowodzeniem
- 2) szkoleniem teoretycznym
- 3) szkoleniem praktycznym
- 4) pracą wychowawczą
- 5) brak zainteresowania
- 6) inną (jaką).....

31.

24. Jak Pan sądzi, którą z dziedzin działalności wojskowej podchorążowie odbywający praktykę w JW interesowali się pobieżnie?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) dowodzeniem
- 2) szkoleniem teoretycznym
- 3) szkoleniem praktycznym
- 4) pracą wychowawczą
- 5) inną (jaką).....

32.

25. Czy według Pana odbywanie praktyki przez podchorążego w tej jednostce wojskowej może być przedmiotem jego satysfakcji i dumy?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

33.

26. Każdy zawód wymaga odpowiednich predyspozycji (cech osobowości szczególnie w danym zawodzie przydatnych i potrzebnych). Czy uważa Pan, że podchorążowie odbywający praktykę, posiadają predyspozycje do wykonywania zawodu wojskowego ?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

34.

27. Jak Pan sądzi, czy wśród podchorążych którzy odbywają praktykę w JW, panuje przekonanie, że dokonali trafnego wyboru jednostki:

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

35.

28. Czy sądzi Pan, że podchorąży który odbywa praktykę w określonej JW powinien wrócić do tej jednostki jako oficer i objąć tam swoje pierwsze stanowisko służbowe?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

36.

29. Jeśli tak (w pyt. 28), to dlaczego?*Proszę o krótkie uzasadnienie.*

.....

.....

.....

.....

30. W przypadku każdego działania możemy dostrzec jego „blaski” i „cienie”. Co zalicza Pan do największych plusów, a co do największych minusów okresu odbywania praktyki przez podchorążego w JW?*Proszę wymienić odpowiednio pięć plusów i pięć minusów.***A. Największe plusy odbywania praktyki przez podchorążego**

1.
2.
3.
4.
5.

B. Największe minusy odbywania praktyki przez podchorążego

1.
2.
3.
4.

Na zakończenie prosimy o podanie kilku danych dotyczących Pana osoby, które posłużą wyłącznie zbiorczej analizie statystycznej. Gwarantujemy Panu zachowanie całkowitej anonimowości w zakresie uzyskanych informacji.

M. 1. Jednostka wojskowa w której Pan pracuje znajduje się:*Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.*

- 1) w małym garnizonie
- 2) w mieście do 20 tys. mieszkańców
- 3) w mieście powyżej 20 tys. do 100 tys. mieszkańców
- 4) w mieście powyżej 100 tys. do 500 tys. mieszkańców
- 6) w mieście powyżej 500 tys. mieszkańców

37. **M. 2. Proszę o podanie nazwy uczelni wojskowej, którą Pan ukończył?**

A. uczelnia.....

B. kierunek studiów.....

C. rok ukończenia

M. 3. Jaka specjalność uzyska Pan, kończąc szkołę (uczelnię) wojskową?*Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.*

- 1) dowódczą 38.
 2) techniczną
 3) administracyjną
 4) logistyczną
 5) inną (jaką)?

M. 4. Jakie jest Pana obecne wykształcenie?*Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.*

- 1) akademia wojskowa 39.
 2) wyższa szkoła oficerska
 3) studia cywilne - magisterskie
 4) inne (jakie?).....

M. 5. Jaki jest staż Pana zawodowej służby wojskowej?*Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.*

- 1) do 2 lat 40.
 2) 2-3 lata
 3) 4-5 lat
 4) 6-7 lat
 5) powyżej 7 lat

M. 6. Jakie jest Pana obecny stopień wojskowy?*Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.*

- 1) podpułkownik 41.
 2) major
 3) kapitan
 4) porucznik
 5) podporucznik
 6) inny (jaki?).....

M. 7. Jakie jest Pana obecne stanowisko służbowe?*Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.*

- 1) dowódca batalionu (równorzędne) 42.
 2) dowódca kompanii (równorzędne)
 3) dowódca plutonu (równorzędne)
 4) inne (jakie?).....

M. 8. Obecna obsada kadrowa pańskiego pododdziału jest ukończona?*Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.*

- 1) poniżej 50 %(ile?) 43.
 2) 50-70%
 3) powyżej 70 %
 4) 100 %

Dziękuję za pomoc.

WYŻSZA
SZKOŁA
OFICERSKA

im. Tadeusza KOŚCIUSZKI

51-150 WROCLAW 31, ul. Czajkowskiego 109, tel. /071/ 658282

KWESTIONARIUSZ K-2

Szanowny Panie

Wyższa Szkoła Oficerska im. T. Kościuszki realizuje badania na temat roli praktyki podchorążych w procesie ich przygotowania zawodowego.

Zwracamy się do Pana z uprzejmą prośbą o udział w tych badaniach poprzez udzielenie szczerych i wyczerpujących odpowiedzi na pytania zawarte w niniejszym kwestionariuszu.

Odpowiedzi Pana będą traktowane całkowicie poufnie (nie zostaną powiązane z Pańskim nazwiskiem ani uczelnią wojskową). Wypełniony przez Pana kwestionariusz będzie wykorzystany wyłącznie w zbiorczej analizie statystycznej, dotyczącej roli praktyki w procesie przygotowania podchorążych do zawodu oficera.

**Gwarantujemy Panu pełną anonimowość i serdecznie dziękujemy
za udział w badaniach.**

1. Jakiego absolwenta, zdaniem Pana, winna przygotować WSO do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) specjalistę danego rodzaju wojsk
- 2) posiadającego gruntowne podstawy teoretyczne w danej specjalności 1.
- 3) intelektualistę
- 4) innego (jakiego?).....

2. W jakim stopniu zakres wiedzy nabytej w WSO wystarczył Panu do objęcia pierwszego stanowiska służbowego w JW?

Proszę wybrać jedną z proponowanych odpowiedzi i jej numer wpisać do kratki.

- 1) wysokim
- 2) wystarczającym
- 3) przeciętnym
- 4) minimalnym 2.
- 5) nie mam zdania

Proszę o krótkie uzasadnienie odpowiedzi.

.....

3. W jakim stopniu zakres umiejętności nabytych w WSO wystarczył Panu do objęcia pierwszego stanowiska służbowego w JW?

Proszę wybrać jedną z proponowanych odpowiedzi i jej numer wpisać do kratki.

- 1) wysokim
- 2) wystarczającym
- 3) przeciętnym
- 4) minimalnym 3.
- 5) nie mam zdania

Proszę o krótkie uzasadnienie odpowiedzi.

.....

4. W jakim stopniu, Pana zdaniem, realizowany w WSO proces kształcenia zapewnia skuteczne przygotowanie do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) wysokim
- 2) wystarczającym
- 3) przeciętnym
- 4) minimalnym 4.
- 5) nie mam zdania

5. Jakie przedmioty podczas kształcenia w WSO są najbardziej przydatne do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) taktyczne
- 2) ogniowe
- 3) humanistyczne
- 4) organizacyjno-prawne
- 4) inne (jakie?).....

5.	
6.	
7.	

6. Czy poziom wiedzy ogólnej reprezentowany przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne, sprzyjają przygotowaniu absolwentów do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

8.	
----	--

7. Czy poziom wiedzy specjalistycznej reprezentowany przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne sprzyjają przygotowaniu absolwentów do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

9.	
----	--

8. Czy zdaniem Pana baza dydaktyczna w WSO zapewnia skuteczną realizację przygotowania absolwentów do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

10	
----	--

9. W jakim stopniu, Pana zdaniem, proces kształcenia słuchaczy w WSO podporządkowany jest realizacji niżej wymienionych celów?

Proszę dokonać oceny, postępując się zamieszczoną poniżej skalą, na której 1 oznacza stopień wg Pana najniższy, a 20 najwyższy, przez wpisanie wybranej całej liczby ze skali do odpowiedniej kratki.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I
najmniejszy																			największy	
1) opanowanie wiedzy ogólnej na poziomie szkoły wyższej																			11.	<input type="text"/>
2) umiejętności pedagogiczne, niezbędne do prowadzenia działalności wychowawczej																			12.	<input type="text"/>
3) umiejętności metodyczne, niezbędne do prowadzenia działalności szkoleniowej																			13.	<input type="text"/>
4) przyswajanie wiedzy i umiejętności dowódczych																			14.	<input type="text"/>
5) przyswajanie wiedzy i umiejętności specjalistycznych w zakresie wykorzystania uzbrojenia i sprzętu bojowego																			15.	<input type="text"/>
6) opanowanie wiedzy i umiejętności w zakresie prowadzenia działań bojowych																			16.	<input type="text"/>

10. Jak ocenia Pan przygotowanie absolwentów do objęcia pierwszych stanowisk służbowych?

Proszę dokonać oceny, postępując się zamieszczoną poniżej skalą, na której 1 oznacza stopień wg Pana najniższy, a 20 najwyższy, przez wpisanie wybranej całej liczby ze skali do odpowiedniej kratki.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I	---	I
najmniejszy																			największy	
1) osobowość absolwenta																			17.	<input type="text"/>
2) formy i metody kształcenia w WSO																			18.	<input type="text"/>
3) dobór przedmiotów kształcenia w WSO																			19.	<input type="text"/>
4) procesu wychowawczego																			20.	<input type="text"/>
5) praktyki w jednostkach wojskowych																			21.	<input type="text"/>

11. Czy poziom wiedzy specjalistycznej nabytej podczas dotychczasowych praktyk pozwolił Panu bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

22.

12. Czy poziom kwalifikacji dydaktycznych nabytych podczas dotychczasowych praktyk pozwolił Panu bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

23.

13. Czy poziom kwalifikacji dowódczych nabytych podczas dotychczasowych praktyk pozwolił Panu bez przeszkód wykonywać swoje obowiązki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

24.

14. Czy po odbyciu przez Pana praktyki jako podchorąży panowało przekonanie, że dokonał Pan trafnego wyboru jednostki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

25.

15. Czy sądzi Pan, że podchorąży, który odbywa praktykę w określonej JW, powinien wrócić do tej jednostki jako oficer i objąć tam swoje pierwsze stanowisko służbowe?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

27.

16. Czy miejsce odbywania praktyki jako podchorąży, przyczyniło się do wyboru przez Pana miejsca pracy w JW?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) w bardzo dużym stopniu
- 2) raczej w dużym stopniu
- 3) raczej w małym stopniu
- 4) pozostawała całkowicie bez wpływu
- 5) trudno powiedzieć

28.

17. Czy w Pana ocenie, w związku z wejściem naszych Sił Zbrojnych do NATO należy dokonać zmian w organizacji przygotowania profesjonalnego do zawodu oficera?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

29.

Proszę o krótkie uzasadnienie odpowiedzi.

.....

.....

.....

.....

18. W jakim stopniu odbyte przez Pana do tej pory praktyki w JW wpłynęły na Pańskie przygotowanie zawodowe do objęcia pierwszego stanowiska służbowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) wysokim
- 2) wystarczającym
- 3) przeciętnym
- 4) minimalnym
- 5) nie mam zdania

30.

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

.....

.....

.....

19. Każde nasze świadome działanie jest konsekwencją występowania określonych motywów. Dzieje się tak również w przypadku wyboru zawodu. Proszę zatem o wymienienie pięciu najważniejszych motywów, jakimi kierował się Pan, wybierając zawód wojskowego.

- 1).....
-
- 2).....
-
- 3).....
-
- 4).....
-
- 5).....
-

20. W wypadku każdego zawodu możemy dostrzec jego „blaski” i „cienie”. Co zalicza Pan do największych plusów, a co do największych minusów zawodu wojskowego?

Proszę wymienić odpowiednio pięć plusów i pięć minusów.

A. Największe plusy zawodu wojskowego

1.
2.
3.
4.
5.

B. Największe minusy zawodu wojskowego

1.
2.
3.
4.
5.

21. Każdy zawód wymaga odpowiednich predyspozycji (cech osobowości szczególnie w danym zawodzie przydatnych i potrzebnych). Czy uważa Pan, że ma predyspozycje do wykonywania zawodu wojskowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

31.

22. Czy w najbliższym czasie zamierza Pan zmienić miejsce swojej pracy na inną JW?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zamierzam zmienić na pewno
- 2) jeszcze się zastanowię
- 3) zostanę, bo nie mam innej możliwości
- 4) nie chciałbym zmienić
- 5) trudno mi powiedzieć

32.

Proszę o uzasadnienie swojej odpowiedzi.

.....

23. Czy z zawodem wojskowego pragnie Pan związać swoje życie zawodowe na stałe, czy też po pewnym czasie zawód ten planuje Pan zmienić?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zamierzam na stałe związać się z zawodem wojskowego
- 2) zawód wojskowego traktuję jako pewien etap w swoim życiu zawodowym i w związku z tym, planuję go po pewnym czasie zmienić
- 3) trudno mi powiedzieć.

33.

Proszę o uzasadnienie swojej odpowiedzi.

.....

24. Czy w Pana ocenie kwalifikacje uzyskane przez Pana w wojsku, tzn. w czasie nauki w szkole wojskowej, ewentualnie dalszej służbie, mogą być przydatne na cywilnym rynku pracy?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) raczej tak
- 3) raczej nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

34.

Na zakończenie prosimy również o podanie kilku danych dotyczących Pana osoby, które posłużą wyłącznie zbiorczej analizie statystycznej. Gwarantujemy Panu zachowanie całkowitej anonimowości w zakresie uzyskanych informacji.

M. 1. Jednostka wojskowa, w której Pan pracuje, znajduje się:

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) w małym garnizonie
- 2) w mieście do 20 tys. mieszkańców
- 3) w mieście powyżej 20 tys. do 100 tys. mieszkańców
- 4) w mieście powyżej 100 tys. do 500 tys. mieszkańców
- 6) w mieście powyżej 500 tys. mieszkańców

35.

M. 2. Proszę o podanie nazwy uczelni wojskowej, którą Pan ukończył?

- A. uczelnia.....
 B. kierunek studiów.....
 C. rok ukończenia

M. 3. Jakie jest Pana obecne wykształcenie?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) wyższa szkoła oficerska 36.
 2) studia cywilne - magisterskie
 3) inne (jakie?).....

M. 4. Ile ma Pan lat?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) 22-24 37.
 2) 25-27
 3) 28-30
 4) powyżej 30

M. 5. Jaki jest staż Pana zawodowej służby wojskowej?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) 1 rok 38.
 2) do 2 lat
 3) do 3 lat

M. 6. Jakie jest Pana obecny stopień wojskowy?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) porucznik 39.
 2) podporucznik
 3) inny (jaki?).....

M. 7. Jakie jest Pana obecne stanowisko służbowe?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) dowódca kompanii (równorzędne) 40.
 2) dowódca plutonu (równorzędne)
 3) inne (jakie?).....

M. 8. Obsada kadrowa pańskiego pododdziału jest ukompletowana kadrowo w?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) poniżej 50%(ile?)
 2) 50 -70%
 3) powyżej 70% 41.
 4) 100%

Dziękuję za pomoc

WYŻSZA
SZKOŁA
OFICERSKA

im. Tadeusza KOŚCIUSZKI

51-150 WROCLAW 31, ul. Czajkowskiego 109, tel. /071/ 658282

KWESTIONARIUSZ K-3

Szanowny Panie

Wyższa Szkoła Oficerska im. T. Kościuszki realizuje wśród podchorążych III rocznika badania na temat roli praktyki podchorążych w procesie ich przygotowania zawodowego.

Zwracamy się do Pana z uprzejmą prośbą o udział w tych badaniach poprzez udzielenie szczerych i wyczerpujących odpowiedzi na pytania zawarte w niniejszym kwestionariuszu.

Odpowiedzi Pana będą traktowane całkowicie poufnie (nie zostaną powiązane z Pańskim nazwiskiem ani uczelnią wojskową). Wypełniony przez Pana kwestionariusz będzie wykorzystany wyłącznie w zbiorczej analizie statystycznej, dotyczącej roli praktyki w procesie przygotowania podchorążych do zawodu oficera.

**Gwarantujemy Panu pełną anonimowość i serdecznie dziękujemy
za udział w badaniach.**

1. W jakim stopniu miejsce odbywania praktyki było samodzielny Pana wyborem, a na ile zapadło pod wpływem innych okoliczności?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

Decyzja o miejscu odbywania praktyki była:

- 1) podjęta przeze mnie całkowicie samodzielna
- 2) w dużym stopniu samodzielna, choć uwzględniałem również opinie innych osób
- 3) tylko częściowo samodzielna, kierowałem się raczej opinią innych osób
- 4) wynikiem namowy (nacisku) ze strony innych osób
- 5) nie miałem możliwości wyboru
- 6) trudno mi powiedzieć

1.

2. Czy kurs przygotowawczy, który odbył się przed praktyką - w Pana ocenie - w pełni zaspokoił oczekiwania stawiane przed nim?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

2.

3. Czy podczas odbywania praktyki, pełnił Pan ją na stanowisku zgodnie ze specjalnością i kierunkiem studiów?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) tak
- 2) nie

3.

4. Jeżeli nie (pyt. 3), to dlaczego ?

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

.....

.....

.....

5. W jakim stopniu zakres wiedzy nabytej dotychczas w WSO wystarczył Panu podczas odbywania praktyki?

Proszę wybrać jedną z proponowanych odpowiedzi i jej numer wpisać do kratki.

- 1) bardzo wysokim
- 2) wysokim
- 3) wystarczającym
- 4) przeciętnym
- 5) minimalnym
- 6) niskim
- 7) bardzo niskim
- 8) nie mam zdania

4.

6. W jakim stopniu zakres umiejętności nabytych dotychczas w WSO wystarczył Panu podczas odbywania praktyki?

Proszę wybrać jedną z proponowanych odpowiedzi i jej numer wpisać do kratki.

- 1) bardzo wysokim
- 2) wysokim
- 3) wystarczającym
- 4) przeciętnym
- 5) minimalnym
- 6) niskim
- 7) bardzo niskim
- 8) nie mam zdania

5.

7. W jakim stopniu, Pana zdaniem, proces kształcenia słuchaczy w WSO podporządkowany jest realizacji niżej wymienionych celów?

Proszę dokonać oceny, posługując się zamieszczoną poniżej skalą, na której 1 oznacza stopień wg Pana najniższy, a 20 najwyższy, poprzez wpisanie wybranej całej liczby ze skali do odpowiedniej kratki.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
 I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I-----I
 najmniejszy największy

- 1) opanowanie wiedzy ogólnej na poziomie szkoły wyższej
- 2) przyswajanie wiedzy i umiejętności dowódczych
- 3) wyposażenie podchorążych w umiejętności metodyczne, niezbędne do prowadzenia działalności szkoleniowej
- 4) wyposażenie podchorążych w umiejętności pedagogiczne, niezbędne do prowadzenia działalności wychowawczej
- 5) przyswajanie wiedzy i umiejętności specjalistycznych w zakresie wykorzystania uzbrojenia i sprzętu bojowego
- 6) opanowanie wiedzy i umiejętności w zakresie prowadzenia działań bojowych
- 7) inne /jakie?/.....

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

8. Czy program kształcenia, według którego Pan studiuje, zbieżny jest z zakresem problemów, z jakimi spotkał się Pan podczas odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) raczej tak
- 3) raczej nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

13.

9. Jaki dział z programu kształcenia WSO, zdaniem Pana, jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) ogólny
- 2) kierunkowy
- 3) specjalistyczny
- 4) trudno mi powiedzieć

14.

10. Jaki poddział z działu ogólnego programu kształcenia WSO, zdaniem Pana, jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) humanistyczny
- 2) ogólnokształcący
- 3) trudno mi powiedzieć

15.

11. Jaki poddział z działu kierunkowego programu kształcenia WSO, zdaniem Pana, jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) ogólnowojskowy
- 2) ogólnodowódczy
- 3) ogólnozawodowy
- 4) trudno mi powiedzieć

16.

12. Jaki poddział z działu specjalistycznego programu kształcenia WSO, zdaniem Pana, jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) techniczno-specjalistyczny
- 2) techniczno-wojskowy
- 3) taktyczny
- 4) trudno mi powiedzieć

17.

13. Jakiego podchorążego, zdaniem Pana, winna przygotować WSO do pełnienia służby w JW, w tym między innymi do odbycia praktyk?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) posiadającego gruntowne wykształcenie ogólne
- 2) posiadającego gruntowne podstawy teoretyczne w danej specjalności
- 3) specjalistę (praktyka) danego rodzaju wojsk
- 4) innego (jakiego)

18.

14. W jakim stopniu, w wyniku praktyki, opanował Pan podstawowe kwalifikacje zawodowe?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) bardzo wysokim
- 2) wysokim
- 3) wystarczającym
- 4) przeciętnym
- 5) małym
- 6) bardzo małym
- 7) trudno mi powiedzieć

19.

15. Czy czas trwania praktyki w Pana ocenie był wystarczający?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) tak
- 2) nie
- 3) trudno mi powiedzieć

20.

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

16. W wypadku każdego działania możemy dostrzec jego „blaski” i „cienie”. Co zalicza Pan do największych plusów, a co do największych minusów okresu odbywania praktyki?

Proszę wymienić odpowiednio pięć plusów i pięć minusów.

A. Największe plusy przebiegu praktyki

1.
2.
3.
4.
5.

B. Największe minusy przebiegu praktyki

1.
2.
3.
4.
5.

17. Każdy zawód wymaga odpowiednich predyspozycji (cech osobowości szczególnie w danym zawodzie przydatnych i potrzebnych). Czy uważa Pan, że ma predyspozycje do wykonywania zawodu wojskowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

21.

18. Czy poziom wiedzy ogólnej reprezentowany przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne sprzyjają przygotowaniu podchorążych do pełnienia praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

22.

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

.....

.....

.....

19. Czy poziom wiedzy specjalistycznej reprezentowany przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne sprzyjają przygotowaniu podchorążych do pełnienia praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

23.

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

.....

.....

.....

20. Czy zdaniem Pana, jakość i stan bazy dydaktycznej WSO zapewnia skuteczną realizację przygotowania podchorążych do odbycia praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak

2) tak

3) nie

4) zdecydowanie nie

5) trudno mi powiedzieć

24.

21. Czy konfrontując swoje wyobrażenia o zawodzie wojskowego i warunkach pełnienia służby z dotychczas zdobytymi doświadczeniami i poczynionymi obserwacjami na praktyce, jest Pan zadowolony z:

A. Miejsca praktyki

25.

B. Rodzaju praktyki

26.

C. Wyboru kierunku nauki (specjalności wojskowej)

27.

Proszę w każdym przypadku (A,B,C) numer wybranej odpowiedzi wpisać do odpowiedniej kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

22. Czy w związku z przebiegiem Pana praktyki rozważał lub rozważa Pan możliwość rezygnacji ze szkoły (uczelni) wojskowej?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

1) tak

28.

2) nie

3) trudno mi powiedzieć

--

23. Jeśli tak (w pyt. 22), to co jest lub było tego powodem ?

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

.....

.....

.....

Na zakończenie prosimy również o podanie kilku danych dotyczących Pana osoby, które posłużą wyłącznie zbiorczej analizie statystycznej. Gwarantujemy Panu zachowanie całkowitej anonimowości w zakresie uzyskanych informacji.

M. 1. Proszę o podanie nazwy uczelni, kierunku studiów oraz rodzaju praktyki?

A. Uczelnia.....

B. Kierunek studiów.....

C. Rodzaj praktyki.....

M. 2. Jaka średnią ocenę uzyskał Pan na podsumowanie ostatniego okresu kształcenia (np. semestru) w szkole, uczelni wojskowej?

Proszę wpisać do odpowiedniej kratki (z dokładnością do 2 miejsc po przecinku).

29.

M. 3. Jak długi okres trwała Pana praktyka w JW?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) do 3 tygodni

2) do miesiąca

3) do 2 miesięcy

4) do 3 miesięcy

5) powyżej 3 miesięcy

30.

Dziękuję za pomoc

WYŻSZA
SZKOŁA
OFICERSKA

im. Tadeusza KOŚCIUSZKI

51-150 WROCLAW 31, ul. Czajkowskiego 109, tel. /071/ 658282

KWESTIONARIUSZ K-4

Szanowny Panie

Wyższa Szkoła Oficerska im. T. Kościuszki realizuje wśród podchorążych IV rocznika badania na temat roli praktyki podchorążych w procesie ich przygotowania zawodowego.

Zwracamy się do Pana z uprzejmą prośbą o udział w tych badaniach poprzez udzielenie szczerych i wyczerpujących odpowiedzi na pytania zawarte w niniejszym kwestionariuszu.

Odpowiedzi Pana będą traktowane całkowicie poufnie (nie zostaną powiązane z Pańskim nazwiskiem ani uczelnią wojskową). Wypełniony przez Pana kwestionariusz będzie wykorzystany wyłącznie w zbiorczej analizie statystycznej, dotyczącej roli praktyki w procesie przygotowania podchorążych do zawodu oficera.

**Gwarantujemy Panu pełną anonimowość i serdecznie dziękujemy
za udział w badaniach.**

1. Z jakich źródeł czerpał Pan wiedzę o miejscu odbywania praktyki? Proszę również, aby na podstawie dotychczasowych doświadczeń i poczynionych obserwacji dokonał Pan oceny, które z wymienionych źródeł informacji oddają w sposób najbardziej zgodny z rzeczywistością jednostkę wojskową, a które ją najbardziej zafalszowują?

Wybierając trzy źródła informacji, proszę wpisać numer odpowiedzi do odpowiedniej kratki.

- 1) przedstawia bardziej pozytywnie, niż jest w rzeczywistości
- 2) przedstawia w sposób najbardziej zgodny z rzeczywistością
- 3) przedstawia bardziej negatywnie, niż jest w rzeczywistości
- 4) nie korzystałem z tego źródła informacji
- 5) trudno mi powiedzieć

1. Wcześniejszy pobyt w JW	1.	☐
2. Programy telewizyjne	2.	☐
3. Filmy	3.	☐
4. Audycje radiowe	4.	☐
5. Prasa, czasopisma	5.	☐
6. Spotkania z przedstawicielami JW	6.	☐
7. Opinie wykładowców	7.	☐
8. Rodzice	8.	☐
9. Rodzeństwo	9.	☐
10. Dalsza rodzina	10.	☐
11. Koledzy	11.	☐
12. Znajomi	12.	☐
13. Żołnierze służby zasadniczej (nadterminowej)	13.	☐
14. Żołnierze zawodowi	14.	☐
15. Inne źródła informacji, jakie?	15.	☐

.....

2. W jakim stopniu miejsce odbywania praktyki było samodzielnym Pana wyborem, a na ile zapadło pod wpływem innych okoliczności?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

Decyzja o miejscu odbywania praktyki była:

- 1) podjęta przeze mnie całkowicie samodzielna
- 2) w dużym stopniu samodzielna, choć uwzględniałem również opinie innych osób
- 3) tylko częściowo samodzielna, kierowałem się raczej opinią innych osób
- 4) wynikiem namowy (nacisku) ze strony innych osób
- 5) nie miałem możliwości wyboru
- 6) trudno mi powiedzieć

16.

3. Pytanie dotyczy wyłącznie osób, które miały wpływ na wybór miejsca odbywania praktyki. Czym najbardziej kierował się Pan, wybierając konkretną jednostkę wojskową do odbycia praktyki?

Proszę wybrać nie więcej niż cztery odpowiedzi i ich numery wpisać do odpowiednich kratek.

- 1) przede wszystkim chciałem poznać realia służby wojskowej w tej jednostce
- 2) możliwością pełnienia służby zawodowej po ukończeniu szkoły w określonym rodzaju wojsk
- 3) chęcią pogłębienia określonych kwalifikacji i tylko ten typ praktyki stwarzał mi taką możliwość
- 4) zgodnością moich dotychczasowych zainteresowań z profilem szkolenia w danej jednostce wojskowej
- 5) chęcią kontynuacji tradycji rodzinnych (służenia w danej jednostce wojskowej)
- 6) zgodnością mojego dotychczasowego wykształcenia wojskowego z profilem szkolenia w danej jednostce wojskowej
- 7) atrakcyjnością miasta, w którym jest dana jednostka wojskowa
- 8) największymi, w mojej ocenie, szansami na poznanie nowoczesnego sprzętu i toku szkolenia w jednostce wojskowej
- 9) dogodnym usytuowaniem jednostki wojskowej- bliskość miejsca zamieszkania, łatwy dojazd itp.
- 10) uległem namowom innych osób (np. rodziców, dziewczyny, kolegów itp.)
- 11) wybór danej jednostki wojskowej był raczej dziełem przypadku
- 12) kierowałem się innymi względami, jeśli tak to jakimi?

.....

17. 18. 19. 20.

--	--	--	--

4. Czy w Pana rodzinie są żołnierze zawodowi?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) tak
- 2) nie

21.

5. Pytanie dotyczy wyłącznie osób, które mają w rodzinie żołnierza zawodowego. Czy fakt posiadania w rodzinie żołnierza zawodowego przyczynił się do wyboru przez Pana miejsca odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) w bardzo dużym stopniu
- 2) w dużym stopniu
- 3) w małym stopniu
- 4) pozostał całkowicie bez wpływu
- 5) trudno mi powiedzieć

22.

6. Czy kurs przygotowawczy, który odbył się przed wyjazdem na praktykę - w Pana ocenie - w pełni zaspokoił oczekiwania mu stawiane?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

23.

7. Czy podczas odbywania praktyki pełnił Pan ją na stanowisku zgodnie ze specjalnością i kierunkiem studiów?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) tak
- 2) nie

24.

8. Jeżeli nie (pyt. 7), to dlaczego ?

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

.....

.....

9. W jakim stopniu zakres wiedzy nabytej dotychczas w WSO wystarczył Panu podczas odbywania praktyki w JW?

Proszę wybrać jedną z proponowanych odpowiedzi i jej numer wpisać do kratki.

- 1) bardzo wysokim
- 2) wysokim
- 3) wystarczającym
- 4) przeciętnym
- 5) minimalnym
- 6) niskim
- 7) bardzo niskim
- 8) nie mam zdania

25.

10. W jakim stopniu zakres umiejętności nabytych dotychczas w WSO wystarczył Panu podczas odbywania praktyki w JW?

Proszę wybrać jedną z proponowanych odpowiedzi i jej numer wpisać do kratki.

- 1) bardzo wysokim
- 2) wysokim
- 3) wystarczającym
- 4) przeciętnym
- 5) minimalnym
- 6) niskim
- 7) bardzo niskim
- 8) nie mam zdania

26.

11. W jakim stopniu, Pana zdaniem, proces kształcenia słuchaczy w WSO podporządkowany jest realizacji niżej wymienionych celów?

Proszę dokonać oceny, posługując się zamieszczoną poniżej skalą, na której 1 oznacza stopień wg Pana najniższy, a 20 najwyższy, poprzez wpisanie wybranej całej liczby ze skali do odpowiedniej kratki.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
I	----	I	----	I	----	I	----	I	----	I	----	I	----	I	----	I	----	I	----	I
najmniejszy																			największy	
1) opanowanie wiedzy ogólnej na poziomie szkoły wyższej																			27.	<input type="text"/>
2) przyswajanie wiedzy i umiejętności dowódczych																			28.	<input type="text"/>
3) wyposażenie podchorążych w umiejętności metodyczne, niezbędne do prowadzenia działalności szkoleniowej																			29.	<input type="text"/>
4) wyposażenie podchorążych w umiejętności pedagogiczne, niezbędne do prowadzenia działalności wychowawczej																			30.	<input type="text"/>
5) przyswajanie wiedzy i umiejętności specjalistycznych w zakresie wykorzystania uzbrojenia i sprzętu bojowego																			31.	<input type="text"/>
6) opanowanie wiedzy i umiejętności w zakresie prowadzenia działań bojowych																			32.	<input type="text"/>
7) inne (jakie?).....																			33.	<input type="text"/>

12. Czy program kształcenia, według którego Pan studiuje, zbieżny jest z zakresem problemów, z jakimi spotkał się Pan w JW podczas odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) zdecydowanie tak	
2) raczej tak	34. ____
3) raczej nie	
4) zdecydowanie nie	
5) trudno mi powiedzieć	

13. Jaki dział z programu kształcenia WSO zdaniem Pana jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyki w JW?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) ogólny	
2) kierunkowy	
3) specjalistyczny	
4) trudno mi powiedzieć	35. ____

14. Jaki poddział z działu ogólnego programu kształcenia WSO zdaniem Pana, jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyki w JW?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

1) humanistyczny	
2) ogólnokształcący	
3) trudno mi powiedzieć	36. ____

15. Jaki poddział z działu kierunkowego programu kształcenia WSO zdaniem Pana jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyki w JW?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) ogólnowojskowy 37.
 2) ogólnodowódczy
 3) ogólnozawodowy
 4) trudno mi powiedzieć

16. Jaki poddział z działu specjalistycznego programu kształcenia WSO zdaniem Pana, jest najbardziej przydatny podczas odbywania praktyki w JW?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) techniczno-specjalistyczny 38.
 2) techniczno-wojskowy
 3) taktyczny
 4) trudno mi powiedzieć

17. Jakiego podchorążego, zdaniem Pana, winna przygotować WSO do pełnienia służby w JW, w tym między innymi do odbycia praktyk?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) posiadającego gruntowne wykształcenie ogólne 39.
 2) posiadającego gruntowne podstawy teoretyczne w danej specjalności
 3) specjalistę (praktyka) danego rodzaju wojsk
 4) innego (jakiego)

18. W jakim stopniu, w wyniku praktyki w J.W., opanował Pan podstawowe kwalifikacje zawodowe?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) bardzo wysokim
 2) wysokim
 3) wystarczającym
 4) przeciętnym 40.
 5) małym
 6) bardzo małym
 7) trudno mi powiedzieć

19. Czy czas trwania praktyki w Pana ocenie był wystarczający?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) tak
 2) nie 41.
 3) trudno mi powiedzieć

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

20. Czy chciałby Pan wrócić do miejsca odbywania praktyki już jako oficer i objąć tam pierwsze stanowisko służbowe?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć.

42.

Proszę o uzasadnienie swojej odpowiedzi.

.....

21. W przypadku każdego działania możemy dostrzec jego „blaski” i „cienie”. Co zalicza Pan do największych plusów, a co do największych minusów okresu odbywania praktyki?

Proszę wymienić odpowiednio pięć plusów i pięć minusów.

A. Największe plusy przebiegu praktyki

1.
2.
3.
4.
5.

B. Największe minusy przebiegu praktyki

1.
2.
3.
4.
5.

22. Każdy zawód wymaga odpowiednich predyspozycji (cech osobowości szczególnie w danym zawodzie przydatnych i potrzebnych). Czy uważa Pan, że ma predyspozycje do wykonywania zawodu wojskowego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

43.

23. Czy według Pana odbywanie praktyki w danej jednostce wojskowej może być przedmiotem satysfakcji i dumy podchorążego?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

44.

24. Jakim według Pana szacunkiem cieszył się „praktykant” wśród żołnierzy zawodowych podczas odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do odpowiedniej kratki.

- 1) bardzo dużym
- 2) dużym
- 3) przeciętnym
- 4) małym
- 5) bardzo małym
- 6) w ogóle nie cieszy się szacunkiem
- 7) trudno powiedzieć

45.

25. Jakim według Pana szacunkiem cieszył się „praktykant” wśród żołnierzy służby zasadniczej podczas odbywania praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do odpowiedniej kratki.

- 1) bardzo dużym
- 2) dużym
- 3) przeciętnym
- 4) małym
- 5) bardzo małym
- 6) w ogóle nie cieszy się szacunkiem
- 7) trudno powiedzieć

46.

26. Czy poziom wiedzy ogólnej reprezentowany przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne sprzyjają przygotowaniu podchorążych do pełnienia praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

47.

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

27. Czy poziom wiedzy specjalistycznej reprezentowany przez wykładowców WSO oraz ich kwalifikacje dydaktyczne sprzyjają przygotowaniu podchorążych do pełnienia praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

48.

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

28. Czy zdaniem Pana, jakość i stan bazy dydaktycznej WSO zapewnia skuteczną realizację przygotowania podchorążych do odbycia praktyki?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

49.

29. W jakim stopniu odbyte przez Pana do tej pory praktyki w JW wpłynęły na Pańskie przygotowanie zawodowe?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) wysokim
- 2) wystarczającym
- 3) przeciętnym
- 4) minimalnym
- 5) nie mam zdania

50.

Proszę o krótkie uzasadnienie.

.....

30. Czy konfrontując swoje wyobrażenia o zawodzie wojskowego i warunkach pełnienia służby z dotychczas zdobytymi doświadczeniami i poczynionymi obserwacjami na praktyce, jest Pan zadowolony z:

A. Jednostki wojskowej

51.

B. Rodzaju praktyki

52.

C. Wyboru kierunku nauki (specjalności wojskowej)

53.

Proszę w każdym przypadku (A,B,C) numer wybranej odpowiedzi wpisać do odpowiedniej kratki.

- 1) zdecydowanie tak
- 2) tak
- 3) nie
- 4) zdecydowanie nie
- 5) trudno mi powiedzieć

31. Czy w związku z przebiegiem Pana praktyki w JW rozważał lub rozważa Pan możliwość rezygnacji ze szkoły (uczelni) wojskowej?

Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki

- 1) Tak
- 2) Nie
- 3) Trudno mi powiedzieć

54.

32. Jeśli tak (w pyt. 31), to co jest lub było tego powodem?*Proszę o krótkie uzasadnienie.*

.....

.....

.....

Na zakończenie prosimy również o podanie kilku danych dotyczących Pana osoby, które posłużą wyłącznie zbiorczej analizie statystycznej. Gwarantujemy Panu zachowanie całkowitej anonimowości w zakresie uzyskanych informacji.

M. 1. Proszę o podanie nazwy uczelni, kierunku studiów oraz rodzaju praktyki?

- A. Uczelnia.....
- B. Kierunek studiów.....
- C. Rodzaj praktyki.....

M. 2. Jaka średnią ocenę uzyskał Pan na podsumowanie ostatniego okresu kształcenia (np. semestru) w szkole, uczelni wojskowej?*Proszę wpisać do odpowiedniej kratki(z dokładnością do 2 miejsc po przecinku).*55. **M. 3. Jak długi okres czasu trwała Pana praktyka w JW?***Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.*

- 1) do 3 tygodni
- 2) do miesiąca
- 3) do 2 miesięcy
- 4) do 3 miesięcy
- 5) powyżej 3 miesięcy

56. **M. 4. Obsada kadrowa pańskiego pododdziału w którym odbywał Pan praktykę była uzupełniona kadrowo w.....?***Proszę numer wybranej odpowiedzi wpisać do kratki.*

- 1) poniżej 50%(ile?)
- 2) 51 -70%
- 3) powyżej 70%
- 4) 100%

57. **Dziękuję za pomoc**

WYŻSZA
SZKOŁA
OFICERSKA

im. Tadeusza KOŚCIUSZKI

51-150 WROCLAW 31, ul. Czajkowskiego 109, tel. /071/ 658282

ARKUSZ WYWIADU

z oficerami:

Dowództwa Wojsk Lądowych,
Akademii Obrony Narodowej
Szefostwa Szkolenia Bojowego ŚOW
Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki

Wyższa Szkoła Oficerska im. T. Kościuszki realizuje badania, dotyczące roli praktyki podchorążych w procesie ich przygotowania zawodowego.

Mając na uwadze bogate doświadczenie, a także zajmowanie się tą problematyką w pracy służbowej, zwracamy się do Pana z uprzejmą prośbą o uzyskanie autorytatywnych i rzeczowych opinii, które w istotny sposób przyczynią się do określenia roli praktyki, a w szczególności jej oddziaływania na przygotowanie zawodowe absolwentów WSO.

1. Data wywiadu
2. Rodzaj instytucji wojskowej
3. Stanowisko służbowe

PYTANIA:

1. Czy zakres wiedzy i umiejętności, którą nabywają podchorążowie w WSO zapewnia im skuteczne odbycie praktyk na określonym stanowisku służbowym w JW?
2. Na ile zakres umiejętności, których nabywają podchorążowie w WSO, zapewnia im skuteczne odbycie praktyk na określonym stanowisku służbowym w JW?
3. Jakie formy przygotowania podchorążych w WSO uważa Pan za skuteczne do odbycia praktyk w JW?
4. Czy czas i termin odbywania praktyk przez podchorążych w JW uważa Pan za w pełni dobrany i wystarczający?
5. W jakich dziedzinach (przedmiotach) szkolenia w JW podchorążowie odbywający praktykę napotykają największe trudności?
6. W jakich dziedzinach (przedmiotach) szkolenia w JW podchorążowie odbywający praktykę prezentują wystarczającą wiedzę i umiejętności?
7. Jakich zmian w związku z restrukturyzacją sił zbrojnych należy dokonać w procesie odbywania praktyk przez podchorążych w JW?
8. W jakim zakresie należy doskonalić współdziałanie WSO i JW w procesie przygotowania zawodowego podchorążych, aby proces ten odpowiadał realiom współczesnej służby wojskowej?
9. Jakie czynniki według Pana mają największy wpływ na efektywne wdrożenie i adaptację absolwentów WSO do warunków zawodowej służby wojskowej na pierwszych stanowiskach służbowych w JW?
10. W jakiej zdaniem Pana problematyce absolwenci WSO napotykają najczęściej trudności w toku ich działalności służbowej w pierwszych dwóch latach zawodowej służby wojskowej?

WYŻSZA
SZKOŁA
OFICERSKA

im. Tadeusza KOŚCIUSZKI

51-150 WROCLAW 31, ul. Czajkowskiego 109, tel. /071/ 658282

ARKUSZ WYWIADU

z oficerami:

Kierownikami dydaktycznymi praktyk
podchorążych

Wyższa Szkoła Oficerska im. T. Kościuszki realizuje badania, dotyczące roli praktyki podchorążych w procesie ich przygotowania zawodowego.

Mając na uwadze bogate doświadczenie, a także zajmowanie się tą problematyką w pracy służbowej, zwracamy się do Pana z uprzejmą prośbą o uzyskanie autorytatywnych i rzeczowych opinii, które w istotny sposób przyczynią się do określenia roli praktyki, a w szczególności jej oddziaływania na przygotowanie zawodowe absolwentów WSO.

1. Data wywiadu
2. Rodzaj instytucji wojskowej.....
3. Stanowisko służbowe

PYTANIA:

1. Czy podczas organizacji praktyk (rekonesansu) stworzono Panu warunki do nawiązania kontaktu z koordynatorem praktyk wyznaczonym przez dowódcę JW oraz zapoznania się z warunkami ich odbywania przez podchorążych?
2. W jaki sposób po przybyciu podchorążych do miejsc odbywania praktyk, zorganizowane zostały spotkania ich z dowództwem JW?
3. W jakim zakresie podczas odbywania przez podchorążych praktyk w JW zapewniono im właściwe warunki socjalno-bytowe (zakwaterowanie, umundurowanie, wyżywienie, profilaktyka i opieka zdrowotna oraz ich wyposażenie)?
4. Czy podczas praktyk w JW podchorążowie odbywali je na określonym przez odpowiednie dokumenty normatywne stanowisku służbowym ?
5. W jakim zakresie podchorążowie realizowali zadania dydaktyczne w ramach czynności wynikających z obowiązków służbowych na danym stanowisku?
6. W jaki sposób po objęciu przez podchorążych stanowisk służbowych włączono ich do organizowanych w JW kursów instruktorsko-metodycznych, a także do czynnego udziału w przygotowaniu bazy szkoleniowej oraz obsługi sprzętu bojowego?
7. Na ile podczas odbywania przez podchorążego praktyki w JW umożliwiono mu pełne korzystanie z obiektów szkoleniowych, literatury fachowo-wojskowej oraz zapewniono uzyskanie odpowiedniej pomocy konsultacyjnej?
8. Czy w czasie odbywania praktyki zapewniono podchorążym odpowiednie warunki pracy (m.in. czas i warunki do samodzielnej pracy związanej z osobistym przygotowaniem się do prowadzenia zajęć oraz obligatoryjnego zaliczenia zadań szkoleniowych przewidzianych w programach praktyk, a także pracy związanej z realizacją określonych rygorów programu kształcenia)?
9. Jakie służby dyżurne pełnili podchorążowie w czasie odbywania praktyki w JW i z jaką częstotliwością w miesiącu?
10. Z jakimi problemami spotkał się Pan ze strony podchorążych, które bezpośrednio dotyczyły odbywania przez nich praktyki w JW?
11. Z jakimi problemami spotkał się Pan ze strony przełożonych w JW, które bezpośrednio dotyczyły odbywania przez podchorążych praktyki?

WYŻSZA
SZKOŁA
OFICERSKA

im. Tadeusza KOŚCIUSZKI

51-150 WROCLAW 31, ul. Czajkowskiego 109, tel. /071/ 658282

ARKUSZ OBSERWACJI

z podchorążymi: odbywającymi praktyki dowódczo –specjalistyczne
w jednostkach wojskowych

1. Data obserwacji
2. Jednostka wojskowa
3. Stanowisko służbowe podchorążego

Podstawowym celem praktyki jest wykształcenie u podchorążych podstawowych umiejętności i nawyków dowódczych oraz instruktorsko-metodycznych w zakresie dowodzenia plutonem. W związku z tym wykonywanie przez podchorążych codziennych obowiązków, wynikających z ich zadań zostały poddane obserwacji, a w szczególności:

- 1) praktyczne umiejętności dowodzenia pododdziałem, organizacji i prowadzenia szkolenia na szczeblu pododdziału oraz realizacji różnorodnych form pracy wychowawczej;
- 2) utrwalenie pożądanych cech osobowości żołnierza zawodowego, a zwłaszcza kształtowania sylwetki żołnierskiej, odporności fizycznej i psychicznej oraz samodzielności, zdecydowania i odpowiedzialności;
- 3) pogłębienie i utrwalenie znajomości zasad metodyki szkolenia oraz prowadzenia zajęć z plutonem;
- 4) nawyki samodzielnej pracy, a zwłaszcza umiejętności stawiania i egzekwowania poleceń i rozkazów;
- 5) praktyczne działanie podchorążych podczas osiągania WSGB;
- 6) organizacja przez podchorążych oraz uczestniczenie w szkoleniu podstawowym w pododdziale;
- 7) umiejętności rozpoznawania i kształtowania nastrojów podwładnych oraz utrzymania ich dyscypliny osobowej;
- 8) udział w instruktażach do zajęć oraz przygotowanie dokumentacji do ich prowadzenia.

WYKAZ TABEL

		Str.
Tabela 1	Badana populacja podchorążych III i IV roku studiów według roku akademickiego	36
Tabela 2	Badana populacja absolwentów rocznika 2000	36
Tabela 3	Normy powierzchniowe zakwaterowania podchorążych we wspólnych kwaterach stałych	70
Tabela 4	Zbieżność programu kształcenia z zakresami problemów występujących podczas odbywania praktyk	97
Tabela 5	Ocena jakości i stanu bazy dydaktycznej oraz jej wpływ na skuteczną realizację przygotowania podchorążych do odbycia praktyk	108
Tabela 6	Ocena jakości i stanu bazy dydaktycznej oraz jej wpływ na przygotowanie do objęcia pierwszego stanowiska służbowego	109
Tabela 7	Średnia z ocen z zaliczeń, kolokwii i egzaminów w poszczególnych grupach przedmiotowych przed praktykami dowódczo-specjalistycznymi według specjalności studiów	111
Tabela 8	Średnia ocen uzyskanych przez podchorążych III i IV rocznika z praktyk dowódczych i dowódczo-specjalistycznych według kierunku i specjalności studiów	112
Tabela 9	Średnia z ocen z zaliczeń, kolokwii i egzaminów w poszczególnych grupach przedmiotowych po praktykach dowódczo-specjalistycznych według specjalności studiów	113
Tabela 10	Podział podchorążych III rocznika na praktyki dowódczo-specjalistyczne według kierunku i specjalności studiów	119
Tabela 11	Podział podchorążych IV rocznika na praktyki dowódczo-specjalistyczne według kierunku i specjalności studiów	123
Tabela 12	Podział podchorążych IV rocznika WWZ na praktyki dowódczo-specjalistyczne według jednostek wojskowych	125
Tabela 13	Podział podchorążych iv rocznika WIW na praktyki dowódczo-specjalistyczne według jednostek wojskowych	126
Tabela 14	Wyróżnienia otrzymane przez podchorążych IV rocznika na praktykach dowódczo-specjalistycznych według wydziałów szkoły	128
Tabela 15	Ocena kursu przygotowawczego do odbycia praktyk w aspekcie stawianych przez nim oczekiwań	131
Tabela 16	Ocena wpływu praktyk dowódczo-specjalistycznych na kwalifikacje zawodowe podchorążych	134
Tabela 17	Ocena zakresu wiedzy i umiejętności nabytych przez podchorążych w WSO i ich wpływ podczas odbywania praktyk dowódczo-specjalistycznych	142
Tabela 18	Ocena poziomu umiejętności praktycznych oraz kwalifikacji dydaktycznych i dowódczych podchorążych podczas praktyk	146
Tabela 19	Ocena stopnia zakresu wiedzy i umiejętności nabytych w WSO do objęcia pierwszego stanowiska służbowego	156
Tabela 20	Ocena wpływu praktyk na poziom wiedzy specjalistycznej oraz kwalifikacji dydaktycznych i dowódczych	159

WYKAZ RYSUNKÓW

		Str.
Rys.1.1.	Zestawienie typowych obiektów i sytuacji poddawanych wskaźnikowi	27
Rys.1.2.	Rodzaje zmiennych występujących w przeprowadzonych badaniach	29
Rys.1.3.	Struktura próby badawczej podchorążych III i IV rocznika według roku studiów	36
Rys.1.4.	Struktura próby badawczej podchorążych III i IV rocznika według specjalności studiów	37
Rys.1.5.	Struktura próby badawczej kadry jednostek wojskowych według stanowisk służbowych	37
Rys.1.6.	Struktura próby badawczej kadry (bez jednostek wojskowych) według instytucji wojskowych	38
Rys.2.1.	Miejsce praktyk słuchaczy w strukturze kształcenia Bundeswehry w wariacie ze studiami wyższymi	43
Rys.2.2.	Miejsce praktyk słuchaczy w strukturze kształcenia Bundeswehry w wariacie bez studiów wyższych	44
Rys.2.3.	Praktyka i staż w toku kształcenia i przebiegu przygotowania służby oficerów Sił Zbrojnych Wielkiej Brytanii	45
Rys.2.4.	Składowe organizacji studiów w WSO	50
Rys.2.5.	Miejsce praktyki w etapach studiów WSO	51
Rys.2.6.	Podział praktyk podchorążych	53
Rys.2.7.	Schematyczne ujęcie pożądanych cech osobowości zawodowej	58
Rys.2.8.	Algorytm właściwego procesu praktyk	64
Rys.3.1.	Zależności między elementami kontekstu organizacyjnego WSO	78
Rys.3.2.	Struktura organizacyjna WSO im. T. Kościuszki we Wrocławiu	80
Rys.3.3.	Funkcjonowanie systemu dydaktycznego w WSO	84
Rys.3.4.	Miejsce procesu kształcenia w systemie dydaktyczno-wychowawczym uczelni wojskowej	86
Rys.3.5.	Schematyczne ujęcie treści kształcenia	92
Rys.3.6.	Struktura podziału godzin w programie kształcenia według poszczególnych działów kierunkowych	94
Rys.3.7.	Struktura oceny procesu kształcenia w WSO w stosunku do zakładanych celów	95
Rys.3.8.	Struktura oceny procesu kształcenia w WSO według podporządkowania zakładanych celów	96
Rys.3.9.	Struktura oceny przydatności działów programu kształcenia podczas odbywania praktyk	98

Rys.3.10.	Struktura oceny przydatności poddziału specjalistycznego podczas odbywania praktyk	99
Rys. 3.11.	Pożądane cechy zawodowo-osobowe wojskowego nauczyciela akademickiego	101
Rys.3.12.	Struktura oceny profesjonalizmu kadry dydaktyczno-wychowawczej WSO według opinii podchorążych	103
Rys.3.13.	Struktura oceny poziomu wiedzy ogólnej wykładowców WSO i ich wpływ na przygotowanie podchorążych do odbycia praktyk	104
Rys.3.14.	Struktura oceny poziomu wiedzy specjalistycznej wykładowców WSO i ich wpływ na przygotowanie podchorążych do odbycia praktyk	105
Rys.3.15.	Kwalifikacje naukowe kadry dydaktyczno-naukowej WSO im. T. Kościuszki	106
Rys.3.16.	Struktura średnich z ocen uzyskanych przez podchorążych IV rocznika z zaliczeń, kolokwium i egzaminów według bloków przedmiotowych	114
Rys.4.1.	Struktura podziału podchorążych III rocznika na praktyki dowódcze według jednostek wojskowych	121
Rys.4.2.	Struktura podziału podchorążych III rocznika na praktyki dowódcze według stanowisk służbowych	122
Rys.4.3.	Struktura podziału podchorążych IV rocznika na praktyki dowódczo-specjalistyczne według miejsc praktyk	126
Rys.4.4.	Struktura podziału podchorążych IV rocznika na praktyki dowódczo-specjalistyczne według stanowisk służbowych	127
Rys.4.5.	Ocena wpływu wiedzy i umiejętności nabytych w WSO na przebieg praktyk dowódczo-specjalistycznych	132
Rys.4.6.	Prognozyka w zakresie przygotowania absolwenta przez WSO	133
Rys.4.7.	Ocena wpływu dotychczasowych praktyk odbywanych w jednostkach wojskowych na przygotowanie zawodowe podchorążych	136
Rys.4.8.	Struktura zgodności zajmowanego stanowiska na praktykach dowódczo-specjalistycznych do specjalności i kierunku studiów	138
Rys 4.9.	Struktura oceny zapoznania się z celami i zadaniami praktyk podchorążych	140
Rys.4.10.	Struktura oceny doboru czasu i terminu doboru praktyk dowódczo-specjalistycznych	141
Rys. 4.11	Struktura propozycji przygotowania podchorążego przez WSO do odbycia praktyk	143
Rys. 4.12.	Struktura oceny poziomu wiedzy ogólnej i specjalistycznej podchorążego i jej wpływ na odbywanie praktyk dowódczo-specjalistycznych	145
Rys.4.13.	Struktura oceny realizacji procesu kształcenia w kontekście przygotowania do praktyk	147
Rys.4.14.	Struktura oceny stopnia opanowania przez podchorążego w czasie praktyk podstawowych kwalifikacji zawodowych	148
Rys.4.15.	Struktura oceny dziedzin którymi podchorążowie interesowali się szczególnie podczas praktyk w jednostkach wojskowych	149

Rys. 4.16.	Struktura oceny dziedzin którymi podchorążowie interesowali się pobieżnie podczas praktyk w jednostkach wojskowych	150
Rys.4.17.	Struktura oceny predyspozycji podchorążych do wykonywania przyszłego zawodu	151
Rys.4.18.	Struktura oceny stopnia przygotowania absolwenta WSO do objęcia pierwszego stanowiska służbowego	152
Rys.4.19.	Struktura oceny przygotowania absolwentów do objęcia pierwszych stanowisk służbowych	153
Rys.4.20.	Struktura wpływu procesu kształcenia realizowanego w WSO na skuteczne przygotowanie do objęcia pierwszego stanowiska służbowego	155
Rys.4.21.	Struktura wpływu poziomu wiedzy ogólnej i specjalistycznej wykładowców WSO	157
Rys. 4.22.	Struktura oceny wyboru jednostki wojskowej po odbyciu praktyki	160
Rys.4.23.	Struktura wpływu miejsca odbywania praktyki na wybór przyszłego miejsca pracy	161